

ГЕОРГИ КАРАДЖОВ

ЗВЪНЧЕТО

chitanka.info

1

КЛЕТКАТА

Не. Моля ви се. В никакъв случай! Никакви разпити, никакви изповеди, никакви интервюта, това го знаем вече, гледали сме го. Всичко, което кажете, може да бъде използвано против вас, всичко, което си помислите, ще се използва против вас! Оставете ме на мира. Камерите, микрофоните, датчиците записват, отбелязват, регистрират всяко движение, всяка дума, всяка промяна в биоизлъчванията, всеки опит за действие, наченка на намерение, кълн на мисъл?

Учени, лекари, журналисти, всички искат да бръкнат тука вътре, да извадят тайната и да я използват за техни си нужди. Да я продадат на военните, дето най-добре плащат и сигурно вече са надушили наличието на ново „супероръжие“. Обаче е късно, иначе отдавна щяха да ме мобилизират още преди да са ме прибрали тук, в тази изолирана оловна камера без врати и прозорци, и да са ме скрили. Защото те искат да пипнат богатството. Или властта. Или силата, мощта — все работи, сладки за слабите хора, нали все заради тях се лъже, краде, убива и войни се отварят, и таланти се затриват.

Но ето, че вече се разприказвах. Мълчах четирийсет дена, както си е редно, и сега се разприказвах. Защото и то трябва, усещам, че трябва и да се каже, все на някого трябва да се разкаже цялата тази работа и нека си ти. Като ти е чисто сърцето, няма да вземеш да ме разнасяш по вестниците, да правиш сензации с мен, то и това вече е било и който го е правил, не е прокопсал, не, че суеверие някакво, ами смисъл няма, полза няма от тези работи, има полза само от изслушването, от нищо повече. Като ти е интересно, иначе защо си дошъл? Започнах и ще ти кажа всичко, трябва, макар че за мен е по-добре да мълча, че като им казах и ме домъкнаха тука поради предпазливост — да не направя, каквото мога да направя, защото те смятат, че като ме заключат в стаята, и силата ми ще заключат, дето е в мене и дето, ако я пусна, ще ги разпердушиня, та няма да се видят, ама то, ако беше така, като заключат една врата, да ти заключат и силата, то

каква сила ще е — една ключалка да може да я спре, една врата да ѝ се опре. Ама не, те, разбира се, не го вярват и затова иначе гледат да ме направят слаб и безопасен, с думи се опитват да ми я измъкнат, силата де, такива думи вкарват, специални, с мед намазани, та като се залепи тя за меда, и да могат да я измъкнат. То не че с думи не може. Може, обаче трябва преди това да ги пуснеш да влязат там, където е тя, силата, и като нищо ще ти я измъкнат. Обаче трябва да ги пуснеш. А аз да не съм луд да ги пусна. Аз си имам стражи там, стражи съм си сложил да пазят. И като дойдат ония, медените и сладките, седнат да се разприказват с тях, от дума на дума — разберат, че няма да стане номера, и хайде, там, откъдето са дошли. При безсилието, значи, дето ги е пратило.

Ама то безсилието и за това ще се досети. Сега гледат първо да ме приспят и тогава да пуснат думите, защото аз като заспя, и пазачите ми ще заспят, дума няма, дума нали е, заспива сред съня, няма как и затова гледах да не заспивам, като ме приспиваха, за да ми пуснат медените, ами само се правех на заспал и пада голям майтап, като разберат ония, медените, че моите са будни и че напразно са се разкарвали, пият с тях по едно кафе и се връщат обратно. А онези, дето са ги пратили, се ядосват и по едно време изгубиха нерви, взеха с инжекции да ме приспиват. Ама с инжекции не става тая работа, вярно, заспиваш, обаче като заспиш, тозчас пада решетката, та ни дума може да влезе, ни дявол. И като я усетих тази работа, помолих силата да ме научи сам да си я вдигам решетката и да си я пускам, когато си пожелае, спя или не, все едно, тя, силата, е на сигурно място. И си спя сега най-спокойно, по всяко време, когато си искам, а не като преди — все ме беше страх да заспя, та не съм спал по цели нощи. А това не бива. Защото сънят трябва, сънят е пътеката. Надолу по каменните плочи до извора, нали.

Иде ми на ума, че те нарочно са искали да не заспивам, защото отнякъде са се досетили колко важен е изворът за силата. И са решили да я държат жадна, докато умре от жажда, нали. Обаче не знаят, че ако ти си господар на съня си, не допускаш чужда намеса в него. А то е много просто — нали, като дойдат онези, медените, тебе ще те няма там, ти тогава чисто и просто си на друго място, на твоето си място, никой не го знае къде е. Та ще се повъртят, повъртят и като не те намерят, пак ще си излязат, пък ще кажат на онези, дето са ги

изпратили — ами няма го. Много е просто, само че и аз не го знаех това нещо преди и съм се пазел да не заспя, бях си направил двама пазачи и като започнат да ми се затварят очите, те слагаха клечки, да ми подпират клепачите. Защото знаех, че ме приспиват не в сън да ме вкарат, но в клетка. Бяха си я приготвили тая клетка от по-рано, мислят, че не знам, че не се досещам, че не виждам. А аз я виждам. И знам какво да правя.

Сега ще ти кажа една тайна: няма такава клетка, която може да задържи заспиващия, когато той истински е устремен към съня. Тогава той става прозрачен, прозирен става и минава през нея, без дори да се одраска. И няма да го достигне нито враг, нито лукавост, нито излишна дума — тя, думата, дори и в клетката не може да влезе, камо ли да премине през нея, колкото и да се мисли за прозрачна, ами само може да стои и да подсмърча до вратата, и да се мъчи да те предума да излезеш и да тръгнеш с нея — като някоя казармена курва, която клечи до оградата на поделението и се надява, ако са ти слаби ангелите, да прескочиш оградата и да тръгнеш подире ѝ. Мъчи се тя, мъчи се, ама напразно се мъчи. Няма откъде да знае, горката, че ти изобщо не си в клетката, от която те подмамва да излезеш, преминал си ти през клетката като през рядка мъглица и доволен слизаш надолу по пътеката към извора. Там, където е началото, нали така.

2

БИНОКЪЛЪТ

А иначе, ако трябва да започна от началото, ще трябва от другото начало да започна, откъдето всички започват, и то ще бъде така:

Роден съм в малкото планинско градче Сестрицино. Това градче е основано през седемнайсети век от три сестри, македонски бежанки, оттам идва и името му. Не знам колко е вярно, но от една много стара жена съм чувал, че мъжете им били изклани от турците и те побягнали с децата си, други хора са ми казвали, че децата им са били взети за еничари, ама не знам кое е вярното. И тук се спират при един извор вода да пият и да си починат, и тогава ги среща един овчар, търсел загубена овца, и като ги вижда, домиляло му и им дава хляб да ядат. И сирене. И те си рекли: тука ни дадоха хляба, тука ще останем. И така се основава селото. Първо направили колиби край езерото, там идвали рибари от съседните села да ловят риба, и като видели колибите, рекли си — хайде и ние да си направим колиби, че да има къде да оставаме да пренощуваме, като замръкнем по риболова, че да не бием през нощите път към нашето село. И така от колибите полека-лека станала махала, а след това и село, а извора, на който са се спрели жените, направили селска чешма, после, като станало град, кварталът там се нарекъл „Хлебодар“ — по старото име на местността, дето идва от оня хляб, който овчарят дарил на сестрите бежанки.

Аз чешмата я помня, като дете съм я виждал, там по това време беше циганският квартал, но пак се наричаше „Хлебодар“, както се е наричал в по-стари времена, когато не е бил цигански, ами богаташки. Помня големи къщи, двуетажни, ама някои недоизмазани, други без врати и прозорци, но циганите си живееха така в тях и пет пари не даваха.

Нашата къща беше на противоположния хълм, от другата страна на реката, през прозореца си виждах квартала, все музики и веселби, тупурдии, сватби, погребения и пак музика, викове, покрай къщите тичат голи дечица, циганки с пъстри шалвари варят нещо в големи

черни казани, после писва зурна, почне се сватба, ден-два циганската музика оглася околностите, украсена с глъч и гърмежи. И покрай гърмежите току писне някоя жена, напили са се, скарали са се, извадили закривените цигански ножове, дето ги ковеше Сали Ковача, гледал съм го като дете как ги извива, и се наръгали. Тъй че плаحوвете, проклятията и нарежданията започваха от самата сватба и продължаваха до следващата сватба.

Това цялото зрелище аз гледах с бинокъла си от прозореца на стаята, в която живеех, беше също като цветен телевизор, тогава телевизор нямахме, а цветната телевизия въобще беше далече от страната ни, но аз си имах моя весел и тъжен пъстър цигански канал с целодневна програма.

А иначе оттам се беше започнало градчето според легендата — от извора и от езерото, което е наблизно.

Езерото се казва Рибарище, тъй като някога в него е имало много риба, най-различна риба, дядо ми като малко момче е ловил риба там и е разказвал на майка ми, а тя на мен — ей такива парчета, подскачали са нагоре, водата направо е вряла от риба. Като в рибарник. По онова време там е бил най-първият квартал на градчето, парк е имало даже край езерото и лодки — тогавашните ергени да разхождат с тях любовниците си, така се е казвало тогава, даже летовници са се появявали, плаж е имало, така да се каже, мястото е било модерно и еманципирано, смятали са да правят курорт.

Обаче идва Девети септември и новата власт прави завода за каучукови изделия на отсрещния бряг на езерото. Покрай завода градът се разраства, много работници идват от селата, почват да се произвеждат гуми там, маркучи, разни работи, обаче рибата в езерото измира. Плажа го закрива санепидстанцията — водата предизвиквала обриви по кожата, можело и рак да докарва, а поради отровната воня от химическите отпадъци и паркът, и целият квартал се изселва. Повечето хора си оставят къщите на произвола на съдбата, няма да ги вземат на гръб, я, земята, на която са застроени, се национализира и всичко запустява.

И тогава там се заселили циганите.

Циганинът е дете на природата, той не боледува от нищо, кожата му е яка, няма да го хванат обриви от една нищо и никаква вода, замърсена от химически отпадъци, по едно време и тези отпадъци

намаляха, дойде модата на екологията и филтрите, та водата се произчисти и от време на време виждах с бинокъла циганчета с нанизана на пръчка хваната в блатото риба да подскачат голи, защото езерото беше станало блато, откакто направиха язовира, и водата, дето го поддържаше, се отклони нататък. Е, не беше съвсем блато, още се виждаха живи потоци по неподвижната му повърхност, но все повече заприличваше на блато и тръстиките и папурът го завладяваха.

И все пак рибата се беше върнала, циганчетата я ловяха и я нанизваха на тънките си пръчки и я размахваха като знаме, преди да я пуснат да зацвърчи в черните цигански казани. А понякога и продаваха на пазара, това беше единствената риба в градчето, морска не караха, пъстървата от планинските рибарници отиваше на трапезите на големците от София, та по Никулден майка ми, ще не ще, купуваше цигански шаран, макар че, казваше, миришел на тиня и малко на химия все още, но квартирантката на съседите, кака Тинка, ученичка в Строителния техникум — в градчето имаше Строителен техникум и много ученици от селата живееха на квартира, та тя учеше майка ми да изкисне шарана в оцетна вода, преди да го напълни. Така миризмата на блато се махаше и беше много хубав и вкусен върху ориза, напълнен с ориз, домати, орехи, кори от лимони, стафиди и обграден с маслинки на връх именния ми ден. Ама нали е шаран и има много кости, и съм се давил с кост, та викаха лекар, наш роднина, който живееше наблизо, и той бръкна в гърлото ми с едни щипци, за да извади костта — досуц като в баснята за вълка и щъркела.

По-късно същият този лекар по подобен начин извади и сливиците ми, та уж спрях да боледувам, ама си останах сам, децата пак не играеха с мен, пак ме отбягваха и подиграваха. Ако ме допуснеха да играя мач с тях, все на вратата ме слагаха и гледаха не гол да вкарат, а да ме ударят с топката по-силничко, в лицето ми се целеха, в очилата, дето ги носех тогава за късогледство, ако може да ги счупят, и са ги чупили, а сега си мисля, че като са ми викали „очилат бръмбар“ и „очилатко“ и други такива, то те не само са ме мразели, че не съм точно като тях, но и мъничко са ми завиждали — все пак лъскавите „цайси“ са си нещо по-друго, кой каквото ще да казва, блестят те на слънцето и не всеки има правото да ги носи.

Точно по онова време в градчето важно се разхождаха с моторите си батковци с кожени якета и черни очила, казваха им хулигани, а по-

рано са ги наричали тарикати, но аз това време не го помня. Те пушеха цигари, дъвчеха дъвка, плюеха по улицата и въртяха газта на моторите си, това май им беше и цялото „хулиганство“, но за консервативните ми съграждани беше предостатъчно, защото всеки един от нас си мечтаеше тайно да е като тях, и на всеки един от нас майка му му теглеше ушите и викаше: „Няма да ми ставаш хулиган, я!“

Е, аз единствен им приличах малко по очилата, макар че моите не бяха черни, а с диоптър, но аз си представях, че са черни и мотористки, и си ги носех със самочувствие, а не със срам, и децата това го усещаха, и тайно ми завиждаха, и тайно искаха да ми ги счупят. Затова може би ме и викаха да играя мач с тях, да ме сложат на вратата и да ме мерят като жива мишена. И като успееш да ги счупят, светът ставаше мътен и от лицето ми потичаше кръв, а аз, като виждах кръвта, припадах и когато идвах на себе си, виждах, че съм сам, те са се разбягали и биличките — така викахме на стъклените топчета, ми ги нямаше в джоба, и оная, прозрачната, с листенцето вътре, от бате Петьо, дето се разменя за три обикновени.

И светът беше мътен най-малко за седмица време, не ходех и на училище — защо да ходя, като нищо не виждам, ами по цял ден седях на прозореца и гледах с бинокъла — той си имаше диоптри за нагласяне — какво става в циганската махала на отсрещния баир, сватба ли, погребение ли, или затишие пред буря. Очила тогава се правеха за около една седмица, докато се поръчат в окръжния град, докато там получат специалните лещи като за моите очи... Така беше. И тая седмица си беше само моя, с бинокъла и с мътния свят наоколо, като на дъното на океана. Всичко беше, както го знам, и не беше, всичко беше друго, с други очертания, през неясните контури се процеждаха нови смислови фигури и значения, сякаш още тогава съм знаел за другите светове и съм надничал в тях. И ме възхищаваше, и ме плашеше едновременно това свойство на природата да се променя до неузнаваемост, но още не разбирах езика на тези промени, за да мога да разговарям с тях, да ги отнасям към себе си, и това ми тежеше.

Оттук и страхът посред очароваността ми, тъй като само от непознатото се плашим, не даже и от непознатото, но от онова, което смятаме непознаваемо. Но тогава и аз като повечето хора бърках неназовимото с непознаваемото, не знаех още, че има и други врати към познанието, освен разума и че тези врати са по-верни, по-

истински, по-широко отворени, тъй като няма нужда да го прецеждаш през решетото на думите, та нали, като го прецедиш, и ще ти остане само решетото, а онова, другото, същественото, ти се е изплъзнало, но ти едва ли забелязваш, ти слагаш празното решето в съответното там чекмедже на съответната там редица, затваряш го добре, залепяш му етикет, пишеш на него онова, което смяташ за негово име, и решаващ, че го имаш. И тръгваш да ми доказваш ти на мене сега, че имаме само онова, на което му знаем името. Ама то, името, какво е? Нещо измислено, нещо турено от човека, от бедния му мозък, от мизерната му фантазия!

Че нали всеки един народ и всеки език в този народ, и всяко наречие в този език, и всеки диалект в това наречие са си сложили свое си име на нещото, име, различно от другите имена на това същото нещо. И когато се срещнат и не могат да се разберат за името, скарват се, та стигат и до убийства, и до войни, и до революции, и до всякакви други унищожения и дивотии.

Че то и в Писанията го пише — на времето във Вавилон са се скарали и даже са започнали да се избиват чак когато си наумили да наричат общото си дело по различни начини?

Ето и аз сега, като нямам други средства, използвам думи, за да ме разбереш — след мълчаливия пост тези думи идват по-лесно и се подреждат по-спретнато, но както и да се стараят, малко работа ще свършат, това аз го знам.

Защото има неща, които можеш да кажеш, има неща, които трябва да кажеш, но има и такива неща, които по никой начин не трябва да бъдат казани, тях аз няма да кажа, нямам право. А най-много са нещата, които не можеш да кажеш, защото те са неизговорими, за тях не само няма измислени думи, но и за техните дрехи не ще се намерят, неуловими са тези неща, прозрачни са като въздуха — и пак като въздуха са най-истински, най-необходими, най-ценни. Закъде сме без въздух? И ги дишаме, както дишаме въздуха, за да живеем, но да ги изречем — не можем, всяко изречение ще ги убие тутакси с тежестта си, ще ги разкъса с въжетата си, когато се опита да ги завърже за себе си, както връзва за понятията си другите, изговоримите неща.

Сега аз много добре ги знам тези неназовими неща, но тогава, в онова далечно време, само ги усещах — по-силни от моето желание да ги разбере или да застана срещу тях, оставях ги просто така да влизат

и излизат, да преминават през мен, да ме пронизват, и по този начин най-вярно и точно съм се подготвял за срещата си с тях. Онази среща — като равен с равни.

Може би затова още тогава заобичах мъглата.

Странно нещо е мъглата, един велик художник, който прави света неясен, дори ако си с очила, отделя важното от фона, рисува по нов начин всичко познато, опакова го в млечносиньото си фолио и от едно, до болка познато, става друго — тайнствено и неизвестно. И когато се изгубвах в този нов свят между очертанията на дърветата, на онова, което иначе наричаме дървета, аз усещах с цялата си същност как се изпълвам с приближаване. До един дивен нов свят, до нещо много вътрешно, много съкровено — стига да протегна ръка — и ще го имам, ако само знаех как да я протегна.

Но нищо, че не знаех, тогава самото усещане за близост ми беше съвсем достатъчно. То ме изпълваше с мен. Онова мен, което можех да нарека живот или съвършенство. Или каквото и да е там — ето колко са неподходящи думите да изрекат нещо подобно. Живот? Съвършенство? Дрън-дрън! Не е това, разбира се, не е това. Искам да го изрека, имам право да го изрека, а не мога. А щом като не мога, значи и не бива. Щом не можем да говорим за нещо, достойно ще е да се научим да мълчим за него. А то е по-трудно, мълчането, защото сме свикнали да се държим за думите като удавници за сламка, свикнали сме да се подпираме с тях като с бастун, свикнали сме даже да си ограждаме територията с думи, така както кучето си огражда територията със своите си кучешки знаци. Защото ни е страх, че не можем да притежаваме нещо, което не можем да назовем, нали? Тъй като мислим за всичко като за обект на притежание. Останалото извън тази граница, истинското, просто не ни интересува. Обявяваме, че не съществува и няма смисъл да се мисли за него, след като не можем да си го закачим на врата или на ушите, да си го сложим на ръката, да си го нанижем на пръста, да си го пхнем в долапа и да въртнем ключа.

Измама! Измама е, измама е, измама е, че притежаваме нещо, че можем нещо да притежаваме в този свят. Че как можем да твърдим, че нещо притежаваме, като всеки миг може Оня да ни плесне по ръката и да каже тихичко: „Хайде, до тука беше“. И какво ще му кажем? — „Момент да си събера мънистата, че ми се разпиляха!“ Как пък не! Начаса изпускаме всичко онова, което сме стискали и за което сме

мислили, че живеем на този свят. И виждаме, че то е било само една безполезна купчина от думи.

Затова е толкова важно да се научим да мълчим. Ако искаме да ги чуем. Бърборенето ги плаши. Или, по-вярно, отвращава ги, държи ги далеч. И кой те излъга, че като се разкрециш наоколо, само и само за да си чуеш гласа и да се зарадваш, че, ето на, щом се чуваш, звучиш, съществуваш значи, има те, ти си, та кой те излъга, че по този начин съществуваш и си ти, и те има?

Лъжа е, грамадна лъжа е това надвикване, колкото по-силно викаш, толкова по-слабо можеш да чуеш себе си. И аз сега това го знам, но тогава не го знаех.

3

ЧЕШМАТА

И ми каза едно от момчетата, тогава де, като ми направиха новите очила, един Спиро, с перчем един такъв голям, почти цял хулиган и на цялата група тарторът, най-силният и с най-силния глас — и вика:

— Ако докажеш, че не си лигльо, няма вече да те слагаме на вратата и да ти мерим цайсите с топката, ама първо трябва да докажеш, че не си бълзливец.

Те го били измислили вече помежду си, едно момче имаше, Петето, той ми казваше понякога някои работи и сега ми каза, наговорили се, да ми се смеят после, че съм страхлив.

— Иди — каза Спиро — точно в полунощ на чешмата в „Хлебодар“ и набери оттам седем стръка тинтява, та ги донеси тука, ако ти стиска.

Тя тази чешма, за която ти разправях, отдавна беше пресъхнала и не знаех дали не е и разрушена, или още стои, както я бях видял преди време край циганската махала порутена, цялата в буренак, между камъните ѝ в дупките змии се въдят и всякаква гад гнезда си вие, абе, изобщо — пустош, мене денем ме беше страх да отида, та камо ли нощем. Той и Спиро не би се наел на такова нещо, ние избягвахме да приближаваме този квартал, циганските деца, като ни видят, замерваха ни с камъни, нали при тях закони няма — ако уцелиш някого, уцелил си го и толкоз, да се сърди на себе си, какво е търсил там, майка си ли е търсил, та се вре на чужда територия? Там си действат техните правила.

Циганите си нямат държава с граници и тъй нататък и там, където се разположат в момента, заселят ли се, катуна ли опънат — там е тяхна държавна територия и действат техни закони. А ние, дето уж си имаме и държава, и граници и си знаем докъде можем да се разпростираме, даже в собствения си дом не се чувстваме на своя територия, нищо че го заявяваме най-гръмогласно понякога.

Сега да кажа, че не ме беше страх, страх си ме беше, ама колкото повече ме беше страх, толкова повече се амбицирах да ида. И не за да започнат да ме смятат за равен и да спрат да ме слагат все на вратата, когато играят футбол, не. Искях да ида, смело да ги изтръгна с корените тинтявите, да се върна и да му ги хвърля на Спирос в лицето, та да му замръзне усмивката. И да му кажа: „На, пъзльо, като те е страх сам да идеш и да си откъснеш — и ме оставете на мира, не съм заритал за вашия дрислив футбол“. И другите да се шашнат и да рекат евала, а аз да си тръгна гордо към къщи, без да погледна никого, горд като каубой от филм.

Удоволствието да направя нещо такова, като че ли беше по-силно от страха и взех, че казах „да“. И през нощта се измъкнах тайно от къщи и отидох горе на поляната, където ме чакаха другите.

Уговаряхме се шепнешком, сякаш някой можеше да ни чуе. Спирос беше донесъл едно фенерче от ония, старовремските, железничарски — с три цвята — жълто, зелено и червено, дядо му е бил железничар, и казва:

— Внимавай за фенера, оригинален е, отговаряш с главата си. По пътя няма да светиш, да не изтощиш батерията. Чак като стигнеш там, ще се качиш на чешмата и ще дадеш девет сигнала — три със зеленото, три с жълтото и три с червеното, ние оттук ще гледаме и като видим сигналите, ще знаем, че си стигнал, как иначе да сме сигурни, че си отишъл дотам? Хайде, тръгвай сега.

И аз тръгнах сред високата трева през песента на щурците и житния бегач, потънал в дълбоките тъмни сенки на нощта, и тук-там будните светлини на градчето ме водеха като паднали ниско съзвездия. Не изпитвах никакъв страх, защото ми хрумна, че този свят на сенки и светлини беше един от онези променени дневни светове, като света на мъглата или света без очила, светове, с които бях свикнал и в които не съзирах никаква враждебност.

Така слязох до пътя, където една улична лампа с мъждивото си светене сякаш увеличаваше тъмнината. Залая ме куче, по лая му познах, че е кучето на Цойковите, дето живееха в къщата на ъгъла, лошо, зло куче, като стопаните си, та се сепнах и настръхнах за миг.

И само този зложелателен звук успя да пръсне наоколо своята враждебност, мракът я попи като гъба и стана друг мрак, непознат и зловещ, та ме прикова към земята и краката ми станаха олово. Сякаш

този напълно човешки звук — кучешкият лай — успя да разбуди нечовешкия свят на тъмнината, в който бях дръзнал да пристъпя без разрешение, и да го накара да настръхне срещу ми.

Но в този момент се разляяха и други кучета, раздраха тихата звукова завеса от нощни шумове, а имаше и добри кучета сред тях, и такива, които бях познавал, на които бях хвърлял по къшей хляб. От отсрещния баир откъм циганската махала се обадиха и циганските кучета с дрезгави, прегракнали, сякаш настинали гласове, колкото да ми кажат: „Тука сме, будни сме, чакаме те, ти само ни ела, ние не сме вързани със синджири като градските кучета, ние сме свободни и охраняваме доброволно територията на народа ни, само някой да смее да я престъпи нощем, разкъсваме го на парчета!“.

Но колкото и да е чудно, цялата тая кучешка дандания ме извади от вцепенението ми и аз раздвижих вдървените си крака напред. Като стъпих на асфалта, тръгнах по-леко, пътят винаги успокоява. Нали хора са го правили при хора да води. Една бодрост даже ми дойде, та чак ми се прииска да започна да си подсвирквам с уста, но не го направих, да не би някой да си помисли, че е от страх. Още повече — изведнъж млъкнаха всички кучета като по сигнал и се възцари отново оная тишина, върху която могат да се открият отсенките на тихите нощни шумове. Вярно, че някакво разсеяно куче не беше разбрало сигнала, та изляя глухо и самотно откъм горната махала, но сетне се засрами, изскимтя гузно и млъкна.

Сега с всяка крачка все повече и повече се приближаваше шумът на реката, мощен нощен звуков барелеф, който покриваше, изпълваше нощта със себе си и измиваше, удавяше, отнасяше всички останали звуци. Стъпих на моста и се спрях. Този път не от страх, но от възторг и страхопочитание към тъмносребърната стихия, която се носеше под мен увита в лунна светлина като във воал. Какво по-прекрасно, какво по-страшно от планинска лунна река нощем!

Ако тогава знаех как, ако можех да си взема само една шепа от нейната сила, щях да профуча през „Хлебодар“ като комета, да изтръгна цялата чешма от земята заедно със змиите в камъните и с всичките й билки, поникнали отгоре й, и да я отнеса там, на поляната при другите. Но тогава аз не знаех за тази сила, само смътно я усещах с тялото си и благоговеех пред нея, и й се възхищавах, и ме къпеше и пронизваше въздушното течение, което всяка река непременно носи

със себе си, онази невидима втора река, нейна неизбежна спътница по пътя ѝ, която ни изпълва със сила и свежест. Но и за нея нямах знание тогава, макар тялото ми да ѝ се отдаваше като пьстърва, която си играе с течението привидно неподвижна във водата. Умът ми тогава беше зает от черния — през деня зелен — камък в средата. Щеше ли тогава придошлата стихия на тази същата река, която така нежно го галеше ден и нощ и със струите си изглаждаше грапавините му, да го изтръгне от корените му, да го преобърне, да го понесе и запокити надолу в неизвестното. Ето какво си мислех аз тогава, и още си мислех дали и аз не съм такъв един камък, спокойно милван от събитията, и ако те придойдат, няма ли да бъда изтръгнат и понесен надолу в неизвестното от тяхното течение. И къде съм тръгнал сега сам към риска, за да имитирам безстрашие и да предизвиквам пороите, и хубаво съм тръгнал, ама дали ще се завърна аз от това нощно пътешествие и кога, и аз ли ще съм, кой да ми каже. Не знаех как да попитам и как да чуя отговора?

Ето какви мисли се въртяха из ума ми, а бързият поток ги понасяше със себе си, измиваше ги, удавяше ги надолу и ме освобождаваше от тях, докато останах само аз — сам със себе си, със задачата си и с фенерчето в джоба си.

Той Спиро, за да се направи на важен, употребяваше думата „фенер“, иначе ние децата им викахме на такива фенерчета батерийки, защото искаше да подчертае, че това не е проста детска батерийка, ами професионален железничарски уред от голямо значение, с него железничарят дава сигнали, от които зависи много, влакове цели и живота на пътниците в тях зависеха от тази малка лампичка, пред която при необходимост се вдигаше червено или зелено стъкло и в зависимост от стъклото влакът тръгваше или спираше. Запленени от магическото могъщество на един такъв уред, ние, децата, мечтаехме да го притежаваме, за да даваме нощем сигнали на невидимите експреси, преминаващи през стаите ни. Вярно, по магазините понякога имаше подобни трицветни фенерчета, но бащите ни не ни ги купуваха, струваха им се прекалено скъпи за играчки, а и те не бяха истински, бяха от лека бяла ламарина и без кука за закачане, а не тъмнозелени и стабилни като този, дето издуваше джоба ми.

Хрумна ми да осветя водата под себе си и да видя как ще изглежда тя на жълта, червена и зелена светлина, дали различните

светлини нямаше да открият различни нейни свойства, присъщи на самите цветове — в миг ми се стори, че реката е безкраен бърз експресен влак, който може да спре при червено. Извадих фенерчето, насочих го надолу и щракнах копчето.

Фенерчето не светна. Дали батерията беше много слаба, или не правеше връзка с жичките? Заставах така, че луната да ми свети, и внимателно отворих фенерчето. Батерия нямаше. Този глупак Спиро не беше сложил батерия, фенерчето беше празно. А може би нарочно не беше сложил. Ама, разбира се, гаднярът му с гадняр, това беше номер, затова ми каза да не го паля, докато не стигна — сега няма да мога да докажа, че съм ходил, нали не можех да дам сигналите. Изведнъж разбрах, че те са се наговорили и че няма никакъв смисъл да продължавам и нищо да доказвам, защото те са предрешили финала, за да ми се присмеят при всички случаи. Ни чешми, ни тинтяви, ни нищо! Нищо няма смисъл, ами я да си вървя право вкъщи и да си лягам.

Нямаше смисъл да се връщам и да им показвам празното фенерче, нали щяха да кажат, че съм хвърлил батерията от страх, защото, когато гадостта измисли едно, то тя не спира дотук, ами измисля и второ, и трето, и колкото и да доказваш, само повече потъваш в нея като в блато, това ми беше вече напълно известно дори в оная детска възраст. Дойде ми да се разплача от яд, че не се бях сетил да проверя фенерчето там, на място, и да ги изоблича в измама. Тогава щях да съм победител и нямаше да има нужда да ходя никъде. А сега вече нямаше друг път, сега всички пътища водеха към чешмата.

Прибрах празното фенерче в джоба си и преминах моста. Вървах стиснал зъби напред и нищо не виждах, нищо не чувах, вървах и вървах, и вървах, и вече не исках и да стигна, и да се върна, а само да вървя, да вървя, да вървя. Докато се махна. От „Хлебодар“, от Сестрицино, от планината, от света, от себе си.

Наоколо ставаше все по-тъмно — над мен заедно със силуетите на дърветата започнаха да се мяркат и четвъртити силуети на къщи. Трябваше да се изкача по стръмния път, да вляза в квартала, да завия по първата пресечка вдясно и след десетина къщи се излизаше по пътя към чешмата. Залаяха кучета, някъде завика жена или нощна птица, нещо тежко профуча край мен — може би камък, може би бухал, страховете и суеверията се размърдаха в мозъка ми, решили да украсят

тъмнината със страхотиите си, и все пак в този негостоприемен нов свят, света на циганската нощ, аз усетих нещо родно, нещо готово да ме приеме и да освободи някаква тъмна сила в мен, да потъне тя в земята и да се отърва от нея. За да мога да видя, да чуя и изпитам.

Изведнъж луната се скри зад облак, в настъпилата непрогледна тъмнина аз се спънах в един корен и паднах по очи. Сякаш някое дърво ми беше подложило крак. Оттук нататък трябваше да се движа опипом. Боях се да не налетя на остра ограда или свирепо куче да не изскочи отпреде ми и да не мога да го видя, като че ли, ако можех да го видя, щях да бъда в безопасност. Изправих се, отупах се от праха, плюх, за да я изчистя от устата си, и тръгнах с протегнати ръце напред. Изглежда бях излязъл извън очертанятията на пътя, тъй като ръцете ми напипваха и се залавяха за коренища и храсти, добре, че не бяха бодливи, и навярно се катерех направо през горичката. По едно време долу в ниското просветна, това трябва да беше мъждивата лампа на пътя, значи се бях изкачил достатъчно, за да мога да я видя между дърветата.

Изправих се и поех по-смело. Изведнъж краката ми стъпиха на твърдо. Паваж — значи улица. Някога тази махала е била богата, в нея са живеели първите хора и още оттогава те я бяха благоустроили и павирали пътищата. Светлинка проблесна току пред очите ми, угасна и малко по-късно светна по-напред, и пак угасна. Тръгнах след светулката. Няколко крачки по-нататък тя сви вдясно и изчезна — съобразих, че се е скрила зад ъгъла на къща, и внимателно поех натам, като отново протегнах ръце, да не се блъсна в зид или ограда. Сетне ми се стори, че зърнах светулката вдясно от себе си, и полека поех след нея. Не беше светулка, тази светлинка светеше, без да угасва, макар далечна и много слаба, беше като Звездица, паднала на земята някъде пред мен. Тръгнах смело след нея, с надеждата че съм излязъл на улицата, която извежда към чешмата.

Продължавах нищо да не виждам, но пък започнах да чувам звуци, които доказваха, че наблизо би трябвало да живеят хора, звуци, близки и по-далечни, някои сякаш до самите ми уши, както ги възприемаше изостреният ми слух — потракване на съдове, хъркане, приглушена неразбираема реч, тежко дишане, сподавено ридание. Сякаш невидимите къщи от двете ми страни се въртяха неспокойно в съня си и си мърмореха нещо насън или дремещи ме наблюдаваха през

притворените клепачи на прозорците си. А може би бяха будни в тъмнината, следяха ме и си даваха знаци една на друга, като по този начин маркираха пътя ми. Помислих си, че в този квартал никога не е било толкова тъмно, от моя прозорец виждах светлини и през нощта, вярно, че оттам се откриваше друга по-висока част на квартала, където беше кръчмата и имаше улична лампа, може би точно тази нощ бяха спрели тока в квартала, това се случваше често, тъй като циганите не го плащаха. Но даже и да тънеше в мрак, от стаята си виждах бродещи огньовете нощем, когато не можех да заспя — а то аз и сега не знаех буден ли съм и вървя ли тихо по улицата, или спя и цялата тази тъмнотия ми се присънва като в кошмар, от който не мога да се събудя.

Току пред мен прелетя светлина, остави диря по черното и освети за миг неизмазана фасада на къща с балкон без перила и ми се стори, че зърнах на балкона момиче, седнало на ръба, провесило краката си надолу и вторачило големи черни очи в мен, но беше толкова за кратко, че не зная дали това не ми се е привидяло. Спрях за миг, стъписан от станалото, но след това продължих, без да се замислям върху видението и естеството на внезапно появилата се и пак изчезнала светлина, дали млади силни цигани на буйни коне размахваха факли в ръце — конски тропот не чух, — или загадъчните кълбовидни мълнии, за които бях слушал страхотии, обикаляха смълчаните нощни улици, за да търсят сред тях отдавна умрели души, а може би това бяха следи от полет на душите на отдавна умрели цигани, които по този начин навестяваха живите си роднини. Във всеки случай въпреки чудноватите мисли, които ме споходиха, не изпитах страх, а по-скоро почуда и даже някаква слаба благодарност, че все пак стана за миг светло, колкото да ми каже, че съм на верен път. В края на който имаше пак светлина.

И ето, че някъде отгоре, сигурно оттам, където беше кръчмата, просветна, като че отвориха врата, дрезгав пиянски глас запя циганска песен, проехтя звън на счупена бутилка и светлото сияние очерта контурите на последната къща по улицата. Намирах се точно там, където трябваше — в края на улицата. До чешмата имаше стотина метра по черния път и пътеката.

Бях успял, бях стигнал. По дяволите тинтявите и храбростта, басовете и измамните, какво ме интересуваха те сега? Аз бях успял, бях успял! Бях стигнал! Забързах към все по-ярката светлина, тя идваше

откъм чешмата. Нещо тежко профуча пред мен и тупна в праха край пътя, паважът беше свършил, но аз нито спрях, нито се огледах, какво значение имаше това, почти изтичах последните крачки и спрях задъхан пред чешмата.

В този момент луната се показа иззад облака и ярко освети смразяваща кръвта гледка. До чешмата имаше още тлеещо огнище, неговата светлина ме беше водила, а зад него седеше неподвижно разпиляла пъстри поли стара циганка, много стара, цялата сбръчкана като костенурка и много черна, човек можеше да си помисли, че е издялана от абаносово дърво, ако не беше лулата в устата ѝ. От лулата се издигаше дим, димът пронизваше светлия диск на луната право през средата.

Не можех да се помръдна. Само стоях и гледах, и сякаш и очите ми се вкамениха от ужас, и гледката в тях стана напълно неподвижна. Даже димът от лулата замръзна във въздуха.

Колко време продължи това вцепенение, аз не зная, навярно дълго, но от него ме извади гласът на циганката, хриптящ като шумоленето на пергаментова хартия.

— Хайде, бе — каза тя, — откога те чакам. Много се забави.

И отново настъпи тишина.

Сетне тя отвори очи като две празни бездънни дупки и ме погледна. Усетих се като да падам в дълбок кладенец, страх ме е и нещо хищно властно ме привлича надолу, по-силно от земното притегляне, по-страшно. „А не! — успях да си кажа. — Ще имаш да вземаш, стара вещице, няма да потъна аз в заблатените ти очи, жив съм, чувствам сърцето си да блъска в гърлото, няма да ме омотаеш ти, ще си скъсам тинтявата и ще си вървя, няма да можеш да ме спреш!“

— Я какъв си прежълтял — каза хриптящият глас, — пийни си малко вода, наплискай се да се освестиш!

Погледнах към чешмата и не повярвах на очите си.

Чешмата течеше. Водата безшумно, без никакво шуртене се спускаше от трите чучура и потъваше в мрака на сянката неизвестно къде. Стоях и се чудех какво да направя.

— Пий! — заповяда ми циганката с толкова рязък и строг глас, че разтреперан се подчиних. Приблжих се с подкосени крака до струята и подложих шепите си. Усетих приятна свежина, но не като от вода, струваше ми се, че струята минава безпрепятствено през дланите

ми, но реших да се направя, че пия от страх. Допрях устни до шепите си и усетих, че пия, че наистина пия. Чудна беше тази вода, не насищаше жаждата тя в мен, нещо друго насищаше, нещо, което беше жадно, но за което нямах думи да го нарека. Пиех и не се притеснявах, защото водата изми страха ми и го отнесе някъде надолу в тъмното.

— Ето, че дойде най-сетне — заговори бавно жената, докато се навеждаше да хване с дългите си черни пръсти като с ръжен жив въглен от жаравата и припали лулата си с него. — Дълго ме накара ти мене да те чакам. А аз нарочно скрих луната, да видя дали ще ме намериш в тъмното, и ти ме намери. Пий сега, пий да си починеш. А сега стига вече. Стига! — вдигна тя ръката си нагоре и чешмата пресъхна отведнъж, чучурите ѝ се преобразяваха пред очите ми, сякаш десетилетия преминаваха в един-едничък миг, състаряваха се, ръжда ги покриваше, пропукваха се, докато добиха вида, който познавах. Бързо, като пъстра струя, изтече от средния чучур змия, но старата я грабна с костеливата си невероятно дълга ръка и я хвърли в жаравата.

— Виждаш ли — каза ми, — не е за сам човек работа.

После се обърна към мен и строго заповяда:

— Имаш работа да вършиш. Свърши я!

Погледнах я неразбиращо.

— Сигналите! — поясни: — За какво ти го дадоха този фенер?

Като замаян се покатерих на заплашващата да се срути чешма, извадих фенера от джоба, вдигнах го нагоре и натиснах копчето.

И фенерът светна. После още веднъж. И още веднъж. След това свалих червената светлина, сетне зелената. Дадох сигналите точно както беше уговорено, после се смъкнах долу и невярващ отворих фенера. Батерия нямаше. Опитах се да го запаля, този път без успех.

Вдигнах поглед към жената — тя ме гледеше строго.

— Стига си игра с тази дяволия, прибери си я в джоба, тя вече си свърши работата. Ела да седнеш тука до мен.

Подчиних се и се престраших да погледна в очите ѝ, те вече не ми се сториха така бластисти и страшни, дори мисля, че долових в тях някаква сянка на загриженост. Чух гласа ѝ отнякъде много, много дълбоко, хриплив и сух, сякаш сух вятър шумеше в тръните:

— Тебе те люби змеица, направила ти е магия, да ти затули очите и да не виждаш което е, но само което тя иска да видиш — бърбореше бързо тя. — Ето я тука — и от мен не се уплаши, и огънят не я стресна,

спотайва се тука и си мисли, че като е невидима и нечуена, и аз не я виждам и не я чуя. Ала се лъже. И я виждам, и я чувам, и съм я примамила тука, за да я накажа. Но не аз, ти трябва да я накажеш и очите ти ще се отворят, и ще видиш. Лоша е тази змеица, да знаеш, зла е: пустиня е дъхът ѝ — когото целуне, зноен пясък прави; камък е погледът ѝ — когото погледне, камък прави; изпепелява тя, до което се докосне. Как тъкмо тебе избра да намери, защо точно тебе те хареса, дете си за друго определен, това не зная, но тъй ми казаха, тука да те чакам в потайна доба на чешмата, че да ти кажа да се отървеш. Аз да я изгоня, не мога, тебе люби тя, гнездо е свила в сърцето ти и други до тебе не пуска, с погледа си само ги далеч прогонва и името ѝ е самота, но и ти си я възлюбил, щом в сърцето си я пуснал, от пътя си се отклонил, затуй ми казаха да те чакам и да ти обадя да се отървеш. И затуй дълго те чаках, че ме хвана яд на теб, та скрих и луната, ама като можа да ме намериш в тъмното, не се бой, има смелост в сърцето ти и не си дошъл напразно. А сега аз ще ѝ умия лицето на месечината, за да виждаш по-добре, че какво можеш да видиш, като змеица е оплела очите ти и само единия свят ти показва, за другите те затуля, от ревност го прави, защото я е страх, че като разбереш истината, ще ти се отворят очите да се освободиш, и ще я оставиш.

Просъска друга змия отстрани, изскочи пред мен на тънка лента, но старата грабна и нея и в миг я хвърли в жаравата, като мърмореше под носа си неразбираеми цигански заклинания. След това се наведе, сграби от жарта с две ръце и я хвърли нагоре към луната.

Мъгливият ореол около светилото сякаш се разтвори в невидима вода, луната засия с неподозирана сила — сега можеш да видиш всяка тревичка, посребрена от сиянието ѝ. На тази светлина и старата ми се стори не толкова стара: „Най-много на сто“ — мина през ума ми абсурдна мисъл. Тя, разбира се, отгатна мисълта ми и промърмори през зъби: „Не, разбира се, много повече, много, много повече, най-малко четиристотин, че и повече“.

Стори ми се, че не е необходимо да отварям уста, за да говоря, тя и така ме разбираше, а и силите, изпълнили ме чудодейно от омагьосаната вода, започнаха да ме напускат, като в сън трябваше да се насилвам да движа устата си, все по-трудно беше да произнеса и една-единствена дума. Нещо вътре в мен се съпротивляваше на това заспиване, някой друг, не аз, дълбоко скрит на дъното на същността

ми, беше нащрек и искаше да ме държи буден, ритмично сякаш удряше камбана дълбоко, дълбоко в мен, но монотонните ритмични звуци ме приспиваха още повече. Видях в просъница как циганката протегна дългата си черна ръка и ме плесна силно по врата. Не, не ме заболя, само дето странната сънливост, която ме беше налегнала, се изпари отведнъж.

— Умори се все пак — мърмореше циганката с хрипливия си глас, — как няма да се умори, малко дете, аз им казвах, дете е още, малко дете, ама не, та не!

След това ме погледна строго и заповяда:

— Хайде, сега свърши, което ти е заръчано. Ей там, зад чешмата — седем стръка синя тинтява. Ама не само това, ами и вратига да скъсаш, и комунига — все по седем стръка, нищо, че не ги познаваш, като ги видиш, ще ги познаеш, донеси ги тук и ги хвърли на въглените. Като прекадиш, змеицата ще се махне, дете те е заключила проклетницата, да не можеш да виждаш световите, и като се махне, тогава пердето ще се вдигне от очите ти и ще видиш.

Не чаках втора покана, бързо изтичах зад чешмата и ръката ми сама откъсна това, което беше необходимо. Тогава не се замислих, но по-късно много пъти съм се удивявал на ръката, която знае винаги повече и по-вярно, и по-бързо от нас, стига да ѝ се доверим. Излязох бързо пред чешмата и чух циганката да си мърмори:

— ... че бил дете, та щял да ги види и разбере най-точно, задето бил дете... Хайде де? — тросна ми се, като ме видя. — Какво чакаш, хайде хвърляй!

И отново задими с лулата си. Но аз, вцепенен от внезапно завладялата ме мисъл, я гледах вторачено и глупаво, без да мога да помръдна.

Изведнъж я бях познал.

Беше същата — старата грозна циганка от детските ми кошмари, които ме тормозеха преди години, бил съм на три, а може би и по-малък. Много ме мъчеше този сън, много пъти съм се събуждал облян в сълзи и треперещ от ужас и майка ми ме прегръщаше и утешаваше. Майка ми. Защото в този сън тъкмо тази грозна и стара циганка ми беше майка. Сънувах се в мръсна землянка, обграден от парцаливи циганчета, и тази ужасна жена бъркаше с голяма лъжица във врящия котел и ми крещеше:

— Разбра ли сега истината най-сетне, отвориха ли ти се очите да видиш? Това е твоят дом и твоето семейство и аз съм майка ти. А оная, другата, е само твой сън, дето си го сънувал, ама сега си се събудил и живееш твоя истински живот!

Дълго хлипах, след като се събуждах от кошмара, без да разбера кой живот е истинският, и умолявах удивената ми майка да каже, че само тя и никоя друга ми е майка, да се закълне.

И ето сега, много години по-късно, цели четири или пет, тази страшна жена седеше пред мен от плът и кръв и ме гледаше строго, и ме караше да отворя очите си и да видя истинския си живот. Тръпки ме побиха. Тогава чух гласа ѝ:

— Не питай, не питай. Без друго не знаеш как да попиташ. Така трябваше тогава — нещата са свързани. Защо е трябвало, не мога да ти кажа, и аз не знам. И не ми влиза в работата. Трябвало е и толкова. А за другото, не се бой, не съм ти аз на тебе майка, че от къде на къде, аз съм черна циганка, а ти си имаш майка, и баща си имаш, и дом, майка е, която те е родила, през която си минал, за да дойдеш тука, и не ми е работата да диря, откъде да знам, може и да съм ти била майка, ама един и двама ли сте, че да ви помни човек, нито знам, нито искам да знам. И тебе съвет ще дам — ако трябва нещо да знаеш, без друго ще го узнаеш, което не знаеш, не е трябвало да го знаеш. Хайде, сега хвърли билките, нека замирише на хубаво.

И тогава усетих, че времето е дошло, протегнах шепи с тревите върху жаравата и разтворих пръсти. Тревите се посипаха върху живите въглени, засъскаха соковете им, гъст бял ароматен дим обгърна жаравата.

И сякаш мракът се залепи за този дим и бързо се издигна към небето заедно с него като нелепа съдрана траурна завеса, отвсякъде нахлу и засвети, и изпълни със себе си пространството синя кристална светлина, и от нея се роди най-невероятният свят, който можех да си представя. Не, не бих могъл даже да си го представя, защото ми липсват и днес думи да го опиша, а ние изграждаме представите си с негодните кирпичи на думите. Дълго време мислех, че е сън — най-красивият сън в живота ми, не казвах никому ни дума за него, за да не го омърся по някакъв начин, да не помрача блясъка му. Защото как ще разкажеш нещо, за което нямаш думи?

Най-близкото, което ми идва на ум, колкото и тромаво, и грозно да е в сравнение с изживяното, е кристалът. Цял един свят, изграден от синкав блестящ, прозрачен, гъвкав, течен, лек кристал. И можеш да видиш вътре в нещата по-ясно, отколкото виждаш контурите им, защото контурите са условни, няма ги, можеш да проникнеш в нещата, да станеш те, да преминеш през тях, вземайки от тяхното озарение в твоето, да почувстваш най-истински онова, което те чувстват, по начина, по който те го чувстват.

Да, да, и чешмата беше там, цялата от кристал, цялата кристално прозрачна и кристално прозрачна вода течеше от блестящите чучури, и в цялата ѝ същност течаха и се гонеха като пъстри жилки силите. Такава беше и земята, на която стоях, и кристалът, от който се състоеше, беше като лек дим под краката ми, без усилие прониквах в дълбините ѝ, срещах неизвестни същества, непознати явления и всичко се движеше, всичко блестеше и пулсираше от малките пъстри поточета, неизвестното ставаше известно само като го погледнех, непознатото ставаше познато и близко и влизах в него, и ставах то, и отново го напусках, без да го напускам.

И дърветата не бяха дървета, както и тревата не беше трева, макар че бяха по-истински от истинските, целите изградени от променящи се геометрични фигури, имената на които не знаех, но нямаше нужда от имена, нямаха имена, и се променяха заедно с идеята непрекъснато, светещи, искрящи, течащи, променяха формите си, степента на неописуемата си прозрачност, и всяка промяна разтваряше като гигантско ветрило нова вселена от значения и смисли, и нямаше нужда да ги разбирам, за да вникна в тях, и те ми бяха съвсем ясни и близки, за да ги обгърна всичките в един-единствен миг и да потъна в неописуемото щастие на тяхното възприемане.

Времето беше спряло и аз можех да видя промените, за които са нужни хилядолетия, но не, времето беше по-скоро като кълбо на огромно махало, окачено на небето, като голяма невидима топка и аз можех без никакви усилия да тласкам тази топка напред или назад, да се плъзгам заедно с него в миналото или бъдещето или да се отдръпна и да гледам кротко отстрани.

Сега си мисля, че ако не бях толкова малък, може би щях да експериментирам с това внезапно възникнало свойство, за да разбера... Но не, в този свят нищо не ставаше насила, по заповед на

волята, въпреки че ставаше тъкмо по моето желание, но което е неподвластно на логиката, а идва отвътре, от съкровеното, идва само и е чисто като кристал.

Луна също имаше, но в искрящата светлина на небето тя не светеше, а преливаше от цветове, които поглъщаше в себе си, събираше ги всичките в сърцето си и отново ги изригваше, разпиляваше ги меко в кристалния въздух наоколо, виждах формите на нейното излъчване и ме обземаше безкрайна радост от това, че съществувам сега и тук така чист, така кристален, като всичко.

На мястото, където беше седяла старицата, сега виждах млада и изключително красива жена. Тя беше съвсем гола, но в голотата ѝ нямаше нищо вулгарно, нищо срамно и порочно, както и нищо прекрасно. Прозрачният кристал, от който се състоеше, разкриваше не анатомични структури, а само цветовете преливания и избухвания на вечно раздвижената неподвижна красота на човешката душа. Съвсем естествено сърцето ми се изпълни с любов към тази жена и аз бях там, вътре в него, и го видях как се изпълва с любов не само към жената, но и към целия свят, и не само към тоя, който беше пред очите ми, но и към оня, другия, от който бях дошъл и на който този беше нещо като идея, като смисъл и оправдание.

И я запитах тихо в сърцето си коя е и не е ли тя моята майка, и ми отговори, но отговора не помня, беше нещо за вграждане — дума, която научих много по-късно, но която усещах още тогава, та нали бях в цялата си подвижност вграден в структурите на огромния кристал, бях щастлива искряща част от него.

А и майка си видях, и баща си — достатъчно беше само да си помисля, не точно и да си помисля, а само сянката на мисъл за тях да трепне в сърцето ми — и веднага си там, виждаш в съвършени кристални структури прекрасни кристални хора, майка ми, такава, каквато я познавах, но колко прекрасна беше сега тя, сякаш бях разгадал съвършенството на чертите ѝ, и баща ми, също толкова съвършен, и тяхната връзка видях да припламва в съня им, да проблясва в милиони светещи снопчета, видях идеята за всичко това, големия кристал Сестрицино с красиви хора в красиви състояния, отпреди и отсега, и отсетне, по особен начин вградени в отношенията си един към друг и всички свързани в едно цяло и голямо, по особен начин изпълващи със себе си невероятните образования, които може

би в другия свят имаха имена като улици, къщи, махали, видях и припламващите огънове в сънищата на хората, които иначе отделяхме от себе си и наричахме цигани, тук в този свят разлика в структурите на техните кристали от тези на нашите нямаше.

Изпълнен беше този свят с всичко и само тъгата я нямаше, и отчаянието, и болката или смъртта, нямаше място за такива неща, защото кристалите изпълваха всичко. За да влязат такива неща, трябва преди това да им направиш място. Много по-късно, когато прочетох за виденията на светците, си помислих, че като са описвали рая, те са имали предвид точно този свят, на който за миг и аз бях жител.

Колко време продължи моето присъствие там, където нямаше време? Мога много, много дълго да си спомням. Подробности, които изплуваха по-късно и още по-късно в паметта ми, ме караха да мисля, че споменът за този свят е в мен надиплен като ветрило и мога да го обхващам само постепенно и на части, а ми беше даден наведнъж и в един миг. Възможно е и въображението да дорисува пейзажа впоследствие, използвайки неговите собствени материали и средства, както кристалите сами изграждат своята решетка, ако семето им е засято в благодатна среда, и строят своите, залегнали като идея в това същото семе, чудни форми.

По-късно често си мислех, че съм сънувал всичко това, мина ми през ума и мисълта, че съм бил умрял за миг или за вечност, все едно, там това няма значение, там е едно и също, но тогава и там всичко беше истинско, беше не само истинско, но много по-истинско от онова, което сме свикнали да наричаме истинско, сякаш едва сега бях успял да видя истинския свят или поне едно от неговите лица, сякаш до този момент бях живял в кошмарния сън на битието и едва сега се бях събудил щастлив в моя дом, в моята родина, в моя свят, в моя истински живот.

Тогава ги видях. Тогава те ми се показаха и не ме питай как изглеждаха и какво ми казаха, защото не зная. Знам само, че бяха мои приятели, мои стари приятели, с които ми беше хубаво, и аз бях един от тях, бях част от тях, не ми беше нужно да питам за нищо, тъй като знаех всичко, и само една бликаща радост да съм с тях, да ги виждам, да общувам с тях, да бъда един от тях, ме завладяваше до степен моите човешки понятия, между които е и паметта ми, да останат някъде долу, в нищото. Откъдето бях дошъл.

По-късно се оказа, че мога да разказвам с месеци, с години за този единствен миг, защото дълбочината му беше безмерна. Струваше ми се, че си спомням думи, разговори, срещи, а съм бил само миг с тях. И не знаех кое наистина си спомням и кое моето въображение създава като спомен, сигурно в мен бяха посети семената на спомена, от които предстоеше да израснат и се разлистят огромни дървета. Като кристалите, за които вече разказах и които се доизграждаха в мислите и сънищата ми. Говорили ли са ми за силата и че ще я срещна, и че трябва да я пазя само за доброто, но ето, че като ти разказвам всичко това, думите отново ме объркат. Не е сила онова, което наричаме сила, нито добро онова, което наричаме добро. Много по-чисто е от всяко наше понятие, по-неуловимо от всяка наша мисъл, по-истинско, но какво наричаме истина!?

Онова, което си спомням, е, че младата жена ме погледна, станах лазурен от погледа ѝ, и каза:

— Ела сега, ще те целуна, за да не те е страх.

Приближих се и потънах в прегръдките ѝ, меки и светли, сякаш можех да премина през нея.

Тогавя тя ме целуна и аз знам, че мога да изживея десет живота, без никога да изпитам нещо подобно, сякаш целият свят, сякаш небесните сфери се надвесиха над мен и ме целунаха.

Отдръпнах се омагьосан. И видях, че сме останали само четиримата — жената, чешмата, луната и аз. Жената се засмя звънко, протегна ръка, грабна луната от небето и отхапа голяма хапка от нея. Тогавя изгубих съзнание и само дълго чувах как отеква камбанният смях на жената.

Дойдох на себе си отново в нощта на старата реалност пред пресъхналата чешма, луната светеше нащърбена и озаряваше зловещия пейзаж, стори ми се, че виждам по нея още следите от кристалните зъби на жената, в която се беше превърнала старата циганка. От нея, както и от жаравата нямаше нито следа.

Всичко, което последва, беше като насън, всичко беше сън. Като че ли си спомням само отделни картини — мрачните къщи на циганския квартал, тъмното сребро на реката, празния камък, на който трябваше да ме чакат децата. Не помня как съм вървял, не помня да съм вървял, нито как съм се прибрал. Спомням си единствено големия стenen часовник в антрето, осветен от лунната светлина, че удари

веднъж точно когато минах под него — беше дванайсет и половина. Цялото мое нощно приключение се беше случило за по-малко от половин час, ако изобщо нещо се беше случило. Значи срещата ми със старицата и моето докосване до кристалния свят са продължили само секунди. Така понякога между две събуждания се случва да сънуваме дълга история, траеща месеци, и с удивление откриваме, че сме я сънували само за минута-две.

Тогава не знаех, че на сън човек често е в паралелното време, в паралелната реалност — които имат съвсем други закони, но като се събудих на другата сутрин, бях съвсем сигурен, че съм сънувал цялото това приключение, и единственото, което ме учудваше, беше необикновената яркост, с която се беше запечатало в паметта ми.

Още тогава, на девет, аз рядко помнех сънищата си като истории, онова, което оставаше сутрин, беше цапаница от пъстри петна, парчета от случки и образи, които не можеха да се вържат заедно. Освен когато летях на сън. Както и да е, бях абсолютно уверен, че съм имал най-странния сън в живота си и сигурно в съня си съм бил голям, затова ще го разбера едва когато порасна. Както по-късно, когато сънувах, че съм дете, действах като дете, чувствах като дете, мислех като дете и невинаги бях понятен на събудилия се възрастен мъж.

Станах от леглото, бях се схванал, сигурно бях спал в неудобно положение, поразкърших се и отидох до прозореца, за да видя положението на слънцето — в стаята ми нямаше часовник и аз бях свикнал да определям колко е часът по слънцето. Слънцето стоеше на комина на най-високата къща над кръчмата в циганската махала и оттам вече се чуваше глъчка.

Там някъде, помислих си, някъде там отзад е чешмата, която сънувах снощи, и какъв странен и колко красив сън беше.

Вдигнах от пода панталонките да се обуя, и нещо тежко изпадна от джоба им. Наведох се и го взех. Беше тъмнозелено железничарско фенерче с три цвята, без батерии.

Това фенерче после така и си остана за мен. Спиро не отвори повече приказка за него, сякаш бях сънувал, че ми го е давал, че ми е заръчвал да го пазя, че съм отговарял с главата си за него. За такова фенерче мечтаеха всички деца от махалата. Не се разделих никога с това фенерче, има неща, с които не се разделяме.

По-късно Петето, имах едно приятелче, което ми казваше някои неща, та ми разказа как са се наговорили всички четвърт час, преди аз да отида, и го измислили тоя номер, извадили батерията да не мога да докажа, че съм бил на чешмата, и как, докато си разказвали вицове и се смеели, и ме чакали да се върна, за да ми се смеят, как изведнъж усмивките им замръзнали, като видели откъм чешмата ясно уговорените сигнали. Как всички се вкаменили от ужас и бързо-бързо се разотишли, без да кажат нито дума.

Но тези работи той ми ги разказа по-късно, а сега аз оглеждах стаята и напразно търсех очилата си. Фенерчето беше тук, по пода имаше разпилени стръкове тинтява, а очилата ги нямаше никакви. Сигурно ги бях загубил предната нощ на чешмата, когато ме беше омагьосала старата вещица. Нямаше как, трябваше пак да ида и да ги потърся, иначе щяха да ми се карат. Облякох се бързо, наплисках си очите в кухнята, подложих ръка под струята на чешмата, напих се до насита и излязох навън.

Слънцето се бе вдигнало над циганската махала и значи приближаваше девет. Тръгнах право срещу слънцето, като си подсвирквах една популярна мелодийка, по онова време наричахме такава музика джаз. Леко ми беше на сърцето, не ме беше страх от нищо, освен малко, че може да не намеря очилата. Вървах надолу към реката и пътеката беше още росна, зад завоя пак ме залая кучето на Цойковите, но този път никак не се уплаших, а и другите кучета не го подкрепиха, та лаят му остана самотен и нелеп в топлината на утрото.

Току до пътя видях децата, бяха почти всички от предишната вечер, събрали се бяха да замерят врабчета, защото повечето имаха прашки в ръцете си. Очаквах да ме подиграят, както беше обикновено, да ми се присмеят, а Спиро да си поиска фенера, но нищо подобно не се случи. Те сякаш се смутиха от мен, обърнаха глави и бързо мушнаха в джобовете си прашките, сякаш не аз бях минал край тях, а директорът на гимназията, от който всички се бояха.

Продължих за „Хлебодар“ ободрен, без да ги погледна, и усетих, че нямам страх и от циганчетата, които обикновено замеряха с камъни онези от нас, дето се опитваха да влязат в тяхната територия. Бързо преминах моста и се заизкачвах нагоре.

Циганската махала се събуждаше, мъже впрягаха магарета, жени дрънчаха с калайдисаните си съдове, деца, повечето голи, се пръскаха

на уличните чешми и като врабци огласяха простора с бързата си циганска реч, отнякъде се чуваше музика, пиански крясък раздираше гълчавата, нейде ситно кълнеше жена. И странно, никой даже не се обърна да ме погледне, нито едно дете не ми се закани с юмрук по брадичката, не вдигна камък, даже като завивах по улицата и видях три големи момчета — и те с прашки в ръце, те се дръпнаха някак почтително, да ми направят път да мина. Детският ми мозък се удивляваше на тая промяна и все повече се убеждаваше, че нощната ми среща е била истина, като че ли циганката ме беше белязала с невидим знак, който хората на нейното племе усещаха, и не ме закачаха, а с нямо уважение се отдръпваха, като че бях почетен гражданин на махалата им, а не деветгодишно хлапе.

Така безпрепятствено стигнах до чешмата, тя си беше, както я знаех, пресъхнала и полуразрушена, гуцърче пробяга по камъните ѝ и се мушна в една цепнатина. Веднага видях очилата си, паднали отстрани, нищо им нямаше, само дето се бяха напращили. Вдигнах ги и ги избърсах с края на ризата си, преди да ги сложа на очите си.

И тук ме очакваше още едно чудо — изобщо не можех да виждам през тях. Целият свят беше мътен както преди, когато гледах без очила.

И тогава се сетих, че през цялото това утро бях виждал чудесно без тях, колко ясно бях видял слънцето, кацнало на покрива на „Хлебодар“, сякаш току-що излязло от комина, обърканите лица на моите приятелчета, всичките живописни подробности на циганското утро — за тази нощ очите ми бяха излекувани и аз няхах повече нужда от очилата. Сега можех да виждам и без тях.

Но какво виждах? Къде беше оня снощният свят с неговите видения и с неговите жители? Даже от жаравата, зад която беше седяла циганката, от огнището нямаше нито следа, сякаш всичко е било само плод на моето въображение.

Но сега имах доказателства за реалността му, напълно реални доказателства — едно железничарско фенерче без батерия и едни ненужни очила.

И изведнъж ме обзе такава тъга, такава тъмна страшна тежка тъга, идваща сякаш от самите земни недра и изпълзяла до малкото ми детско сърчице, сграбчила го в лапите си, искаща да изцеди всичката кръв от него, преди да го ухапе с остриите си зъби.

Една празна талига изтрополи по улицата, дръгливото конче потъна в праха на черния път, старият циганин на капрата замахна с камшика, извика: „Дий, ди-и-ий!“, и попипа белите си мустаци, без да ме погледне. Колелото на талигата премина точно през мястото, където снощи беше жаравата, и ми се стори, че чувам сподавен женски писък или смях. А може би беше скърцането на зиловете. Хич не ме и погледна циганинът каруцар, отмина ме с глухо трополене талигата и само вдигнатият от нея прах ме докосна и, не знам защо, ми хрумна, че така самият живот ме отминава, с глухо трополене в жегата, без дори да ме погледне, без да знае, хвърля в очите ми прах и ме оставя сам до една мъртва чешма.

Тръгнах си с наведена глава и сякаш не срещнах никого по пътя до вкъщи.

Майка ми и баща ми бяха на работа и къщата беше празна и самотна в жегата. Бях съвсем сам, едно дете, съвсем само в целия празен свят, легнало по гръб на леглото, вторачено в празния бял таван над себе си.

Знаех го наизуст този таван, неведнъж го бях старателно изучавал, когато като по-малък ме слагаха да спя на обяд. Не можех да заспя и по цели часове гледах ослепителната белота и точките по нея, свързвах ги в съзнанието си във фигури, както хората са свързали звездите в съзвездия. Но моите фигури бяха подвижни, те избухваха и се събираха отново, оформяха и разрушаваха причудливи светове, творяха чудни картини. Сега този таван ме гледаше невесело, снишен от безсилието си да наподобява и малко от световите, които се бяха изсипали като водопад върху ми предишната нощ.

О, по-добре да не ги бях виждал. Сега реалният свят беше загубил толкова много от очарованията си, та ми изглеждаше като сянка, като бледа имитация, като скица с въглен на оня, истинския свят, разгърнал се в пълен блясък пред очите ми. Тежко и мъчително ми се представяше сега възприемането на света, който ме заобикаляше, комуникацията с него — както тежко и мъчително ни изглежда произнасянето на думите във фазата на събуждане от сън, в който сме говорили. Тъй като на сън ние сме леки и ходим, или летим, или тичаме без никакво усилие. И ако се събудим, докато говорим, с ужас откриваме, че тежест и усилие ни сковават, нямаме сила да отворим

уста и да довършим думата, която така леко сме започвали да произнасяме.

Тежко ми беше, но не като след събуждане от прекрасен сън, който неуспешно съм искал да досънувам, не, но като че след миг упоително събуждане бях отново потънал в мрачен кошмар, от който измъкване няма.

4

КЪПАНЕ НА КОНЕ

Нужен беше месец или повече, за да избледнее това усещане и полека да се върна към реалността, в която споменът за необикновената нощ изгуби своята истинност и аз вече не бях в състояние да вярвам, че тя в действителност се беше случила. Нямаше с кого да го споделя, а дребните съпътстващи чудеса, като внезапното изцеление на зрението ми, лекарите нарекоха с някакво име, нещо от рода на спонтанна корекция на очната леща вследствие активиране на очния нерв, предопределено от растежа или нещо подобно, и всички се успокоиха, а чудото кротко се прибра в безличното чекмедже на една напълно реална диагноза, произнесена за по-голяма важност на латински.

Ще ти кажа — затова не ме е страх и от лекарите, от техните микрофони и камери, дето са ги набучили скришом навсякъде тука, за да научат тайната, нищо, че магнетофоните всичко записват, не пропускат те нито дума от това, което ти казвам, но каква полза? Нали, като го чуят, лекарите ще запишат в книгата ми това същото, дето го пишат и без да са чули нищо.

Че те вече отдавна са му сложили някакво име, нещо като маниакално депресивна шизофрения с халюцинативни симптоми, ще добавят още някоя учена дума отгоре, ще хлопнат папката и ще се успокоят. Имената успокояват. Затова нямам тайни от тях, какви тайни мога да имам, след като тайната за тях не е тайна, а само едно име, произнесено на латински.

Та от оня момент останах истински сам, не знам дали прогонената от циганката змеица отново ревниво ме беше сграбчила в прегръдките си и пиеше кръвта ми, във всеки случай самотата ми нямаше граници. Нито едно дете не играеше с мен, стига само да се доближих до групата им — и се разбягвах като от прокажен. В училище продължавах да седя сам на първия чин, нищо, че зрението ми се беше оправило, и макар че бях много добър ученик, никой даже

не преписваше от мен. А и учителите, както ми се струваше, нито ме хвалеха, нито ме поощряваха, нито ме даваха за пример, както беше с другите отличници, просто изслушваха отговорите ми и като че с някаква досада механично ми пишеха шестиците. Без да ме погледнат. А може и така да ми се е струвало, може и да не съм видял правилно, нали по онова време гледах само в земята.

Единствен приятел ми остана Петето, той понякога се доближаваше до мен и ми разказваше за новите похождения на групата, но и той като че ли го правеше от съжаление, с голяма доза съчувствие, така че не го усещах равен. Като че ли бях пораснал в детското си тяло и това беше особена болест, та децата се страхуваха да не се заразят от нея.

Затова започнах да ходя често в циганската махала, загадката продължаваше да ме човърка, та се сприятелих с циганчетата. Те като че ли припознаха нещо свое в мен, защото ме възприемаха като равен с тях, тичахме, гонехме се, боричкахме се, изобщо при тях наваксвах детството си и то придоби вкуса на циганско детство. Тъгата ми и самотата ми ме напускаха, за да ме грабнат отново, когато стъпех на моста към дома.

Децата от махалата съвсем ме изолираха. Но ако преди това в тяхното отдръпване все пак се забелязваше някакво уважение, то сега те ми се надсмиваха отново и с презрение ми викаха „циганчето“, и не даваха да се доближа до тях.

Само Петето идваше понякога на нашето място край реката да си говорим, като гледаше да не го видят другите, и ме разпитваше за неща, вълнуващи детското му въображение, като вярно ли е, че повечето цигански деца си имат лули и пушат тайно откраднат от бащите си тютюн, или дали е вярно, че циганските момичета не носят под полите си гащи. Забелязах известна завист, която, изглежда, споделяше цялата група, за това, че аз единствен можех безпрепятствено да ходя там, без да бъда замерян с камъни, и да имам приятели, които можеха полуголи да яздят коне без седло, да пушат цигари и да ходят на училище, когато си поискат.

Но всичко това продължи само докато продължаваше и циганското лято. Когато листата опадаха от дърветата, когато задуха планинецът и във въздуха замириса на пушек и сняг, свърши и моето циганско лято.

Не, то свърши много по-рано, едно ярко събитие го преряза като с нож и ме остави завинаги от тази страна на моста.

Споменах вече, че почти всеки ден ходех да играя с децата на циганите, носех със себе си книги от задължителната за четене през лятото литература, понякога им четях там на глас и те се възхищаваха от това, как бързо свързвам буквите в думи, тъй като и по-големите измежду тях не можеха да четат гладко. В замяна на това те пък ме учеха на свои си цигански неща: да яздя, да къпя конете в реката, да мятам с прашка така, че винаги да уцелвам, да правя магии, не в оня ужасен смисъл, който се влага в тая дума — да се прави зло на хората, не, става въпрос за дребни детски магии, като да накараш някой да се спъне от разстояние, да отклониш гущер от пътя му, да направиш някое цвете да се развесели или да повехне, и така нататък.

Научих и няколко цигански думи, често влизах в къщата на Сали Ковача, с неговите деца май най-много си играех, понякога даже оставах да обядвам у тях и сърбах от пръстената паница лютивата циганска яхния, майката ме гледаше усмихнато и казваше:

— Туй Никодимчо мой циганче ши стани — а бащата се мръщеше на тези думи, припалваше глинената си лула и изпод черните му рунтави мустаци излизаха гъсти кълбета дим.

Макар да не ме одобряваше за приятел на синовете му, тъй като бях българин, той все пак ме допускаше понякога даже в ковачницата си и аз с възхита гледах как се бори с твърдото желязо и как го прави да омеква и да стане послушно в черните му ръце, как го опитомяваше, за да го поведе полека-лека към предмета, който искаше да направи от него.

По-късно този спомен ще нахлува с цялата си живост всеки път, когато усещях, че някой се опитва да ме изкриви, както на него му харесва, с нагриване и удари.

Спомням си, че понякога жалех желязото, като го гледах как се огъва със съскане като огнена змия под ударите, но нали най-накрая от него произлизаше нещо хубаво, нещо, което можехме да ползваме. А Сали умееше така да извърти чука, че да придаде на изделието елегантна извивка, все едно мандало ли работеше, просто резе ли, или ножици за подстригване на овцете, да, да, по онова време каракачаните все още отглеждаха своите стада по балкана според най-древни методи и традиции и ги стрижеха с цигански ножици, ками, ножове, даже

простите подкови, които правеше, имаха тази особена извивка, която му беше като майсторски печат.

Това, че понякога ме допускаше да го гледам как работи, беше една от привилегиите, дадени ми в оная нощ, иначе Сали, суеверен като повечето цигани, не пускаше българи в ковачницата си, докато работи, да не развалели кадема. А клиенти българи той имаше, водеха коне за подковаване, заръчваха различни тенекеджийски услуги, които ковачът правеше по-бързо, по-евтино, а и много по-хубаво от тенекеджийската кооперация на чаршията. Често ме смущаваха любопитните погледи на някой познат, дошъл да му наточат ножовете или да му направят стойка за качето със зелето. Защото Сали нямаше кислород, ама ги правеше тези работи по-здраво, отколкото ги сколасваха тенекеджиите с окислена, по какъв точно начин — това беше тайна, а и краката на Стойката извити ще направи като лапите на дракон, а не изправени, както щяха да им ги направят в кооперацията.

Освен че ме изглеждаха с любопитство, познатите казваха при пръв удобен случай на баща ми къде са ме видели, и той беше започнал да ми подмята. Вечер след работа вземаше вестника, захапваше ябълка, докато майка ми сложи масата, и ме поглеждаше насмешливо:

— Пък нашият Никодим щял да става ковач. Пак са го видели при циганите. Какво го привличат толкова, не знам.

Майка ми плясваше с ръце и ме предупреждаваше да не ходя там, може да ме набият, да ми откраднат нещо, там има лоши деца, ще ме научат на лоши работи, сега трябва да не си губя времето, ами да си чета задължителните за ваканцията книги и веднага да отида да си измия ръцете със сапун и топла вода, да не донеса някакви болести. Баща ми вдигаше очи от вестника, заявяваше, че и да се мия, и да не се мия, все тая, вече съм се вмирисал на окадено, нали ще ставам циганин.

Това трябваше да бъде шега, баща ми знаеше много добре, че не може да ме помирише, тъй като цигарите, които пушеше, го окадяваха толкова силно, че около него самия се стоеше трудно. Цигарите бяха от марката „Арда“ или „Златна Арда“, както им беше цялото име, бяха евтини работнически цигари без филтър и димът от тях оставяше тежката си следа дълго по килими и дрехи. Затова татко пушеше само на двора или в кухнята, когато беше студено или валеше.

Той беше висшист, машинен инженер и по неясни за мен причини беше разпределен в нашия град в дървообработващия завод — по поддръжка и експлоатация на машините, с диплома като неговата можеше да се постигне много повече, сигурно му бяха предложили мястото временно и той се беше съгласил от любопитство, но тук той среща майка ми, харесват се, решават да се оженят и той останал — ето, вече повече от десет години. Вярно, че го водеха някакъв малък шеф в завода, нещо като технически директор, но от това едва ли му е било по-леко, тъй като работата му не го удовлетворяваше.

Когато бях малък и още можех да се катеря по раменете му, той много си играеше с мен и много ми приказваше, разказваше тъй увлекателно за най-различни чудновати машини, съществуващи само във въображението му, че и аз исках да стана като него машинен инженер, заедно си измисляхме подобни машини, например машина за пържене на филийки или машина за нарязване на ябълки, фантазирахме си и той беше на моя акъл, и не само си фантазирахме, но и правехме разни ненужни съоръжения като водна перка, която слагахме между два камъка в реката и свързвахме със старо велосипедно динамо и лампичка, която светваше, ей така, без батерии. Сега си мисля, че машините са били не само негов предмет, те са били в кръвта му и при други обстоятелства той щеше да бъде прочут конструктор изобретател.

Но обстоятелствата не бяха други, те бяха точно такива, каквито бяха, та изобретенията, с които се занимаваше по цели ноци, обслужваха неговите дървообработващи машини, усъвършенстваха ги, рационализираха действието им и му носеха премиални. Затова ми беше строго забранено да се доближавам до чертожната му маса в спалнята, където винаги се мъдреше поредният забоден с кабарчета чертеж на някакво още несъществуващо в природата приспособление.

И все пак, изглежда, парите не са достигали, защото майка ми и баща ми често се караха за пари. Вероятно парите са били по-скоро повод, баща ми не можеше да й прости, че заради хубостта ѝ се е заврял в това затънтено място, където няма нищо, и даже къщата, в която живеехме, не е тяхна, а на баба ми, нейната майка.

Всъщност във времето, за което разказвам, баба ми вече я нямаше, беше я блъснал един камион, и не тука, а в Бургас, където беше отишла да гледа бебето на вуйчо. Преди това тя гледаше мен, но

когато бях на седем и тръгнах на училище, се роди братовчедка ми Адриана и половин година по-късно баба се премести в Бургас, за да може вуйна ми да тръгне на работа.

И ето, че две години след това, през пролетта на тази паметна година, дойде телеграма, която накара майка ми да изпищи и да се хване за сърцето, а баща ми да повтаря като автомат:

— Чакай сега, чакай, успокой се, трябва да се провери, може да е станала грешка...

Грешка не беше станала, защото на другия ден не ходих на училище, ами заминахме за Бургас и майка ми плачеше през цялото време, и беше цялата подпухнала във влака, а на гарата ни посрещна вуйчо, и той в черно, отслабнал и брадясал, прегърнаха се и заплакаха, а баща ми палеше цигара от цигара и ръцете му трепереха, а баба лежеше в един сандък съвсем неподвижна и ми се струваше, че се преструва и с мъка се сдържа да не се разсмее, да не скочи и да не ни каже, че се е пошегувала. А после я вдигнаха и я изнесоха да я заравят на гробищата, аз бях голям и знаех, че така ще стане, но не ме пуснаха да ида с тях, ами останах със сестрата на вуйна, нейните деца Владко и Мариана и моята братовчедка Адриана, която беше много пораснала и много неща разбираше, но не разбираше къде бяха отишли всичките хора, тичаше из празните стаи и все викаше „баби, баби“, и не трябваше да ѝ се казва, че баба е умряла и трябва да се зарови в земята, а това само ние си го знаехме, които бяхме големи. А на мене сърцето ми се обръщаше, като го чувах това „баби, баби“, и много ми беше мъчно, че много си я обичах баба, дете щеше да си се върне при мен, като поотрасне Адриана, обаче не трябваше да плача, за да не разбере тя, и трябваше да се смея и да си играя с нея и с Владко, и Мариана, защото вече бях голям и разбирах.

И после, когато мама и вуйчо ходеха да оправят наследството по разни адвокати и останахме една седмица, през цялото време Адриана ходеше по стаите и търсеше „баби“, а вуйна ѝ казваше:

— Няма я баби, миличко, баби замина при дядо ти.

А дядо беше заминал за там още преди да се родя, тъй че и аз не го помня — бил един от първите кооператори и имал техническо образование, та работел в стопанството като механизатор и при някаква нова технология, май за стригане на овце, го убива токът. И даже пенсия не му платили, защото го изкарали, че не е спазил

техниката за безопасност, по този повод татко разправяше, че у нас умрелият винаги излиза виновен.

Но това всичкото ми е било разказвано, не го помня лично. Помня магията на предпролетния морски град и как тичахме до насита в морската градина опиянени от морския въздух, и трябваше да имаме шалове, защото от морето духаше, а Адриана пицеше от удоволствие и тичаше след нас, а леля Ветка, сестрата на вуйна, ни се караше и викаше:

— По-полека, по-полека, малка е още, да не падне!

И се смеехме на думите, дето ги приказваше Адриана, малките деца нали не могат да казват всички думи правилно, ами много смешно ги казват, но сега не мога да си спомня нито една от тези смешки, спомням си само, че смехът беше през плач, защото много ми беше мъчно за баба, за нея си мислех през цялото време и си спомнях толкова хубави работи, тя беше моето ранно детство, прясно набраните ягоди за закуска, приказката след вечеря, всичко онова, което може да се нарече опора на безгрижието, и аз дотогава знаех, стане ли моята братовчедка на пет, тръгне ли на забавачка, баба пак ще се върне при нас и заедно с нея ще се върне моето предучилищно детство.

Имах си и други баба и дядо — и двамата живи, но тях виждах много рядко, защото живееха много далече от нас, гледаха животни и не можеха да ги оставят за дълго време. И сега ги видях за погребението, но това не се смята, тогава има много хора и всеки те целува и казва „Бог да прости“, и те си заминаха с рейса още същия ден, че животните и градината не могат да чакат. Предложили на татко да ме вземат за малко при тях, докато свършат наследствените истории, но татко не се съгласил, защото искал да тръгнем веднага, след като свършим, за Сестрицино, че и него го чакат в завода, и аз да не изпускам повече от училището.

Тези баба и дядо живееха в едно сливенско село в Балкана и по Коледа изпращаха колети с разни вкусни неща за ядене, собствено производство — луканки, кървавици, сланина, сиренце, вкусен домашен мед и непременно по някоя книжка за мен.

А аз донякъде бях доволен, че останах, не че не ми се ходеше в тяхното село, но много ми беше харесало тук, в градината, с моята братовчедка, когато зеленината се събуждаше за пролет, и като че тогава за пръв път усетих силата на морето, още неосъзната и

неназовима, но по някакъв начин, свойствен на нея самата, вече разтърсила моите детски възприятия, вълните сякаш измиваха скръбта от загубата и всяка друга скръб и създаваха странна хармония и завършеност в душата ми, които впоследствие сравнявах само с преживяването ми на чешмата в „Хлебодар“ няколко месеца след тези събития.

Както и да е, седмицата изтече, не зная какво са правили с наследствените въпроси, но изпращането не беше толкова сърдечно като посрещането, вуйчо мълчеше на гарата, мълчеше и татко, гледаше настрана и всеки си пушеше цигарите. Говореше майка ми и за двамата, бършеше сълзи, разправяше, че трябва да се осъди шофьорът на самосвала, който беше изпратил баба ми на оня свят, като излизала от хлебарницата, че сигурно този простак е бил пиян, че трябва за всичко да си плати, да отиде в затвора и такива разни, които и с тогавашния си детски акъл разбирах, че са по-скоро да се говори за нещо друго, а не за това, което си мислеха всички и заради което баща ми и вуйчо пушеха и не се гледаха чак докато стрелочникът изсвири със свирката, баща ми хвърли недопушената цигара, влезе при нас в купето и влакът потегли, все още пълен с морски въздух.

Не зная оттогава ли започнаха да се обтягат отношенията между моите родители, или това е била само поредната крачка към неумолимото, но все по-често вечер след поредния разговор майка ми хлипаше на леглото в спалнята, а баща ми пушеше нервно в кухнята и гледаше с празен поглед вестника си. На следващата сутрин на закуска двамата сякаш отново бяха започнали да се понасят, шегуваха се, смееха се, даже излизаха заедно за работа — той към своите машини, а тя — към килимарския си цех, където по осем часа на ден си вадеше очите и трошеше пръстите, както обичаше да се изразява, пред вертикалния стан, само и само аз да имам щастливо детство.

Като гледах моите приятелчета циганчета, които невинаги имаха какво да ядат, веселбите и плачовете като нощ и ден отмерваха живота им, нерадостното бъдеще на хора извън обществото и неговите възможности като сянка на граблива птица висеше над тях, но искаха ли да бъдат безгрижни и щастливи, бяха, и то в много по-голяма степен от нас, осигурените. Идва ми на ум — едно малко мургаво дяволче, Али се казваше, пълен сирак, ще яде само когато му дадат и каквото му

дадат, спи, където свари, облича захвърлени от другите дрехи, а усмивката не слизаше от лицето му и като завика:

— Али, Али, играй, Али! — и задумка по голото си черно коремче като по барабанче, не знаеш къде да се денеш от смях.

А по онова време царуваше диалектическият материализъм, който постановяваше, че щастието и безгрижието се обуславят от степента на нахраненост и осигуреност! А нима не беше тъкмо тази веселост, това безгрижие и жажда за свобода, което ме привличаше в това пъстро общество мене, сития и осигурения? А ако можех поне веднъж да остана и вечер, когато лумваха огньовете, писваха зурните и заудряха дайретата, звуци, които понякога достигаха и до моя прозорец, услужливо донесени от вятъра, но затова не можеше и да се мечтае.

Баща ми ставаше все по-строг на тази тема, всяка вечер подхващаше, че му е дошло до гуша да му се подхилкват и да му подмятат за мен разни мазници, и как смятам да я карам по-нататък. Край на циганската махала, край на циганското лято. Но аз продължавах да ходя за час-два тайно, колкото да поиграем някоя от буйните цигански игри, идещи от древността, челик например децата на българите също бяха играли някога, както и колело от бъчва бяха карали — с карачка — специално приспособление от дебела тел, каквито Сали правеше за всички желаещи, или ей така — да поскитаме край сухата чешма, да се опитаме да омагьосаме я цвете, я гуцер и да се посмеем, като видим как внезапно вцепененото влечуго безпомощно върти очите си на всички посоки.

И имаше Сали Ковача една дъщеря Ата, и беше тази Ата по-голяма от мен, на тринайсет или четиринайсет години, а в тялото вече същинска девойка, с остри и прави гърди, които пробиваха с тъмните си зърна блузата ѝ, и с тънки и дълги пъргави крака, петите на които почти не оставяха следи в пепелта.

Рядко играеше тя с нас, тъй като вече беше започнала да помага въкъщи, месеше хляб, носеше вода от близката улична чешма, тъй като в махалата повечето водопроводи бяха повредени, имаше и летни режими на водата, а на Сали му трябваше постоянно вода за неговите ковашки работи.

Много от връстничките ѝ бяха вече продадени за булки, какъвто е обичаят при циганите, или поне спазарени вече, което значеше, че си

имат годеници. И ако баща ѝ нямаше толкова алъш-вериш с българи и не си беше наумил да я задоми не по циганските закони, отдавна да беше взел добри пари за нея и тя да беше минала под венчило. Но не, Ата продължаваше да живее късното си циганско детство, надбягваше се с нас, боричкаше се като момче, когато имаше време, яздеше като мъж, макар да ни подлудяваше всички с огъня на черните си очи. А можеше тя тъй да те погледне, че да те направи прозрачен с погледа си, целия да те прозре и оттатък като с рентген, нищо скрито не оставаше от този поглед, блестящ и палещ, и сърцето ми забиваше в гърлото, задавяше ме, та не можех да кажа нито дума, ами се чудех накъде да гледам и как да скрия внезапната топлина, пламнала по бузите ми.

И ето, че един ден, като се появих в двора на ковача, заварих само Ата. Другите бяха отишли за риба на езерото. Момичето тъкмо извеждаше единия от двата коня от бараката, приспособена за конюшня, като ме видя, опали ме с тъмния си поглед (сигурно ще стане магьосница — помислих си в този миг) и каза:

— Димо, хайде да къпем конете!

Подчиних се, помогнах ѝ да сложи поводите на коня, а после и на другия.

— Искаш ли седло? — попита ме усмихната.

— Както яздиш ти — казах и веднага съжалих, със седло беше по-сигурно. Вярно, че ме бяха учили да яздя като тях, седнал направо върху гладкия гръб на коня и държащ се за гривата му, но сега щяхме да яздим до реката, а пътят до там беше доста стръмен. Ата заведе коня до едно старо буре на двора, докато се кача на гърба му от бурето, го придържаше за поводите до сами муцуната му, като му приказваше нещо успокоително. Сграбчих поводите, които ми подаде тя, и залегнах в гъстата грива, натискайки с краката си колкото мога животното, и не видях, а само усетих как моята водачка се метна на своя кон като момче и извика:

Напред!

Конят ѝ весело изскочи на улицата, удари с копита и се понесе така, както само циганските коне могат да тичат. След него препусна и моят кон, сякаш на гърба му нямаше ездач, стисках юздите пред себе си заровил нос в гривата му, и се молах да не ме хвърли, да не се изпързалия от гърба му, да не се хлъзна от потта, с която целият се бях покрил. По едно време конят намали ход и аз се осмелих да вдигна

глава и да видя моята амазонка, която заради мен беше пообуздала волния бяг на коня си и сега, гордо изправена, режеше въздуха с гърдите си, а пъстрата ѝ рокля диплеше поли по гърба на животното. Отметнала глава назад, оставила гъстите си черни коси на игрите на вятъра, тя, стори ми се, приемаше с притворените си очи и с високото си чело някакви особени ласки от въздуха, опиваше се от нежната му невидима длан. Тялото ѝ, младо и гъвкаво, се сливаше с коня, с неговия тържествен ход, сякаш двамата бяха едно същество, по-красиво и по-хармонично от съставките му, сякаш пред очите ми оживяваше митическият кентавър.

И си помислих, че тази смугла красавица обира от небето неговия нектар и вече е могъща магьосница, повелителка на въздуха. Дали беше виждала тя кристалните същества, беше ли общувала с тях, подозираше ли за тяхното съществуване? Щеше ли да ми повярва, ако ѝ разкажех?

Конете вече слизаха надолу към вира и започваха да предат с уши от предчувствието за прохладното удоволствие. Дръпнах поводите и бързо се смъкнах на твърдата земя, бях целият потен. Блесна забранената плът на гладкото ѝ бедро и в следващия миг тя също стоеше до мен весело възбудена от ездата, и очите ѝ се смееха. Конете се наведоха до водата и жадно започнаха да пият. Ата се приближи и хвана ръката ми, очите ѝ продължаваха да се смеят, а мене ме облада внезапно непозната силна тръпка, сякаш изведнъж ме беше втресло.

— Я как си се изпотил — каза Ата, — хайде да се окъпем!

Вдигнах безпомощно очи към нея, а тя се засмя:

— Страх ли те е? Или не можеш да плуваш?

Можех да плувам, но как така изведнъж — и — пред момиче... Мислите ми трескаво се блъскаха в главата, а сърцето лудо чукаше в гърлото и не можех да промълвя нито дума.

А моята амазонка отстъпи крачка и с едно само движение смъкна на тревата пъстрата си рокля и остана съвсем гола. Знаех, че не е редно, че трябва да се обърна, че е неприлично да я гледам така, но просто не можех да помръдна от мястото си, нито да сведа поглед, гледах, гледах, гледах като омагьосан твърдите ѝ остри гърди с щръкнали напред тъмни зърна, стегнатия гладък корем с тъмното триъгълно островче под него, стройните гладки бедра. Тя се полюбува на тялото си, на слънчевата ласка и на моето объркване и каза тихо:

— Хайде, хайде, не се заяпвай. Хвърляй дрехите и идвай във водата!

Обърна се и се плъзна безшумно и без никакви пръски във водата, все едно че влизаше в собствената си кожа, водата ласкаво обгърна стройното ѝ тяло, стегнатото мургаво задниче, изящната извивка на гърба, нежните рамене. След секунда тялото ѝ отново изплува над водата и ръцете ѝ се размахаха в плуване. Много бързо стигна до отсрещния бряг, обърна се по гръб и заплува към мен със затворени очи, щедро блестяща със забранените си прелести на слънцето.

Едва сега успях да се откъсна от магията, която беше залепила погледа ми в нея, и да отрия от челото си полепналите в бликналата пот коси. Какво да направя? Свалих неловко ризата си и веднага я облякох пак. После все пак я съблякох и започнах бавно да разкопчавам панталоните си, молейки се наум гащите ми отдолу да са чисти. А моята смугла приятелка играеше във вира с водата не по-зле от рибите, сякаш и водата, както и въздухът беше неин свят, свят, на който тя беше волна жителка.

Не че не бях виждал дотогава гола жена, бяхме ходили по-рано с групата на Спиро тайно да гледаме кооператорките, които се къпеха в реката през обедната почивка, но онова не беше вълнуващо, освен единствено с вълнението на забраненото, по-скоро беше смешно и задоволяваше само най-обикновеното детско любопитство, макар че след това някои от по-големите се усамотяваха в храстите да правят работи, които не бива да се правят. Може да съм бил малък, но наклекарите като патки във вира жени, които се пръскаха една друга или мажеха косите си със сапун или хума, бяха много далече от всякаква еротична, че и естетична представа за мен. А и те не знаеха, че ги гледам. А това момиче тук знаеше много добре. То беше голо тук заради мен.

Гащите ми бяха чисти, но ме досрамя да ги сваля и влязох в реката с тях. Водата се оказа много по-студена, отколкото очаквах, загрялото ми тяло настръхна и се покри с малки пъпчици, Ата ме посрещна с пръскане и смях. Влезе вода в очите ми, засмях се и аз. После детското, момчешкото в нас надделя и ние започнахме да се гоним, да се пръскаме, да пляскаме с ръце и да подскачаме, докато

водата около нас закипя. Конете, дето щяхме да ги къпем, се смълчаха на брега и ни гледаха кротко.

Като се налудувахме до насита, Ата изскочи навън, метна се, както си беше гола, на своя кон, хвана поводите на другия и ги подкара към водата. Колко беше красива тя върху коня, цяла сякаш в дреха от изпълнени със слънце капчици, с дръзката усмивка на самодива. После скочи във водата и издигна стълб от воден прах и пръски около себе си. Пръскахме с ръце конете, търкахме ги с длани, а те пръхтяха и процвилваха от удоволствие. Сетне Ата ги изведе на брега и ги завърза за едно дърво. Стоеше и ме чакаше, като сваляше с ръка водните капки от гърдите си, от раменете си, от бедрата си, стори ми се, че се надига на пръсти и се любува сама на тялото си. А беше наистина прекрасна.

Излязох на брега със сведен надолу поглед, чудех се как да изцедя мокрите гащи, за да обуя панталона си, колко ли време беше нужно на слънцето, за да ни изсуши.

— Погледни ме! — изведнъж тихо и строго каза Ата и аз не можех да не се подчиня. Нещо ме жегна — споменът за кратките заповеди на старата циганка в оная нощ.

— Виж! Хубава ли съм? — питаше девойката повече мислено, отколкото на глас.

— Хубава — прошепнах задавено, — много си хубава. Цялата си... — и като търсех най-силната дума, неочаквано и за себе си изтърсих — златна.

Смутих се от неудачното определение, но тя, изглежда, се изненада приятно и започна тихо да рецитира:

— *Ато, Ато, мое злато, мое хубаво момиче...* Знаеш ли какво е това? Това е стихотворение от циганския поет Усин Керим.

Не знаех, че има поет циганин, но веднага си казах, че това той е написал за моята Ата, не може да е за някоя друга.

— Ела! — чух задавения ѝ от вълнение глух глас. — Ела тук. Аз съм. Аз съм истинска. Съвсем истинска съм. Можеш да ме пипнеш.

Приближих се омагьосан с наведена глава, а тя хвана ръката ми и я прокара по твърдите си гърди, които като че ме опариха с връхчетата на щръкналите си зърна, после я поведе надолу по корема и я спря на топлия пулсиращ триъгълник от косъмчета между бедрата си. Сякаш огън се разля по цялото ми тяло, издигна се бързо в главата ми и ми се стори, че ей сега, в този момент ще припадна и ще се свлека в краката ѝ.

А тя само след миг, като че стресната от нещо, пусна ръката ми, бързо се дръпна и бързо намъкна роклята си през главата.

— Хайде, хайде — каза ми, — това е за хубаво. Аз съм циганка. А като си хващал циганка, това е за късмет, така да знаеш, за късмет и щастие!

И се метна на коня си. Търпеливо ме почака, докато закопчея панталона и ризката и се изкача на един пън, а оттам и на моя кон и да се хвана здраво за юздите му. Яздехме бавно и мълчаливо един до друг и объркването ми постепенно отстъпваше място на някаква радост и необяснима гордост, сякаш за един миг бях пораснал и бях надникнал в тайните на мъжете. Та нали бях съзерцавал тялото на амазонка, разкрито само за мен, бях държал в ръка забранения плод — изплашено влажно животинче с тупкащо сърце. Имаше в това чувство и от изгарящата вина, и от срама, но и от вечното блаженство, което познавах от целувката на кристалната жена — не омерзеноост, не, напротив, пречистване и светлина.

Ето, че пак се опитвам с думи да назова чувство, и ето, че пак не успявам. Често след това съм се връщал мислено в този паметен летен следобед и ми се е струвало, че идеализирам усещанията си, моята първа среща със света на плътта, първото пробуждане на мъжа в детето, което бях, често не вярвах да съм чул от циганката точно тези думи на точно такъв правилен български език, макар че Ата беше много по-образована от връстничките си в махалата, ходеше редовно на училище, четеше много, знаеше, че има и цигански поети, и сигурно мечтаеше за по-добра съдба извън обичайното си обкръжение.

Обичаше много да разказва странни цигански приказки и предания, които беше научила още от прабаба си, и ето че, докато яздехме бавно назад, тя започна да ми разказва някаква приказка, но аз, потънал в свои мисли, я чувах като през мъгла.

— ... хубава била тя — разказваше напевно момичето, — много хубава, като ходела на извора за вода, звездите слизали да я погледат, като се къпела в реката, луната почервенявала от срам, че не е толкова хубава като нея, и ето, веднъж дошъл дюлгерин от далечни земи, и той млад бил и хубав като изгрев над клисурата...

Ако можех да се похваля на Спирос, мислех си аз, сигурно щеше да ми завижда, сега аз се чувствах по-голям и по-силен от него, нали се

бях докоснал до нещо забранено и голямо, желано и тайнствено, каквото другите деца само можеха да мечтаят.

— ... и се влюбила красавицата в дюлгера, тайно ходела да го гледа как вдига големите камъни и леко ги полага един върху друг, за да изгради манастирските зидове, и полека-лека мястото, макар да е езическо и циганско, изпълвало се с божия благословия, освобождавало се и освещавало от безкористния труд на мъжете, а циганката стояла тайно зад дървото и гледала, гледала, очите ѝ щели да изтекат от гледане, защото кога една циганка е влюбена, за любовта си тя не жали и живота си...

В мислите ми изгря кристалната жена, ето, и тя беше млада, красива и гола. Но как различна беше голотата ѝ от тази на Ата, тъй недосегаема и светла, сякаш слънцето я беше изпратило, друг огън събуждаше тя и на друго място в душата тлееше той — много, много дълбоко. И все пак нещо ги свързваше двете, някакъв невидим мост — от фин кристал, като дух, като идея, идеята за женственост. Тогава не знаех как да го нарека. И сега не зная. Но сега знам, че не трябва да се опитвам да го наричам, за да не ми се изплъзне, защото и то се плаши от думите.

— ... понеже на белия българин най-важното му — работата, за работата си той и здравето си ще жертва, и живота си на карта ще постави, и любовта ще отмине, само и само да върви работата му, да направи нещо и да го остави след себе си, та чрез него чак като умре, тогава да почне да живее, а за какво му е този живот тогава? — говорела старата циганка и се къпела в треви, по роса брани, на Еньовден събирани, от земята изтръгвани, от кърмилницата, от небето поръсвани, от живот даващото и в злокобна нощ с тъмни думи наричани, но не успяла да ожесточи сърцето ѝ, защото на циганката любовта ѝ е всичкото и всичко останало няма смисъл, ще го жертва тя с радост и живота си даже ще хвърли на жаравата заради едната любов само...

Гледах я право в очите, унесени в онова древно време, за което разказваше, сякаш го гледаше оттук, и ме беше страх от тъмната им сила и необятна дълбочина, сякаш можех да потъна и да се удавя в тях, и сякаш се давех, давех ли се? — и протягах ръце, да се заловя за миглите ѝ, дълги и извити, за да се върна пак в слънчевия свят, да се отърся от омаята, в която потъвах все по-дълбоко и по-дълбоко.

— ... и му носела ядене по пладне, а той ѝ се любувал и пиел с очи красотата ѝ и любов, силна като нейната, го обзела, и зад зидовете на вдигнатия вече манастир на поляната край реката кършил снагата ѝ, пиел от устните ѝ забрава, хапел гърдите ѝ и се насладил на огъня ѝ, а чешмата, дето я зидали денем пред вратите на манастира, всяка нощ падала, там мястото било проклето, циганско място, там преди много време в древността ревнив циганин намушкар с нож невярната си жена и кръвта потекла в земята, и не давала кръвта чешма да се направи там, дето е изтекла, да пият от нея хората, затова падала и чешмата, денем я градят, нощем кръвта я събаря, и рекъл най-старият от зидарите, оброк трябва тука, сянка трябва да се вгради, сянка на най-скъпото да се вгради в зида, за да държи, и която булка най-рано дойде утре, нейната сянка ще вземем и ще я зазидаме в темела...

Сякаш предусещах, че това е апогеят на моето циганско лято, че завинаги се разделям с него, че времето ще ме откъсне, не само мен, от гордото и свободно племе, но и него самото ще откъсне от гордостта и свободата му, ще се подиграе с него, като отнеме загадката и магията и направи живота му само суров, тежък, беден и недостоен, ще му отнеме честта и силата, която му е била дадена, да оцелее, и от която и аз бях глътнал глътчица.

— ... скочил върху сянката ѝ, както стройно се е проточила в тревата, измерил с канапа и скъсал канапа със зъби, а после хвърлили тоя канап в темела и почнали отново, и зидът станал, и колкото по-здрава ставала чешмата, толкова по-болна ставала циганката, сякаш камъните отгоре ѝ тежали, а не на връвта, и като сложили чучурите и шурнал живот с водата, тозчас младата циганка издъхнала, жадна издъхнала, с напукани устни...

Гледах яздещото до мен момиче, гордо изправено на коня, и ми се струваше, че всичко в нея напире напред, високото ѝ чело, изпъкналите ѝ гърди, сякаш тялото нямаше търпение да изскочи, да разкъса мига и да политне към живота, към радостта да сме тук, да сме живи, да съществуваме под лъчите на лятното слънце, и това желание, тази жажда за щастие бяха така жилави, както бяха жилави гърбовете на конете под нас, ритмично и здраво удрящи земята с копитата си.

— ... но Бог се разгневил, не искал той невинна жертва да подпира човешкия градеж, а молитви към него да го огласяват, и ето,

че в една нощ манастирът рухнал, като да не е бил, с църквата заедно, с камбаните, с иконите и със светците по стените, потънал в земята и на мястото, където е бил, станало езеро, а чешмата останала за назидание, да знаят хората за гнева му и да помнят, и да има къде да седне по месечина душата на бедната...

Изведнъж се вслушах в приказката, нещо познато мина като светкавица през ума ми, но какво точно, не успях да уловя, тогава още не знаех, но започнах да усещам, че нещата винаги се повтарят и в това е тяхната неповторимост, и винаги се отразяват в нас посвоему, и чутото и прочетеното идва да ни подготви за чудото на преживяването, за да имаме някаква опора, когато дойде то, за да не се откъснем от себе си. Знам, че е невъзможно тези мисли тогава да са се родили в главата на едно невръстно дете, но знам също, че мислите не се появяват току-така от нищото, те си имат свои семена, веднъж посети, те покълват, избуяват и когато жънем узрялото жито, ние си спомняме с благодарност за сеитбата, така мислите бяха засети в мен и когато бях вече в състояние да ги осъзная и донякъде разбера, то аз неизбежно щях да ги отнеса към момента на тяхното засяване. Искях да попитам нещо, някаква наченка на въпрос се раждаше в главата ми, но не успяваше да се оформи, за да бъде изречена, нещо не си спомнях, нещо не бях разбрал в странната циганска приказка, но беше късно.

Бяхме вече пред къщата на ковача. Повдигнах глава и замръзнах. Срещу мургавия ковач с лулата стоеше баща ми и нещо му обясняваше. Веднага си помислих, че е дошъл заради мене, но когато той вдигна очи и ме видя, изненада се не по-малко от мене. Ярост блесна в погледа му, той се приближи и без да каже нито дума, с един удар ме свали от коня. Паднах в праха и захълцах от болка и унижение.

Казвах ти да не идваш тук — процеди през зъби той, — ако още веднъж, ако само още веднъж... ще те убия!

Удивлението ми надви срама — такъв не познавах баща си. След това той се обърна към Сали и, като че нищо не е било, продължи разговора си с него. Показваше му някакъв чертеж, явно беше дошъл по работа. Напоследък много се беше изнервил, нямаше кой да му изпълни някакъв детайл за рационализация, не можеше да вземе никакви пари навреме, караха се с майка ми за никакви заеми, явно беше допрял до ковача и се надяваше той да му направи детайла.

Ата, свела поглед, заведе конете до конюшната, като бързо и тъжно ме погледна.

Тогава я видях за последен път. Или... След много години... Всъщност, да, за последен. Баща ми си свърши работата и като че ли между другото каза:

— Виж сега, Сали, още една молба — този е моят. Видиш ли го тука, да го гониш, да го биеш и гониш, че да не ме прави за смях в града.

— Той твой син? — вдигна учуден вежди ковачът. — Той добър момче, не лош момче. Пък ти бъди раат, аз ще гона, ще бия, човек да стане.

Беше ме похвалил, но знаех, че не се шегува. Всеки да си знае чергата, тъй казваше той, тъй се беше научил и отсичаше тежко, като да удряше с големия ковашки чук. Цял живот. И така трябваше да продължава и след това. За да има ред. Сурово, но и бащински загрижено ме погледна старият циганин и знаех, че е за последно.

И ми стана ясно, че един цял период от живота ми, може би даже детството, беше безвъзвратно зад мен, свърши с един замах и ме остави сам. В самотата. Един живот самота. Сякаш грабнаха от ръцете ми с труд намерено съкровище, до което само се бях докоснал.

Тъй или иначе всичко се правеше за мое добро и го знаех още тогава. Баща ми вървеше стиснал устни напред, а аз хлипах след него. Искаше ми се, като се разделям с този свят, за последен път да зърна чешмата, но не стана така, онази тържествена ритуална раздяла, каквато си представях, се сбръчка и съсухри до размера на един шамар, който ме свали от коня и завинаги ми отне способността да яздя.

Вървах и подсмърчах, и си мислех, че мразя баща си за това, което ми беше направил, и знаех, че не го мразя, защото го беше направил за мое добро. Живял в сурови времена, той се опитваше да ми внуши не толкова послушание, отколкото предпазливост и боязън. Защото беше видял как изчезват безследно безстрашните и непредпазливите и преди, и след това, и още по-късно. И искаше да ме запази.

5

МОЛИВЪТ

Така, без да разменим нито дума, стигнахме до вкъщи и се оказа, че имаме гости. Баща ми, който ги беше очаквал, се намръщи още повече, погледна ме и каза:

— Върви се измий. И си иди в стаята, тези работи тебе не те засягат.

Когато минах край остъклената врата на хола към банята, видях силуетите и познах гласовете на майка ми и вуйчо ми от Бургас, но защо не трябваше да вляза и да му се зарадвам? Тежеше нещо във въздуха, усещах го. Видях баща ми да пали цигара и да влиза с нея в хола. Където не се пушеше! Бойлерът боботеше, майка ми го беше запалила и в банята висеше свеж мирис на борова смола.

Смъкнах дрехите си и се мушнах под горещия душ, който пръскаше печката на самовара, и пръските съскаха по-силно от дървата вътре. Измивах от себе си заедно с праха и калта преживяното и сякаш то не се беше случвало, подготвих тялото и душата си за новия живот, живота в самота. И както често става след силно преживяване, това ново съзнание, макар и тягостно, ми донесе успокоение. Затова, като се измъкнах от хавлията си и се пъхнах в завивките на леглото, макар да беше още следобед и съвсем светло, веднага се унесох. И в просъница ми се струваше, че чувам зад стената как онези разговарят тихо и припряно, как от време на време някой повишава глас, по едно време ясно чух как се хлопна вратата, чух и майка ми да хлипа в коридора, мъжете в стаята се развикаха, после отново стана тихо и след това съм заспал.

Посред нощ се събудих, защото ми се ходеше в тоалетната, и видях на стария диван във вестибюла вуйчо ми да хърка завит с една къса завивка, наоколо миришеше на алкохол и евтини цигари. Сдобрили са се и са се напили — мина ми през ум и това ме успокои окончателно.

На другата сутрин спах дълго, като се събудих, вуйчо ми си беше отишъл, на бюрото ми имаше оставен един шоколад и едно блокче с молив. В цялата къща цареше тишина.

Обичах много шоколад, а по онова време истински шоколад се намираще трудно, навсякъде се продаваха тъмни ронливи блокчета, които наричахме марципан, много по-късно узнах какво е истинският марципан. А този шоколад беше истински. При това вносен, пишеше нещо на чужд език, какъвто не разбирах, и имаше шарена обвивка. А блокът беше с кожена подвързия, сигурно от изкуствена кожа, но с много бяла хартия, тогава ми се стори, че не съм виждал толкова бяла. Погалих я с ръка и по пръстите ми остана приятно и хладно докосване.

Моливът беше подострен, взех го и леко и внимателно прокарах една права линия по хартията. И си помислих, че съм оставил следа, следа като следите, които правят шейните по белия сняг. Откривах наново тайнството на полагане черни следи върху бялата хартия, сякаш никога не го бях правел, сякаш никога не съм имал час по рисуване и не съм се мъчил заедно с другите си съученици да пренасям светлосенките на ябълката от статива върху хартията, сякаш наистина за първи път виждах хартия и молив.

Има такива състояния, стъпала, след които човек започва да прави някои работи отново за първи път, да ги преоткрива за себе си и за другите и да ги изпълва със съдържание. Просто трябва да настъпи моментът. И той беше настъпил. Нямахше нищо общо с ябълките и крушите, дето ги бях изрисувал в час по рисуване и някои от които даже висяха в класната стая заедно с тези на другите ученици, онова беше училище, казват ти какво да правиш, и го правиш. Сега беше съвсем друго. Сега аз сам, по собствено желание прокарах молива по листа и оставях следи. Мои следи. От моя собствен свят.

Радост ме обхвана, грабнах блокчето и молива и изтичах навън, седнах на прогнилата пейка пред къщата и се замислих. Сега аз имах едно страхотно средство против забравата, можех да нарисувам върху белия лист всичко онова, което исках да остане през целия ми живот с мен. И да го спася. Толкова беше просто. И толкова малко неща ми трябваша — молив и лист. Ето ги тук, пред мен.

Погледнах линиите, които бях надраскал в стаята си, а след това се огледах наоколо. Ами да, не бяха ли това онези брези на отсрещния склон на планината? Само трябваше да ги направя малко по-дебели.

Стиснах молива и се захванах здраво за работа. И след няколко минути вече държах в ръцете си скица, която, макар ни най-малко да не приличаше на оригинала, ми харесваше. Отчасти и поради това, че не приличаше.

Хем беше склона с брезата и къщата на Билярката под нея, хем не беше. Беше друг склон, друга бреза и друга къща. Мои собствени, измислени. И моята бреза беше много по-голяма, защото беше важна, а къщата се беше оплела в корените ѝ и беше много по-малка, защото беше без значение. Склонът пък беше много по-полегат, за да може човек по-леко да се изкатери по него, а оттам и по-високата бреза, и да може да погледне отгоре. Защото отгоре той щеше да види реката, два коня до нея и едно момиче в нея, и момичето беше Ата. И тези работи бяха вътре в картината, макар да не се виждаха с просто око, те бяха същността на картината. Затова всичко ми се струваше много добре нарисувано и най-добре беше нарисувано намерението да се види момичето.

А защо не нарисувам Ата на коня? Или когато се гмурка във водата? Или когато отмята косите си на слънцето, за да ги изсуши?

Отгърнах страницата и Ата се появи пред очите ми на белия лист, погалих я и започнах да повтарям внимателно контурите ѝ с молива. На рисунката тя гледаше към слънцето, затова лицето ѝ беше неясно, сякаш слънчевите лъчи го бяха привлекли към себе си, бяха проникнали в същността му и го рисуваха самите те, както желяеха, косите също не стояха мирно на картината, но се разпиляваха с всеки порив на вятъра, изпълваха всички ъгли на листа, смесваха се с лъчите, превръщаха се в лъчи, изгряваха и заливаха лицето на момичето, правеха го ново и неузнаваемо.

Помислих си, че сигурно никой не би открил в картината ми глава на момиче, сушащо косите си на слънцето, камо ли да познае Ата. И все пак това беше момиче, сушащо косите си на слънцето, беше Ата, не можеше да има никакво съмнение.

Изведнъж си спомних за кристалните същества, които никога не ще мога да опиша с думи. По някакъв странен начин те бяха идеята за самите себе си, своето чисто намерение и тъкмо по този начин ставаха такива, каквито бяха, по-истински и по-стойностни от себе си. Значи и сега аз бях нарисувал по-истинската Ата, идеята за Ата. Не тази, която е там, в къщата на ковача Сали, а онази, която е вътре в мен?

А могат ли да се нарисуват кристалните същества? Или кристалната жена? Може би тя ще приеме образа на водата, на омагьосаната вода от пресъхналата чешма?

Отгърнах страницата и започнах да рисувам водата. От водата се образуваше жена, седнала до чешма, жената беше облечена във вода и тя самата беше вода, кристална вода...

Колко беше хубаво, че бях сам и че имах хартия и молив в ръцете си. Човек никога не е сам, има ли той хартия и молив, защото може да оставя следи с молива върху хартията. И да има нещо свое.

Кристалната жена, кристалният свят ми се изплъзваше, не се оставяше неопитните ми ръце да го вградят в белотата на хартията, и все пак нещо от него, един от аспектите му се появяваше пред очите ми, все по-истински и все по-мой. Онова, което не става за описване или за разказване, то сигурно може да бъде нарисувано. По специален начин. И си струва да се опита. След като имаш най-важното — идеята за нещата, хартия и молив. И намерение. И ако умът ти откаже, да умееш да оставиш на ръката сама да разкаже онова, което иска, и да оставя твоите следи върху хартията, по които някой може да тръгне. А аз имах щастлива ръка, иска ли питане! И как иначе, нали бях хващал циганка?

До обяд изрисувах половината блокче, наложи се три пъти да подострям молива с големия кухненски нож, тъй като острилката ми чупеше графитите, доста накриво го подострях, обаче не се порязах. Но той намаля почти наполовина.

Първа се върна майка ми с канчетата от стола, мина край мен, без да ме погледне, и влезе в кухнята, да затопли храната, която беше донесла. Малко по-късно дойде и баща ми с неизменната цигара в ъгъла на устата, не се беше избръснал сутринта за работа както обикновено и сега имаше много уморен вид. Хранехме се мълчаливо — те нито си говореха, нито се погледнаха. И на мен не обръщаха никакво внимание, все едно, че ме нямаше в стаята.

След обяда майка ми изми чиниите и излезе, като на излизане неочаквано ме погали по косата и ме погледна много тъжно. Но не каза нито дума. Татко си запали цигарата в хола и извади голямата кутия с документите изпод леглото, дълго търси нещо в нея, мислех си — някаква своя скица или чертеж, понечих да се приближа до него и да

му покажа блокчето с рисунките, но той направи енергичен жест с ръка и каза:

— Не пречи!

Зачете се в намерения документ и колкото повече четеше, толкова по-мрачно ставаше лицето му.

— Мамка ви — каза той внезапно, — вашата мамица, тарикати с тарикати! Да се задавите дано!

Стреснах се, защото не знаех, че баща ми псува. Колкото и да беше ядосан, той никога не псуваше пред мен. Нещо ставаше. Нещо недобро ставаше в тая къща и аз не знаех какво да направя, за да го спра.

От този ден нататък майка ми и баща ми си говореха само когато се караха. Всяка вечер. От онова, което долавях в стаята си, завит презглава с одеялото, подразбрах, че се карат заради други. Някакви други хора бяха направили нещо и то беше причина за катастрофата в семейството ни, ама защо тогава се караха моята майка и моят баща?

Най-често чувах името на вуйчо ми, баща ми го винеше за бедите на нашето семейство, но нима това не беше милият ми вуйчо от Бургас, където бяхме ходили преди години на море и ме носеше на раменете си, научи ме да плувам в морето, като се хващам с ръце за водата, и да си лежа върху нея, без да потъна, и ми купуваше сладолед на клечка — ескимо се казваше, в Сестрицино още нямаше такъв, и марципани ми купуваше, а татко му казваше хайде, стига вече, много го глезиш, не беше ли това добрият ми вуйчо, който ми беше подарил истинския шоколад и блокчето с молива?

Майка ми се опитваше да го защити, като казваше, че и те са хора, той не е виновен, че са бедни и не им стига и за наема, имат вноска за апартамент, ама как може да стане това, като няма какво да се отчужди, и кога ще им излезе редът, един Господ знае, а пък всичко сега става скъпо, и тримата с една учителска заплата, че и на всичкото отгоре в Бургас, дето нищо няма по магазините, а пък каквото има, е толкова скъпо.

— Защото ние сме цъфнали и вързали, нали! — викаше баща ми. — Ние ги ринем с лопата парите и само се чудим на кого да ги даваме, тука е евтино всичко, нали? Тука всичко е без пари! Хората коли си накупиха, в коли седнаха, ние и един телевизор не можем да си купим вече толкова време, ей на, и циганите имат телевизори вече, а брат ти

няма пари, ама телевизор има, нали? Наема си не може да плати, телевизор гледа. И ние ще излезем криви, че не вземем да си продадем къщата, да му наброим парите и да вървим да живеем в гората!

Майка ми възразяваше — не ставало въпрос да си продаваме къщата, половината си е наша, само да му помагаме във вид на изплащане на неговия дял, като му го изплатим, няма да има претенции, цялата къща си остава за нас, щом не можем наведнъж, можем с някаква месечна сума, а той с нея ще си плаща наема. А за телевизор, нали все казваш, че от това място, където е къщата, не можем да приемаме телевизионна програма, защото няма пряка видимост с предавателната антена, сега изведнъж излиза, че защото сме бедни, затова нямаме телевизор, дай да го направим това нещо, та да не могат повече да имат претенции.

Тук баща ми закрепяваше така, че сигурно го чуваха и в съседните къщи.

— Претенции! — викаше той. — Претенции! Всички имат претенции да ми измъкнат душицата, ама що не взема аз да ви зарежа с вашите простотии, да ви оставя да се колите тук за жалките си наследства, да си грабна шапката и да отида в София, където ми е мястото. Там ме искаха хората в института още след дипломирането ми, ама аз — не, тука се зарових, на гъза на географията, заради черните очи на една килимарка, дето не може на брат си две думи напреки да каже и да защити семейството си. Защото пет пари не дава тя за своето семейство, преди всичко на брат си гледа да угоди и като е така, защо не си е стояла при брата, ами се е женила, да ми почерни и на мене живота. Майка ти не каза ли — на който ме гледа, на него ще оставя къщата? И не беше ли по паспорт записана тука? Тук и щеше да се върне, ако не беше я блъснал самосвалът.

— Каза: „при когото умра“ — възрази мама, — „който ми затвори очите“, така каза.

Тук си запушвах ушите под одеялото, за да не чувам виковете на баща ми, но пак ги чувах.

— Глупости! — крещеше той. — Тъпотии! Който ѝ затворел очите! И как ще го подпише тогава дарението — със затворени очи? Или тъй е написала в завещанието!? Вие мене съвсем за идиот ли ме вземате? То излиза тогава, че брат ти е единственият наследник, така ли? Че даже не и брат ти, ами някакъв идиот санитар от линейката на

бърза помощ, дето ѝ е затворил очите на мястото на катастрофата. Ами дайте тогава да го издирим, че да му дадем къщата, като си е негова! Много добре разбираш ти какво е искала да каже майка ти, недей се прави на интересна, че както си ми черна пред очите, чудо може да стане!

И така нататък, и така нататък. Всяка вечер.

Когато след една седмица тръгнах отново на училище, вече в четвърти клас, и трябваше да ставам рано, закусвахме заедно, обаче не си говорехме. Баща ми пушеше сърдито, защото пушенето в цялата къща беше вече разрешено, а майка ми криеше подпухналите си от плач очи и преди да излезе, винаги ме погалваше тъжно и въздишаше дълбоко, сякаш имаше още нещо, голямо и тъжно, което не знаехме. Наистина имаше и не закъсняхме да го научим.

През всичкото това време училището ми вървеше с пълна сила. Независимо от ужаса, в който живеех, не успях да си разваля успеха, а даже напротив. Може би бях решил да избягам тъкмо в книгите и учебниците си. Сега учех с някаква неистовост, като че ли това беше най-доброто средство да забравя ежедневието си, страхът, че ще бъда изоставен, невъзможността да гледам любимите ми хора, единствените, които имах, да се унищожават систематически един друг ден след ден. И да разрушават единственото наше, нашата цялост, семейството ни.

Сега си давам сметка, че претенциите на вуйчо ми по онова време само са прелели и без друго пълната чаша. Пропастта между двамата се е разтворила много по-рано, наскоро, след като съм се родил, сега обаче тази пропаст беше зейнала с цялата си грозота и заплашваше да ни погълне.

Каква прелест, какво утешение беше да ходя на училище, далеч от скандалите, искаше ми се учебните часове да не свършват, но това беше невъзможно. Приятели нямах, освен блокчето и молива. И все по-често се обръщах към тях за помощ. Много рисувах и когато всичките листи на блокчето бяха изрисувани, а това стана много скоро, започнах да рисувам и по обратната им страна, макар учителят по рисуване да ни учеше, че така не се прави. После дойде ред на тетрадките за упражнение, а след това и на белите машинописни листи, които си откривах от канцеларията на училището.

Не смеех да искам пари за нови блокчета, родителите ми, усърдно заети с конфликта си, нямаха време и настроение да погледнат и харесат моите рисунки, единствената реакция на баща ми, видял изрисуваното блокче на масата, беше:

— Ново блокче? И вече цялото надраскано!

Не им беше до моето рисуване, не им беше до успеха ми в училище, не им беше до мен. Бързаха с нетърпението на обречените да забравят онова, което ни свързваше, да унищожат и опорочат хубавите чисти спомени, които с времето все по-релефно се очертават пред очите ми и ги пълнят със сълзи, да ги удавят в блатото на омразата, да разрушат, разкъсат, взривят всички мостове един към друг. Но нали на моста бях аз?

Понякога се утешавах, че всичко е временно, ще повикат, ще повикат, пък ще им мине и всичко ще си стане, както си беше преди, пак ще се смеят и ще ме водят на разходка и на панаир, а на Нова година ще има Дядо Мраз и подаръци за всички от сърце и всички ще си заслужим подаръците, защото сме слушали и сме успели да съхраним нашата връзка, всички ще бъдем много весели и щастливи, и даже много горди ще бъдем от себе си, и непременно ще отидем на панаира в Пловдив както преди година, и пак ще се люлеем на голямата люлка, и мама пак ще пищи от страх, а ние ще ѝ се смеем. И после всички ще ядем мелба сладолед и така ще се омоцкаме, че ще ставаме само за снимка, ама няма да има кой да ни направи снимка, и пак ще се смеем...

Като лъч надежда дойде и това, че с настъпването на октомври те сякаш наистина спряха да се карат. Дори започнаха да си говорят на закуска. Даже баща ми вечер пак започна да подвиква:

— Я да видим нашият отличник с какво ще ни зарадва, дай си бележника!

Всичко изглежда беше започнало да се изглажда и само ако очите на мама не бяха толкова тъжни, като я погледнех, ако не криеше погледа си от мен.

Мамо, защо си тъжна мамо? Не трябва да си тъжна. Аз те обичам и съм ти нарисувал една картина само на тебе, тук, на корицата на един стар учебник от първи клас, който ползваш да палиш печката. И това тука, нарисуваното, си ти, като фея от страната на кристалните същества, каквато те видях тогава, през лятото, и си цялата от кристал,

и светиш цялата, защото си много, много засмяна и вече никак не си тъжна.

Само че от всичко това очите на мама ставаха още по-тъжни и по-големи и в тях порастаха сълзи. И когато дойде денят, беше гръм от ясно небе. За мен, но сигурно и за баща ми.

Беше средата на октомври. Понеделник. Предния ден двамата подреждаха дърва за зимата, дървата беше нарязал един колега на татко от завода с дърворезачна машина още в събота, огласяше целия квартал с резкия си весел писък машината, баща ми стоеше до него и му помагаше, майка ми, запретнала ръце, точеше баница вкъщи, за да ги нагости след работата. Аз стоях отново на прозореца в моята стая и гледах с бинокъла към циганската махала, като се чудех дали там звънът на дърворезачката се чува и сеца ли се някой от бившите ми приятели там, че този звън идва от нашия двор, където се режат дърва. Струваше ми се, че притичващите по самотните улици деца са ми познати, че съм играл с тях през лятото, но от такова разстояние не можех да бъда сигурен.

Къщата на ковача не се виждаше оттук, но си въобразих, че един от пушеците, които се издигаха почти право нагоре, излиза от нейния комин, и бях сигурен, че съм познал кой точно. Веднага си представих Ата до печката седнала по цигански на земята да меси върху синията черния цигански хляб.

Този октомври се случи студен, комините димяха, нашите бързаха с дървата, бяха решили да ги подредят още съботата, но след рязането се запиха баща ми и колегата му и майка ми им сервираше, и им правеше компания чак до вечерта, изглеждаха весели.

Затова в неделя мама и татко подредиха дървата само за час и, честна дума, изглеждаха като да са се сдобрили. Даже татко се пошегува, че мама, така както е отслабнала, изглежда пак като момиченце, и ми се стори, че видях блясък в тъжните очи на мама.

По-късно си спомних, че през този ден мама някак особено се вглеждаше във всяко нещо, задържаше се дълго на едно място, преместваше едно друго без нужда, погалваше туй-онуй и отместваше поглед, а в движенията ѝ имаше някаква плавност, каквато не бях забелязвал преди.

На вечеря пак се сдърпаха, но не сериозно. Всъщност караше се само татко, а лицето на майка ми внезапно беше придобило някаква

твърдост и решителност. След като изми чиниите, тя дойде да ми пожелае лека нощ и ме целуна. Направи ми впечатление, защото отдавна не ме беше целувала.

И сега ми е чудно възможно ли е толкова точно да си спомням всичко това, или съм си го измислил по-късно. Най-вероятно ми изглеждаше подробностите да са изплували релефно години след това, когато често мислено се връщах към този миг, който грубо сложи точка на един период от живота ми. На детството. Но всичко по реда.

Дойде понеделник. Рано, много рано сутринта, преди да е дошло времето за събуждане, майка ми дойде при мен. Усетих я и отворих очи — ранното ставане никога не ми е тежало. Майка ми седна до мен на леглото, погали ме по главата и каза:

— Милото ми момче. Милото ми голямо момче.

След това млъкна задълго и само ме гледаше, и си помислих, че сигурно ѝ се плаче, сигурно пак са се скарали с баща ми и ѝ се плаче, и не иска да говори, за да не се разплаче. После тя отмести поглед от мен и огледа бавно стаята, струваше ми се, че иска да изпие с очи всяко нещо в нея, сякаш трябваше на всяка цена да запомни всичко така, както е било, разхвърляните ми дрехи и учебници по пода и по бюрото, закачените на стената с тиксо мои първи рисунки, просветляващия мрак в прозореца.

После хвана ръката ми и ми каза, като продължаваше да гледа някъде през прозореца:

— Ти ще ме разбереш. Само ти. Ти ще ме разбереш и ще ми простиш.

След това ме целуна по челото, хвана главата ми с двете си ръце, целуна ме още веднъж и каза:

— Моето момче. Моето мило голямо момче.

После излезе.

На закуска мама само мълчеше, изпрати ни с баща ми, като каза, че днес започвали работа по-късно. Вече застудяваше, а килимарският цех имаше някакви трудности с отоплението, та понякога наистина започваха по-късно работа.

Спомням си, че него ден ме изпитаха по математика, отговорих си всичко, реших задачата на дъската, обясних решението и учителката беше много доволна, и ми писа шест. Много се зарадвах, тъй като си

бях въобразил, че радостта от добрия ми успех сдобрява скараните ми родители.

Бързах да се прибера вкъщи, обикновено, като се прибирах, майка ми, вече върнала се за обедната почивка, топлеше на печката канчетата с храната от стола. А в понеделник понякога имаше и кюфтета!

Влязох затичан, но още от антрето ме лъхна студ. Вратата на хола беше отворена и вътре пред отворения прозорец седеше баща ми и държеше някакъв лист в ръката си. Листът потреперваше. В пепелника димеше недопушена цигара.

Баща ми вдигна очи към мен и ми се стори, че в тях има сълзи. Това ме хвърли в паника, защото досега никога не го бях виждал такъв. Смотолевих нещо със задавено гърло, нещо от рода на — къде е мама, колкото да разпръсна тежката тишина, надвиснала в стаята. Тогава баща ми посочи стола срещу себе си и ми каза:

— Седни. Ти вече си голям. Мама замина.

След това се загледа през прозореца и запали нова цигара, макар че старата изобщо не беше изпушена докрай и димеше в пепелника.

Нямаше никакво ядене. Студено беше. Исках мама. Попитах как замина, къде замина.

— Мама ни напусна, моето момче — тихо и твърдо каза баща ми, — сега ние с тебе сме сами. Няма да плачем, мъже сме, ще се справим някак си, дай си ръката!

Но аз се разплаках, хванах се като удавник за сламка за последното, което ми беше давало надежда, извиках през сълзи:

— Ама аз имам шестица! Шестица по математика!

Като че ли мама можеше да ме чуе отнякъде, да й домилее и да се върне. Нелепо беше, разбира се, кого интересуваше сега моята шестица. Мама си беше отишла от нас.

По-късно научихме, че е избягала с главния технолог на тяхната фабрика, те отдавна имали тайна любов помежду си, оня й разправял, че има таланти, които загиват в средата, в която е принудена да вегетира, а скандалите в къщи окончателно я убедили, че трябва да се махне.

Както и да е било, каквото и да е имало, все едно, мама вече я нямаше, тя си имаше друг, отделен живот, който искаше да си живее, и в него нямаше място за нас. Беше си взела дрехи в куфара,

документите, спестовната книжка и си беше заминала. От своята собствена къща. Беше ни оставила да се оправяме сами. Беше ме оставила. Беше ми казала: „Ти ще ме разбереш и ще ми простиш“. И аз ѝ простих, разбира се, но не можах да я разбера. Поне тогава не.

Не искам да ѝ се сърдя, не мога да я обвинявам, само знам, че между дрехите в куфара си беше пъхнала и една моя снимка — оная, дето ми я прави фотографът на баните. А заедно с тази снимка тя беше пъхнала в куфара и моето детство. И беше затворила капака.

Сега бяхме сами и големи и трябваше да мислим за всичко, и да се оправяме, и да се грижим за всичко сами. Но макар да бях голям, много плаках тази нощ. Все не вярвах, че на сутринта мама няма да дойде и да ме събуди. И тогава, може би от очите ми, дето бяха подпухнали от плач, видях особена синя светлина в стаята си.

Светлината трептеше като пламък на свещ и променяше формата си, и беше голяма почти колкото мама. Някой или нещо ми каза, че тази светлина не е мама, но от нейните сълзи е, които тя сега плаче някъде, неизвестно къде, за мен и ето, сълзите са се превърнали на голяма кристална сълза от син огън, и я виждам, за да се утеша.

Седнах в леглото и с невярващи очи се загледах в синия пламък, който сякаш танцуваше, виеше се, изтъняваше, надебеляваше и си помислих дълбоко в себе си, че мислите на мама са тук, при мен, и че няма смисъл да ми е мъчно. Нали съм мъж, нали съм голям.

От утре на мен се падаше да се грижа за най-важното, за прехраната на семейството, значи, да вземам след училище храната от стола, да я топя на печката, да слагам масата и да мия канчетата. И нищо, че децата ме подиграваха с тези канчета и ми лепнаха прякор — „бакарят“. Аз тогава не знаех какво означава тази дума, и не смеех да попитам, но не помня как разбрах, че е войник, който носи храната на другите войници в голямо канче, което в казармата се нарича бака. Защо да се обиждам от прякора си, бях като един, който дава храна на много — и то войник. Такъв прякор може да носи само мъж, и то голям. И даже изпитах известно разочарование, когато няколко месеца по-късно трябваше да го оставя тук, през март на следващата година се преместихме с баща ми в Бургас.

Трябва да кажа тук, че винаги ме е учудвала човешката памет — как така тя съумява да запомни нещо незначително, а понякога не задържа в себе си онова, което ти се е сторило събитие в живота ти.

Защо не мога да си спомня например как тръгнах на училище в първи клас, канчето с вода, което майка ми плиснала в краката ми за „на добър час“, първите впечатления от училището, учителката, другите деца и така нататък. Тези работи ги знам разказани от моята майка, която беше там с мене, затова и си спомням само думите, с които ми го е разказвала.

В същото време помня някой сън или дърво, или камък толкова ярко, че мога да ги нарисувам, като че те са били някакви значителни събития в живота ми. От първия учебен ден си спомням единствено, но изключително ясно един бръмбар, който видях на връщане от училище. Спрях се да го погледам, и мога с подробности дълго да разказвам как си мърдаше мустаците и ходеше сърдито през тревичките, ето, че и тревата си спомних. Дълго време трябваше да измине, докато разбере, че няма случайни срещи на тоя свят, дълго време недоумявах защо точно този бръмбар за мен е олицетворение на моите първи училищни години, точно така, както ароматът на прясно набрани, поръсени със захар ягоди най-цялостно ме изпълваше с почти физическото присъствие на ранното ми детство.

А ако сега аз нарисувам бяла паница с току-що откъснати ягоди, поръсени със захар, кой ще се досети, че съм нарисувал детството?

Паметта услужливо е изтрила останалото с чудната си способност едно да помни, а друго да забравя, едно да оставя на масата, както се оставя седмичен календар, а друго да заключва в раклата в мазето с девет ключа. Тогава вярвах, че най-доброто качество на паметта е да запомня, нали по този начин събираме опит и се учим да живеем. А сега знам, че най-големият ѝ подарък за нас е свойството ѝ да забравя. Иначе човек ще се спре пред спомена като пред стръмна планина, ще го изплаши той и ни напред, ни назад.

И само който е извървял пътя и е стигнал до знанието, знае, че държи в ръката си деветте ключа, и ако поиска, ще отключи раклата и ще си вземе всеки миг от своя живот, по-ярък, отколкото го е преживял някога, всичко онова, което съзнанието му и съзнанието на съзнанието му, и околностите на това съзнание са доловили и регистрирали безпогрешно. Но опасен е тоя път, бурни са водите му и само най-опитният плувец дръзва да се гмурне, та нали там е не само твоето, което си преживял и запомнил или забравил, но и което още не си преживял, а и което никога няма да преживееш, и през което си минал

или ще минеш, без да усетиш, във всичките светове, които те познават, и това е много, как ще го събереш в едно, за да го осъзнаеш?

Очите са две и виждат триизмерно. А онова знание е с трийсет и три измерения, а окото ти за него — едно! Тукатси ще ослепееш, вярвай ми. Затова ти разказвам онези неща, които паметта ми държи на масата, нейния избор следвам аз, не моя. Благославяйки я, задето умее да забравя.

Трябва да е имало бракоразводни дела, съдилища, свидетели, но аз нищо не помня. Или почти нищо. Помня например как ужасно ме беше страх да не ме извикат в съда да ме питат при кого от родителите си искам да остана — едно дете ми беше казало, че така правят. Не ме извикаха и не видях нито съда, нито развода.

А майка си видях след година, когато вече не беше жена на баща ми, но имаше право да ме вижда по два пъти в месеца. След онази безкрайна нощ в кабината на един камион, който ни отнасяше на изток.

Защото преди това същият този мой вуйчо, когото вече смятах за причинител на всичките ни нещастия, се появи отново — като наш благодетел. Някъде в средата на декември. С баща ми изпиха едно шише ракия и започнаха второ, смяха се, плакаха, сякаш нищо не е било. Аз бях в стаята си както обикновено и гледах през прозореца към замръзналата, обвита в мъгла и пушеци циганска махала.

Студът беше изрисувал по стъклата своите вълшебни цветя и пера на птици и вграденият в тях свят придобиваше онази магическа нереалност, в която душата ми търсеше своята изгубена родина. Сякаш чувах звънтене от кристалния свят, който бях преживял през лятото, и гласът му се проектираше по странен начин върху унилия зимен пейзаж, през който сега преминаваше циганска талига. Дали не беше същата онази? Студ и ледена перушина зазиждаха в кристалите си най-веселата махала в градчето.

Инстинктивно протегнах ръка за блока и започнах да рисувам. Не това, което виждах в момента с очите си, а онова, което виждаше мисълта ми вътре в мен. В рисунката имаше много лятно слънце, опаковано в ледени висулки, изправени на пръсти като танцуващи момичета, кристални в своята прозрачност, и през рисунката преминаваше талига, конете стъпваха боязливо в замръзналата пепел на черния път и отпечатваха в нея плитки следи от особено извити подкови, изработка на ковача Сали, черен циганин с бели мустаци

седеше на капрата, а съвсем накрая на ока беше седнало момиче, цялото като пашкул увито в дрехи и студ, та само очите му се виждаха, дълбоки черни очи, в които играеше огън, толкова много огън, всичкият огън на лятото се беше събрал и скрил в тях на топло.

Не усетих кога вуйчо беше влязъл в стаята и застанал зад гърба ми, когато се обърнах, го видях добър като някога, с очи, които пак се смееха, като тогава, през онова лято, когато ме научи да плувам.

— Браво бе, юнак! — каза ми той. — Че ти си станал цял художник! Значи аз тебе съм те улучил. Я ела да видиш какво ми даде Дядо Мраз за тебе, като го срещнах оня ден.

Дядо Мраз! Тези думи ме жегнаха тежко. Ние нямахме даже елха.

Само допреди година това бяха най-хубавите празници, когато баща ми донасяше зеленото дръвче, още настръхнало и диво, като бодливо животинче, и постепенно го опитомявахме и успокоявахме с украсата и играчките, докато стане царицата на дома, великолепно заблестяла с великолепието на стъклените топки, стъклените птици, стъклените камбанки, позлатените ангелчета и шишарки, всички онези прелести, които излизаха на светлина от дървената кутия в мазето, където бяха спали цяла година.

Украсата започваше винаги майка ми, на едно високо клонче тя закачаше най-старата играчка — кристалната камбанка, която нейните родители ѝ бяха купили, когато се родила и за първи път имала елха. Камбанката звънеше с мек кристален глас и тогава, омагьосан от звука, аз не знаех, но някак си вече усещах, че той идва от един друг свят и го носи в себе си, и може да го извика с финото си звучене, стига човек да е подготвен да го види.

Всичкото това знание или усещане се извършваше някъде дълбоко в мен, успях да го дефинирам и осъзная много по-късно, но още тогава го имах, неназовимо, прозрачно.

И на Нова Година (тогава Коледа не се празнуваше по идеологически причини, макар че на Бъдни вечер баба ни гощаваше с боб, постни сарми и питка) баща ми винаги намираше предлог да излезе и не след дълго вкъщи идваше белобрадият старец с червената шапка, на когото казвах стихотворение, обещавах му да слушам много и получавах подарък. След като той си отидеше, баща ми задъхан се връщаше и се ядосваше, че и тази година не е успял да види Дядо

Мраз. Тълкувах връзката на тези събития посвоему — в мен остана убеждението, че Дядо Мраз никога не идва за всички, за да дойде той, някой от нас трябва да го няма.

Но сега покрай събитията от последно време бяхме забравили за новогодишната нощ и нейните атрибути, нямахме даже и елха и светналите дръвчета по прозорците на съседните къщи ме изпълваха с тъга. Каква ти елха, след като тази Нова година ние нямахме даже мама.

Та когато вуйчо ме прегърна и ме заведе в другата стая, където в облак от цигарен дим седеше баща ми отпуснат и благ, какъвто отдавна не го бях виждал, зърнах на масата един пакет само за мен и получих правото веднага да го отворя. Разкъсах хартията и видях красива кутия от тъмно дърво, а в нея имаше пастели, шейсет и четири на брой, във всички възможни цветове. Под кутията имаше истински блок за рисуване, с гладки картонени листи и твърдо дъно.

— Виждам, че обичаш да рисуваш — каза вуйчо, — като рисуваш нещо с тези боички, трябва да го напръскаш с прясно мляко, за да не избяга от картона. Или по-добре с лак за коса, татко ти да ти купи лак за коса.

— Имаме — каза мрачно татко, — остана от Цвета.

— Тая мойта сестра — въздъхна вуйчо. — Ама и тя ги върши едни... От едно време си е вироглава. Ще си счупи главата, казвам ти, непременно ще си я счупи с тези работи, дето ги прави!

Не исках мама да си чупи главата, аз си я обичах, нищо, че ни беше напуснала.

После вуйчо се обърна към татко и му каза да си помисли, сега се е отворила възможност, втори път може да не се отвори, няма да е лошо, ако я използваме, ето и за Ник — така ми казваше той, — ще е по-добре да смени климата, ще живне той там, ще се успокои, че с тези тъжни очи ми къса сърцето. Квартира веднага дават, а има и възможност за апартамент да се запишем с предимство, трябва добре да се помисли по въпроса.

На другия ден вуйчо си тръгна и заваля сняг.

Винаги много обичам, когато вали сняг, защото и той преобразява света. Покрива той всичко черно, всичко мръсно и го прави бяло, чисто и ново, окръгля острите ръбове и изглажда старческите бръчки на земята. Милиарди и милиарди снежни

кристалчета се спускат от небето и всички те са различни, всяко едно е уникално в полета си, преди да изтъче заедно с другите белия килим, покривало на белия свят. Невидимата небесна тъкачка ловко провира совалката през вертикалните бели нишки на снегопада и по земята се стели чудната бяла тъкан.

Веднага си спомних как мама тъчеше на вертикалния си стан заедно с другите тъкачки на редицата пъстрите килими, с които градчето ни се славеше в цялата страна. И небесната килимарка веднага доби чертите на мама, само че, нали работеше с кристален материал, беше и тя цялата от кристал.

Не бях ли виждал вече този кристален образ, който тъче небесна прошка за нашите несъвършенства?

На обяд татко донесе елха. Вдигна и сандъка отдолу и аз внимателно я украсих. Най-горе сложих камбанката на мама и като много внимавах, леко я разлюлях. И знаех, че мама в този момент чува далечния кристален звън и сърцето ѝ трепва.

Вечерта баща ми беше в добро настроение. Той ме извика на масата, наля си чаша вино, а на мен лимонада и каза, че в Бургас се е отворило място за учител в Механотехникума и ще се местим в Бургас.

Когато след около три месеца наистина заминахме, кутията с боичките от вуйчо беше в ръцете ми. Все още само бях съзерцавал цветовете, без да смея да ги докосна.

Спомням си, че предния ден много ми се искаше да нарисувам за последен път гледката от моя прозорец, който вече нямаше да бъде мой, отрупаното със сняг градче, тънещата в белота и пушек циганска махала, голите дървета. А не можех. Струваше ми се кощунствено да се докосна до чистия бял лист и да наруша белотата му. Нали всичко си беше така и така в него, там дремеше цялото ми детство, нарисувано с най-бялата възможна белота — белотата на снега.

В онази дълга нощ на бели пътища и сънни градчета заедно с боичките в кабината на камиона, който ни отнасяше към нашия нов живот, беше и бинокълът — подарък от Дядо Мраз за миналата година, и подаръкът, който добрият старец ми беше оставил под елхата и тази година — един малък истински глобус, на който беше нарисуван целият свят и който ми казваше, че светът е голям и кръгъл, и като е така, то човек не може вечно да остане в Сестрицино, колкото и това

да му се иска, трябва да замине той, да преодолее магическите вериги на спомените и да се втурне към нови спомени.

Отзад в каросерията в един стар картонен куфар пътуваха заедно с мен книгите ми, играчките ми и на дъното му — онези, истинските скъпоценности — чифт очила, изгубили силата си край една чешма, и едно истинско железничарско фенерче, светило веднъж без батерии, запалено от чистата сила.

Ето с тези съкровища се озовах в Бургас и заживях по бургаски.

6

КАРТИНАТА

Не зная как е с другите градове, но си спомням, че още тогава осъзнах — всички от Бургас са бургазлии и остават такива, където и да се намират — в България или в чужбина, в живота или в смъртта. Нещо властно ме пое, завъртя ме в своя танц, омагьоса ме с присъствието си и без да ме пита, ме направи част от себе си.

За първите години там няма какво да ти разказвам, а и не помня кой знае колко — помня квартирата, в която живеехме, първия телевизор с „Лека нощ, деца“, първия сблъсък с големия град и оживеното движение по широките и прави улици.

По-важно беше, че след като разводът стана неоспорим факт, майка ми получи правото да ме вижда два пъти месечно, да ме води със себе си в Сливен, където живееше с оня технолог, и даже можех да нощувам там. Отново имах майка, макар и по този странен начин, на глътки.

Сливен ми направи впечатление с многото войници, които маршируваха и пееха силно по улиците, като тропаха по асфалта така, сякаш искаха да го разбият, а така също и много цигани имаше там, но сред тях не забелязах онова предразположение към мен, на което се радвах в Сестрицино — дали се беше изтрил невидимият знак на челото, който ми постави с устните си онази магьосница, или там не умееха да го виждат, не зная. Майка ми ме глезеше, купуваше ми сладолед и сладкиши, водеше ме в „Стария бряст“ — сладкарница на центъра до вековно дърво — да ядем прочутите милинки, изобщо наваксваше в демонстриране на грижовност и майчина любов и макар тези усилия да изтръгваха по някоя сълза от мен, те не ме трогваха искрено. Тя беше някак друга, сякаш сменена с друга жена, която донякъде ревнувах от онази, която познавах, но на която все повече и повече започвах да се възхищавам и да обичам. Друга усмивка, спокойна и уверена, грееше на лицето ѝ, непозната отпреди, и

изпълваше чертите ѝ с неподправена увереност и красота, като че новият живот бе запалил същността ѝ за ново неподозирано цъфтене.

А и аз не бях вече същият. Както се казва на дете — колко си пораснал! — тези думи се отнасяха за мен в пълната си сила, бяха самата истина. Един нов човек се бе измъкнал от черупката на детето, нито голям, нито малък, а значи и един нов свят съзерцаваше той около себе си, около всеки нов човек непременно се появява нов свят. Така че ние си бяхме близки през дистанцията на нещо ново, което ни разделяше, и това ново беше в нас, и новото бяхме ние самите, и така беше по-добре. Така си бяхме хем по-чужди, хем по-близки, ако се погледне от друг ъгъл, тъй като имахме нещо общо и могъщо — промяната.

В неделния следобед майка ми ме изпращаше на гарата, качваше ме на „Чайка експрес“, като ми заръчваше да се пазя, да ям редовно, да се обличам топло, и ме молеше да ѝ простя, да не ѝ се сърдя. Нейния технолог видях само два-три пъти, не изпитвах никаква омраза или ревност към него за това, че беше взел майка ми от нас и ѝ беше дал онова, което ние не успяхме, тази нова увереност и хубост, той просто не ме интересуваше. И затова не съществуваше за мен. Не се беше вмъкнал той в живота ни като крадец, не. Това е трудно да се повярва, още по-трудно е да се обясни, сигурно имах част от онова безстрашие, подарък от силата. Но не ги обвинявах, не им се сърдех, по някакъв начин знаех, че всичко е станало точно така, както е трябвало да стане, независимо от това, дали ми харесва или не, какво значение има дали ми харесва или не, така пороят приижда и повлича след себе си, харесва ли ти или не, и когото повлече, то е без неговото активно участие и без да му даде възможност или смисъл да се съпротивлява.

Промяната в майка ми бе довела и до смяната на професията ѝ — в Сливен тя не тъчеше килими, беше изкарала някакви курсове и сега беше художник изпълнител в театъра — това са онези художници, които рисуват декорите по проектите на сценографите — истинските художници.

Онова, което трябва да спомена на всяка цена, защото то остави дълбока диря не само в паметта ми, но и в цялата ми същност, което ме грабна и потопи в особено състояние на възбуда и блаженство, беше преживяването, когато тя ме заведе за пръв път в ателието на театъра, там, където се изготвяха декорите за представленията. Потънали в

тежък упойващ мирис на темпера, масло, терпентин, засъхнали четки и разноцветни петна по пода, пред мен се разкриха фрагменти от чудни светове, от различни времена и епохи, различни в отношението си към онова, което наричаме реалност, незавършени, сбъркани и захвърлени, натрупани един върху друг, недосглобени, невъобразими в своето присъствие и в абсурдното си съжителство, разпилени в багри и форми като весел взрив. Сякаш бях там, при голямото избухване, където се създаваха вселените и се устремяваха към времето, весело следвайки светлината.

Когато майка ми учудено ме попита наистина ли ми харесва там, аз със задавено гърло проговорих нещо от рода на: много е истинско и много е вярно, защото е родината на световите. Искях да кажа, че е като праизвор, от който избликват в подкупващата си искреност различните светове, но не знаех как да го изразя.

— Глупости — каза майка ми нежно, — какви светове, та това са само театрални декори. Ела, ела да ти покажа нещо.

Тя отмести купчина платна и зад тях видях на статив картина, на която беше изобразено дете. Детето бях аз. От някога. От детството.

Когато след доста време получих за рождения си ден завършената картина и треперех над нея във влака за Бургас, когато я разопаковах от вестниците и хартиите в стаята си — вече се бяхме преместили в апартамента — пред очите на баща ми, той се замая, завъртя се, излезе на балкона, запали цигара загледан в залива под себе си и чак като хвърли изпушения фас, влезе обратно в стаята и каза:

— Прилича. Тя имала талант.

И отиде да преглежда чертежите на учениците си.

Закачих картината на стената срещу прозореца. Така детето от Сестрицино щеше да гледа морето ден и нощ. Не знаех, че по този начин осъществявам магическа връзка с дълбините на детството — като гледах очите, озарени от морския изгрев, струваше ми се, че долавям и отблясъци от цигански огньове, и следи от закривени по особен начин подкови, и тъмните бездни в погледа на млада циганка, и искри от загадъчна жарава край омагьосана чешма. Снимката, която майка ми беше взела, когато си тръгна от нас и по която тя беше нарисувала портрета, беше правена, преди в мен да попият ароматите на тези събития, но в картината ми се струваше да ги виждам изобразени с онова майсторство, което предусеща.

Тогава разбрах, че художникът рисува не само онова, което е, но и онова, което вече е било, а също и онова, което има да стане. Особената сила, скрита в гънките на устата ми, за която аз тогава нямах понятие, и кристалната сянка на безкрайното намерение — не можех да ги прочета тогава, но можех по някакъв неизразим начин до ги усетя.

Това беше най-успешната ѝ картина, така написа и сливенският вестник след откриването на изложбата, която ѝ уредиха новите ѝ приятели и колеги в синия салон на ДНА-то. По това време тя вече беше в напреднала бременност. Когато отидох да си взема картината след разтурянето на изложбата, тя седеше в едно синьо кресло пред чаша чай и се усмихваше с кротката доброта, с която са надарени само бъдещите майки.

— Ще имаш сестричка — каза ми тя тихо, — видях я на видеозон. Много да я обичаш.

Това бяха последните думи, които чух от нея. След по-малко от месец наистина се сдобих със сестричка, но изгубих майка си. Този път завинаги. Така скоро, след като я бях намерил отново, след като я бях открил отново за себе си, бях успял не само да ѝ простя, но и да се възхитя на смелостта и съдбата ѝ, бях не само неин син, но и приятел, и неин ученик, бях най-сетне постигнал оная духовна връзка, която ме караше да я смятам два пъти майка, връзка, по-силна от биологичната, която ни свързваше, защото ние бяхме едно в огромния акт на сътворението, тя — с картините си, аз — с моите рисунки, бяхме се научили да разговаряме без думи, да общуваме без мисловни формулировки, а само с видимости, това е трудно да ти го обясня, не може да бъде обяснено с думи, но тъкмо тогава бях започнал истински да я чувствам моя майка. И моята малка сестричка, която чаках с толкова радост и нетърпение, ми я отне. По-точно те се разминаха, когато вратата се разтвори, едната от двете трябваше да излезе, за да може другата да влезе, понякога е така.

После узнах — майка ми много добре е знаела рисковете на късната си бременност с нейната особена кръвна група, недопускаща операция, била е предупреждавана и съветвана да махне детето още в началото, когато това е било възможно.

— Ама как така ще го махна — отговаряла неизменно тя, — като иска да се роди!

Може би е имала и други причини да настоява. Спомням си в мъглата лица на непознати и полупознати хора на погребението ѝ, размазани от сълзите в очите ми и замъглени от невярващото ми съзнание, баща ми, брадясал и остарял, стискаше ръката ми до посиняване, там беше и нейният технолог, с когото, както по-късно разбрах, така и не бяха успели да сключат брак, изглеждаше намръщен и неспокоен и някаква много красива жена, застанала плътно зад него, се беше вторачила в мен със стъклените си сини очи, в които, не знам защо, имаше омраза, и тази омраза ме отрезвяваше от опияняващата скръб, измъкваше ме като пипало на октопод от отчаяното ми взирание през капака на ковчега, от опитите за последен път да зърна...

По-късно разбрах коя беше тази жена — балерина, „приятелка на семейството“ и тайна любовница на технолога. А моята майка беше пожертвала всичко за него, семейството си, сигурността си, даже мен, та дори и живота си, като се беше решила въпреки всичко да му роди дъщеря, щеше ли да го задържи с нея? Не зная. Както не зная дали го мразя, сигурно не, не можех да го мразя, него, който няколко месеца по-късно се ожени за балерината си и изчезна с нея в неизвестна посока, отнасяйки със себе си моята малка сестричка.

Той, непознатият и неподозираният, се беше втурнал в семейството ни и го беше ограбил, отвлечайки майка ми, но не беше ли тъкмо той причината майка ми да намери себе си, израствайки само за месеци от покорната и нервна килимарка до твореца, ваятел на красотата, и защо баща ми, който беше и честен и добър, не можа да го направи? Та аз така ѝ се радвах, когато не можех да я позная, ведра и свободна вместо смачкана от грижи и унижения, лишена от приятели, среда, разбиране. Изведнъж като с магическа пръчка — смелият рисунък, широко и щедро разпилял фасадите на старите къщи върху платното, жаждата за топлина и уют в червеното и жълтото, синкавият страх в широко отворените очи на актрисата от портрета, експериментът с реката, ярките стъклено замръзнали струи, увиснали над меко и неясно движение...

Какво стана с всичките ѝ картини след смъртта ѝ, аз не зная. Повечето тя беше подарила още преди изложбата, под тях висяха картончета — собственост на тоя, собственост на оня, сякаш ги беше рисувала, за да ги подарява, само трудът по тях я беше изпълвал с радост, а не идеята за притежанието им, затова беше побързала да се

отърве от тях и да направи в сърцето си място за нови. Може би носталгията ѝ по съвършенството, по кристалната чистота на душата и свирепата ѝ жажда за любов я караха да се раздава без остатък, докрай, да се разпилява.

И сега тя два пъти си замина от мен и втория път завинаги, както вярвах тогава на дъното на отчаянието си. С нея си отиде и единственият ми съветник, на когото можех да показвам рисунките си, без да се страхувам и без да ме е срам. Тя не ги хвалеше, не, но виждах, усещах, че ги харесва, че води някакъв свой вътрешен диалог с тях, и това ми стигаше, то ме изпълваше с радост и желание за работа. Казваше ми:

— Ти се опитваш да рисуваш сенките на нещата вместо самите неща и така е правилно, защото нещата са за изживяване, за рисуване стават само сенките им.

Не вярвам да съм я разбирал напълно, аз си мислех, че рисувам тайните на нещата така, както ги възприемам, техните скрити същности, нали още като малък бях видял ясно и бях узнал, че видимостта не се покрива с идеята, с намерението и същността на нещо, много често тъкмо видимостта е само маска, зад която то се крие, за да остане недосегаемо.

Опитвах се да рисувам нещата без техните маски и така се получаваха странни, неузнаваеми, учудващи мен самия образи, трудно беше за ума ми да назове тази метаморфоза и да обясни рационално онова, което постигаше ръката ми, въпреки думи като движение, стихия, музика, но за мен всичко си беше от ясно по-ясно, особено когато не търсех думи. Ясно, тъкмо защото е неназовимо. И може само да бъде наричано. И аз го рисувах всяка свободна минута.

От постелите, които преди седем години бях получил от вуйчо си, отдавна бяха останали само малки парченца, вече не можеха да се хванат с пръсти, камо ли да се рисува с тях, но ги пазех тези парченца в кутията за спомен, а къде са картините, дете съм ги рисувал с тях, не знам. Една част с положителност изчезна при двете ни местения от квартира на квартира, докато стигнем до собствения апартамент тук, над морето, който баща ми така и нямаше да може да изплати, макар че в него потъна изцяло нашият дял от хубавата ни къща в Сестрицино, която татко и вуйчо продадоха след смъртта на мама на едно учителско семейство.

И ето, много пъти съм се опитвал да споделя с хартията чертите на тази къща, та така да изровя от паметта си спомена за моето детство, но напразно. Явно паметта ми беше против моето намерение и твърдо отказваше да ми съдейства.

Рисувах обвити в мъглата цигански къщи, с голи циганчета пред тях и коне с извити по особен начин подкови, оставящи майсторския си печат в праха на улицата, а върху конете яздеха красиви голи циганки, изпълнили с косите си целия въздух, цялата земя, прозрачните им тела, докато накрая върху листа останеше само музиката на разветите, положени върху вятъра коси. Давех мъката си, давех самотата си в струите на нещата, които рисувах, и все по-често посягах към боите.

Майка ми беше подарила комплект четки заедно с една четка, която бях откраднал от ателието ѝ, цялата шарена, със засъхнала по нея червена боя, четка, с която беше работила тя — за спомен. Но цветовете са друга стихия, трудно ми беше, да, невъзможно ми беше да я укротя в себе си достатъчно, да я дисциплинирам до степен опитомена да се помести върху картон — по онова време не можех и да мечтая за платно. Това не беше изливане, не беше освобождаване както с молива или въглена, с пастела или туша, не, това си беше борба.

Докато не видях морето.

Не зная дали ти се е случвало някога нещо подобно — години наред да живееш с нещо, то да е всеки ден с теб, да го харесваш, да му се възхищаваш, да те вдъхновява даже непрекъснато пред очите ти, изпълнило прозореца на стаята ти от сутрин до вечер, и пак да не умееш да го видиш. И изведнъж ти се отварят очите, ти го виждаш и настръхваш, вцепеняваш се.

Много добре си го спомням оня ден, беше миг преди пролетта...

Но така е с нашите възприятия, понякога си спомням за неща, които не са ми се случвали, защото няма как да ми са се случвали, нито пък биха могли да се случат в бъдеще и въпреки това си спомням за тях. Така след смъртта на майка ми дните не само не облекчаваха мъката ми от нейната загуба, но като че лягаха с цялата си тежест върху тази мъка и тя ставаше все по-непоносима, все по-трудна за влачене. Докато една нощ майка ми не дойде при мен в съня ми и не я изтри с един замах. Това беше тя, моята майка, и не беше тя, повече

напомняше оня неин кристален образ, който бях видял някога в детството си в едно видение на чешмата в циганския квартал „Хлебодар“. Само че сега кристалът, който я изграждаше, беше изпълнен с повече светлина, правеше я по-прозрачна, сякаш изтъкана от планински въздух.

Усмивната, тя седна на леглото ми, като ме гледаше кротко.

— Ето, разбираш ли сега — говореше ми тя с гласа на морския вятър, — идвам да ти кажа, за да знаеш. Нямай страх. Хората измислиха смъртта просто така, за удобство. Но тя не съществува. Искам да ти подаря нещо, тогава забравих да ти го дам, нямах време, бързаха да ме заровят, ето това — и тя ми подаде малка китайска четка. — Когато търсиш нещо, което си загубил, но можеш ли да загубиш нещо, не, когато търсиш нещо, което мислиш, че си изгубил, гледай морето. Гледай го дълго. Докато разбереш, че нищо не си изгубил, всичко е винаги и всякога с теб, човек нищо не губи. Затова исках да ти дам тази четка, с нея трябва да го нарисуваш, морето. Аз не успях, но ти трябва да го нарисуваш.

После тя се разсмя звънко и се разтвори във въздуха.

Събудих се. Беше ранно утро, първият предвестник на изгрева, заревото в облаците, играеше по портрета ми на стената. Протегнах ръка, за да взема листите, на които бях рисувал до късно предната нощ. Онова, което се бях опитвал да нарисувам, беше вятърът. Водеше ме мисълта, че винаги бях рисувал неговото действие — в развята конска грива, в превито от него дърво или разлюлени треви, но самия него никога не бях нарисувал. Струваше ми се, че нещо от нощното видение се долавяше в рисунките ми, образът на майка ми в него беше изработен от развълнуван вятър, а също и гласът ѝ беше глас на вятър.

Повдигнах още листи от пода — форми, кълба, които в странен танц излизаха едно от друго. И изведнъж между листите се изтърколи и падна на леглото ми тънка китайска четка, моят подарък. Взех я в ръката си — беше съвсем, съвсем истинска.

И тогава разбрах — ако виденията са истински, то и техните подаръци са истински, те прескачат границата на съня и остават тук, при нас. И ето, че тази малка четчица с един замах изтри цялата ми скръб, черната самота пропадна някъде надолу и се разби по счупените плочки на тротоара. Всичко беше тук, всичко беше живо, аз имах задача, имах и средство, с което да я изпълня — една малка четка.

Станах и излязох на балкона — хладен морски вятър ме блъсна в лицето и ме събуди напълно.

Та тогава именно видях морето. Под мен. За първи път. Беше страховито и прекрасно преживяване, беше прозрение. Аз трябваше да го рисувам, трябваше да се снабдя с бои, картони, още четки и да рисувам, да рисувам, да рисувам. Може ли някой да бъде сам, когато рисува? Как ще бъдеш сам, като с тебе е целият свят? Оня истински свят, чиято сянка наричаме видимост, действителност!

От този ден започнах да си спомням.

С дни можех да си спомням, например за един безкраен разговор в едно кафе, където бяхме само за минути и не произнесохме нито дума. Мълчахме ли всъщност, или в един дълбок като вечност миг успяхме да споделим онова, за което можем да си спомняме часове, дни, месеци. Не, не бяха измислени тези безкрайни диалози за багрите, за израза, за рисунъка, за изкуството, за смисъла, не, те бяха се случили във вертикалното измерение на мига и семената им покълваха в мен, и се разлистваха за живот, ставаха дървета, под които самотата ми намираще своята отморна сянка.

Трябваше да рисувам. Успях да си намеря дебел картон, а когато баща ми ме попита какво искам за рождения си ден, отговорих, без да се замислям: маслени бои! Бях ги видял на витрината на някакъв магазин за канцеларски материали в една от уличките близо до пристанището. Двайсет и четири бои, палитра, терпентин, ленено масло и даже три четки в кутия от дърво.

Две седмици по-късно я имах тази вълшебна кутия, в която дремеше целият свят. За моя петнайсети рожден ден. Е, аз не мога да се сетя как и с кого съм го празнувал, бил съм в осми клас и сигурно съм имал приятели, в общия смисъл на тази дума, с която именуваме онези съученици и съседски момчета, които не те гледат с омраза или презрение. Имаше такива в класа ни.

Може би отчасти и защото не показвах картините си на никого — предпазна реакция, предизвикана от неприятния опит.

Преди години в час един лист беше изпаднал от чантата ми и на въпроса какво представлява нарисуваната „драсканица“, аз простодушие отговорих истината — портрет на вятъра. Класът избухна в смях. Едно високо русо момче, което рисуваше много и

много хубаво по полетата на тетрадките си кули, замъци, принцеси и рицарски турнири, надвика смеха:

— Нико рисува вятъра — каза той, — само дете не личи от рисунката му това ураган ли е, или само лек ветрец? Я ми кажи ти, като можеш да нарисуваш портрет на вятъра, можеш ли да нарисуваш и портрет на пръдната, тя не е ли също вятър?

И отново смях.

— Човек рисува онова, което му е в главата — обади се едно момиче, което искаше да се хареса на минаващия за красавец умник, — като има в главата си само вятър, какво друго да рисува!

И пак смях.

Оттогава реших да не допускам някой да вижда картините ми, в края на краищата аз тези работи ги рисувах не за да ги показвам на някого, не за да се хваля с тях или да печеля приятели, не, но за себе си, просто защото не можех да не ги рисувам.

Баща ми, възпитан в здрави селски естетически традиции, обичаше реализма в изкуството, нещата да са „като живи“. Тъй погледнато, странно беше, че някои от картините му харесвах, може би някоя линия или форма му напомняше неговите чертежи на машинни части, той обичаше да казва, че съвършеният във функционално отношение машинен детайл е и непременно естетически красив, тъй като красотата била производна на функционалността, и ме насърчаваше, ако сериозно смятам да се занимавам с изобразително изкуство, да наблегна на правилата, тъй като всяко нещо си има правила, които трябва да се овладеят до съвършенство, да се запозная със законите на перспективата, да се захвана с портрета, тъй като в Художествената академия се влиза с портрет, и така нататък.

Макар да слушах тези наставления отнесено, макар да си мислех, че правилата само ще убият у мен необходимостта да рисувам, все пак се опитвах да придам на линиите си по-универсално осезаема връзка с видимостта.

По онова време бяхме особено близки с много по-малката от мен Адриана, моята славна братовчедка, която вече ходеше в първи клас. С нея се разхождахме часове край морето и си измисляхме разни истории. Нейната изобретателност просто нямаше край, тя променяше реда на думите в изреченията, реда на буквите в думите и се

получаваха страхотни смехории, на които тя първа се смееше със заразителния си звънък смях. Имаше нещо съзидателно в този възникнал от главата ѝ език, той като че ли по-добре обясняваше света, без да го затваря в скучни и безсмислени понятия, в него опитомената вселена оставаше свободна, дишаше и ликуваше също като нас двамата.

Не е чудно, че това толкова умно дете скучаеше безкрайно в училище, тъй като знаеше да чете от четиригодишна, а да пише — от пет. Когато я питах какво правят другарчетата ѝ в час, свиваше презрително устни:

— Остави ги тях, учат се да пушат и да куцат.

Макар че и тя като тях трябваше да пълни редиците на тетрадката си с „лулички“ и „бастунчета“. Разбира се, тя правеше домашните си за секунди. Понеже и аз продължавах без особени усилия да се справям бързо с училищните си задължения, почти всеки ден най-късно в четири следобед тя се качваше до нашия етаж, звънваше на вратата облечена в синята си рокля, с огромна панделка на главата и казваше:

— Хайде бе, Ник, стига си правил глупости. Островът на съкровищата чака. Да вървим да го откриваме!

И тогава виждахме около себе си остров, изпълнен със съкровища, навсякъде около нас, но населен за жалост със слепи хора, с особен вид слепота, виждат само онова, което си измислят — грозотиите. Ние вярвахме на тази приказка и тя си беше, честно казано, съвсем вярна, разбира се, страхотно се забавлявахме да виждаме света, който си измисляме, и добрият стар морски парк едва успяваше да ни последва в бурното съзидание на нашите фантазмагории, та нали алеите му трябваше да станат бални зали, храстите и дърветата — приказни замъци и тайнствени храмове, морските вълни — омагьосани същества, които долитаха до нас от неизвестното.

— Блазе ти, че рисуваш! — казваше тя. — Страхотно е! Ами че ти можеш целия този свят, дето си го разправяме, да го нарисуваш. И като го залепиш с боичките на хартията — хоп, и си го имаш винаги!

Тогава много рисувах седнал на оградата на плажа, докато тя бърбореше, събираше мидени черупки или се опитваше да прави „вълни съчетания по художествена гимнастика“ — спорт на особена

почит у нас поради световните успехи на нашите състезателки по онова време. На Острова на съкровищата Адриана беше абсолютен световен шампион, както „кака Илиана“ — извън него.

И всичките онези мъдри приказки за къртовския труд и дисциплина, необходима, за да се достигнат подобни върхове, вместо забавлението и удоволствието, се разбиваха в границите на нашия остров като „несполучливи вълни“.

— Няма несполучливи вълни — казваше Адриана, — те са се разбили, преди да започнат да стават вълни.

Та и моето рисуване, колкото и упорито и продължително да го упражнявах, можеше ли да се нарече то систематичен труд и творческа дисциплина — повдигаше ми се от вкуса на подобни словосъчетания. Това рисуване, което изяждаше като ненаситна хала почти цялото ми свободно време, си беше чисто забавление, то ме освобождаваше от точно тази безмилостна систематика на механичното повторение, необходима, за да се превърне която и да е любов в занаят.

Но моят безплатен модел — Адриана, беше повод да се опитам да се упражня в сферата на видимостите. Тя охотно позираше, докато „композираше волните си съчетания“ с въображаеми обръчи, топки, ленти, бухалки и какво още имаше там, с които печелеше световните титли във всички категории и ставаше недостижимата шампионка на Острова. Сигурно нещо от това се е пренасяло върху хартията въпреки усещането за съпротива. Ръката ми, или моливите, или блокът — нещо се съпротивляваше на това, аз да рисувам видимостта и да пъхам същностите в нея. Но понякога успях да надхитря тази съпротива, без да ми стане ясно точно как. Спомням си един неин пастелен портрет на фона на морето, в който морето нахлу в нея и по особен начин изпълни чертите ѝ, там и за другите ставаше ясно, че това е портрет и че на портрета е изобразена моята малка братовчедка Адриана сред плувачи под водата странни гларуси и летящи в развълнуваното от изгрев небе странни риби, извиращи около нея и в нея просто така, от само себе си, от едната радост.

Като ѝ писна да позира, тя дойде да види какво съм направил, плесна с ръце и се замисли. После изрецитира току-що хрумнало ѝ стихотворение с престорена трагичност, която ни накара и двамата да паднем от смях:

*Замина Киро за далечната страна,
потъна Адриана във тъга!*

— И кой е тоя Киро? — попитах, след като си поехме въздух от смеха.

— Ами ти — каза тя, — не се ли сети?

— И защо точно Киро?

— Ами откъде да знам, така се получи!

След това аз ѝ подарих портрета и тя засия:

— Виждаш ли, тука разправям на един гларус за пътеките на рибите, а той казва, че ме питал за пътя към Аржентина.

Ето това можех да нарисувам — нейния смях.

Аз по онова време все още си мислех, че рисувам някакви конкретни неща, макар и не в тяхната видимост, но в техния смисъл, в намерението им, в процеса на тяхното съществуване.

Когато е млад, човек си въобразява много неща. Сега знам, че съм рисувал безсмислието, винаги съм рисувал, което не съм знаел какво е, може би с надеждата по този начин да го науча. И затова съм бил сам.

Във всеки случай беше един светъл лъч в самотното ми юношество по онова време, тя беше идеалният приятел.

И сега да ти кажа веднага, да не си помислиш нещо — по онова време ги нямаше тези работи и не беше развинтена толкова тая история със секса, в главите ни ли имаше повече ред, та всички онези помии, дето откачените ги мислят и ги правят, те си бяха за откачените, не за всички хора — сега не смееш да погалиш детенце, да му се порадваш, веднага ще те обявят за педофил, че искаш секс с него — откаченото стана норма, нормалното се срамува от себе си и се крие. Па дойде и Фройд да ти каже: „Абе, ти може и да не искаш, може и да не го мислиш така, ама подсъзнанието ти го иска и няма да избягаш от него, както избяга от майка ти“, и подобни глупости такива, че не ми се приказва за тях, ами направо ми се повдига.

Вековни наслоявания тиня имало из подсъзнанието и в тинята дремят отровни змии и дракони, тъй че и да не мислиш нещо, и през ум да не ти е минавало, то си се мисли само за радост на психоаналитиците и е по-лошо това нещо от самия първороден грях, с

който сме си родени и заразени, виж сега какви мръсници сме били, нищо, че не знаем.

Обаче Фройд и неговото подсъзнание имат много здраве от мен, мен с подсъзнание не можеш да ме уплашиш, аз там съм бил, много пъти съм ходил и ако потрябва, пак ще отида, там няма такива простотии, там има ред, дружбата си е дружба, любовта си е любов, а сексът е в другата стая — като във видеотека — ако не искаш, можеш да не влизаш, а ако пък вземеш да влезеш, ще намериш само нужното, правилното от гледна точка на техническите инструкции за експлоатация и поддържане на тленното тяло. Истинското подсъзнание, както и съзнанието е духовна територия, тя не се занимава с телесни нужди, иначе ще трябва да търсим подсъзнание и у прасетата.

И сега, като ти казвам, че Адриана със своята трогателна детска преданост ми беше отдушник и приятел, знам, че няма да ме разбереш криво.

Сексуалното желание беше нещо съвсем друго, то беше незнайна тъмна сила, с която се борех, както се борят с демони. Нощем понякога в съня ми пристигаше съвсем друго видение от друг свят, виждах се в дълбокото на океана, в тъмосиньото и около мен доплуваха пет нимфи, о, колко бяха хубави и голи и как галеха, галеха ме, галеха лицето ми с голите си гърди и се издигаха пред очите ми във водата, забивайки дълбоко в съзнанието ми виденията на стегнатите си кореми и под тях екстаза на хищно разтворените си като миди жадни устия под триъгълничетата от златисти косъмчета, толкова близо до мен, че почти докосват устните ми, носа, очите ми, докато прелеят в змийското плъзгане на гладките бедра и докато едната от тях впила устните си в моите, а друга захапва ластика на банските ми и ги свлича надолу по краката ми, опиват ме косите ѝ, увиват се около врата ми и дъхът ми спира, мътна вълна бързо се издига през разтуптяното ми сърце към главата, залива ме с безпаметство и бързо на мощни тласъци с ударите на сърцето ми неудържимо избликва от мен, отзвучава в ушите ми, освобождава ме от внезапния припадък и оставя лепкаво мокро чувство на блаженство и вина.

Нощните ми изблици на екстаз, както и дневните ми мъчителни фантазии и мисли създаваха в мен, заедно с парещото удоволствие, и отчайваща неудовлетвореност, и изгарящо чувство за вина. По онова

време у нас всякаква фриволност по отношение на сексуалното възпитание беше забранена, вярно, че вече се правеха опити то да бъде въведено в училище, но всичко беше на ниво хи-хи-хи, нищо ново, ние знаем за какво става въпрос. Всъщност не знаехме, нямаше и откъде да узнаем, да прочетем, да видим, даже голото женско тяло придобиваше понякога странни очертания във фантазиите ни.

По онова време се беше появила у мен страст към четенето, но често се улавях, че ровейки от книга на книга в библиотеката, търся тъкмо „онези“ места, за да мога да си ги препрочитам отново и отново, докато изпадна в развълнувано безсилие. А заедно с удоволствието се засилваше и чувството за вина.

И не само защото тези работи тогава бяха заклеявани като позорни и неприлични, но и защото усещах, че те ме крадат от собствената ми личност, от онова, което беше съдено да бъда, променят ме, трошат волята ми, приспиват съвестта, ограбват мислите и завладяват сънищата ми и не оставят въздух за други сънища, мисли, видения.

Струваше ми се, че предавам спомените си, че омерзявам светлите видения, да, дори майка ми спря да ме посещава и често минаваха седмици, преди да се появи отново при мен.

Тази страст стигна дотам, че хвърли сянка върху чистите спомени на детството и си припомнях първите си срещи с голото женско тяло съвсем иначе, голата конничка Ата сега беше вещица съблазнителка, да, тревожеше ме даже споменът за кристалното тяло на жената при чешмата, сякаш исках да помрача светлата му същност и да напълня прозрачността му с кална похот.

Най-много ме смущаваше усещането, че този нов „порочен“ екстаз беше по някакъв начин сроден с оня първоначален екстаз на чистото докосване до кристалния свят на чистото намерение, който бях изпитал тогава и който беше жив в мен, въпреки че този, новият, се опитваше да го засенчи, да го направи похот. Не беше тогава прието бащите да разговарят със синовете си за тези неща, особено ако ги възпитаваха сами. В домакинството ние с баща ми бяхме въвели стриктен ред, който се спазваше като че ли от само себе си, без никакви усилия, тъй като беше продиктуван не от никакви абстрактни правила, ами от нуждата.

За училището той ми имаше пълно доверие, подписваше машинално поредната шестица или петица в бележника ми, докато щедро ръсеше тройки и четворки по чертежите на учениците си. Оказа се, че в него е дремел способен педагог, за няколко години беше успял да се издигне до заместник-директор, докато вуйчо ми, с много по-дълъг стаж от него, си оставаше редови учител. В новата си функция баща ми беше по-зает от всякога.

Та не успя той тогава да ми каже това, което един баща трябва да каже на сина си, ако обществото го премълчава — че тези всичките работи са напълно нормални и общовалидни за възрастта ми и че те не трябва по никой начин да ме измъчват и травматизират, една система се развива по-бързо, друга по-бавно и липсата на синхрон не е изключено да доведе до аномалии, е, мозъкът ще израсне до хормоналния взрив, ще го тури под контрол, за да се уталожи реката на страстите и да се прибере в коритото на нормалната човешка функционалност.

Не се учудвай на формулировките ми — някои съм чел, други сам съм измислил, за да ускоря процеса на осъзнаването, за да намаля риска да бъда тласнат в друга посока, далеч от мен самия.

Та, повярвай ми, Адриана, моята малка братовчедка, с чистия си смях и детската си привързаност много ми помагаше да бъда пак дете с нея, да се чувствам всякога чист и прозрачен и да рисувам шума на морето.

Затова ми стана криво, когато вуйчо ми обяви, че през цялата пролетна ваканция всички заминават за Русе, оттам беше вуйна. На разходката преди заминаването — влакът им тръгваше следобед — Адриана намери на морския бряг красиво изваяно от морето камъче, все едно скулптура на Хенри Мур в миниатюрни размери, и ми го подари с думите:

— Виж, морето се учи да рисува от тебе!

Когато възразих, тя се засмя и ми каза, че е виждала в рисунките ми точно това камъче, понеже морето надничало в блокчето ми, видяло го и решило и то да го нарисува. После каза, че нищо, две седмици ще минат бързо и тя веднага ще се върне, за да можем да си дооткрием Острова на съкровищата, че има още много заровени съкровища, дето не сме се сетили да открием, нали?

— Обещал си ми да ме водиш на вълнолома. Освен ако не вземеш да се ожениш, докато ме няма! — каза изведнъж и замълча.

Понечих да се засмея, но тя, сериозна като никога, сложи пръст на устните ми.

— Това не е смешно, Ник. Въпреки че е много вероятно.

След това се обърна и тръгна бързо по алеята за града. Искях да я последвам, но ми хрумна, че ще ѝ стане неприятно — толкова решително крачеше, без да се обръща, и се смаляваше, смаляваше, докато се скри зад дърветата. Без да се обърне.

Седнах на парапета и се загледах във вълните. Имаше нещо неумолимо, нещо властно и настойчиво в ритъма им, нещо подобно на съдба, сякаш във величественния си покой морето периодично и точно отмерваше спрялото време.

По-късно си спомних за това усещане, когато за пръв път видях меките часовници на Салвадор Дали, той ги беше откраднал от вълните. Идваха към мен и се връщаха, и не само вълните, заедно с тях идваше и се връщаше времето, идваше и се връщаше пространството, цялото мироздание пулсираше с ритъма на вечното движение и оставяше динамиката си като ненужна кожа по пясъка, осеян с миди, раковини и малки каменни скулптури.

Погледнах камъчето в ръката си и ми се стори, че то излъчва топлина, някаква особена топлина, не за осезаване, а за виждане. То и сега е тук, при мен, в моя малък музей, пълен с най-необходимото, един портрет, едно железничарско фенерче, едни излишни очила, една четка за рисуване и едно звънче... но за него — когато му дойде времето.

Животът ни се състои от дреболии и в тези дреболии е затворен неговият смисъл. Затова си имам дълбоко в себе си музей от няколко малки неща, в които са скрити вселени, и аз мога да отключвам тези вселени, и да влизам в тях, и да ги живея отново и отново, и да не съм сам. Защото тези вселени са населени с хора, които ме обичат и имат нужда от мен, както и аз от тях, и мога да общувам с тях, да се докосвам до тях, до техните светове и до световите на техните светове и да съм част от света, истинска негова част, и да не съм сам.

Да не съм сам, да не съм сам — повтаряха вълните, а на изток небето тъмнееше и се събираха облаците, сигурно щеше да вали. Да не съм сам. Ята от гларуси пълнеха пространството с крясъците си, с

продраните си смехове, сякаш бързаха да се надсмеят на приближаващата буря, за да победят страха си от нея, морето се опитваше да ги надвика, вълните растяха, чернееха и глухо бучене се надигаше някъде в дълбочината им. Да не съм сам. Вятърът ме брулна изведнъж и остави по устните ми солена хладна влага откъм Крайморие — там вече валеше, брегът там не се виждаше, погълнат от завесата на облаците, пред която театрално се открояваше само малкото островче Болшевик.

Трябваше да се прибера час по-скоро, ако не исках бурята да ме застигне тук, на брега, затова мушнах блока и пастелите в чантата и тръгнах бързо по алеята.

7 ДЪЖДЪТ

Първите големи и тежки като сълзи капки ме ръснаха близо до кафенето „Флора“ — странно сферично съоръжение в морската градина, кацнало на алеята като огромен сапунен мехур — и аз влязох вътре. Тъкмо навреме, защото отвън дъждът връхлетя мощно и скри света зад завесата си.

Винаги съм искал да го нарисувам бургаския дъжд с тежък озонен дъх, проливен, безпощаден, за да го имам винаги със себе си, да го усещам винаги навсякъде, където се намирам, като присъствие, като възможност, като свобода.

Точно това, усещането за пълна свобода, за върховно блаженство и щастие, се изливаше на плътни струи от небето и плющеше безмилостно по асфалта на алеите, по ниско подстриганите храсти, по дърветата, по полиетиленовия купол на кафенето и през квадратните му палаткови прозорчета се втурваше вътре, пръскаше неприбраните от масите наоколо чаши и по стените им се търкулваха сълзици.

Странно беше, че в това време кафенето бе почти празно, освен мен близо до бара седеше само още един посетител с вид на поет или моряк с прокъсана плетена блуза и къдрава черна брада, който се опитваше да фокусира с пияните си очи поредната бутилка бира.

И изведнъж светлата дъждовна завеса при входа се разкъса и влезе тя. Цялата мокра. Светлата ѝ лятна рокля на цветя беше залепнала за стройното ѝ тяло и ярко открояваше малките ѝ твърди гърди с любопитно щръкнали зърна и гладките ѝ бедра. Дългата ѝ кестенява коса беше залепнала безразборно по главата ѝ, зачеркваше с кичурите си лицето ѝ, цяла блестяща от дъждовни капчици, сякаш светещи, обгръщащи я с меко озоново сияние, от косите и дрехите ѝ се стичаха ручей.

Тя се спря задъхана, огледа с бадемовите си очи заведението, отмахна с бърз жест косите от лицето си и тръгна право към мен. Седна на тръстиковия стол насреща ми и ме погледна по момчешки

дръзко. Лицето ѝ се усмихваше, цялото мокро от дъжда, макар устните ѝ да бяха напълно сериозни.

— Антония Икономова, поетеса, приятно ми е! — каза изведнъж тя. — Знам, че носите в чантата си хартия, бихте ли написали нещо за мен, бележникът в джоба ми е съвсем мокър също като мене и не става за писане. Дъждът обича да размазва онова, което не му харесва, той разбира. Моля Ви, докато не съм го забравила!

И тя притвори очи и изрецитира леко:

*Дъждът, едничката ми дреха,
единствената ми утеха.
При теб ще дойда изведнъж
облечена във дъжд!...*

Или не, не, по-добре ето това:

*С дъжда ще облека горещото си тяло,
от капките изплетох наметало!...*

— Да, това е, записа ли го, ох, извинявай, че минах на ти, но това е нормално — общуваме чрез поезията. Ще ми поръчаш ли едно кафе, моля, че съм си забравила стотинките вкъщи. Ама много съм нахална!

Махнах с ръка на келнерката, която пушеше на бара и ни гледаше любопитно и подозрително, докато дописвах с мекия си молив стихотворението направо върху една скица на вълна.

— Хубаво е, нали? — погледна ме Антония. — Харесва ми: *От капките изплетох наметало!* Обичам дъжда, той ме възбужда да пиша. Обичам да пиша. Аз съм от Английската гимназия, там е учила Петя Дубарова, чувал ли си? *От капките изплетох...* не, *оплетох*, това о, това дълго о-о — *оплетох*, да, точно това е... Ако не беше ти, щях да го забравя, много забравям, ти го спаси това стихотворение, прибра го като мокро зверче на листа си, защото идват много бързо думите, понякога не можеш да ги подредиш даже, ето, ти го записа и даже си го илюстрирал, преди да се е родило, преди да съм го измислила. Аз те

знам, ти често седиш на брега и рисуваш. Даже съм надничала и съм си мислела — ето един, който може да илюстрира стихосбирките ми.

Вдигнах поглед към нея и дъхът ми спря от нейната близост, от мокротата ѝ, правеща прозрачна не само тънката ѝ рокля, но и самата нея, сякаш наистина беше гола, облечена само от дъжд, поемах жадно дивия горски дъх на косите ѝ, завладяваше ме трескавият огън, в който горяха очите ѝ. Тя се наведе да вземе кафето си, и лицата ни се доближиха. За миг бяхме много сериозни, очите ни потъваха едни в други и дълбочината ни замая, но после се разсмяхме. Едновременно и двамата.

— Благодаря ти за кафето — каза тя, — аз ще се реванширам. Ще имаме възможност, нали се запознахме.

Не бяхме се запознавали, не ѝ бях казал името си, изобщо не бях ѝ казал нито дума, седях и се оставях да потъна в странната магия на едно необяснимо очарование.

Не помня беше ли красива, нищо не помня, може би само тази дреха на дъжда, която я правеше открита като дързостта ѝ, с която тя се разтваряше пред мен, сякаш можех да знача нещо за нея.

Седях и в ушите ми звучеше шлагерът на Нат Кинг Кол „Очарование“, не само в моите уши, просто в момента течеше на магнетофона във „Флората“ и мекият глас меко потъваше в шума на дъждовните капки, както кестените меко потъват в праха наесен. Но не беше есен, беше пролет, края на март, мисля си, а дъждът беше априлски, бурен и топъл, почти летен, той продължаваше да излива водопадите си в рамката на вратата, но сега някъде едновременно с него беше изгряло и слънце, тъй че вместо вода отвън сякаш шуртеше и се изливаше светлина.

— „Очарование“! — каза тя. — Нат Кинг Кол! Обожавам Нат Кинг Кол.

След това притвори очи и започна да ми превежда текста. Звучеше като любовно обяснение, но не към мен, не, към пролетта, към дъжда, към странното място, което беше приютило нашата първа среща. А аз все още не бях проговорил нито дума.

— Очарованието се превърна в любов! — завърши превода си тя. — Страхотно! Много-много точно. Виждаш ли ползата от английските гимназии? Наред с Шекспир и Марлоу (кой пък беше тоя!?), човек може да разбере и Нат Кинг Кол!

И докато тя отпиваше от кафето си, пристраших се и аз да кажа нещо. Най-умното, което измислих беше:

— Аз съм...

— Ник! — прекъсна ме тя. — Знаем, виждаш ли? Чувала съм да те нарича така твоята малка сестричка. Най-често ви виждам заедно, много е сладка! И аз ще те наричам така, ако ми позволиш, Ник идва сигурно от Николай.

— От Никодим идва — казах малко сърдито, задето ме беше прекъснала, — наричали са ме и Димо. А Адриана не ми е сестра, а братовчедка.

— Няма значение, видя ли, че знам доста за теб, толкова често съм ви виждала двамата, ето, излиза, че аз съм те наблюдавала, а ти даже не си ме забелязал!

Като каза това, тя извади малко бележничке от джоба си, цялото мокро от дъжда, със залепнали страници.

— Виж, не мога да го отворя, но нищо, дано се съхрани написаното, *за да остане безсмъртно навеки сътвореното тук от мен!* — престорено патетично изрецитира, а после се засмя: — Искан да ти прочета нещо, писано за тебе: „Художник на брега“, ама, както виждаш, не мога — по технически причини. Обаче ти можеш да ми покажеш картините си, нали?

Извадих блока от чантата си и ѝ го подадох, тя жадно заразгръща страниците му, като че ли отдавна беше искала да надникне в тях. Едва сега посегнах към изстиналото си кафе.

— Изумително! — каза тя. — Ти рисуваш дъжда!

Не бях уверен, не бях се замислял какво точно рисувам, но не исках да ѝ противореча, в края на краищата можеше да се окаже права.

— Дъждът, ето това е движението в него, ти рисуваш движението, скрито в нещата, не самите неща. А дъждът е само движение и ласка, порив и мечта, погледни само!

Слънчевите лъчи прорязваха водните потоци навън в строга кристална симетрия. Сякаш забравеният кристален свят отново се разтваряше като ветрило пред очите ми.

Но тя не ме остави на видението, на спомена, на усещането, продължаваше нежно да руши хармонията ми с думите си, но и самотата ми се пропукуваше, сякаш хармонията и самотата на душата

вървят винаги ръка за ръка и сега ме напускаха, отстъпваха, оставяйки ме на влажния озонен дъх на приключението.

— *Тихият пролетен дъжд звънна над моята стряха!* — говореше тя. — Тих! Веднага става ясно, че е софийски дъждец. Бургаският дъжд е друго. *Тоя дъжд е със тяло на мъж и със воля на мъж!* Нали така?

Хванах молива и глупаво попитах:

— Това да го напиша ли?

Тя ме погледна учудено и се засмя:

— Ама не, разбира се, това вече отдавна са го написали. Не си ли чувал за Лилиев? Или за Христо Фотев?

Бях чувал нещичко, разбира се, но...

— Ти не обичаш ли поезията? — сянка на разочарование звънна в този въпрос.

— Поезията? — започнах бавно. — Да... Не зная, може би. Зависи.

— От какво зависи? — погледна ме открито и наивно като дете тя.

— Ами не знам точно от какво — казах. — Ето, например това за дрехата от дъжд, то ми харесва, то може да се види, може да се нарисува, в него има... движение!

— О, аз ще ти разкажа — каза тя тихо след кратка пауза, — имаме дълго да си говорим. И ще си говорим. А сега трябва да си вървя, каквато съм мокра, може и да настина. Ето, и дъждът намаля. А за кафето благодаря. Още утре ще се реванширам. Тук в четири.

Исках да кажа нещо, но точно в този момент дъждът спря така внезапно, както беше завалял. Поетесата Антония Икономова излетя като птица през заблестялата в слънчев прах врата на „Флората“ и аз даже не се сетих да ѝ предложа да я изпратя. Хвърлих парите на масата и излязох след нея, но тя беше изчезнала, беше се разтворила в измития от дъжда въздух.

Вървах замаян в шпалира на блестящите мокри дървета сред истеричните крясъци на гларусите, които се събираха отново, вървах и мислите ми бяха препълнени с необикновеното момиче, тъй неочаквано пресякло моя път, почувствах, че искам да я видя отново и че ще трябва да чакам цял ден, преди това да се случи.

Асансьорите на блока както винаги не работеха и аз се заизкачвах по стръмното и мръсно стълбище с надрасканите по стената мръсотии, с купчините боклук на междинните площадки, олющени и паднали тавани, изтръгнат парапет.

Изведнъж ми хрумна, че всичко това никога не ми е правело впечатление, сякаш навикът да живеем в обстановка на гаров клозет, беше притъпил сетивата ни до степен да не го забелязваме, да не се замисляме. И как така точно сега, толкова време след като се бяхме пренесли, изведнъж това ме стряскаше и възмущаваше, нещо беше ли се променило, беше ли ме изтръгнало от навика да не обръщам внимание, защо едва сега почувствах, че се задушавам в собственото си жилище? От порутеността му и занемареността, зад която прозираше убийствен манталитет и инерция, от строшените стъкла на прозорците, от мръсотията, от вонята, от изчегъртания надпис: *Виолето простъ курво шти скъсъм гъзъ!*, който се изпречваше на етажа под нашия като поанта на една безподобна стълбищна антология.

Как беше възможно да се живее в подобен свят? На инерция и незаинтересуваност. И къде в него беше мястото на ... *от какките оплетох наметало...*?

Имаше нещо, което тогава не разбирах, не се научих да го разбирам и досега — какво е човекът? Защо е човекът? И къде е неговата мисия да даде имена на предметите и явленията, да внесе ред в тях, да ги подреди и по този начин да доизгради сам душата си, за която има божествената предпоставка? Божествена, но само предпоставка!

Най-после се намерих пред вратата на жилището и пъхнах ключа в ключалката. Този път той заяде като никога. Много внимателно, да не го счупя, успях все пак да го превъртя и вратата се отвори. Точно в този миг насреща ми от банята излизаше съвсем гола непозната жена и като ме видя, застина от изненада, като не се сети дори да се прикрие. Няколко мига на вцепенение, след което тих писък — и жената отново хлътна в банята и захлопна след себе си вратата. Тогава изведнъж се сетих, че я познавам, че вече съм я виждал някъде. Да, това беше младата учителка по физическо възпитание в Механотехникума.

Влязох с подкосени крака в стаята си и се свлякох на стола пред бюрото. Много беше. Много наведнъж. Не можех да го асимилирам,

разумът ми отказваше да го обработи.

Седях с гръб към вратата, обърнат към морето, но не го виждах. Не усетих кога баща ми беше влязъл в стаята, постепенно ме облъхна тежкият му тютюнев дъх, затова се обърнах. Той стоеше до вратата пребледнял и ме гледаше, без да мига. После седна на леглото и каза:

— Да-а, дължа ти едно обяснение. Имаме гостенка, вече си я видял. Това е Марина, учителка в техникума. Трябва да ме разбереш, ще се ожения за нея.

След това помълча малко и добави:

— Реших, че така е по-добре и за тебе, като има отново жена в къщи. Няма да те карам да ѝ казваш „мамо“, ако не искаш. Можеш да я наричаш просто Марина.

След два часа тримата седяхме на масата в кухнята и мълчахме. Защото устите ни бяха заети с ядене. След дълги години мъжко готвене или храна от стола тази кавърма по шопски, както я наричаше готвачката ѝ, беше същински празник за стомасите ни. Но само за стомасите.

Атмосферата беше тягостна. Марина ми хвърляше любопитни погледи и задаваше онези скучни дежурни въпроси, с които се спасяват възрастните, когато не знаят какво да кажат, като как върви училището, докъде сме стигнали по физическо, имам ли си хоби и така нататък. На масата имаше бутилка скъпо вино и баща ми ме попита не искам ли глътка. За пръв път ме питаше нещо подобно и аз отказах, по-скоро от неудобство да пия пред него, макар че ми беше интересно какъв вкус има това, струва ми се, френско вино с пъстър етикет, тъй като по онова време западните стоки ни впечатляваха преди всичко с етикетите си, докато по нашите стоки се мъдреха някакви ужасни недомислия на полиграфията. Бях опитвал вече тайно в компания вино, даже водка бях вкусил, но сега ми беше неловко и казах, че ще се задоволя с колата, каквато имаше също сервирана на масата.

Баща ми напълни с вино две кристални чаши, от онези, които стояха неизменно в бюфета — не бях виждал досега да бъдат изваждани, освен когато веднъж месечно им бършехме праха — и предложи да се чукнем за нас тримата и за общото ни бъдеще. „Ние, тримата“ беше нов израз и щеше да се наложи да свиквам с него.

Не ревнувах баща си, не, разбирах го — жена му го беше напуснала, беше ме отгледал и възпитал сам — сигурно и той имаше

право на семейство. Но колко ми беше чужда тази жена, колко ме плашеше тя, както самоуверено оглеждаше нашия дом, на който се канеше да стане господарка. Даже и мен поглеждаше с уверения поглед на собственичка. Все пак заради баща си се опитах да не я намразвам, даже направих неособено успешен опит да се усмихна. Това я направи още по-самоуверена и тя веднага ме попита дали тренирам нещо, и след моя отрицателен отговор ми предложи да ме тренира тя и да стана хубаво момче, че й се виждам нещо слабичък и бледен, баща ми веднага я подкрепи, имал съм нужда да се усъвършенствам физически, ето, сега си имаме Марина и тя ще ни помага, ние в Математическата съвсем сме занемарили физическата подготовка. Мисълта да тичам в спортен екип под свирката на тази жена, ме ужаси, това не убягна от погледа на баща ми, който прекъсна този разговор и предложи да отидат да пият кафе в хола.

Казах „лека нощ“ и се прибрах в стаята си. Въпреки съгъстяващата се тъмнина не запалих лампата. Исках да се скрия, да потъна някъде, да се махна, да ме няма. Нощта ми беше приятелка, тя ме обгръщаше плътно с мрака си като с пелерина, скриваше ме от всичко и от всички и даже от мен самия. Исках да се освободя, да отърся от себе си лепкавия спомен за тази жена, с нейното високо гладко чело с черна коса над него, с вирнатия си нос и самоуверената усмивка, със зеления си поглед на собственица, с противния си мек диалект, на който се присмивахме в училище, борех се с този образ, защото, няма какво да крия, в тъмнината тя стоеше пред мен така, както я бях видял за пръв път да излиза от банята, противна и привлекателна със самоуверената си женска голота, с която бе успяла да ни обсеби, и срамните подробности на тази голота ме възмущаваха и възхищаваха едновременно, тормозеха с откровеността си пубертетското ми въображение и ме караха да мразя и себе си.

Животът беше мръсен, животът беше гаден и аз се давех в помята на водовъртежа му безпомощен да направя каквото и да е.

Дреха от дъждовни капки ли? Глупости! Измислици! Налудничави бръщолевения! Ето къде беше реалността, истината: *Виолето простъ курво шти скъсьм гъзь!* Ето кое движеше ръждясалите колелета на този отвратителен живот, ето кое ни създаваше от тинята, за да живеем в тинята.

Задушавах се, разтворих широко прозореца, откъм морето лъхтеше на сол и на риба. Вечерта беше много тиха, все още мълчеше близкият ресторант „Пиргос“, който през летните нощи изпълваше пространството с думкащ ритъм и саксофонно бръмчене. Единствено едва доловимото, сякаш подземно бучене на тъмното пространство пред мен оцветяваше тишината.

Заливът си лягаше да спи — от светлините на Поморие и Сарафово през пристанището, където като в сън се движеха миниатюрни кранове, до Атия и Крайморие. Сякаш и времето забавяше хода си и само фарът на остров Болшевик се опитваше с ритмичните си мигания да поддържа ритъма му постоянен. Ако този фар по някакъв начин спреше, заедно с него щеше да спре и времето и късните гларуси щяха учудено да застинат във въздуха, устремени към едва забележимо светещата линия на хоризонта зад призрачно осветените кораби, чакащи на котва да бъдат обслужени от тясното пристанище и обезщетявани за това чакане във валута. „Денгубата винаги се плаща — обичаше да казва баща ми, — и то в твърда валута.“

В този момент чух стъпки и приглушени гласове в коридора. Баща ми изпращаше гостенката. Стените бяха тънки, неясен шепот полепваше по тях, сякаш заговорници обсъждаха някакво престъпление, сякаш в апартамента ни бяха влезли крадци. Ясно отличих звук от целувка преди обичайното скърцане на вратата. С тежки стъпки баща ми се върна в хола и включи телевизора. До мен достигаха отделни думи и изрази, вероятно беше някакво политическо предаване, „... отчаяни от безперспективността на капиталистическото общество... срещу фалшивия морал на господстващата класа (по-точно «господстващата» — така се пишеше някога и някои го произнасяха така)... срещу империалистическия характер на общественото устройство... студентските протести...“ До болка познатата терминология, която изпълваше предаванията на радиото и телевизията, вестниците и списанията, учебниците по логика, етика и естетика.

Бяхме привикнали с тези фрази, както се привиква със среда на виреене, не мога да кажа, че те ни дразнеха, по-скоро действаха като приспивна песен, каквато всъщност бяха. Както не ни дразнеха и цинизмите, надраскани по стените, мръсотията и безредието.

По-късно, след промените, авторите на тези цинизми щяха да се перчат с тях, щяха да ги изтъкват като особена форма на протест и гражданска доблест срещу двойния морал на тоталитарния социализъм. Каква глупост! Та те бяха съставна част от него, градивна част от дресировката на навика, който щеше да ни накара да търпим с безразличие и апатия и другите, по-големите безобразия на системата, те бяха нейни подпорки и точно затова се показаха да стърчат над руините ѝ, когато тя рухна.

Но да не отивам толкова напред, тогава аз не мислех за тези неща, тогава аз седях в стаята и гледах черното море с по-светли ивици по него — гривите на вълните, сякаш под водата плуваха черни коне.

Мислех си, че баща ми е усилил телевизора твърде много тази вечер — дали не за да заглуши някакви свои вътрешни гласове, които не му даваха мира?

И заедно с това виждах ясно как от морето излиза и тръгва към мен гигантска гола жена с високо чело и черна коса, разлюляна над него, с триумфираща усмивка, люлее кръглите си големи като камбани гърди, приближава все повече и повече, ето, че вече бедрата ѝ изпълват целия прозорец, разтваря безсрамно краката си и ужасяваща бездънна пещера между тях ме всмуква със сила, на която не мога да се противопоставя, и аз политам, пропадам, рухвам в тъмната бездна завинаги погребан в недрата ѝ.

Задушавах се, по челото ми се стичаше пот, очите ми сълзяха и раздвояваха образите, попаднали в тях, глухо и дълбоко като сподавени викове отекваха в съзнанието ми думите, видени по стените на коридори, сгради и клозети, като тежка зловонна музика пулсираше тъмната им като самата смърт сянка. След това вече нямаше нищо. Една вечност нищо.

Сигурно съм заспал и когато ми се стори, че се събудям, седях на същия стол с лице към морето, но бях ли буден? Навярно не, защото нещо се беше променило, корабите на котва изглеждаха съвсем иначе, светлините им се събираха, заискряваха нагоре към небето като огнени фонтани, на самия хоризонт започна да се сътворява стълба, стъпалата на която се извиваха бързо и решително към моя прозорец, докато последното опря перваза му от външната страна. Стълбата беше изградена от черен блестящ кристал, виждах я повече като блясък, отколкото като съвкупност от форми.

Някъде по средата на едно стъпало седеше ярко светещо прозрачно кристално същество, подобно на онези, които бях видял някога като дете. То седеше с гръб, но главата му беше обърната към мен и в погледа му имаше призив. Усетих, че ме вика, трябваше да тръгна надолу по стълбата към него, но ме ужасяваше мисълта да стъпвам по стъпала от въздух. Почувствах, че ще изгубя съзнание от ужас, докато кристалното същество продължаваше да ме гледа спокойно, сякаш не искаше нищо от мен.

За миг само, за нищожна частица от секундата като светкавица пред мен просветна един ярък свят, изпълнен с кристални същества, и стълбата в този свят беше светла, изпълнена с прозрачни цветове, преливащи един в друг, цветове, които не можех да назова, защото в природата нямаше такива, а морето беше цялото прелестен огромен кристал, но само миг, само малка частица от мига.

Сигурно само така ми се беше сторило на сън, в съня, а сънят продължаваше, защото на черната стълба в мрака още седеше онова, което наричах кристално същество, защото не знаех как иначе да го нарека, по-късно ме питаха ангел ли беше, извънземно ли, и такива едни глупости, ама как ще е ангел и извънземно, то беше земно, те са земни, казвам ти, по-земни са от нас, в истинските светове ние сме извънземни и се мотаем като мухи без глави в границите, дето сме си ги определили, нито знаем какво искаме, нито искаме, каквото знаем, и то седеше и ме гледеше призивно, но и спокойно ме гледеше, и трябваше да победея страха си и да тръгна по стълбата от въздух над бездната, знам, че то щеше да ме води и да ме заведе дотам, докъдето трябваше, щеше да се разтвори кристалът на морето и да ме допусне в сърцевината на своята структура, и щях да науча нещо важно, нещо много важно, за да взривя самотата, която пиеше часовете и дните ми, просто трябваше да прекрача перваза и да тръгна, но бях прекалено тежък и дали нямаше да се сгромоляса стълбата от въздух под тежките ми стъпки, и се страхувах, ужасно ме беше страх, а нали бях вече виждал този свят, бях негов жител и нямаше в него нито ужас, нито страх, и до езика му се бях докоснал, та го разбирах, но какво ми беше казал тогава той, не помнех, не, не можех да си спомня и с ужас осъзнах, че и езика му вече не разбирам, не, не го разбирах вече, и само съществото, което ме гледеше... но призивно ли ме гледеше, изпитателно ли, и гледеше ли ме изобщо, имаше ли го, или само така

ми се беше сторило, само някаква светла сянка, която бях взел за същество и която се стопяваше бързо по стълбата, и коя стълба, каква стълба, имало ли е стълба, имаше ли стълба, бях ли видял всичко това?

Сигурното беше само, че бях напълно буден, от отворения прозорец духаше, корабите в залива студено светеха и фарът на острова монотонно и ритмично отмерваше времето.

Раздвижих се бавно, отидох до леглото, смъкнах дрехите си и легнах, последното, което ми се стори, преди да заспя, беше светлата фигура на майка ми, която често ме посещаваше, преди да заспя, за да ме завие и погали, и сега ми подаваше една своя, пъстра от употреба, четка за рисуване, която стиснах в ръката си, миг преди да потъна в безсънната бездна.

Видението беше толкова истинско, че когато на другия ден се събудих, се удивих, че четката не беше в ръката ми, скочих бързо и отворих чекмеджето на бюрото ми, където беше моят малък музей, и ето — четката си беше там, както си я бях оставил преди години, когато я бях взел от ателието на театъра в Сливен, лежеше си между едно старо железничарско фенерче с три цвята и едни детски очила.

Страховете и притесненията от предишната нощ бяха утихнали, огромната хищна жена се беше сгромолясала някъде на дъното на блатото, от което беше дошла, хубав беше само споменът за някаква кристална стълба, стигаща чак до хоризонта.

Извадих кутията с боите и се залових да рисувам видението си така, както си го спомнях. Разбира се, върху листа всичко се появяваше другояче — морето, слънцето, вече сипещо жарава високо в небето на още лятото, и пердето, издуто като корабно платно от вятъра, сякаш моята стая беше кораб, вдигащ платна за отплаване, както се пееше в един шлагер.

Пердето спечели картината само за себе си, оказа се само то, рисувано върху послушния картон като платно, издуто от вятъра, никаква стълба не се виждаше, но знаех, че е там, зад пердето, една странна светлина проникваше през плата, тя идваше от странно същество, седящо на стълбата, което ме гледаше. Въпреки завесата на пердето очите му можеха да се различат съвсем точно на картината, бяха очи, които ме гледаха, но не ме гледаха те нито с присмех, нито с очакване, не, съвършено безпристрастно и кротко ме гледаха те, и си спомням, че си помислих гледаха ли ме те изобщо, или не, и ако ме

гледаха, можеха ли да ме видят и коя част от мен, коя моя страна? Кое проявление?

Рисувах и мислех до обяд.

Баща ми не си беше вкъщи — по онова време учителите често трябваше да ходят в училищата през ваканциите, даваха дежурства, правеха разпределения, даже участваха в някои дребни ремонти, заместник-директорът беше всеки ден в кабинета си, през това време той беше директор, тъй като директорът си вземаше почивката.

Не бях гладен, в нашето странно мъжко домакинство от години яденето не беше задължително, само след седмица нещата се промениха коренно, когато новата ми майка донесе заедно с трите си куфара дрехи и гиричките, железните принципи на семейния ред, така както си го беше представяла.

Тогава все още бях свободен да ям или не, затова прибрах боите в чекмеджето и се замислих за хубавото нещо, което ме очакваше този мартенски следобед.

А откъде бях уверен, че е хубаво? Не зная, много ми се искаше да е така, едно странно момиче щеше да ме чака след по-малко от четири часа в едно щуро найлоново градинско кафене край морето. Обещание за нещо, все още неясно, но светло и развълнувано като присъствие, може би най-после самотата беше отстъпила, може би бях срещнал някого, с когото можех да се споделя. Който щеше да разбере. Може би.

Изведнъж си спомних, че предната вечер се бях отказал да ходя. Светът беше грозен, непонятен и враждебен. „*Виолето, простъ к...*“

Не. Стоп. Имаше и друго. Този свят имаше и нещо друго, различно от смрадта. Имаше едно момиче, което идваше при мен, облечено в дреха от дъжд, едно момиче, толкова реално, колкото и противният надпис в коридора, а може би и по-реално, може би единствено реално.

Та нали ние сме способни сами да определяме кое е реално и кое не, нали го правим през всичкото време. Както когато в час по математика определяхме границите на допустимост при параметрите на имагинерните числа, несъществуващи в природата, и въпреки това по-реални от истинските. А границите на допустимост в света на възприятията? Защо да не ги определяме ние? Мислех си за това,

докато слизах по стълбището и минавах отново край злополучния надпис, който така ми беше въздействал миналия ден.

Оказах се прав. Надпис нямаше. Имаше надраскани букви или знаци, които се силеха да се подредят в думи, казващи нещо. Но днес те не успяваха да го направят, просто някак си не се получаваха, днес те си оставаха букви, даже не и букви, а някакви драскотини без смисъл и значение. Даже определението „знаци“ им беше много.

Прозрях тогава, че буквата е мост към думата, думата — мост към мисълта. А мисълта беше мост към другия, към човека отсреща. Онова, което не е градивен елемент на този мост, което не е негова тухла, което не събира, а разделя, не е мисъл, не е дума, не е буква, а само нещо, което не може да бъде свързвано, четено, тълкувано, тъй като не е достигнало даже до онези „чрти“ и „рези“, с които са бележели древните — според Черноризеца — „погани сущи“.

А допреди няколко часа се бях възмущавал, че другите могат да не забелязват тези надписи. Може би точно като не ги забелязваха, ги правеха недействителни!

Мислех си тези работи и бях прав, и едновременно с това бях неправ. Такъв трябва да е бил периодът от моя живот, малко морализъм в името на някаква младежка чистота не ми е убягнала, но всичко е временно, по-късно щях да си спомням за тези си разсъждения с присмех и неудобство донякъде от наивността, в която съм бил попаднал.

Но тогава ми се струваше, че откривам истини, даже ми се стори, че прозирам какво ми казваха очите, онези очи, които ме бяха гледали в съня ми, в съня ми ли? Онези, които се появиха и в картината.

— Ти имаш право да избираш — казваха те, — дали да е сън, или истина, ти имаш право да тръгнеш по тази стълба от въздух или да не тръгнеш по нея. Това е твое право, защото тя е направена за теб.

Да, така беше, но аз се бях уплашил и не бях пристъпил отвъд границата на познатото, граница от един прозоречен перваз. Какво означаваше тя? Така и не научих щях ли да преживея нещо, или нещо щеше да ми се спести, изход ли беше стълбата, вход ли беше и откъде, и за къде. Мигът беше пропуснат, страхът беше спечелил и не ми оставаше нищо друго, освен да мисля за нещо странично, нещо нелепо и глупаво, като например драсканиците по коридорите, за да не ми е толкова мъчно.

Беше изчезнало и онова очакване, с което бях тръгнал, и чак когато пред мен се изправи „Флората“, до която краката ми ме бяха завели, се върна като хладен порив на вятъра отрезвяващото и грабващо усещане за предпразник. От бързата смяна сърцето ми се разтуптя и дъхът ми секна.

Влязох вътре и веднага я видях, беше вече там, на същата маса, на същия стол, сервитьорката тъкмо сервираше две кафета. Толкова бях замаян, че даже не ми направи впечатление колко уверена беше тя, че ще дойда, за да поръча предварително. Поетесата Антония Икономова вдигна към мен грейналите си в тържествена радост очи и махна с ръка. Пред нея на масата имаше плик и като седнах, тя веднага ми го подаде. Отворих го и извадих от него лист, на който с красив почерк пишеше:

ХУДОЖНИК НА БРЕГА

*Така ли разговаря със вълните
душата ти свенлива?
Безкрайното търпение на дните
да укротиш с молива...*

И така нататък, имаше още много, цялата страница беше ситно изписана, но съм запомнил само това, за останалото не мога да се сетя, а и няма къде да го намеря.

Тя ме изчака да го прочета, и ме попита:

— Е, харесва ли ти?

— Да — казах аз, — само че не съм сигурен, че съм успял да го разбера. Може би трябва да го прочета още веднъж.

— Няма значение — отсече тя, — важното е, че ти хареса, ако говориш искрено, разбира се.

После хвана листа с тънките си дълги пръсти и преди да успея да реагирам, бързо го накъса на ситни парченца. След това весело, сякаш нищо не се беше случило, подметна:

— Пий си кафето да не изстине.

Отпих глътка горчиво кафе и кимнах към парчетата хартия в пепелника:

— Мислех, че ми го подаряваш.

— Ама, разбира се, че ти го подарявам — отвърна тя бързо, — стихотворението, а не това, това е само хартия, разбираш ли, само неговата кожа. То е полетяло над хартията, оставило е само сянката си от мастило. А аз искам да ти го дам живо, за какво ти е неговата сянка?

— За да мога да го прочета отново — не отстъпвах аз, — за да го разбера напълно.

— Какво има тук за разбиране? — засмя се тя. — Можеш ли да разбереш полета на гларуса? Или само му се любуваш, докато се скрие от погледа ти? И къде остава полетът, ако препарираш гларуса и си го сложиш в стаята както при Чехов? Полетът не може да се колекционира, не можеш да го напъхаш в чекмеджето за по-късно ползване, за препрочитане и тълкуване, тогава той престава да бъде полет, а значи и поезия.

— Значи това е поезия? — попитах аз. — Обаче аз рисувам. И какво правя, когато рисувам, не препарирам ли полети?

— Знаеш ли — каза тя тихо, след като помълча, — ето кое ми хареса у теб, ти не се опитваш да спреш някакъв миг върху хартията, когато рисуваш, не хващаш и не препарираш, не, ти рисуваш точно невъзможността да се замрази мигът. Затова, искаш или не, в картините ти има поезия. Поезия, това е... да речем разговор, разговор с неща, с които не можем да говорим по обикновен начин. Така ли разговаря душата ти с вълните? Като ги рисува? Е, аз пък си подреждам думички като мидички и си правя от тях... музикално герданче. Затова ние с теб сме брат и сестра.

Усетих вътре в себе си, че има право, но заедно с това ме овладя нещо подобно на отчаяние, че никога няма да успея да я разбера, изразите ѝ бяха красиви, логически верни, изящни по форма, но понякога наистина напълно неразбираеми за мен, как ли щях да общувам с нея?

Опитвах се в паника да сътворя някаква сентенция, за да вляза в стила на разговора, но нищо не излизаше, пиех кафето си и мълчах, мълчах като тъпак, какъвто си бях, а тя ме грееше с топлите си кафяви очи и се усмихваше. Гледах озареното ѝ лице, артистичния безпорядък в косите ѝ, чийто фризьор беше без съмнение морският бриз, нежните извивки на рамената ѝ, малките ѝ кръгли гърди, напъпили пролетно в лятната рокля на цветя, и се оставих да бъда поведен от магията на

едно привличане, и се блъсках в бариерата на натрапчивата мисъл, че душата ми е още незряла за този разкош, още е малка и глупава и едва ли ще може да се изкатери до прозренията, така красиви и така недостъпни, които излитаха леко като птици от нежните ѝ и силни устни.

Не си спомням дали я намирах красива, възбудата от това първо докосване не ми позволяваше да погледна на нея като на жена, която може да бъде галена, целувана и обладавана, макар че тялото ми се събуждаше, за да ми подсказва, че я желае.

Трябваше да скъсам това глупаво мълчание, да кажа нещо, каквото и да е то, макар и нелепост. И аз поех въздух и казах:

— Знаеш ли какво сънувах снощи? Една стълба. От кристален въздух. От моя прозорец — до морето.

И отново млъкнах.

— Ами хайде тогава — отметна главата си тя, — да тръгваме. По стълбата.

— Хвърли на масата пари за кафетата, хвана ме за ръката и ме поведе навън.

Като вълна се разля по тялото ми това първо докосване, изкачи се нагоре до главата и замъгли съзнанието, нещо в мен пееше, самата моя същност пееше. Вън тя пусна ръката ми и тръгна бързо по алеята към морето, последвах я.

8

ДУМИТЕ

Така започна нашето необикновено пътешествие, изпълнено с чудесни открития, видения и думи. Отново и отново разтваряхме учудени очи, за да възприемем един нов неподозирани град, град, който дотогава мислех, че познавам.

Всичко беше наше, всичко беше за нас сега и тук, за да ни омагьоса и вкара в чудото, морето се оказа главното вълшебство, слушахме ритъма на неповторимите му вълни и се опитвахме да дишаме в унисон с него, четяхме знаците, които изобразяваше то с пяната си по пясъка, и ги тълкувахме като тайнствени послания, подарявахме си стръмните траектории на полетите на гларусите, мелодията на перата им, графичните извивки на острите им писъци. Безкрайното, вечното, огромното беше тук пред нас и за нас, беше наше, цялото увенчано с подводни треви, и призивността на движението му преливаше силата си в нас. Онова, което наричаме море. И то говореше с нас, разкриваше ни дълбоките си тайни, викаше ни в дързостта си.

А може би това беше нашата близост, изгарящата възможност да докоснеш ръката ѝ, да усетиш дъха ѝ по устните си. Когато диша своята поезия и превръща обикновените думи, които изговаря, в загадъчни магически послания от вечността, в ритуални знаци на безсмъртието.

Странно е, че никога не се запитах това любов ли е, обичах ли я, бях ли влюбен. Навярно. Но онова, което изпитвах тогава, беше по-силно, по-голямо и по-истинско от тези изтъркани понятия, които от прекалена употреба са се съгласили да означават какво ли не, докато станат просто парцали за чистене на мръсни обувки.

То беше съвместност, странна заедност на двама, всеки от които е част от другия, допълва го, завършва го и едновременно с това е най-пълно себе си, повече, отколкото когато е сам, истински до невъзможност.

Думите не могат да помогнат на тази връзка, не изграждат този истински разговор, но не му и пречат. Те не са мостовете, както е обикновено при всяка комуникация, те са онези, които се разхождат по моста, радват му се, любуват се на фантастичните пейзажи, които се разкриват от него. Погледите, за които също се казва, че говорели повече от думите, също не бяха посредници на този необикновен разговор, а само негово потвърждение, от каквото едва ли имаше нужда.

Разбира се, да потъваш в очите ѝ, призивно кафяви, в които се виждаш целият заедно с морето зад теб и заедно с морето в теб, и да я примамваш да потъне и тя в очите ти, беше толкова замайващо, до невъзможност. Точно защото там някъде, в дълбочината, ние се срещаме по-истински от истински и си казвахме онова, което не можеше да се каже с думи, мисли, звуци, образи и което ни правеше светли и чисти, да, което опрозрачняваше нашата същност почти до кристалната, да, там някъде ние се стопявахме и се сливахме с прекрасното първоначално намерение.

Градът блестеше от радост под стъпките ни, великолепен в щастията си да ни има върху тротоарите си, неочаквано нов и изненадващ, горящ от желание да бъде открит от нас и разгадан, и, о, колко вълнуващо богати и изпълнени със смисъл бяха загадките му, колко дълбоки и мъдри бяха нашите невероятни открития, сякаш ние го измисляхме такъв, какъвто ни се искаше да бъде, и го сътворявахме с погледите си, гарата, пристанището — нашите любими убежища — там беше целият свят и този свят се беше спрял, за да ни погледа, тъй като беше осъзнал, че той е наша прекрасна фантазия и мечта и че ние сме, които го създаваме така голям и така красив.

Да, ние се надсмивахме на думите или милосърдно ги утешавахме, тъй като ни беше мъчно за тяхната безпомощност.

— Как ще преведеш поезията — говореше моята водачка със съжаление, — не можеш да преведеш поезията, не само дето не можеш да я преведеш на друг език, ами и на своя собствен не можеш да я преведеш. Ето, когато казвам „море“ и това е дълбока същностна характеристика (ама че ръбести думи!), и е демонстрация на безкрайността на душата ми, и древният ѝ ритъм, и загадките в дълбочината ѝ, и онова, което ни пленява и ни прави хора, и прадревната родина в страната на рибите, мидите и коралите и още

много, много, но аз казвам на всичко това, задъхана от възторг, „море“ и го написвам море на книга, и ето, някой дойде и вземе книгата и чете море, и си казва — да, ето, това е много вода на едно място, отбелязана със синьо на географските карти, и онова място, дето се мажем с крем, да не изгорим през август — и какво, срещнали ли сме се с този някой, разговаряли ли сме с него, разбрали ли сме се? Но как да го напишеш и да започнеш да го обясняваш, като всяка дума от обясненията е също извор на недоразумения, за всеки един различна? И всяко обяснение убива онова, което обяснява, вместо да го направи разбираемо. И как да ги накараш да зърнат поне за миг всичката тази красота, която тъпчат с краката си като слепци, без да я забелязват, като не можеш да преведеш и една-едничка дума на техния език, уж еднакъв с твоя?

Да, ние също използвахме думи, разбира се, че използвахме, но това бяха други думи, думи от нашия език, думи, които ни свързваха, думи особени, думи, в които можехме да потънем, думи, на които можехме да полетим. Думата „полет“ съдържаше в себе си траекторията и удара на крилото на гларуса, извисяването и звънката свежест на въздушния коридор, тя се спускаше до мечтата и се издигаше до желанието. Моята чудна поетеса непрекъснато откриваше нови думи, нови звукосъчетания, нови ритми, нови рими, както на палитрата се смесват боите, за да заблести един нов нюанс. Ако съумееш да създадеш мелодия, ако думите наредят пъстрите си звуци в музика, тогава преводът им ще е по-лек, защото музиката, казваше тя, е един етаж по-долу, а там е по-ясно.

И аз се учех да рисувам нейните думи, рисувах раждането на стиха в изгрева на нейната трептяща мисъл, рисувах го на хартията или направо върху пясъка, защото пясъкът е по-вечен от всяко платно.

Говорехме на морето и то ни слушаше, учехме се да отгатваме неговия език и да чуваме речта му, бяхме вълшебници, красиви и могъщи, и превръщахме всичко наоколо в празнично откровение. Бяхме пияни от красота, красиви в красивия свят заедно.

И в един късен следобед, когато тази необикновена ваканция беше към края си, на вълнолома посред един безумен диалог с вълните, вятъра, слънчевите лъчи и пролетта аз хванах ръката ѝ и я привлякох към себе си. Устните ми посегнаха към нейните и веднага ги намериха — отзивчиви и твърди, топли и очакващи, и морето се издигна високо в небесата на нашите полети и ни заля с тържеството

си. Седяхме на камъните и устните ни жадно и нетърпеливо откриваха вселените си чак докато мракът глътна контурите на старата фрегата и очертанията на централния плаж потънаха някъде.

Хванах ръката ѝ и внимателно я поведох по бетонните блокове, а после по пясъка с високи остри треви, докато стигнахме надеждната светлина на две по чудо оцелели лампи зад хотел „Приморец“, по това време на годината все още тънещ в мрак. Вървахме по алеята и се държахме за ръце, пръстите си чувствах изтръпнали, сякаш бях стискал с цялата си сила ръката ѝ, сякаш бях искал тя да се слее с моята, за да не можем вече никога да се разделим.

С нея ме облъхваше с близостта си градината на блаженството, като че ли самият кристален свят се отразяваше в нашите лица, жестове, походки, надвесен над нас като небе, и ни озаряваше, и ни правеше светещи. Ето как бях тръгнал по стълбата от моя сън, смело бях стъпил върху стъпалата от въздух и вървах към това необикновено момиче, и целият ми живот имаше ненадейно смисъл и беше път към нея, път към нашето докосване, а значи и път към най-истинската скрита същност на самия себе си, към неподозираната съкровищница вътре в мен.

Но как да се изрази всичко това с думи? Затова никога не си казахме баналното, изтъркано от употреба безсилно „обичам те“. Какво от океана, който бушуваше в нас, можеше да се отрази в тези бледи думи. Нали ръката ми ѝ казваше много повече, нали ръката ѝ ми казваше много повече, онова много по-пълноценно общуване на пръстите, на устните... Не, отказвам се, няма да мога да го подредя в думи, дори малко да го наподобя, непрекъснато попадам в капаните на баналностите — устни, пръсти, очите да говорят, глупости! И все пак поне частица от всичко това.

Тялото ми също реагираше посвоему, като я желаше, независимо от мисълта и от волята ми, с цялата сила на своята юношеска девственост и се свенеше от нетърпението си, от неудържимите си реакции.

Боже, колко беше хубаво! И тук, изцяло в този свят, достъпен за всички! В който сега като слънца грееха останалите светове, като му даваха своята топлина и сила.

Колко често смутената поетеса се опитваше да затрупа с думи лумналата си страст, с купища стихове, като да се страхуваше от

властната жена, която се беше събудила в нея, и разкъсвайки я, ме желаше с цялата сила и нежност, на която беше способна, затова тя се отскубваше от прегръдките ми и хукваше по пясъка, крещеше своите думи на морето и морето ѝ отговаряше, като крещеше своите сини думи. Или прегръщаше дърветата в парка, целуваше пъпките им, набъбнали от пролет, от желание за живот и цъфтеж, и пролетта в тези пъпки я целуваше и я препълваше с живот и цъфтеж.

Творчеството беше единственото спасение, в което се хвърляхме с отчаяна страст, за да охладим огъня и да оживеем. Но що за творчество беше това — аз рисувах по пясъка, тя пишеше своите думи по пясъка или просто ги крещеше на вълните, които ги отразяваха и ѝ ги връщаха като мокри солени пръски, а след това ме целуваше силно, много силно, докато устните ми изтръпнеха и посинееха като солените устни на морето.

Бяхме забравили за времето, бяхме забравили, че ваканцията ни изтича като пясък между пръстите и че колкото по-бурно е едно нещо, толкова по-рязко и окончателно свършва то, вечни са само дребните, незначителните неща, огромното не издържа съпротивлението на въздуха, то се сгромолясва от самата си тежина и те затрупва под останките си.

Беше събота, в самия край на ваканцията, беше следобед, беше на мостика в морето, ние се притискахме здраво един до друг, за да не оставим между себе си място за съмнение, че нещо може да ни раздели. Гледахме мълчаливо морето, което отразяваше един към друг нашите мисли, така ставаше посредник на мълчаливия разговор, който водехме.

Изведнъж този разговор секна. Усетих почти инстинктивно пронизващ поглед с гърба си и рязко се обърнах. Две сериозни детски очи, без обвинение или осъждане, без омраза или ревност, ме гледаха строго и един глас каза:

— Браво бе, Ник, ти си се оженил! И защо така, без мен, аз щях да ти стана шаферка!

Нито сянка от обида или разочарование нямаше в тона на моята приятелка, по-скоро една сдържана ирония, поразяваща със зрелостта си на тази възраст, само в погледа ѝ лежеше също неприсъща за годините ѝ смущаваща сериозност.

— Здравей — направи крачка към нея Антония, — аз те знам, ти си братовчедката, нали? И да знаеш само как ти завиждам.

— Че защо? — вирна носле съм нея Адриана.

— Защото си му братовчедка — каза Антония. — Братовчедката си остава винаги братовчедка. За цял живот. А аз, коя съм аз? Нещо временно, утре, вдругиден ще си замина и ще стана пак, която съм била, преди да го познавам, една никоя. Хайде да изядем един сладолед по този повод, аз черпя.

И макар преградата да не беше рухнала изцяло, усетих, че погледът на Адриана омекна, макар на дъното му да святкаше все още недоверие. Най-близкото заведение беше детската сладкарница „Захарно петле“ и след десетина минути ние, тримата, седяхме на една маса до прозореца и облизвахме лъжичките от сладоледа, докато една подранила муха се опитваше да кацне на ръба на някоя от металните чашки.

Адриана се беше разприказвала — в Русе седели само един ден, повечето време прекарвали на селото на баба Петрана. Слушахме разказа ѝ за Дунава и колко странни са камъните там, жалко, че са толкова големи и тежки, не можеш да ги грабнеш и да ги понесеш, за дърветата, как изглеждат като лъкове с отраженията си във водата, а вълничките се мъчат да им станат стрели, за кокошките в двора на баба Петрана и как вика пуякът, за прасето Гошо и така нататък. Изведнъж спря разказа си и заяви, че довечера сме у тях — на някакъв страхотен селски деликатес.

Но тази вечер — тази вечер вече беше обречена да бъде необикновена вечер. Щях за първи път да бъда гост на Антония, за да я нарисувам. Всеки път, когато си спомнех за това, изтръпвах, щях да бъда сам с нея у тях и се опитвах да се залъгвам, че се притеснявам за това, каква картина щеше да се получи, та аз не рисувах нещата така, както другите ги виждаха, щеше ли да се познае, щеше ли да хареса нарисуваното. Всъщност зад този страх се спотайваше другият, по-големият, съчетан с огромното ми желание. Щяхме да бъдем съвсем сами. Родителите ѝ бяха заминали от сутринта на вилата и щяха да останат там до неделя вечер.

Адриана се възпротиви на идеята да бъде изпратена, но после се съгласи — най-много до „краставицата“ — има един извит блок в града с това прозвище. Бяха се сприятелили с Антония и през целия

път дотам си бърбореха като стари дружки, крояха заговори срещу мен и срещу всички мъже на планетата, като римуваха своите закани, а където думите не достигаха, измисляха нови.

И тогава, докато вървах до тях и се смеех, изведнъж осъзнах, че краят идва. И идва той, както идва поройният дъжд, неочакван и стремителен. Ти можеш да разтвориш чадър или да се скриеш от него в някоя сладкарница, но не можеш да го спреш. И ми стана толкова страшно и тъжно, и едновременно с това се смеех на някаква особено удачна дума, която двете деца до мен бяха изобретили — в тази игра Антония беше по детето.

На ъгъла Адриана спря и каза на Антония:

— Дотук. Оставям ти го да се грижиш за него, ама имай предвид, че той е много безпомощен, ако няма кой да се грижи за него, за нищо не става, така че внимавай, моля ти се, пази го.

А на мен каза:

— Донесла съм ти нещо, подарък от село — ти не го заслужаваш, де, ама... мини някой ден да си го вземеш. Чао!

Особеният корен със странна форма, който ми беше донесла и който попълни музея ми ден по-късно, беше май последният ѝ подарък от онази пролет.

И когато тя се скри зад ъгъла, Антония се обърна към мен и в погледа ѝ имаше нещо особено, очакване и вина едновременно. Помислих си, че ей сега ще каже: днес не става, забравила съм, че... Но тя каза само „хайде“ тихо и решително и ме хвана за ръката.

И тръгнахме в късния следобед, и аз налягах мисълта си как точно ще нарисувам това необикновено лице, как ще съумея да откъсна от него само една от хилядите му същности, в които се бях къпал цяла седмица, какво, седмица ли? Не беше ли цял един живот? Събран в само няколко дена.

Но колкото и да се заблуждавах, че се вълнувам от художествени проблеми, колкото и да се силех да си спомня рисунки, в които се бях доближавал до видимостта на нещата, все по-мощно и безпрекословно ми ставаше ясно, че мисля за друго. Вълнението ми нарастваше с всяка стъпка. „Сами! Сами! Сами!“ — блъскаше ритмично сърцето в гърлото ми, усещах, че треперя от желание, че желая най-после през чистотата на нашата връзка дръзко да посегна и да откrehна вратата, да надникна в непозволеното, да разкъсам завесата и да нахлуя в жадувания свят,

наречен жена, за да стана мъж. И това, че го желяех, беше ужасно, то унищожаваше онова, което бяхме създали с толкова обич — нашата връзка, унищожаваше ли я, или само така крещяха наносите от проповядвания ни морал. Щеше ли нещо да се случи, кой щеше да бъде виновен, щях ли да я нараня, да я засегна, да я обидя и да я отвратя — неопитността ми биеше тревога, във всичко това се надигаше радостно очакване, предчувствие за щастие и блаженство.

Изведнъж се оказа, че сме стигнали. Един от старите централни квартали, близо до пазара, ето тук живее тя. През мъглата на вълнението си успях да разгледам старата двуетажна сграда с големи балкони и остатъци от гипсови орнаменти по фасадата и съвсем малка градинка отпред, обрамчена от стара лозница, сграда от други епохи, макар и недопустимо запусната, още пазеща някакво затаено достойнство, то се усещаше почти физически и в музейния мирис на старо дърво по дървеното скърцащо стълбище.

Опитвахме се да стъпваме тихо, старомодните шпионки по вратите ми се струваха амбразури на бункери, можех да бъда застрелян всеки момент. Тъмните излъскани от старост стъпала сякаш ни предаваха едно на друго със сухо скърцане като часовои. Бяхме разбудили сънния покой на старата къща и тя неохотно се размърдваше и сърдито мърмореше след нас. Най-сетне бяхме на третия етаж, ключът се завъртя в ключалката, стори ми се, че изграчи като гарван, високата остъклена врата с неохотно скърцане ни пусна вътре и се затвори зад нас.

Бяхме вътре. Бяхме сами и треперех от обич и възбуда, струваше ми се, че ако я докосна, ще се възпламеня. Тук беше царство на тишината, шумовете оставаха отвън и оставяха само глухите удари на сърцата ни да звучат. И все пак отпусна ме донякъде мисълта, че сега сме на сигурно място, ненаблюдавани от хищните очи на дебнещи съседи и любопитни минавачи. Най-после бяхме съвсем сами в полумрака на това старо антре, пропито с аромата на подово масло и някакъв натрапчив парфюм, сякаш бяхме попаднали в друго време, в друга епоха.

Наведох се да се освободя от обувките си, тя се опита да ме спре с жест, но после ме остави и когато отново се изправих, видях, че е объркана и развълнувана повече, отколкото бях аз. Сведох поглед надолу и той се спря в някаква обувалка във формата на конска глава.

Изведнъж си помислих, че аз не съм първото момче, което влиза тук така на пръсти по чорапи след поетесата Антония Икономова, сигурно не съм, ето, доказателство за това е обувалката, по нея могат да се видят спомени за пръсти. Сега не мога да твърдя дали тази мисъл тогава ме подразни или, напротив, успокои ме по някакъв начин. В този момент момичето пред мен отвори вратата на стаята си и леко се гмурна вътре. Последвах я.

Първото, което видях, беше прозорецът, голям, троен, с дантелени (тогава ги нарекох тъй) пердета, изобразяващи цветя, листа и елегантно извити високи треви, от двете страни ограничени с тежки тюлени завеси, каквито бях виждал само във филмите, рамката на прозореца беше от тъмно дърво, от тъмно дърво бяха и гардеробът, и бюрото, и малкото канапе за двама, както и креслото, и масичката с някакви фигури от фурнир по нея, светли бяха тапетите, стари и избелели, но копринени, такива виждах за първи път, светло беше и леглото, покрито с одеяло, както и библиотеката с многото книги. В стаята имаше даже пиано до стената, и то старинно, с дърворезби и свещници, на свещниците бяха поставени свещи. Големият абажур над креслото също беше стар, но не толкова стар, колкото килима или гипсовите орнаменти на тавана, от които липсваше една част, сигурно от много отдавна.

В жилище като това попадах за пръв път в живота си, не ме напускаше усещането, че съм влязъл в някой музей или направо в друга епоха, но това правеше събитието само още по-вълнуващо. Страхопочитанието, смесено с вълнението, ме накара да се почувствам като крадец, посегнал към нещо недостъпно за него, над главата на който виси мечът на пазителя. Над главата ми висеше само един подходящ на атмосферата по възраст и стил полилей с пет крушки. Потъмнелият блясък по металните му части се плъзна в погледа ми и ми се стори, че стаята оживява и се изпълва с хора.

Като че времената и събитията се бяха събрали всички заедно и аз подслушвах съкровения разговор на мебелите, които си припомнях други времена и хора, споделяха един с друг най-хубавите си мигове. Стори ми се, че в стаята горяха много свещи, на канапето седяха две красиви млади дами в черно, пиеха кафе и се смееха на шегите на господина, разположил се във фотьойла в елегантния си костюм от миналото столетие, зад тях някакъв брадясал мъж с ватенка и винтовка

на рамо, явно от друго време, беше разтворил вратите на гардероба, ровеше в него и хвърляше яростно дрехите на пода, свещите на пианото горяха, красиво момиче, притворило очи, седеше на кръглото столче и пръстите му се носеха като лебедови ята, да, точно това сравнение ми дойде тогава, лебедови ята, нагоре и надолу по клавишите, от двете ѝ страни бяха коленичили двама млади мъже, които нежно я разсъбличаха и целуваха разголените ѝ рамене, музика не можех да чуя, но тогава разбрах, че виждам не само спомените на мебелите, но и спомените на техните спомени.

И други много видения се появиха и изпълниха със себе си пространството, но аз не се вглеждах в тях, аз с боязън погледнах към леглото и видях, че ме няма там, друго едно момче с руса къдрава коса и очила седеше там свойски и гледаше някакъв нотен лист в ръката си, очакваща уверена усмивка играеше по устните му и разбрах, че то е видение от бъдещето, може би щях да го срещна един ден, тогава не подозирах колко скоро щеше да дойде тоя ден, през стаята започнаха да преминават хора в пъстър поток, сляха се лица, тела, усмивки, бързо като вятър премина през главата ми пъстрата смесица, остави тя там своята мътна утайка на дъното на моето вълнение и отшумя.

— Ни! — извади ме от унеса ми познат глас. — Мой мили Ни!

Така се наричахме, по общата сричка в имената ни.

— Ще бъде рус и висок — излезе от мен глас пряко волята ми, — и музикант. Видях го.

— Кого си видял? — засмя се тя. — Тук няма никой. Само ти и аз!

Пристъпи и ме целуна дълго и нежно, сякаш топлият следобед и сумракът на стаята бяха попили в устните ѝ тихия си уют. След това се откъсна от мен, посочи ми бюрото и каза:

— Там удобно ли ще ти бъде? Има лампа. Аз ще седна тук, на креслото.

Отидох до бюрото и се заех да подреждам картоните, моливите, запалих високата проектантска лампа и белотата на хартията ме заслепи, загледах се в малкото пластмасово таралежче, което като че беше единствената играчка в тази стая, която да напомня, че поетесата някога е била дете, то стоеше на бюрото храбро наежено, макар и с отхапан нос. Тази гледка сякаш ме отпусна от напрежението, хартията

беше девствено бяла, сега върху нея щеше да се появи нещо и тя го чакаше с цялото търпение на белотата си.

Седнах и вдигнах очи. И се вцепених. На старинния фотьойл седеше моята поетеса съвсем гола. Лицето ѝ се беше изпълнило с гъста руменина, изливаща се в притворените червени устни, очите ѝ ме гледаха втренчено, без да мигат, разпилените ѝ коси се спускаха водопадно над изящните ѝ момичешки рамене, потреперващи от вълнение, малките ѝ кръгли гърди бързо се повдигаха и спускаха, палаво вирнали розови зърна на различни страни, ръцете ѝ се събираха свенливо под стегнатия корем и прикриваха окосменото хълмче, стройните линии на бедрата ѝ, коленете, босите ѝ крака на килима, всичко беше удивително ненадейно и изпълнено с някаква бликаща радост.

— Нарисувай ме така — прошепна задавено тя и се изчерви още повече, сякаш гъста червена боя я заля от главата до петите, — като Венера.

Как беше успяла да се измъкне от обвивките на дрехите си, за да ми подари голотата си, аз не бях усетил, сега стоях пред нея разтреперан от любов и желание и не смеех да помръдна, за да не се издам, кръвта удряше на тласъци в главата ми, нетърпение бурно и неудържимо крещеше в отеснелия до болка затвор на панталоните. Страст и срам ме заковаваха на стола, още повече че тя внезапно се смути, вълнение я обхвана и я накара да се опита да прикрие голотата си с ръце и да започне да говори, нейно старо средство да се преодолее.

— Ето, Ни, мили Ни — говореше тя тихо, без да ме гледа, — ето ме сега цялата пред тебе, рисувай ме такава, каквато съм, цялата ме рисувай, направи ме от хартия, за да стана силна, да видя хартията и да се позная, и да се узная, защото ти проникваш по-истински и по-дълбоко в мен, отколкото самата аз, и ще ми ме подариш, да съм цяла, сътвори ме от нищото и от мен, такава, каквато съм, каквато ме виждаш, роди ме отново като линия върху бялата хартия, нека легна кротко върху листа ти цяла моливена от щастие, чакай, чакай, направи ме отново, пресъздай ме с пръсти и устни такава, каквато съм в погледа ти, красива и добра, не ме оставяй сама, ела при мен, да не замръзна без дъха ти, без твоето съживяващо докосване, направи с пръстите си от моето послушно тяло светла статуя на въздуха и на

водата, негалено е това тяло, нецелувано е, погали го ти, срамежливо и жадно е то, дай му смелост, дай му да пие, извай го наново с пръсти, изпий го с устни и го отведи в градината...

Имаше и още, още много, думите извираха и течаха по сумрачния въздух, заливаха ме като река, преминаваха през мен и се разбиваха в копринените тапети на стаята, преминаваха в неразбираем шепот, в безкрайна мелодия.

Машинално изгасих настолната лампа с треперещи пръсти и окуражен от приглушената светлина, се намерих до нея, целувах изящните извивки на шията и раменете ѝ, ръцете ми почти случайно докосваха парещите ѝ гърди, оставяха се да се одраскат от напъпилите им до болка зърна, ударите на сърцата ни се сляха, дишането ни стана могъщо дихание на ураган, о, колко беше хубаво, колко беше хубаво и колко кратко. Как бързо в мен се надигна нетърпението на неопитността и желанието ми растеше неудържимо с всяко движение, с всяко докосване, ръцете ми трескаво и жадно преброждаха загадъчните извивки на туптящото от младост и страст тяло в прегръдките ми, от раменете по гладкия гръб, по извивката надолу до вдлъбнатинката над стегнатото задниче, галеха нежно гърдите и те им отвърщаха с твърда ласка, спускаха се надолу към корема и достигнаха заветните косъмчета в устрема си към бедрата.

И точно тогава неудържимостта ме заля, в главата ми нахлу замая и, о, не можех да се спра, не можех. Усетих мощните, по-силни от мен, по-силни от света изригвания, избликвания на страстта ми, изгарящо удоволствие, примесващо се все повече с изгарящ срам, безкрайно продължаваха тласъците на бурята в мен и аз не можех да ги удържа, да ги спра, бях изпуснал юздите на тялото си и то препускаше лудо в сладкия си позор, от който само след миг щеше да остане ужасът от лепкавата мокрота и отвратителното петно, побързало издайнически да избие по панталона.

Сега удоволствието, безкрайното блаженство и страст се превърнаха в ужас и срам. Бързо се отдръпнах, треперещ от унижение, сълзи избиха по очите ми, а моята фея ме гледаше учудено, непристъпна в своята мраморна голота, и някакво весело любопитство изгряваше в очите ѝ, пробиваше неудобството и внезапния свян. Протегна ръка и ме погали по главата почти майчински, от което на мен ми стана още по-срамно, и каза само:

— Ни, мой малък Ни!

Отскубнах се и излязох от стаята, отворих напосоки някаква врата в коридора и се озовах в тоалетната. За щастие имаше тоалетна хартия, артикул силно дефицитен по онова време, и докато се бършех и ненавиждах, реших да се измъкна незабелязано и да избягам, да бягам, да бягам далече от нея, от себе си, от отвратително похотливото животно в себе си, което не се съобразява с нищо и свежда целия живот до едно-единствено. Мразех се, презирах се, безкрайно се срамувах, но ми беше ясно, че не мога да стоя тук, докато последствията станат незабележими, трябваше нещо да се направи.

И изведнъж ми стана все едно. Абсолютно все едно. Срам, неудобство, изгарящо чувство за вина — всичко изчезна. Някаква странна трезва студенина ме обзе и тази студенина обви и отношението ми към моята поетеса. Всичко до този момент ми се представи в маската на сън, изчезнал след събуждането и който не можем да си спомним. Отдалечи се съзнанието за моите преживявания, разходките, думите, с които се бяхме замеряли влюбено, прекрасните мигове, в които бях смятал, че животът ми най-после се изпълва със съдържание, очертаванията на голото й тяло, които само преди мигове ме бяха подлудявали, всичко това, да, моят живот се отдалечи от мен и ми се стори, че е някакъв блудкав филм, който съм гледал отдавна и който нито мога, нито пък искам да си припомням. Не ме интересуваше, беше ми напълно безразлично. И най-странното беше, че това ново усещане не извикваше даже сянка от каквито и да било угризения, нито ме плашеше, нито носеше успокоение, нито утешаваше, то не допускаше никакво чувство — беше извън чувствата, никаква критика от страна на разума — беше над разума. То беше просто един друг свят на душата, открил ми се ненадейно, и аз го приемах без изненада само защото изненадата не вирееше в тоя свят.

Така за пръв път ми беше дадена студенината, която впоследствие щеше да ме спасява в критични моменти, тъй като тя изключваше моето участие в живота, като да бях умрял, и онова, което се случваше с мен в дадения момент, просто не ме засягаше. Сега мога да ти кажа, че от всички подаръци на Силата този беше най-големият.

За съжаление тогава още не можех да го контролирам, да мога винаги, когато пожелаая, да го извикам. Макар че понякога даже и това ми се отдаваше, но невинаги, когато го пожелавах, сякаш, за да се

появи, беше необходимо разрешението на невидим контролър и той разрешаваше само когато трябва, не когато аз мислех, че трябва.

Но това е част от най-важното, силен съм, защото съм част от цялото, което понякога решава, и моята свобода на волята е част от неговата воля и от неговата свобода на волята, това е голям подарък.

Разбира се, тогава аз не знаех всичко това, не успях да се учудя, да се зарадвам, тъй като този подарък е извън почудата и радостта.

Изправих се, спокойно се върнах в стаята. Антония седеше смутена на леглото, беше облякла някаква пола, но отгоре все още нямаше нищо. Стресна се, като ме видя, сякаш беше влязъл съвсем непознат мъж, инстинктивно прикри гърдите си с ръка, обърна се и бързо намъкна блузата си през главата.

Когато наново вдигна очите си към мен, аз седях на бюрото и ръката ми сама бързо и уверено полагаше линиите на лицето ѝ върху картоната, засилваше светлосенките, надебеляваше контурите, сякаш цял живот това беше правила. Чувството бавно започваше да се завръща в изтръпналото ми съзнание и го усетих на иглички да бодне душата ми, както често усещаме иглички да бодат изтръпналото ходило.

Първо дойде учудването, удивлението, че, ето на, рисувам от натура, че мога всичко това, че ненадейно съм се отворил за такова можење, тъй като по-късно отново се затворих за него. Нещо повече, това умение бавно ме напускаше и щеше да изчезне, когато вцепенението ми изчезнеше напълно, трябваше да побързам, просто работех бързо и чувствата ми като гореща вълна отгоре-надолу връщаха усещанията ми и затопляха възприятията, отново ме заля нежността, любовта, но това бяха нежност и любов, по-силни от предишните, по-дълбоки или, да речем, по-високи, по-извисени над простата юношеска страст, над нагоните на тялото. Затова чувството на срам и неуспех не се завърна, студенината го беше измила.

Уплашените очи на Антония постепенно се успокоиха, сякаш ме познаха отново, и лека въздишка се отрони от устните ѝ. С един щрих запечатах въздишката върху хартията, постепенно поемах воденето на молива и ръката ми започваше да се подчинява на моята собствена воля. Така готовият вече портрет се обогати с нещо като сенки на птици в косите, с някакви спомени за риби в очите, с желание за чакащи и мамещи устни в зениците, стана моя картина, без да спира да е картина, на която можеш да се познаеш, без да става нужда да

минаваш през съзнанието ми, фонът развълнува намеренията в една музикоподобна игра и там беше морето, не онова, което чака зад брега, но онова, което оставя допира си като въздишка в очите ѝ, там бяха и целувките, останали по устните ѝ като обещание, и неповторимото наречие на думите, вплитащи звуците си в неин внезапен стих, и ласкавата жертвеност на ръцете ѝ беше там, и целият този необикновен следобед, и онова, което се беше случило, но и онова, което имаше още да се случи, докато нашите вселени се пресичаха и взаимно се озаряваха като опашки на комети, и аз рисувах, и рисувах, и рисувах, и когато ръката ми най-последно се отпусна и поредният молив тихо чукна до картоната, разбрах, че се е мръкнало, пристъпила е меката пролетна вечер в стаята и единственото осветление беше една улична лампа близо до прозореца.

Напипах ключа на проектантската настолна лампа и картината блесна в очите ми в червени кръгове, през кръговете ме гледаше поетесата Антония Икономова, пронизваше ме със сериозния си поглед, сякаш цялата ѝ история беше в този поглед и около него се трупаша любопитно сенките на тази история.

Аз ли бях нарисувал всичко това? Някой стоеше зад мен. Обърнах се. Беше Антония, неподвижна, съзерцаваща, очите ѝ се уголемяваха все повече и повече и...

— О, Ни! — прошепна тя. — О, Ни!

Оставих я сама със себе си, усетих, че имат много неща да си кажат. Изправих се, събрах нещата си в чантата, излязох в коридора, обух си обувките, отворих вратата, която този път не изскърца, и бързо се спуснах по дървената стълба, а тя сигурно още стоеше омагьосана над листа, навярно още не беше усетила, че ме няма, че в стаята е само тя. И тя.

Вече беше се стъмнило, оказа се, че лампата, която ми беше светила, е единствената по чудо останала здрава лампа на тази уличка, металният стълб, на който висеше тя, беше изкривен, по този начин лампата изглеждаше любопитно приведена и като че ли надникваше недискретно в прозореца, за да наблюдава мълчаливия диалог на една поетеса с една картина. Моята картина. Но моя ли беше тази картина? Прекалено хубава беше, за да е моя. Просто някой я нарисува, като движеше ръката ми, аз само я довърших.

Едва си бях помислил това, лампата угасна заедно с прозореца, заедно с всички светлини по къщите. Отново ли започваше режим на тока, или това беше една от поредните аварии в стария квартал, където се намирах?

Тръгнах бързо с широки крачки по все още добре различимия тротоар покрай паркираните коли и ме връхлетя споменът за едно дете, пробиващо в полунощ мрака към неизвестното, за да докаже храбростта си. И макар да не беше толкова тъмно като някога, макар да беше излязъл пролетният бриз, носещ мирис на море, макар че този път си отивах у дома, мина ми през ума мисълта, че ние никога не знаем къде отиваме, като стъпваме по отъпканите си ежедневни пътища, а отиваме ние винаги в неизвестното и във всеки един от нас е живо изплашеното дете, само в мрака, единствената сила на което е вярата, че там, сред страхотиите и ужасите на непознатото по пътя, все някога ще достигне до мечтания свят на светлината и чудото.

С тези мисли изкачвах етажите на блока, в който живеехме, и си мечтаех баща ми да е у вуйчови, както беше казала Адриана, да ядат и пият до късно, а аз да се прибера през това време в празния тъмен апартамент и без да паля лампата, да си легна и да се наспя като хората. Бях много уморен и стълбището изсмукваше последните ми сили, в квартала имаше ток, но и двата асансьора бяха от месеци повредени. Вървах и жадувах тишината и живителната прохлада от отворения прозорец в моята стая, трябваше да заспя, да си почина, да забравя.

Но на този необикновен ден не беше съдено да свърши толкова лесно. Още на площадката пред вратата долових музика — беше нашият грамофон. В коридора висяха чужди манта, откъм хола се чуваха гласове, които се надвикваха с музиката, познах гласовете на татко, на вуйчо и още един ситен смях — не можех да го сбъркам този тембър, изведнъж се сетих, че днес, да, точно днес трябваше да стане.

И ето, че беше станало. Баща ми се беше оженил. Адриана просто не беше разбрала, у нас беше събирането, черпеше новото семейство. Сега чух и нейния смях иззад вратата на моята стая.

Отворих вратата и ги видях — седяха на дивана, пред тях — малката масичка от хола с шишета лимонада, солети, парчета от сладкиш, купен в сладкарницата. Бяха трима, децата на сестрата на

вуйна Владко и Мариана и, разбира се, моята малка приятелка, която, като ме видя, нададе радостен боен вик, скочи и обяви:

— И ето, че Рицарят на огнения меч се върна в замъка си и що да види — вътре се намърдали разни, без да питат. Ей сега ще се разяри и ще ни съсече всичките с огнения си меч, ако не го умилостивим с бутилка лимонада!

Сред смях и ръкопляскания тя отвори едно шише, напълни догоре чиста чаша и ми я подаде тържествено, като при това успя да ми прошепне:

— Ох, Ник, изглеждаш уморен. Пък ѝ казах да внимава, ти си чуплив, казах ѝ и тя ми обеща, ама нали ги знаеш — жени. А пък жените са едни!

Това мотивче от популярна по онова време песничка ме развесели, умирах от жажда и излях наведнъж цялата лимонада в гърлото си.

Появи се баща ми, вече поразвеселен, и ме покани оттатък.

— Всъщност, то си беше редно да бъдеш при нас — каза ми в коридора, — ама няма място, много хора сме поканили, та решихме — младите — в твоята стая, по-добре ще се чувствате без нас.

Това „решихме“ означаваше, че ние, тези, дето решаваме, сме други, аз вече не влизах в това число.

В стаята наистина беше пълно с народ, от грамофона пееше Лили Иванова, около масата седяха вуйчо, вуйна, сестра ѝ с мъжа си, някаква жена, вероятно също учителка, която не познавах, новата ми майка, облечена в черна вечерна рокля, стоеше до прозореца и разговаряше с учителя по рисуване Дочев, двамата разглеждаха една от моите папки и той клатеше недоволно глава, като ме видя, гримасата му се изкриви в полуусмивка. Марина повдигна глава, засмя се и пъргаво тръгна към мен.

— Ето те и теб — каза ми тя. — Е, сега вече съм ваша. Ще ми е хубаво да имам толкова голям син, вярвам, че ще се разбираме.

След това ме прегърна и целуна по челото — устните ѝ бяха твърди и студени, вероятно от напитката, която държеше в ръката си и в която плуваха парчета лед, а стегнатите ѝ прави гърди, притиснати в мен от прегръдката, ме накараха да потреперя от неприятно чувство и в същия този миг си спомних как я бях видял за пръв път преди две седмици и стройното ѝ спортно тяло се беше врязало в паметта ми не

само като неприятен спомен. Ето, и сега тя ме гледаше, а в усмивката ѝ имаше нещо особено, нещо отблъскващо, но и нещо приковаващо, поробващо. С тази ли усмивка беше спечелила баща ми? Или с шеметната си младост. Каква майка можеше да ми бъде тя, дете нямаше и трийсет години?

— Можеш да не я наричаш мамо, ако искаш — беше ми казал баща ми, — макар че ще се радвам, ако я наричаш така.

Поздравих гостите, Марина похвали картините ми, каза, че и Дочев ги харесал, но ако искам да кандидатствам в Академията, трябва много да наблегна на натурата, те там „глава“ искат на изпита и той, „един професионален художник“, може много да ми помогне, той прави курсове и няма нищо против, и така нататък, и така нататък. Дочев кимна, подаде ми папката с рисунките и каза, че има вкус към абстрактното изкуство, да, няма нищо против, само че Академията е едно необходимо зло, без което не може, една кондиция сине куа нон, така да се каже, да-а, трябва да се завърши Академията, за да можеш още на другия ден да забравиш всичко онова, на което те е научила, и да си рисуваш, както си искаш. И през цялото време, докато ми говореше тези работи, той ме гледаше някак особено и ми се усмихваше накриво. Тогава изгълкувах тази крива усмивка като зле прикрита ирония. Не можех да зная, че Дочев се усмихва така, защото наскоро е прекарал микроинсулт, или каквото там се нарича, сигурно се е опитвал да ми се усмихне истински човекът.

Направи ми впечатление, че в стаята никой не пушеше, а бях привикнал да виждам баща си само с цигара в уста — пушеха на балкона — двама учители, които не бях забелязал в началото, и някаква жена със старомодна прическа, вероятно жена на единия от тях. Марина като спортистка с положителност не пушеше, но въздържанието на другите едва ли се дължеше на жест, който искаха да ѝ направят. Оказа се, че непознатата строга жена е новата директорка на техникума, а тя не понасяла цигарения дим. Не знаех кога се е пенсионира старият директор, баща ми споменаваше, че се очаква нещо такова още преди време, аз тайно се надявах баща ми да заеме неговото място, нали той беше заместник-директор, а ето, че човекът се беше пенсионира и отгоре бяха спуснали съвсем нов за техникума човек, предполагам с педагогично образование и член на Партията. Баща ми и по двете точки губеше.

По онова време отвсякъде се тръбеше за издигане на ръководната роля на Партията и това не беше само празна пропаганда, онези, които бяха на ръководни места, трябваше да са партийни членове. А баща ми не беше. И така директорка стана непознатата със строгия поглед, дошла на това парти сигурно за да опознае колектива.

И колективът се стараяше да бъде правилно опознат, не пушеше в нейно присъствие, не разказваше политически вицове, пиеше умерено, а виновницата за милото тържество, учителката по физическо, се беше развихрила и кипеше от енергия.

— Ето, това е за теб! — тикна в ръцете ми някакъв пакет тя. — Надявам се да те зарадвам, запечатай най-хубавите мигове от младостта си!

Усмихнах се насила, смотолевих нещо в благодарност и отидох в стаята си, където другите ме чакаха. Там отворих пакета — вътре имаше фотоапарат „Любител 2“.

— Ау! — реагира Адриана. — Каква прелест! Вече няма да има нужда да рисуваш!

И ми хвърли най-невинния поглед, на който беше способна.

— Хайде да ми направиш една снимка — усмихна се като фотомодел Мариана, склучи пръсти и изпъна ръцете си, за да могат малките ѝ гърди да изпъкнат. Брат ѝ започна да обяснява, че първо трябва да се сложи филм, тези фотоапарати работят с ролфилми от типа 120, шест на шест, че колкото и да изглежда проста бакелитова играчка, това нещо е мощно средство за художествена изява, с такъв формат филми снимат професионалистите, а художествената фотография си е изкуство като другите изкуства, даже повече, тъй като има и строго документална страна... И така нататък.

Владо беше с година по-голям от мен и като всяко българче гледаше да блесне със знания, обичаше да гледа на другите отвисоко, да ги поучава и направлява. Тук той неочаквано за самия себе си се оказа в стихията си — не че беше запален по фотографията, просто преди години беше посещавал фото кръжока на пионерския дом, където ги беше научил всичките тези лафове за смайване на непросветените. До този момент седнал с гордо скучаеща физиономия, тип „какво правя аз между тези хлапета“, изведнъж намери тема, с която да ни поучи, но която интересуваше само него.

Като видя, че никой не го слуша, спря на средата на думата и каза, че имал идея за разведряване на обстановката и не само идея имал, но и средство за осъществяването ѝ. Средството се оказва половинка „Столичная“, която той извади като фокусник отнякъде.

Приех идеята с удоволствие, пиеше ми се. Две глътки водка можеха да изгонят натрупалите се с шеметна бързина събития от безкрайния ден и да ме потопят в безразличие.

— Алкохолици нещастни — бърбореше театрално възмутено Адриана, — боже, с кого ме събра съдбата! — и с преиграно възмущение отказа предложението на Владо да си натопи пръста в неговата чаша, за да не ни издаде.

Не се напих, даже не ме хвана, не успях да се отскубна от капана на мислите си, но те вече не ми се струаха толкова черни. И взех, че се почувствах уютно в нелепата компания с бърборещата весело Адриана, надменно мълчаливия Владо и зачервената от алкохола Мариана, започнала да ми разказва на ухото някаква безкрайна история, от която не чувах нито дума, и едновременно с това галеца ръката ми и гледаща ме със замечтан влажен поглед.

Нищо не убягваше от очите на Адриана и на тръгване тя успя да ми прошепне:

— Внимавай, Ник, трябва да си станал хубав, момичетата се лепят по теб като мухи на мед!

Преди това Мариана ме беше целунала за сбогом, не си спомням да го беше правила по-рано, уж по бузата, но влажните ѝ устни бяха потърсили ъгълче от моите. Беше ми приятно да заспивам, припомняйки си как дъхът и къдрицата ѝ гъделичкаха ухото ми, докато споделяше нейната безкрайна и безсмислена история.

9

ФОТОАПАРАТЪТ

С утрото ваканцията рязко свърши, рухна изящната ѝ постройка като да беше от пясък.

А тя наистина се оказа пясъчна. Новата ми майка, която никога преди това не беше имала семейство, се хвърли яростно в новата си роля на съпруга и майка и промени живота ни на сто и осемдесет градуса. Тъпчеше ни сутрин, обед и вечер със здравословна храна, трепереше дали баща ми е облечен достатъчно топло за деня, и му броеше цигарите, които той се беше захванал да отказва.

Но най-големите ѝ грижи бяха към мен и адът на добрите ѝ намерения започна бавно, но сигурно да павира ежедневието ми. Грижата за моето бъдеще налагаше задължителните досадни разговори на задължителната обща лека вечеря в задължителното време, определено от нея. Професията на художника ѝ изглеждаше твърде несериозна, та тя си беше наумила да ме насочи към архитектурата, нали и там се работи с молив. Само че вместо драсканици се получават проекти за сгради и добро обществено положение.

Наред със здравословното хранене и здравословния режим, включващ лягане в определено време, задължителни разходки, пиене на чай следобед и така нататък, беше необходимо да се наблегне на физическото ми възпитание — нейната пряка специалност. С това тя също се зае лично и в петък след училище трябваше по два часа да тичам заедно с нея в празния гимнастически салон и да меря с топката баскетболния кош. Тук тя беше в стихията си, скачаше, викаше, като че беше на турнир, и при всяка моя победа крещеше от радост, прегръщаше ме и ме целуваше съвсем не по майчински. Тези изблици ме смущаваха, но не тормозех съвестта си, тъй като подобни реакции при истинските спортисти не са рядкост в пропитата от миризмата на гума и пот спортна зала, където запаленият любител преживява най-големите си възторзи и трагедии в живота, онова, което преживявах аз,

беше само умора, лепкава потна умора, която се опитвах да сваля заедно с мръсотията от тялото си под душа.

Както и да е, новият ред си беше факт и аз, колкото и вътрешно да му се съпротивлявах, трябва да призная, с известен интерес постепенно навлизах в него, нагазвах, както се нагазва внимателно в блато, в което не знаеш кога дъното може да се разтвори под краката ти и да те повлече в някакъв друг свят.

Струва ми се, че баща ми в началото се почувства уютно, човекът на реда в него започна блажено да предчувства един спокоен и уверен свят, като че ли тъкмо нуждата от ред, а не някаква привързаност към физкултурничката го беше накарала да се ожени за нея, е, може би не съм прав. Едно беше сигурно, той наистина си въобразяваше, че по този начин е осигурил и за мене домашен уют и сигурност, че даже и ме е снабдил с майка.

С Антония продължавахме да се виждаме, разбира се, не така често както през ваканцията, освен училището, сега трябваше да спазвам определен режим, да си бъда за вечеря точно в определеното време, да не пропускам тренировка, както и да ходя на този безличен и безрезултатен курс по рисуване на глави при учителя Дочев, единствената заслуга на който беше, че недвусмислено показва, че не ставам за художник, тъй като не мога вярно и точно да отразя действителността (както са свикнали да наричат видимостите) и следователно няма да успея да вляза в Академията, камо ли да я завърша, за да мога да стана член на Съюза на художниците и като такъв да се напълня с пари или най-малкото да имам право да се издържам с четката.

В неделя следобед Антония беше отново моя и ние скитахме по малките улички, които весело ни замеряха със звука от собствените ни стъпки, пиехме кафе в сладкарница „Космос“ или „Флора“, където се бяхме срещнали за първи път, целувахме се в сянката на вагоните по глухите коловози на гарата, крещяхме заедно с вълните и през цялото това време тя не спираше да произнася своите странни изречения, които наричаше импулсивни стихове и които аз все по-малко и по-малко разбирах, както и все по-рядко разтварях блока си, усещах, че въпреки копнежа, въпреки цъфтенето, с което ни пълнеше пролетта и близостта на нашите млади жадни тела, въпреки напора на избликващите от докосванията ни желания, неясни и непроницаеми

като тъмната забранена сласт, която ги раждаше, всичко е вече минало, реминисценция, която се опитваме да задържим с трогателни усилия, усещайки, че и нетърпението, и припряността на последните дни само усилват чувството на обреченост на връзката ни, в мътната вода на което потъваше безвъзвратно някогашната надежда за предопределеността ѝ.

Всичко се рушеше бавно, но необратимо, както се разсипват онези пясъчни замъци, които децата правят на морския бряг. И възбуждащият, влудяващият пролетен вятър, който надуваше пъпките към неудържимо цъфтене, устремени към бъдещия плод, същият този вятър безмилостно ронеше пясъчния замък, който само преди дни бяхме обявили за вечен. Трябваше да бягаме, да се спасяваме всеки за себе си, за да не ни затрупа под руините си.

Още един етап си отиваше, отминаваше безвъзвратно и никога вече нямаше да се повтори. Започнах да си давам сметка, че освен поразяващата сладка отрова на устните вече нищо не ни свързваше, беше ли ни свързвало изобщо нещо? Та наши думите и техните постройки, с които ме затрупваше, зазиждаше тя, не бяха нито любовно бръщолевене, нито магически формули, обясняващи необяснимото, не, това си бяха стихотворения, само че за тяхното осъзнаване аз не бях подготвен и го знаех.

Шокираха ме някои тълкувания, с които тя се опитваше да ословеси мои рисунки, и макар да го оправдавах с някакво особено пренасяне на инвенцията от изобразителната в словесната сфера, знаех, че не за досътворяване на сътвореното в лична интерпретация става дума, а за най-обикновено неразбиране. Липсваше общият език, който да свърже създаденото от нас в диалог. Как бих могъл да илюстрирам неща, за които ми липсваше сетиво?

С все по-нарастваща тревога и неудобство си мислех за портрета, останал в стаята, в която така и не влязох втори път. Тя не говореше за този портрет, защо? Беше ли се познала в него, беше ли тя нарисуваната на картоната и как би могла да бъде тя, след като аз изобщо не я познавах.

С всяка нова среща сякаш все повече и повече се отдалечавах от нея. Един прост пример го доказва окончателно.

На една от срещите взех апарата, който ми беше подарила Марина, като преди това внимателно го разучих и му поставих филм

съобразно упътването. Направих няколко снимки — морето, гларусите на пясъка, крановете на пристанището, моста и, разбира се, Антония. На фона на морето. Мисля, че дванайсет пози имаше в този тип филми и те всичките свършиха на една разходка.

Извадих филма, както пишеше в книжката към фотоапарата, и още на същия ден го занесох на Гаро, познат на баща ми фотограф арменец, чието ателие беше в двора на къщата му, някъде зад музея. Гаро ми каза да седна и почакам, и докато чаках, с арменската си разговорливост ме похвали, че се занимавам с фотография, фотографите рисували чрез светлината, която хващали през капана на обектива, тя, светлината, е любопитна и като види обектив, навежда се (точно така каза — навежда се) да надникне вътре, и като се плъзне по гладките лещи, та право върху лентата, и като щракне затворът, залепне на нея во веки веков, та си струва да се лови светлината, тя затова се и казва „фотография“, на български ще рече „светлопис“ и поради тази причина фотографът също е живописец и човек на изкуството, онова, което той прави, си е чисто изкуство, да хванеш ти мига, че да го облечеш в светлина, па да залепиш светлината върху лентата... Хората са тленни, умират хората, но фотографиите им остават вечно, ето колко са могъщи възможностите на това изкуство, да спира мига, и ако Фауст на Гьоте беше имал фотоапарат, то той нямаше да възкликне на мига да спре, че тъй е хубав, ами направо щеше да направи снимка и ето ти го мига спрял!

Такива ми ги разправяше Гаро и не усещах кога се шегува, кога говори сериозно с мекия си арменски акцент, докато въртеше ръчката на черен проявителен цилиндър, в който беше сложил моя филм в тъмната си стаичка, и сменяше разтворите в него така, както сменяше цигарите в устата си. Той наричаше този цилиндър бачок и обеща да ми подари един, когато напредна — да мога сам да си проявявам филмите. По едно време той разви капака на бачока и изтегли от спиралата мокрия филм заедно с помощната лента — видях тъмни силуети по него, но още не успял да го разгледам добре, той го нави обратно, пъхна го в бачока и го остави под чешмата, като ми каза на другия ден да отида за снимките, и ме похвали, че добре съм експонирал.

Мнението му ме поласка, Гаро се ползваше с име на добър фотограф в града и баща ми редовно го викаше да снима патронните

празници на техникума, а май водеше и някакъв кръжок там, за това не съм сигурен, но си го спомням и до днес — на празниците пъргаво търчащ от единия край на двора до другия, отрупан с фотоапарати и принадлежности като коледно дръвче.

Когато на другия ден отидох да взема плика със снимките и негативите, той ме похвали, че снимките са хубави, имам усет за композиция на кадъра, даже много добра за начинаещ фотограф, ако искам, мога да стана и професионалист, данни имам, ако трябва, той е готов да ми помогне, да ме научи това-онова, всеки занаят си има тънкости, а този занаят не е като другите, защото фотографията е... И така нататък.

Извиних се, че бързам, платих и тръгнах, без да отворя плика. Гаро се досети закъде бързам, и извика подире ми: „И снимката хубава, ама и момичето хубаво!“.

И наистина Антония ме чакаше в едно близко кафене, за да види резултатите от моята фотографска дейност. Отворих плика и квадратчетата се разпиляха по масата. Вдигах ги едно по едно, разглеждах ги и разочарованието ми растеше с всяка измината минута.

Какво беше това? Някакво море, някакъв мост, някакво момиче, съвсем чужди, съвсем непознати, съвсем мъртви, възможно ли беше? Даже си помислих, че Гаро, без да иска, е разменил пликите и ми е дал снимките на някой друг негов клиент. Някой друг беше изтръгвал от другаде тези унили пейзажи, тези отчаяни портрети. От някакъв друг, мъртъв свят, където нещата само приличат на истински, но са тяхно отрицание, тъй като не съществуват изобщо.

Държах квадратче с изобразено на него момиче, застинало в нещо като усмивка пред някаква имитация на море. Опитвах се да позная коя е, по някакъв начин да я свържа с живата, седяща до мен Антония, но това беше напълно невъзможно. Момичето на снимката беше напълно непознато, нещо мъртвешки отблъскващо се излъчваше от него и аз неволно потреперих.

— Ще ми я подариш ли? — чух изведнъж гласа на Антония. — Нали ще ми я подариш, аз толкова рядко излизам добре на снимки, тук много се харесвам. Ти имаш талант.

Бързо я погледнах — подиграваше ли се? Като че ли не.

— И ако някога издам стихосбирка, ще сложа тази снимка, тук съм много истинска, много жива!

(Снимката наистина се появи няколко месеца по-късно в списание „Родна реч“ заедно с нейни стихотворения — видях я съвсем случайно, по това време вече не бяхме заедно.)

Успях да сподавя усиливащото се в мен желание да скъсам всички снимки, и се примирих с това, че тя виждаше света иначе. Може би просто другите хора виждат света иначе, даже е вероятно и да им харесва този свят така, както го виждат. Нека я вземе, като я харесва, да ги вземе всичките заедно с негативите, защото, ако останат у мен, аз положително ще ги изгоря в печката. И никога повече няма да се докосна до фотоапарат.

Може би тогава в мен се пося недоверието към техниката изобщо, към нейните възможности и към нейната искреност. Сякаш животът, влязъл в обектива на фотоапарата или камерата, в микрофона на звукозаписващия апарат или запаметено от дявол знае какво друго ново средство за запамяване, сякаш всяко живо и истинско нещо, попаднало в механичните капани на регистриращите уреди, веднага биваше смачквано от зъбчатите колела на „прогреса“ и прогресивно умираше между тях, и биваше изплюто оттам плоско, сухо, едноизмерно, ако въобще съществуваше такова състояние.

Като че ли само онова, преминало през живия човек, през живата човешка душа и пресътворено, заслужаваше да бъде съзерцавано, тъй като зъбчатите колела на душата са по-нежни и пътеките ѝ са незнайни и неизбродими, оплодява се всичко в тях с асоциации и спомени, произниква от това друга реалност, понякога по-истинска от видимата.

Оказва се, че и изкуството, такова, каквото го мислят хората, иска от оня, заел се да се занимава с него, дълго и старателно да строи вътре в себе си машината за неговата регистрация и възпроизвеждане, железна машина с железни зъбчати колелета и железни правила, та като смачка нещо с тях и отново го изплюе, да могат другите да видят това, смачканото, и да го оценят.

Затова не исках да правя изкуство, онова, което правех с молива и хартията, то беше чиста радост, но то си беше само моя радост, само за мене, не се подчиняваше на никакви правила, според които другите да го възприемат и оценят, защото са свикнали, като научат правилата, тогава да сравнят с правилата и да рекат „браво“.

Странно ми беше как така Антония хареса нещастните фотографски квадратчета и ако беше искрена, то беше ли харесала оня

портрет, който ѝ бях направил, според както я виждаше душата ми, и който беше много по-истински от тях — отразена, оплодена и отново създадена от дълбочината на моето виждане. Сигурно затова се бяхме срещнали, нали и нейната поезия не се подчиняваше на правилата, за много хора, в това число и за самия мен, да си призная, тя беше не повече от безсмислено бръщолевене, просто подреждане на думи и звучения. Изведнъж ми стана много мъчно от тази мисъл, отново се почувствах безмилостно сам във вселената. Какъв беше този свят, в който дори две влюбени едно в друго, пламтящи едно към друго същества не можеха да се разберат и да бъдат заедно.

И ето, че сега седяхме в малката сладкарница толкова заедно и толкова далече един от друг, че тръпки ме побиваха. Антония прехвърляше между пръстите си картончетата с фотографските изображения и говореше отново на любимата си тема, без да съзнава, че се повтаря, че повтаря дума по дума онова, което ми беше казала преди време за себе си, сега то се отнасяше до известен бургаски поет, чието име бях чувал.

— Защото еднаквите думи ни пращат по различни пътеки, Ни, как можем да им вярваме? Ето, той пише „морето“, ама какво е това „морето“ за него, това е прибойт на вълната, както и звучи, „мо-рето“, а вълната, това е поривът за живот, за съществуване, вълната е изпратена от вечността, за да изрази бездънното и безсловесното, викът на живота, закачен за небето на гларусов писък и заземен, закотвен с котвите на древността, и само това ли? И ето, че някакъв си на своята софийска улица между два трамвая разлиства стихосбирката, чете „морето“ и си казва: „Да бе, вярно, голям кеф беше миналото лято на плажа, по цял ден пукаш карти и пиеш бира, наоколо ти се въртят полуголи мадами и като се нагорещиш, колко му е да влезеш да се разхладиш“. И ето, че и на него стихотворението му харесва, ама какво е намерил той в него? — това, което е търсил, това, което си го има в него и без стихотворението: бира и кебапчета. И защо тогава му харесва това стихотворение и кое стихотворение всъщност му харесва? Онова, което е било написано, или онова, което е прочел той? И кой знае какво е било написано, ако никой не знае, то защо е трябвало изобщо да бъде написано? Ние сме самотници, Ни, ние не разполагаме с надежден материал за мостове. Ние имаме само себе си.

Повтаряше се, ужасно се повтаряше, ето, и аз отново ти разказах онова, което тя отново ми каза, но какво да се прави, ние непрекъснато се повтаряме и ако ти внимателно ме слушаш, ще усетиш, че през цялото време и аз казвам едно и също, само едно-единствено изречение, макар и погледнато от различен ъгъл. Не посмях да ѝ кажа, че се повтаря, че знам това не само от нейния разказ, но и защото същите мисли тормозеха и мен, същата самота разяждаше и моята душа. Значи можехме да бъдем заедно в мислите си, дори само в мисълта, че не можем да бъдем заедно.

— Хайде, пий го това твое изстинало кафе по-бързо, да излизаме. Страшно ми се прииска да те целуна!

За малко да я запитам защо. Замълчах. Може би докосването на нашите устни носеше в себе си моста, който щеше да ни свърже, за да бъдем заедно. Но не, вече и в устните не намирахме недоизказаното, и там беше празно, и там се беше настанила тишината, както се пееше в популярен по онова време шлагер. Краят не само беше неизбежен, не само приближаваше с бързи стъпки, той вече беше в нас, в сърцата ни, в устните и ръцете, които трескаво се търсеха и не се намираха.

У дома животът беше тръгнал по други релси: общите яденета, спазването на ученическия час в осем, редовното спортуване, здравословното хранене. Появиха се и съвместните екскурзии в събота и неделя до близки до града природни обекти като минералните бани в Житарово или на Отманли. Баща ми захвана шофьорски курсове, Марина вече ги беше изкарала и един хубав ден пред блока се появи една почти нова лада, с намерението да бъде наш семеен автомобил и да ни придвижва от място на място.

И започнаха нашите семейни екскурзии с кафето от термоса и сандвичите, с преиграната радост на Марина, подскочила от удоволствие, че видяла странджанска зеленика, имаше едно такова цвете, защитено от закона, или изпищяла от ужас, че видяла змия, каквито по камъните на Отманли не бяха рядкост, с новонатрапеното природосъобразно хоби на баща ми — риболова, който добросъвестно следеше поведението на плувката, докато пушеше поредната си цигара, и за три часа улавяше гордо две попчета, които биваха изпържени и изядени при полеви условия на камъните край морето.

Сита и доволна, Марина започваше с проблемите, ето, всичко е толкова хубаво тук сред природата, само колата да не гореше толкова

много, и свалихме ли чистачките, не помня, ако не сме ги свалили — край, няма да ги намерим вече, а едни чистачки струват дванайсет лева и не се намират никъде, и този карбуратор, дето чука, трябва да се види, ама на, няма кой, машинен инженер, а на колата никакво внимание няма да обърне, само да поиска, мерцедес ще направи от нея, обаче му липсва интерес, явно не мисли достатъчно за семейството си, ето на, и ауспухът от кое време е вързан с тел, всеки момент може да падне, как няма познати в някой сервиз, то сега всичко с познати става, да я видят тази кола, вярно, на старо я взехме, да не чакаме шест години да ни излезе реда за нова, ама чак толкова стара не беше, на пет години, на десет хиляди километра, и какво са десет хиляди, нищо не са, той тоя предишният не я е карал, ама виж в какво състояние е, то нещо, като не се поддържа... И така нататък. Чудех се за какво са й тези разходки, като ги налива до ръба с проблемите на ежедневието.

Аз се опитвах да бъда недосегаем от глупаво бърборене, опитвах се да се вслушвам в дърветата и морето. Понякога ми се струваше, че долавям връзката им, безсловесния им диалог в странната завършеност на пейзажа.

Едно оголено от времето, отдавна повалено дърво лежеше наполовина във водата и се вслушваше в древните шумове на земята, беше мост, през който гората слизаше да се изкъпе, мост, през който времето, натоварено догоре с векове, бавно се изкачваше от морското дъно към съвременността.

А в нея Марина вече приключваше с колата и преминаваше на другата си любима тема — бъдещето на нашия син. Ролята на загрижена за бъдещето на детето си майка тя играеше с вдъхновение и страст, подклаждаща се от моята незаинтересованост и апатия по тези важни житейски проблеми.

— И защо ти го подарих тоя апарат? — питаше ме тя. — Да го беше взел днес, да направиш снимки, ето, нали уж се интересува от изобразително изкуство, художник искаше да ставаш, можеше да фотографираш пейзажа и да го прерисуваш после по снимките, така действат художниците, които искат да се научат да рисуват от натура, което точно ти липсва за подготовката ти. Ето, виж този пейзаж, не е ли прекрасен, морето тука и дървото, дето е паднало. А защо не се опиташ да станеш фотограф, ще работиш в някоя редакция или издателство, ще си оправиш бъдещето, фотографите вземат добри

пари! Вече ти е крайно време да се замислиш по този въпрос и да започнеш да действаш.

Тя имаше, разбира се, право. Само че аз, въпреки че продължавах да бъда добър ученик, понятие си няхах какво искам да бъда и как би трябвало да изглежда моето бъдеще, за разлика от много мои съученици, които се бяха захванали здраво да коват основите на бъдещата си реализация в живота и обществото. Те посещаваха кръжоци по интересуващите ги специалности, ходеха на курсове, включително и такива по рисуване, посещаваха кандидатстудентски консултации, един даже беше записал втора гимназия като частен ученик и я караше успоредно с нашата.

Аз не мислех за бъдещето, то беше нещо, което щеше да дойде или нямаше да дойде, беше си негова работа, а не моя. Когато ме питаха какъв искам да стана, и аз неизбежно отговарях — не знам, баща ми отсичаше: такава професия няма! Той ми предлагаше да ме подготви за технически ВУЗ, математиката и физиката ми вървят, няма от какво да се страхувам, непременно ще ме приемат и както умея да боравя с молива (точно така казваше — да боравя с молива), чертежите няма да ми се опрат, да, от мен със сигурност ще излезе добър машинен инженер, че може и изобретател, и конструктор, фантазия не ми липсва. Ето, да вземем например Едисон, такива като него въртят колелото на прогреса и извеждат човечеството на нови брегове, облекчават труда на милиони хора и увеличават възможностите за производство на материални и духовни блага.

Това беше любимата тема на баща ми, облечена в любимата му реторика, той няма начин да не осъзнаваше, че един добър машинен инженер трябва да има любов към машините, да изпитва доверие в тях, а аз изпитвах природно отвращение към всяко техническо устройство, даже един прост фотоапарат, една нищо и никаква бакелитова кутия с две лещи и две макари не можех да понеса. Как щях часове наред да вися над творения, призвани да захапват със зъбчатите си колела истинските живи неща, да изцеждат в металните си търбуси живителните им сили и да ги изплюват неистински и неживи, па макар и заради благополучието на човечеството.

Вътрешно негодувах, кипях, съпротивлявах се с цялото упорство на пубертетното си съзнание, но за да има мир, направих все пак един компромис, като се записах в кръжок по физика, където с часове

пресмятах дължини на въжета, сили на макари и подедни кранове, та до интерференциите на светлинни лъчи, дръзнали да проникнат през мъничка дупчица в несвойствени за тях полупропускащи пространства и ударили се в съответен коефициент на отражение.

Тъй като изчисленията ми вървяха, а и правилата бързо схващах, скоро станах един от най-добрите в кръжока, баща ми прие похвалите от ръководителката като успокоителен знак и духовете се укротиха. Отново ми беше разрешено да закъснявам след ученическия час, да се разхождам до късно край морето, да ходя на партита и баща ми се правеше, че не усеща как намирисвах на алкохол, за цигарите нямаше как да се досети, като върл пушач той беше изгубил обоняние за тях, Марина се мръщеше, но нищо не казваше.

Десетина дена след моя злополучен дебют като фотограф, а може да беше и по-късно — от дистанцията, от която го гледам сега, времената се свиват и събитията се нанизват едно до друго — бях на рожден ден на една моя съученичка, която не беше от града и живееше под наем заедно със своята съквартирантка в двустаен без хазяи. Не липсваха задължителните атрибути на много такива партита от онова време — музика, алкохол, цигари, празна бутилка се въртеше, за да покаже кой кого да целуне.

Е, имаше и друг вид събирания, с чай, умни разговори и друга музика, даже симфонична, където също бях редовен гост, но и те ми носеха досада с претенциозността си, та, съвсем честно казано, предпочитам да си пийна и да се позабавлявам „просташки“, така притъпявах усещането за самота, което ме гризеше отвътре, макар да знаех, че след това то ще си отмъсти и ще избуи в мен с още по-голяма сила.

Кикотенията и кудкудяканията на пийналите ми съученички надвикваха и без това силната музика и аз си позволих да пийна повечко, за да ми стане поносимо, впрочем без особен резултат, само дето писукащите гласове започнаха да кънтят в ушите ми, като че се намирахме в някоя пещера, значи стана по-лошо. По едно време всички обърнаха очи към мене, беше ме посочила бутилката. Онази, която се оказа, че трябва да целуна, облизваше устни и тропаше по пода от смях — оказа се Анита, „учителка“ в онези работи на целия випуск, от онези, дето си правят каталог на свалените момчета. Когато я приближих с глупава усмивка, усетих, че е доста пияна. Тя веднага

изви глава нагоре към мен, бях по-висок от нея, и впи устни в моите, та въздухът ми свърши отчасти поради отвращение от алкохолния ѝ дъх. Сред бурното ръкопляскане на останалите някой се обади:

— Ей, внимавай какво правиш, момчето е още девствено!

Анита се изсмя силно, погледна ме с премежени очи и каза:

— Горкото! Но това е досадна дреболия, още сега може да се поправи!

След това ме целуна още веднъж, като пъхна езика си в устата ми и плъзна ръката си по панталона ми. Изпитият алкохол се вдигна в главата ми, тялото се беше събудило за приключения, отвращението се смени с любопитство как ще свърши всичко. А то свърши с това, че Анита ме хвана за ръка и докато другите отново се вторачиха в бутилката си, ме заведе в съседната стая, дръпна райбера на вратата и смъкна гащите си.

И тук, в полумрака на някаква мъждукаща нощна лампа на мръсните измачкани чаршафи, ползвани преди нас и от други за същите цели, без каквито и да е увертюри тя ме повали и облада. Така изведнъж неочаквано за самия себе си станах мъж, преди да съм навършил седемнайсет години, и това по никакъв начин не ме зарадва, но не ме и оскърби, не ме и разочарова чак толкова много.

Разбира се, че си го бях представял другояче, с тръпката на очакването, на желанието, на върха на една истинска красива любов, жадуването сливане с любимата, тържеството на екстаза, полета, светове, разтворени в своята неописуемост, все работи, които бях чел в тайната за възрастта ми литература, но и почти преживял.

Анита ми подхвърли опитната си плът, както се хвърля на куче месо, паднало на земята. И по този начин ми ограби трепета на сливането, но в същото време ми подари онова безразличие, което щеше да ме предпазва по-късно — а щеше ли да ме опази? — от характерното за възрастта ми абсолютизиране на секса. Лекото разочарование от типа — а, това ли било то! — наистина ме накара да започна да възприемам тази човешка дейност като обикновена физиологична необходимост, като чаша вода, към която посягаш, за да я оставиш обратно на масата и да я забравиш, след като си утолил жаждата си.

Нямаше да измине и година и аз щях да бъда оплетен от гъстата паяжина на импровизациите в тази област, но сега все още бях...

Какво всъщност бях? Горд, че съм имал жена? Ама защо, всъщност тя ме беше имала. Заслуга за тая работа аз нямах. Както впрочем и вина.

Нито възхитен, нито омерзен, даже не и разочарован, аз оставих гледащата с празен поглед Анита в леглото, обух се, излязох, минах през стаята, в която другите се надвикваха с „Куин“ и с пълно гърло пееха:

*Вечер, щом луната се покаже,
всеки гледа да намаже
от чуждо гадже!*

Мярнах с крайчеца на околото си един сгънат на две на балкона, вероятно повръщаше отгоре, без да се сбогувам, отворих вратата и излязох.

Вън студеният морски въздух ме отрезви. В устата ми горчеше от изпушените цигари и от спомена за лигавите устни на Анита, както горчи, когато си нахапал неузрял плод — а не бях ли направил точно това? Желанието беше задоволено, преди да се е появило истински, преди да е узряла неговата необходимост.

Щях ли някога вече да пожелаая истински силно една жена, щеше ли любопитство и нетърпение да подправят това желание, духът на откривател щеше ли да ме осени с животворното си вдъхновение. Сега знаех — нямаше нищо за откриване, бях получил това знание наготово и може би така все пак беше по-добре.

Може би, само че ми беше студено, тресеше ме и от евтината дъвка, с която се надявах да прикрия цигарения дъх, повдигаше ми се. Връщах се по панорамния път, морето се усещаше тъмно и голямо там някъде отляво, нито една улична лампа не светеше, прозорците на блоковете също бяха тъмни, мрак ме обгръщаше, разтваряше се пред мен само колкото да мина, и веднага се затваряше плътно зад мен, с всяка стъпка аз прониквах все по-дълбоко в сърцевината му и там имаше само лепкава солена влага, като да беше успяла да ме всмуче в себе си огромната жена от съня ми и сега ме обвиваше с парализираща паяжина като паяк, за да изсмуче жизнените ми сили.

Когато приближавах вече автобусната спирка под ресторанта „Пиргос“ внезапно ги видях пред себе си и спрях. Бяха трима, едри, с

ръцете в джобовете, стояха пред мен и препречваха целия тротоар. Сърцето ми силно заби. Инстинктивно отстъпих крачка назад. Онези стояха, без да мърдат. Наведох се, като гледах да не ги изпускам от очи, и дивият страх напипа нещо студено и твърдо на тротоара с ръката ми, може би камък. Изправих се и вдигнах високо над главата си намереното, готов да го хвърля по оня, който ме нападне.

Сега разбирам смехотворната наивност на действията ми, но тогава, не знам защо, те по някакъв начин оказаха ефект. Тримата се разстъпиха и освободиха тротоара. Помислих си, че е капан, че ме чакат в тъмното, за да ми се нахвърлят, като мина край тях, но някаква сила ме поведе гордо напред и аз вървах и вървах стиснал здраво в ръката си спасителния предмет, без да мисля и без да чувствам, и тъмнината ме пропусна през себе си, и нищо повече не ми се случи, сякаш нощта беше погълнала безследно тримата така, както ги беше родила.

Пред входа погледнах камъка, който ме беше избавил — не беше камък, а стара ръждясала подкова, незнайно как озовала се на пътя ми точно когато трябва.

Бях изморен, бях изплашен, бях пиан, катерех стълбите къде в светлина, къде в мрак, защото повечето крушки във входа бяха изгорели или откраднати, къде на петнисто осветление, където метални съоръжения заграждаха крушката против крадци и светлината ѝ се процеждаше само през дупчиците, пробити за целта, вървах и ми се гадеше, и ми се виеше свят. Спрях да си почина точно пред надписа *Виолето простъ курво шти скъсъм гъзъ!*. Ярост се надигна бързо в главата ми. Правилно, казах, така трябва, скъсай ѝ го, така ѝ се пада, курвата му с курва! Яростта се извиши до темето ми и покри съзнанието ми с пияната си, без да мога да се контролирам, вдигнах ръката си, в която още стисках подковата, и я запратих по надписа. Подковата глухо потъна в мазилката и звънко издрънча по разбитите плочки.

Звънът ме накара да се окопитя и аз побързах до нашия етаж. И чак когато бях на сигурно място в стаята си, когато се навеждах над картоната на бюрото ми, за да видя какво бях започнал със сух пастел, чак тогава като мълния ме озари прозрение. Да, нямаше никакво съмнение, тази подкова, която допреди малко държах в ръката си,

точно тази аз вече я бях виждал. Далече, далече, в детството. В двора на един циганин ковач.

Скочих и понечих да изляза отново в коридора, за да потвърдя догадките си, да я разгледам, да бъда сигурен, че онази особена извивка е там, но беше късно. В коридора под нашия етаж се вдигаше шум, сънни мъжки гласове се разправяха на висок глас, псуваха и ругаеха тези хулигани, които рушат, драскат, хвърлят камъни или други тежки предмети по стените, не ценят и не пазят, което е тяхно, виж мазилката на какво е заприличала, женски глас ситно каканижеше: „Аман от тези алкохолици, дето не оставят хората да спят, а хората са уморени, има и първа смяна, утре сутринта рано трябва да стават“, и като чула трясъка, веднага скочила и събудила мъжа си да им даде да се разберат хулигани с хулигани, обаче било късно, онези вече се покрили.

— Обаче ще ми падне той — викаше дрезгав мъжки глас, — няма да им се размине тая работа, само да го науча кой е, аз, мамка му на него, аз ще му скъсам ръчицата на това мръсно говедо, дето надойдоха тук всякакви селяндури разни, там да си бяха седели, при добитъка в обора, добитъци такива, а не да идват тука да рушат, ето, виж какво е хвърлил, това не е ли подкова, трябва да се занесе тази подкова в милицията за отпечатъци.

— Айде бе — отговаряше друг глас, — ще я носиш в милицията, нямаш си друга работа, тя с това ще се занимава милицията, че си няма друга работа и чунким си гледа работата милицията, тя, ако си гледаше работата, нямаше толкова да се изтърве тоя народ, затова сме на това дередже, защото е слободия и всеки си прави каквото си иска, и я най-добре да вземем да си лягаме, че на, мамицата им и хулигани, заради тях я по кое време още не спим.

Но те не се разотидоха скоро, дрезгавите им гласове продължаваха да звучат и спрях да ги чувам едва като се върнах внимателно в стаята си и затворих плътно вратата зад себе си.

Сърцето ми блъскаше лудо, бях превъзбуден, умът ми се луташе през мъглата на настъпващия махмурлук и трескаво търсеше нещо, което беше изгубил. Да, моето детство ми беше пъхнало в ръката една подкова, за да ме спаси, и аз бях захвърлил тази подкова в самия център на живота, за да стана част от него. Нямаше мърдане, подковата беше хвърлена.

В прилив на необузданост сграбчих започнатата картина от масата и я накъсах на ситни парченца, а пастелният прах полепваше по ръцете ми и те ставаха ту жълти, ту сини, ту кървавочервени, докато накрая всичко се смеси и посивя. Късах яростно, сякаш картината беше самото чудовище живот, и пропадах в безпаметство като в дълбок сух кладенец — сега вече самотата ме обзе истински, приличаше на сух горещ пясък, от който бяха стените на кладенеца и който се срутваше бавно и неумоливо и ме засипваше.

Преди да заспя напълно, една мисъл като малка мушица раздвижи с крилцата си съзнанието ми, мисълта, че отново съм достигнал някакъв предел и съм се простил с нещо, нещо си е отишло и вече нищо няма да бъде така, както е било, никога. Но това беше само част от мига, мушицата се блъсна в леденото стъкло на съзнанието ми и падна мъртва.

10

ПЧЕЛАРКАТА

Струва ми се, че от този ден започнах да общувам с нещата, оттогава започнаха те да разкриват пред мен същностите си, но може да е било и по-късно. Може би бях стигнал някакво дъно, за да дойдат те при мен трогателно грижовни, в стремежите си да ме измъкнат по някакъв начин. Ясно е само едно, този процес настъпваше бавно, постепенно, завесата на видимостта се съдираше неохотно, но все по-необратимо и дупките в нея се превръщаха в ивици, движени от вятъра, а светът на нещата прозираше през тях така, че постепенно в мен узряваше убеждението, че мога да преминавам оттатък, без да напускам отсам.

Тогава не можех да си го обясня това ново усещане, даже се плаших от него, защото мислех, че съм полудял. Немислимо беше да споделя каквото и да било от новите си усещания с когото и да било, без той да се отдръпне ужасен от мен, без да ме помисли за луд.

Иначе нещата по повърхността си вървяха в своя обичаен ред, ходех на училище като всички, пуших тайно като повечето, продължавах по инерция да се срещам с Антония, от време на време посещавах и Анита, която, искаше ми се да вярвам, беше открила нещо особено в мен и продължаваше да ме обучава с нескривано удоволствие в света на чувствените наслади, а те се отдалечаваха все повече в съзнанието ми от чувствата — извън леглото това момиче продължаваше да ми бъде по-скоро противно. Вземах от нея това, което ми беше нужно, за да си тръгвам всеки пък по-уверен, или както се изразяваха по онова време — възмъжал.

С Антония нещата вървяха иначе, срещяхме се все по-рядко и мълчахме повечето време, усещах, че и ръцете ни постепенно изгубват способността да си говорят, че процесът е необратим. А беше странно, та нали тъкмо тогава започнах, подтикнат от света на нещата, да разбирам нейната странна поезия, по-точно стана ми ясно, че за да я възприема, трябва да спра да се опитвам да я разбирам. Но вече беше

късно, какво му беше късното, не знаех, знаех само, че вече е късно, топката се е търкулнала по наклонената плоскост, придобила е съответното ускорение, с което никой вече не е в състояние да я спре. Вървахме и мълчахме, и мълчанието помежду ни все повече и повече се превръщаше в тишина.

Окончателната раздяла дойде от само себе си, по онова време се ходеше на бригада през лятото, целият клас заминаваше за един месец някъде на лагер — преди обед работехме в селското стопанство, а през останалото време си играехме на войници според волята на командирите на бригадата — строявахме се, марширувахме, оставяхме се да бъдем унижавани от началниците, които пък си играеха на генерали. Когато се върнах от тази бригада, някак си вече не се сетих да я потърся, а и тя не ме потърси. Не се сбогувахме, не си казахме каквото и да е, просто престанахме да се виждаме.

Видяхме се няколко месеца по-късно, през пролетта, в сладкарница „Космос“. До нея на масата седеше високо момче, което ми се стори познато.

— Ето кой ще илюстрира вечерта — каза Антония веднага като ме видя, после ме представи на новия си приятел като художник.

— Запознайте се, моля — каза тя, именно „моля“, с което ме удиви. — Сашо е композитор, той пише музика по моите стихове, предложиха ни да направим поетична вечер в ДНА-то, нещо като „Поезия и музика“, можеш да я илюстрираш — с твоите картини вечерта ще се завърши.

Слушах я удивен — „Поезия и музика!“ — това ли беше тя? Обикновена, приземена, „нормална“, предъвкваща шаблони. Той ли, нейният Сашо ли я беше свалил на земята? Погледнах го внимателно и изведнъж го познах. Нямахте съмнение! Той беше. Бях го видял, когато за пръв и последен път престъпих прага на моята поетеса, там, свойски изтегнат на леглото ѝ, когато мебелите по незнаен каприз споделиха с мен хубавите си мигове. Той беше предопределен да бъде хубавият миг на нейното легло.

— Ама, разбира се, аз съм виждал един Ваш портрет, нали е Ваш, от Вас рисуван, искам да кажа, неин портрет — заговори Сашо. — Да, да, трябва да Ви кажа, че, струва ми се, го харесах, може да се каже, че го харесах, макар че е доста странен, да, да си призная, намерих го доста странен, няма външна прилика, може да се каже, че

няма, обаче има музика, много музика има вътре, ако разбирате какво искам да кажа, и ми направи впечатление, да, направи ми впечатление.

Целият този речитатив, изговорен монотонно на един дъх, ме накара облекчено да се усмихна.

Защото това беше епилогът — и той беше хубав епилог. Спокойна, уравновесена, смело плуваща в морето от сентенции, които изсипваше щедро новият ѝ приятел. Повече не можех да искам за нея. И от нея. Затова се извиних учтиво, че за жалост нямам време и няма да мога да участвам в проекта им, но ще направя всичко, което е по силите ми, за да мога поне да го видя, е, ако нещо не ме възпрепятства, във всеки случай най-сърдечно им желая на добър час. И излязох.

Виж сега, това аз ти го разказах — не че има нещо общо с онова, за което ти говоря, но само за да задоволя любопитството ти. За да не ме питаш после какво стана с това или онова и да не си измисляш нещо, дето не е било. Хората винаги са били любопитни за онова, което се случва, особено пък ако знаят началото на една история, трябва непременно да научат и нейния край. Хората не знаят, че нищо никога не се случва, че историите нямат край, така както нямат и начало, целият им смисъл е единствено в онова невидимо и неосезаемо, което е извън тях, но което ги представя тъй или иначе в заговор с нашето въображение, обречено да вярва в собствените си измислени истини.

Като търси яснота, и понеже въображението му се чувства неспособно да довършва уж чужди истории, човекът сам се гмурка в манипулацията като във водовъртеж. То, въображението, не се осмелява своята собствена история да довърши като хората, поне не си признава, че без да иска, само си я довършва, та хвърля вината за нейното довършване по тоя или оня начин върху някакви неясни, независими уж от него, сложни и враждебни или благосклонни всемогъщи обстоятелства. Едно време гърците са ги обожествявали тези обстоятелства, персонифицирали ги и цяла митология измислили, та наблъскали Олимп като препълнен хотел на Слънчев бряг!

Не, че всичкото това аз още тогава съм го разбирал, не, но го усещах по някакъв начин. Измислихме си времето, че да има с какво да си го пълним. Какво казваме, като казваме „хронология“? Подреденост, нали? На измислицата. Обаче, за да мога да ти разкажа онова, другото, трябва да се откача от думите на времето. Защото оттатък няма поред.

Там цари божествена безредица. Там днес си старец, а утре си дете, ако въобще допуснеш там да има старци и деца, тези работи ти ги казвам за прегледност.

Или си го представяш като история, която спира и прави вертикални сондажи и дисекции на мига? Ама не, мигът, колкото и бездънен да е, и той е от времето, той е неговата най-малка съставна част, неговият атом и като такъв си остава във времето, в измислицата. А онова, другото, е извън времето и не паралелно, паралелно означава едновременно, значи пак нещо, дето протича заедно, абе, пак временно нещо. Не, но извън, съвсем извън.

Онова, в което може да се отрази, е усещането. Както, да речем, когато си сутрин на морския бряг, ти не си сутрин и не си на морския бряг, ти си целият вътре във всичкото това, част си от сутрин на морския бряг, не си там, където е, но си това, което е. Хем частица, хем цялото, приемащо тази частица за частица от него.

Та по същия този начин всичко започна — ето, казвам започна, та да ме разбереш, защото в определен смисъл в средата на времето то имаше начало, имаше среща, а после, ето, сега казвам и после за удобство, се оказа, че нищо никога не е започвало, не се е движело, било е без „започна“ и после над „започна“ и после, но винаги и всякога.

И за да има за какво да се хвана, се хващам за четката като за начало. На другата сутрин, след като се събудих, няколко дена покъсно. И четката беше на прозореца, и в четката бяха цветовете. Те бяха в четката така, както се бяха наслоявали дълго и търпеливо, докато нежната ръка на майка ми ги беше полагала върху пространството на платното във времето. И защото в различно време бяха те оставали на дръжката на четката, така бяха събрали времената върху една дървена дръжка, за да ги пренесат през времето в нашето време, и като гледах тази четка и засъхналите бои по нея, ръката ми улови друга четка, тънка и чиста четка, която бях получил нощем на сън от моята майка, която моята майка ми беше подарила, за да рисувам с нея четката, която бях откраднал от нея.

Това завършваше цикъла и ме освобождаваше. От какво? Не знаех, не е моя работа, моята работа беше да рисувам четката.

Отворих дървената кутия с маслените бои, вече нашарена от мен самия, извадих палитрата, върху която се бяха спрели пъстрите

времена на предишните ми опити, внимателно развих капачката на охрата и изцедих малко боя върху дъската, добавих жълто и стиснах четката. Рисувах бързо, смесвах боите, добавях капка ленено масло, в стаята замириса упоително на терпентин. Четката изплуваше обемна и жива от белотата на картоната, уютно положена в мекотата на перваза на прозореца, зад който лежеше неподвижно утринно море, в което през пелената облаци се беше утаил изгревът. Тъмните строги цветове проникваха в моята четка и я правеха сериозна и замислена.

Никога преди това не бях рисувал толкова точно от натура, по-вярно и по-ярко, отколкото беше самата натура, безсмисленият на пръв поглед сюжет създаваше смисъла си в точността на изпълнението. Даже не успях да се учудя, че можех така да рисувам, ръката ми рисуваше сама, без някога да се беше учила да го прави по този начин, и аз само съзерцавах процеса на създаването като истински творец, тъй като, отделен от ръката си, аз създавах отстрани и от нищото.

Беше лято и беше ваканция. Баща ми и Марина, по онова време още се понасяха, щяха да заминават някъде с колата, аз бях отказал, може би Марина беше влизала в стаята ми, докато рисувах, може би беше ми говорила нещо във връзка с това, което рисувах, сигурно ме беше уговаряла да ида заедно с тях, или ме информираше, че закуската ме чака на масата в кухнята, аз сигурно съм ѝ отговорил нещо, навярно съм ѝ казал, че никак не съм гладен, че ще водя Адриана на плаж, а след това имам уговорка с едно момиче, и добре, нека донесат за вечеря попчетата, дето ще ги налови баща ми на Отманли, сигурно тя се е съгласила да ме остави намира и ме е погалила по главата, както правеше, оставяйки в мен, кой знае защо, мътно чувство на вина.

Всичкото това би могло да се случи и сигурно се беше случило, но аз не си го спомням. Помня само как полагах щрих след щрих, линия след линия, петно след петно, как изтривах четката в напоената с терпентин кърпа, и рисувах, рисувах, рисувах.

И изведнъж съвсем неочаквано картината беше готова, и повече нищо не можеше да се прибави или отнеме от нея.

Просто бях свършил и трябваше почти насила да оставя четката в кутията; мисълта, че повече не мога да рисувам тази картина, непоносимо ме натъжи, трябваше да се сбoguвам рязко с нещо, което ме бе изпълвало с щастие, да го откъсна с болка от себе си, както майката откъсва новородената си рожба с болка от утробата си.

Това ярко усещане, което щеше да се повтаря с всяко завършено нещо, истински завършено, ме озари с прозрението, че моя е единствено ръката. Онова, което тя създава, не ми принадлежи от момента, в който го завърша. Не трябваше да завършвам творбите си, ако искам те да останат мои, но как можех да не ги завършвам, когато ръката ми сама щеше да ги завърши.

Затова ли Леонардо беше влачил навсякъде „Мона Лиза“ със себе си, все се беше опитвал да я завършва, и все твърдеше, че не може да я завърши? Не зная. За мен, обикновеното момче, екстазът на последната мазка, на последния щрих, с който изпращах картината в света въпреки болката, която ми носеше, беше свят. Той си беше мой.

Така си мислех, докато бършех изпотеното си чело с един чист ъгъл на кърпата и гледах картината. Нещо в нея привличаше, теглеше към себе си, както подводното течение, наричано мъртво вълнение, властно ни тегли навътре в морето, без да имаме сили да му се противопоставим.

Исках докрай да осъзная това, което бях направил, исках да мога и по-нататък да рисувам така, исках да разкрия собствената си тайна, затова впих поглед в нарисуваната четка, докато очите ми се насълзиха от виждане и четката се раздвои. Както нещата се раздвояват в очите ти от превалено виждане в тях, но не точно така, защото те се раздвояват хоризонтално, а четката се раздвои вертикално, разтвори се и между нея се появи тъмна дупка, стори ми се даже, че видях стълба, водеща надолу, хрумна ми безумната идея да тръгна по стълбата.

И тръгнах.

Слизах дълго в тишина и накрая излязох на мястото, на което очаквах да видя морския бряг, но морето го нямаше, вместо него имаше поляна, а зад нея гора от големи широколистни дървета, слизаща надолу в далечината.

На поляната седеше майка ми, а до нея жена, облечена в кожени дрехи, с нещо като препаска на гърдите си, в която дремеше бебе. Като ме видя, майка ми се усмихна, стана, тръгна към мен и ми подаде двете си ръце. Беше млада и безгрижна.

— Ето те и теб — каза ми весело, — знаех си, че ще намериш вратата.

Исках да я попитам нещо, даже не си спомням какво, но тя ме остави, обърна се към жената и ѝ заприказва нещо, като ме

поглеждаше от време на време. Не разбирах езика, на който говореше тя, но беше ясно, че говори за мен, защото жената се загледа в мен, усмихваше се и кимаше.

Прииска ми се да ѝ подам ръка, но по някакъв начин разбрах, че не бива да го правя. Вместо това жената стана, приближи се до мен и ме целуна. Ухаеше на мед и чак сега забелязах пчелите, бръмчащи наоколо, както и странните кошери, изплетени от пръчки като кошници в сянката на дърветата. Пчеларката ми подаде пръстена паница, пълна с мед, и ми каза нещо. Изглежда съм имал много объркан вид, защото тя се усмихваше и ме подканваше с глава, а накрая, за да ми покаже какво очаква от мен, натопи пръсти в меда и ги пъкна в устата си. Последвах примера ѝ, докато тя весело гонеше събралите се около паницата пчели. Медът ме изпълни с аромат, беше много вкусен, леко нагарчаше, във всеки случай беше много по-различен от меда, който познавах. На цвят беше тъмен, почти черен. Майка ми също си взе и каза нещо одобрително на жената. Тя се зарадва и заприказва нещо бързо, бързо.

— Странно е, че не разбираш езика — каза майка ми тихо, — нали си тук? Сигурно трябва време да свикнеш. Медът е много важен за тях, но той трябва да се пази — в горите има много мечки. Затова жените трябва да пазят. Той е много силен този мед, с него не трябва да се прекалява, пчелите го събират от всякакви цветя, а има и такива цветя, които водят до безпаметност, с този мед човек може да се напие.

— Къде е това тук? — попитах. — Къде е морето, защо не го виждам?

— Морето ще дойде по-късно — каза майка ми. — Сега то е още там, зад гората, на шест часа път отук. И в него има много риба, веднъж седмично мъжете ходят дотам и донесят големи риби, приличат на шарани, но по-големи, метър дълги. Те са много полезни риби, месото им е вкусно, а от костите им стават отлични игли.

Удивлението ми направи място на неосъзната носталгия към този непознат свят, сякаш бях живял някога в него и го бях напуснеш, нарамил хилядолетия на рамо, тъй както бях нарамвал големите метрови шарани.

— С миналото се свиква бавно — говореше ми майка ми, — бавно, на пръсти се прониква в него, иначе то ще се пошегува с теб, а не всеки може да понесе шегите му.

Не спирах да ям от чудния мед, не можех да се спра, той ме замаиваше, упояваше ме и с всяка глътка този свят ми ставаше по-ясен, по-разбираем.

Детето се беше размърдало, сигурно беше гладно, жената извади пълната си розова гръд от кожената пазва и му даде да суче, то лакомо засмука и се успокои, а майка му пееше някаква монотонна песничка, на която ми се струваше, че започвах да различавам отделни думи, но не можех да ги свържа в завършени мисли и изречения. До мен достигаше „светлото слънце на огнен кон“, „силен воин на пълната луна“ или „от пълната луна“, „зоркия поглед на сокола“, като при това „соколът“, не знам защо, беше „майка сокол“ или „великата майка с очи на сокол“.

— Момче ли е? — попита майка ми.

— Момче — отговори жената, — ще бъде ясен воин и Соколът ще му даде от силата на погледа си.

Това го разбрах напълно. Тогава двете се разсмяха звънко и смехът им се разля като гръм, обхвана света и започна да го рони, както се рони царевичен кочан или пясъчен замък на морския бряг, усили се и ме оглуши, и всичко се срути като театрален декор пред очите ми, и разкри отново стаята ми и една картина пред мен, още мокра, на която четка беше нарисувала четка, и в ушите ми продължаваше да звъни и звъни, и това беше вече звънецът на вратата, и трябваше да стана и да отворя, а не можех, защото тялото ми беше станало неимоверно тежко и по пръстите ми още лепнеше медът. На вратата ме чакаше Адриана с пъстра лятна рокля и пояс с глава на пате на кръста.

— Хайде бе, Ник, какво правиш толкова време, морето ще пресъхне, докато отвориш!

— Знам — казах, — знам, аз бях там.

— Без мен — засмя се Адриана, — аз не обичам сухите морета, море на прах — разтваря се във вода — три пъти преди ядене!

Плажът си беше там, също и морето, даже беше успяло да се позатопли и босите ми крака изпитаха веднага блаженството на хладната ласка, силата ѝ се разля бързо по цялото ми тяло и го изпълни с усещане за чистота и съвършенство.

И все пак не ме напуснаше мисълта, че паметта на това място е в мен, бях видял тази памет, бях се оставил тя да ме обгърне, бях вкусил

от меда ѝ. Вкусът още лежеше в устата ми и макар че вълните ме заливаха, не можех да се освободя от видението на онази гора, струваше ми се, че още виждам сенките на дърветата и техните отражения във водата. Между стволите им весело скачаше и пръскаше наоколо вода Адриана, и се смееше, без да се страхува, че ще се удари в тях — та тя не ги виждаше.

Изведнъж видях Антония на брега. Беше дошла, както се бяхме уговорили, на нашето място, беше видяла дрехите ни, беше опъната кърпата си до нашите и сега седеше върху нея и ни търсеше с поглед в морето. И така, както седеше, изведнъж я познах — и изтръпнах.

Беше тя, разбира се, не можеше да има никакво съмнение — пчеларката от моето видение, макар и много по-млада от нея, не можех да сбъркам тези черти, бях видял в далечното минало нейния бъдещ образ.

Смях, весел смях на момиче, смехът на Адриана прогони прозренията и морето стана пак само море, ако може да се каже такова нещо за морето, както и Антония, която се беше съблякла на пясъка и идваше към нас през вълните, изтръпнала от хладната им прегръдка, с ръце, протегнати към мен, да ме прегърне.

Да, това беше лятото, преди да замина на оная бригада и да ѝ дам възможност да срещне оня музикант, за когото ми беше разказало леглото ѝ. И още тогава, въпреки ласките, въпреки безгрижието на нашите игри с Адриана, въпреки смеха, слънцето и горещината, която се катереше по раменете ни, ние знаехме, че присъстваме на един заключителен фестивал, че това наше първо лято ще бъде и последно.

Ето защо аз не ѝ разказах за миналото на този бряг, докато лежахме на пясъка и тя се опитваше да подреди думите в ритъма на морските вълни. Просто лежах и рисувах с пръст по пясъка, и си мислех, че само най-несъхранимите следи са вечни, че жестът, движението на ръката са по-истински и по-трайни от следата, която оставят, най-вечното платно се оказва пясъкът.

До деня, в който заминах на бригада, рисувах и скитах по световите. Не всички пътешествия бяха така ярки и запомнящи се като първото, невинаги в края на пътеката ме чакаше майка ми, най-често бяха непознати, понякога само гласове, понякога странни животни, които ми говореха, без да движат устите си, но така успявах да им

говоря и аз и често ме придружаваше само като присъствие почти невидимо кристално същество, онова, което бях видял на стълбата ли?

От него научих, без да съм разговарял с него, просто научих, че кристалният свят е само един от световите на раждане, от него се раждат много други светове и ключът за техните врати е в мен, някъде в сърцето ми, и трябва да не ме е страх, но да бъда изпълнен с доверчивост, за да не се отрази сянка на враждебност към тези светове, а само свобода и сила да ме водят през тях, учеше ме да виждам техните сенки и отражения навсякъде около себе си и в тоя свят, в който сме избрали да живеем и който наричаме реален, защото не знаем как иначе да го наречем.

Тогава разбих какво е искала да каже майка ми, когато ме учеше да гледам морето, тогава се докоснах и до смисъла на морето, но това знание не може да се изкаже с думи, няма да стигнат всичките думи на света. Защото това са асоциации — всяка дума се разпада на звуци и се свързва с образи или сенки на спомени, и всичко е свързано като тънка паяжина, всичко е тук за тебе, в ръката ти, в четката ти, в несамотата ти, която тогава осезаемо ме връхлиташе като бурен вятър, и се оставях да бъда омотан в тази паяжина като пашкул, както паякът омотава мухите в безпаметство.

Световите се смесваха, застъпваха се, нахлуваха един в друг с такава скорост, че невинаги успявах да реагирам адекватно, когато по средата на някаква среща с прастари същества на дъното на океана, които искаха да ми кажат нещо, най-ненадейно се оказвах лице в лице с Марина, която ме питаше и чувах само края на въпроса ѝ, и го осъзнавах трудно, като да беше на чужд език, и се опитвах да го свържа с началото, и не знаех какво да ѝ отговоря.

— Много си разсеян — смееше се тя, — къде блееш?

И ме погалваше така, че ме побиваха тръпки.

Адриана, с която бяхме подновили разходките си, макар и вече не на нашия Остров на съкровищата, а просто в морската градина, не ми се сърдеше, беше свикнала на моите пропадания, тактично не ме питаше и къде съм бил, само тихичко казваше:

— Ник се отнесе!

И аз ѝ бях благодарен за това.

Сетне този период прекъсна рязко със заминаването ми на бригада, така както се скъсва филмова лента на най-интересното

място, блясва белият екран и си спомняш, че си само в киносалон.

Не, че беше нещо особено, най-обикновена лятна бригада си беше, на каквито ходехме тогава всяко лято по един месец. Май че брахме бадеми, но може да са били и малини, сега не мога да си спомня, няма и значение. Имахме си трудовите норми, които трябваше да изпълняваме, лошата храна в столовата и ефрейторските поръжки в смешната игра на офицери и войници.

Единственото необикновено нещо беше, че всичко си беше напълно обикновено, привично, движеше се по инерция, та даже блокът, който си бях взел, за да рисувам в свободното си време, остана празен. На подобни места човек не може да остане сам, а рисуването изискваше точно това — да останеш сам. Виж, самотност не ми липсваше, човек може да бъде най-самотен сред тълпата, дори тайните упражнения по пиене и пушене с момчетата не можаха да ме приобщат към някоя група.

Та няма смисъл да бъде говорено за тази бригада. Не, че нищо интересно и достойно за описване в нея не се случи, но то е интересно за друг разказ и достойно за описване от други хора, към моя разказ и към мен то няма почти никакво отношение. И не би могло да има.

Нали тогава прекъсна връзката ми със световите.

Нещо повече — вече се затруднявах да си спомням за тази връзка, обърквах се в противоречивостта на спомените си и започвах полека-лека да се уверявам, че всичко само така ми се е сторило, нещо повече — че съм си измислил, че ми се е сторило, че даже поредицата от болезнени халюцинации, както ги бях нарекъл тогава, не се е състояла, а аз си въобразявам, че се е състояла и че си спомням за нея. Следствие на някакво психическо натоварване. И самите откъслеци от спомени бяха толкова фрагментарни и противоположни, че ми даваха сериозни основания да се съмнявам в тях.

Не можех тогава да зная, че това са усещания по вертикала, дълбочинни анализи, при които пластове са натрупани един над друг. Затова едно и също „реално“ събитие ми се представяше в коренно различна светлина — веднъж си спомнях за него като за мимолетно явление, траяло няколко секунди, две-три разменени думи и толкоз, друг път си спомнях за дълги, траещи часове, че и дни, разговори, срещи, приключения в рамките на същото събитие. По-нататъшното ми връщане към това събитие раждаше с активното участие на

развеселеното ми въображение нови и нови подробности, а понякога — и все по-често — се извършваше обратният процес, подробностите се заличаваха, сливаха се в обобщения и въображението ги сваляше като с мокра гъба от черната дъска на съзнанието ми.

Тогава си мислех с известна досада за въображението като за лъжец, каращ ме да вярвам в собствените му измишльотини, много по-късно ми се наложи да узная, че то е истинският творец, който гради картините и образите на реалността, тъй като е дар от Твореца и част от неговата същност, елемент на чистото творчество, най-истински съществуващото във Вселената. Но разумът беше окован в законите на логиката, поръсен с щипка диалектически материализъм, единствено правата философия, над която се мъчехме в училище.

Ето и сега, след толкова време, споменът за онези събития се е трансформирал в спомен за това, как съм си ги спомнял по-късно, той е спомен за спомена.

Понякога си спомнях достатъчно реално за дълги разговори с пчеларката в нашата среща на поляната, тя ми разказваше за това, как се прави пръстена паница, как се плете кошер, даваше ми тръстикови пръчки и ме учеше да ги извивам и сплитам една в друга, показваше ми как се хваща избягал пчелен рояк с помощта на едно особено цвете, привличащо пчелите, разказваше ми също за живота на пчелите, за разговорите им, да, тя разбираше езика им и ме научи да го разбирам, може би цели седмици тя ме учеше на основите на полета им, танцуваше танца им и аз трябваше по нейния танц да позная къде има нектар, в какви количества и с какви свойства, както познавах безпогрешно другите пчели, и това беше част от моето обучение като пчелар, когато ме беше взела за чирак седем години (откъде се взе това „седем години“?)

В следващия миг се сецах, че срещата ми с тази жена, доколкото се беше състояла, беше продължила само мигове, може би само един-единствен миг хоризонтално време, и за този миг аз даже не се бях научил да разбирам езика, няколкото думи, които тя ми каза.

Откъде можех тогава да знам, че и в най-обикновените срещи и разговори, които имаме, преминавайки през живота си, неизменно присъства онова вертикално измерение, в което се осъществява нашата истинска среща и разговор, които в мимолетността на хоризонталната

памет просто не забелязваме, но които са там, винаги готови да се отзоват на нашето повикване, стига да знаем как да ги повикаме.

Е, тогава тези необясними спомени ме плашеха дотолкова, че просто си забраних да си ги спомням, и се хвърлих с цялата си енергия и воля в скуката на бригадирския живот. Не, че нямаше нищо интересно, имаше, разбира се, и романтика, и дивотии, и звезди, и момиче, с което ги гледахме, като се държахме за ръцете, но това са други работи. Бях уверен, че след бригадата срещите ми със световите по някакъв начин ще се възобновят, но това не се случи. Просто не се получаваше и, кой знае защо, това ми действаше успокоително.

Имах много време. Имах време до започването на училище, имах време да се разделя без срещи и думи с Антония, имах време да гледам бурното августовско море и да рисувам Адриана по сухия пясък, тогава не, но по-късно осъзнах, че съм бил щастлив. Щастието е там, където отсъства необходимостта от него, където не страдаме от неговата липса.

И все пак нещо липсваше, някакво усещане ми беше грубо отнето, някакво очакване за нещо, което не може да бъде изречено, и точно затова е може би най-главното, най-същественото усещане за свобода и цялостност, което ми беше познато от малкото ми срещи с него в детството.

По онова време започнаха и скандалите вкъщи, беше измината едва половин година, откакто баща ми се беше оженил за младата си жена, непоносимостта дойде доста рано, но се оказа, че за това има и конкретни причини, и въпреки че не ги споделях с мен, аз започнах да ги разбирам.

С първите есенни мъгли, в които се губех с удоволствие в свободното си от училище време, у дома се настани някаква особена изнервеност, баща ми и Марина плуваха в нея от сутрин до вечер, разговаряха едностранно, разминаваха се с изпънати лица. Нещо ставаше, някаква особена мъгла висеше във въздуха и баща ми я подсилваше с цигарите си, зад чийто дим се криеше. От какво?

Подозирах, че моята втора майка беше дошла при нас, загрижена преди всичко за себе си. Възстановявайки отделни думички, съединявайки ги като хартийки от скъсано писмо, разбрах, че бракът със заместник-директора я е спасил от уволнение — доносителите до управлението, написани от анонимни доброжелателни мръсници, бяха

изровили нейния ранен брак — поради забременяване — на седемнайсет, за спонтанния аборт и развода, два месеца по-късно, за дългото ѝ безплодно годеничество с някаква съмнителна звезда на провинциалния футбол, преди да се премести в Бургас и да се опита да започне всичко отначало. Бурното ѝ минало вървеше на пръсти зад нея и ѝ нанасяше неочаквани удари в гръб на всяка крачка. Да, да, по онова време това се смяташе за бурно минало и беше напълно достатъчно Марина да бъде единодушно обявена за недостойна да упражнява педагогическа професия и да възпитава младото поколение в комунистически идеали, пък било то и чрез физкултура.

Ловко пресметнатият ѝ роман със самотния ми баща, самия той разведен, но по вина на съпругата, и следователно достоен за длъжността, която заемаше, бурното им приключение, завършило с брак, беше я спасило от уволнение и заздрави позициите на баща ми. Поне така са го мислели, защото излезе друго.

Казах ти вече, че баща ми го подминаха, когато се пенсионира Янкулов, и не го направиха директор, по причина че не беше партиен член. Този факт по онова време можеше да препречи пътя на всяка една кариера и да спре професионалното развитие, затваряйки го в определени кастови граници. Сигурно за добро Марина беше навילה баща ми да издигне кандидатурата си, така много от спирачките пред него щяха да отпаднат. Оказа се фатална грешка.

По онова време, за да приемат някого в Партията, да му позволят да вкуси от „ръководната ѝ роля“, проверяваха благонадеждността му до девето коляно. Започналите разследвания доведоха до смайващи, неподозирани от никого разкрития.

Ненадейно за самия него се оказа, че моят дядо, оня същия, когото виждах на две години веднъж в онова сливенско село, бил едър земевладелец преди комунистическата ера — всъщност имал няколко декара повече от разрешеното като минало от новите канони — противният русизъм „кулак“ изпълни заредения въздух.

Отгоре на всичко едно „прегрешение“ от миналото, отдавна забравено, като противна змия изпълзя от леговицето си, където беше дремало повече от четирийсет години, и опита силата на отровата си върху нищо неподозиращия ми баща.

— Защо не си ми казал нищо за това? — питаше той, когато същият този дядо, зарязал зарзавата и животните, се появи в Бургас

блед и небръснат, като че бе станало нещо непоправимо. — Ако знаех, щях ли да правя постъпки.

— Ами бях забравил — оправдаваше се с треперещ глас старият, — толкова години оттогава. И откъде да знам, че така ще стане, той Мокана на времето, кой да го знае, за хулиган го имахме в селото, не искаше да работи, ходеше да се мае, знам ли го. Дойде веднъж да иска пари, хляб да ми иска. Аз го знаех лумпен и нехранимайко, отде да го знам, че е минал към партизаните, аз против партизаните нищо съм нямал, имаше едно момче, на моя братовчед, ще ти се падне на тебе втори братовчед, Манолчо, добро момче беше, като мина в Балкана, що сме треперели да не го утрепят, и водосвет съм плащал за него в църквата, ама тъй и не се върна — и гроба му не се разбра къде е, разнасяли го гадовете да го показват за назидание и някъде край пътя го заровили — е, какъв фашист съм аз, ама тогава, като дойде Мокана и ми беше причерняло пред очите, таман се бях разправял с едни акцизни и вярно казах му: „Като си гладен, върви да работиш, какво правиш с тоя шмайзер из гората да плашиш порядъчните хора!“. Ама аз го имах разбойник него, че и страх не ме беше, знаех, че няма да посмее да стреля, страхлив го помнех, ама те, страхливите, са и най-отмъстителни. И той ме напсува: „Мамка ти кулашка — вика, — ще ви изтребим ние като класа, ще ви изтрием от лицето на земята, ама още не е дошло времето, ти тия думи, дето ми ги каза, с кръв само ще ги измиеш“. И, хе, сега излезе, че съм отказал хляб на партизанин, активен борец, че съм го и наругал. А дето не го предадох на властта тогава, можех да отичам до полицията, те тогава за главите им и пари даваха, един от горната махала си построи цяла къща, изяде главите на едни момчета от Котелско мръсникът, ей на такава мръсотия не съм способен, каквито и да са, тогава ги мислех заблудени, от друга страна, и властта не беше цвете, макар че лично аз с нея разправии няхах, ама, нали ти казвам, имаше хора и хора — и най-свестните, дето бяха тръгнали да умрат, те и умряха, останаха повечето такива като Мокана, да вземат властта сетне и да почнат да колят и бесят. И като го видях в Областния комитет на Партията голям началник, работата ми стана ясна. Ако беше сега Манолчо... Ама не, на Манолчо и гроба му не знаят къде е, и плоча няма на къщата им, като напълниха окръга с паметни плочи, та заприлича на музей, за него не се намери.

И така баща ми разбра с удивление, че е син на кулак — богат селянин, враг на народа, който трябва да бъде унищожен физически, за да бъде премахната класата им според тогавашните понятия, и на фашист, отказал да помогне на народен борец за свобода и против фашизма и капитализма, сиреч партизанин. И понеже синовете отговаряха за „престъпленията“ на бащите си и носеха последствията от тях, то моят баща се оказа не само недостоеен за Партията, той се оказа недостоеен за поста, който заемаше, заместник-директор, че даже и за отговорната учителска професия, призвана да възпитава, както казахме, в комунистически идеали.

Баща ми се разтича, тръгна по инстанциите да обяснява, да обещава, да се извинява, обаче всичко напразно. Оня беше станал важна клечка, Мокана — тъй и не разбрах истинското му име, и сега случката, която не беше забравил му беше дала повод да развихри отмъстителна енергия, шефовете обичат да доказват силата на властта си, най-вече за да лекуват комплекси и да потискат гласа на собствената си съвест.

Най-сладкото за тях беше, че изобщо нямаше нужда кой знае какво да се прави, една докладна записка и готово, могъщата машина от нагаждачи безотказно увеличаваше стократно силата на действие, затова съвсем на място беше изразът „само да си мръдна пръста“ — нищо повече не е нужно и за да се започне една ядрена война — натискане на едно копче, мръдане на един пръст. Как са се опивали от такава почти богоравна власт, как са треперели, че онези отгоре също могат да си „мръднат пръста“ в тяхна посока, не ми е работата да мисля. Важното е, че от мухата беше направен слон и че върху баща ми се стовари неочакван коварен удар.

Не, не го уволниха, даже остана на поста си, но срещу него се създадоха известни настроения, както се казваше тогава, които активираха завистниците и враговете му в техникума, хора, които бяха яли на нашата трапеза, бяха се смели угоднически с него, бяха го хвалили, и техните сегашни подмятания и забележки — нали сега те, неговите подчинени бяха по-горе от него в досиетата си — правеха непоносим делника му.

У дома не му беше по-леко, Марина отначало правеше скандал по всеки повод, след това започна да мълчи, ходеше като сянка из къщи и отговаряше едносрично само когато беше необходимо, лицето

й се удължи и застаря, под очите й се появиха сенки, сигурно плачеше нощем. Като не знаеше върху кого, баща ми прехвърли яростта си върху нея, нали тя го беше накарала да подаде документи, тя беше първопричината за неговото падение. Изобщо започна се една...

Виж сега, тези работи са скучни и глупави, за тях не ми се разказва, няма и смисъл, искам само да ти кажа до каква степен тогава владееше фатализъм сърцата и духовете на хората, доколко те се усещаха подчинени, ако не на сляпата съдба, то на неблагоприятното стечение на обстоятелствата, че те позволяваха тези обстоятелства да се разпореждат с техния живот в тежката вода на материализма, и като главна цел на живота се славеше безнадеждната поначало борба с тези всесилни обстоятелства.

Това е винаги част от играта, внушенията за зависимост правят човека кротък и послушен, мека глина в ръцете на изкуските ваятели. Но кой тогава да ни каже, че обстоятелствата са вътре в нас, сами сме си ги измислили, за да сме техни роби, и никой не ни е виновен, измисляме ги, за да си живеем по този начин, да се манипулираме един друг, да се командваме, да се държим в напрежение — и все в името на един ред, без който уж не можем. Нямаше кой да ни каже, че ни трябва истина, за да ни направи тя свободни, биеха ни по главите с лозунгов оптимизъм и ни уверяваха, че живеем в най-справедливия възможен свят, тежко му, който се съмнява.

Присъщо е човеку да прекланя глава в очакване на сигурност и уют, да си търси всемогъщи господари, които да му ги осигурят, свободата боде, тогава тя се възприемаше като поемане на отговорност, а диктатурата на тази отговорност ни се струваше по-страшна от диктатурата на пролетариата или, ако щеш, от диктатурата на пазара по-късно в „демокрацията“ и нейните производни — особена разлика няма.

Но нима не се кълнях в отговорността и при условията на несвобода, нима не ни изкарваха отговорни за всичко — за липсата на стоки, за режима на тока, за несъответствията между идеала и практиката? Та нали моят беден баща беше изкаран отговорен за действията на своя баща, преди той самият да е бил роден. Така както внуците на други дейци получаваха обществени привилегии за дейности на дядовците си, извършени много преди да бъдат родени бащите им.

Моят баща беше горд човек и именно затова се примири със съдбата си. След като загуби с един удар уважението, което дълго и търпеливо бе изграждал с професионални умения и таланти, той реши, че най-правилното ще бъде да напусне по собствено желание.

— В края на краищата — казваше той, — време е да си припомня професията, съвсем ръждяха с тази педагогическа дейност, аз съм преди всичко инженер, а не даскал.

През март на следващата година той вече работеше по специалността си — поддръжка на машините в една мебелна фабрика, върна се и усмивката по лицето му, появиха се отново чертежи на подобрения и рационализации из къщи, изпушените цигари на ден отново се върнаха в стария лимит от кутия, кутия и половина. Макар да нямаше вече директорски пост, в новата си работа той получаваше почти два пъти по-голяма заплата отпреди. Изобщо работите се нареждаха още по-добре.

Само че какво означаваха тези промени за учителката по физкултура Марина и нейната кариера, в името на която тя се беше оженила? Нали „общественото презрение“, обляло баща ми в техникума, беше изпръскало и нея с вонящия си катран. Обидата и пренебрежението, с които тровеше делника на баща ми, тя компенсираше с все по-голямата загриженост към мен, и нейното внимание все повече ме смущаваше.

Защото дълбоко в себе си мразех тази жена. Знаех, че нямам причини да я мразя, нямах причини да изпитвам и ревност, напротив, през краткото ни тройно съжителство моят баща ми обръщаше повече внимание, отколкото когато бяхме само двамата с него. И все пак имаше нещо притаено хищническо в нея, нещо, което плашеше, отблъскваше и едновременно с това привличаше като опасно мъртво вълнение, влачеше в неподозирано дълбоки бездни.

Вече беше подадена молба за развод по взаимно съгласие и поради несходство в характерите, беше може би началото на април, в плитката на морския вятър можеха да се усетят топли нишки, градът потъваше в загадъчните паяжини на мъглите, които заличаваха боклуците по разкопаните му улици, скриваха всичко грозно и земно и увенчаваха видимото от дървета и къщи с ореол на приказност, на мечта.

11

ВЪЛНАТА

Тогава се случи и онова необяснимо и страшно, което преобърна вътрешния ми свят като ръкавица.

Беше петък следобед, времето за моите редовни индивидуални тренировки с Марина, които не бяха прекъснали въпреки превратностите на битието ни и които изпълняваха своята функция да ме поддържат в добра форма. Играехме някаква игра под баскетболните кошове, която моята треньорка беше измислила — играта „31“. В продължение на половин час — трийсет минути, трябваше да се вкарат трийсет и един коша. За пръв път бях много близко до тази непостижима цел, Марина беше разсеяна и правеше грешка след грешка, две минути преди края имах вече двайсет и осем коша срещу осемнайсет от нейна страна, бях се амбицирал да ги вкарам тези три последни коша, и не виждах нищо друго, освен топката и коша, Марина, виждайки, че губи, се бореше отчаяно като лъвица и тя цялата зачервена и мокра от пот. Секунди преди края държах топката под коша и сърцето ми туптеше от умора и радост, че успявам, че последното попадение ще бъде факт, че победих.

Тогава Марина хвана ръката ми и не ми позволи да стрелям. Съпротивлявах се мълчаливо и с недоумение гледах мокрото ѝ лице със залепнала за челото коса и странна усмивка на устните да се доближава до моето в това абсурдно боричкане, пот покапа в очите ми, залютя ми и помъти погледа, глухо тупна топката на земята, усетих дъха ѝ по устните си, миг преди те хищно да се впият в моите, солени от пот, изгарящи от умора и страст. И точно в този момент пронизително изпищя хронометърът, отбелязващ края на играта.

— Играта свърши — каза тя задавено, почти без да се откъсва от устните ми. — Ти успя и ме победи, и ще бъдеш награден.

Абсурдността, нереалността на всичко, което ставаше, се вля в умората ми и замъгли съзнанието ми и почти като насън чувствах как тя продължава да ме целува по устните, по цялото ми лице, по челото,

по ушите и очите, а ръката ѝ се спускаше към слабините ми, за да ме намери там готов да я взема.

Да, мразех тази жена, ненавиждах я от дъното на душата си и още повече я желяех, сякаш омразата само засилваше внезапно лумналата ми страст към нея.

Сграбчих гърдите ѝ така, че тя изстена от болка, откъсна се от устните ми, хвана ме за ръцете и ме повлече към момчешката съблекалня и върху една мръсна пейка там стана моя любовница. И откряхна пред момчешките ми очи вратичка към света на телесните блаженства, влагайки целия си опит и разюздвайки потисканата дотогава фантазия, заливайки ме с греховните прелести на един безкраен откривателски дух.

Какво нещо е човекът! Даже сега, след толкова много време, споменът за нея ме разтреперва. Не само от погнуса и отвращение, но и от желание. Защото е наредено да мразим желанията си и да желяем онова, което мразим.

Никога преди това, никога след това тялото ми не е въставало така рязко против душата ми, не е било толкова голям неин враг и не е тържествувало с такава категорична радост над ужаса на нейната агония, над нейната смърт. Как исках да умра веднага, в същата минута, още докато тласъците на екстаза могъщо окънтяваха с тромбонните си акорди моята същност, преди събуждането, преди неизбежното осъзнаване на целия ужас на извършеното.

Да, беше ужасно, беше невиджано, беше непоносимо, а най-страшното беше, че не се усещах само жертва, не бях прелъстен и насилен, но моята воля беше прелъстена и насилена и не отвън, но отвътре, затова нещо в мен, някакво чудовищно нещо в мен, изпълзяло от дълбините ми, желяеше този грях и го желяеше силно и страстно, много по-силно от мене самия с всичко, което бих могъл да му противопоставя. Не тя с всичката си безсрамност беше престъпницата. Престъпникът бях аз, непоносимо беше да го съзнавам, и невъзможно да го променя. Исках го неударжимо и страстно и ужасът на събуждането всяка сутрин, когато върху мен заедно с разсъмването се стоварваха тежко съзнанието за моята окаяност, срамът и отвращението към всичко, но най-вече към мен самия, и в сърцевината на това страдание, като че ли от него самото, изпълзяваше желанието на тялото ми, копнежът му към ново потъване.

Знаех, че Марина от месеци вече не спи с баща ми, усещах, че неговият консерватизъм трудно би могъл да се съчетае с нейната луда жажда за всякакви еротични щуротии, каквито тази вещица експериментираше с мен, и омразата ми към нея беше по-силна от всичко, но като че точно тази омраза ме завързваше за нея като с верига. Мразех я дори повече, отколкото мразех себе си, и съвсем искрено, съвсем сериозно ми идваше мисълта колко хубаво би било да сложа точка — на всичко, на цялата тази кал, на целия този объркан живот.

Но какво ли щеше да стане с баща ми, щеше ли да научи всичко, и то когато мене вече ме няма и не може да ми се скара, да ме набие, даже не може да ми прости?

Наблюдавах го с крайчеца на очите си на вечеря — не подозира ли нещо, не крои ли планове как да ни хване в леглото и да ни убие и двамата, но не, Марина сервираше своите неизменни здравословни яденета, мръщеше се на цигарения дим и отговаряше едносрично, а мен не поглеждаше, а той прелистваше вестника и навярно в главата му се въртяха само мисли за новата му работа, за новите задачи, които го увличаха, както изгубена и отново намерена играчка увлича дете.

Сега си давам сметка, че той въобще не ни забелязваше. И даже разразилият се след по-малко от месец развод не успя да го стресне.

— Е, Никодиме, пак сме сами — каза ми той съвсем спокойно, когато Марина събра куфарите, с които беше дошла, и си замина. — Много важно! Дива коза! Използва те само, докато си полезен за собствената ѝ кариера. Внимавай с жените, ей, коварни същества са това жените, всичко ще направят, ако трябва да те омотаят, а после те изцеждат като лимон и те захвърлят!

И той пъкна цигара в устата си и се засмя. Не можеше да знае той за нашето припряно сбогуване в коридора, за горчивата ѝ целувка, с която сякаш изсмукваше силите ми и изтръгваше обещание за вярност там, в новата ѝ квартира, чак в „Славейков“, за тръпката от погнуса и желание, която като електричество ме разтърсваше при всяко нейно докосване. Но видя облекчение на лицето ми и го изтълкува посвоему.

— Нали — каза той. — Край на скандалите и разправиите, отсега нататък ще се живее спокойно. Край и на диетите, довечера отиваме да ядем свински пържоли!

Разбира се, моето облекчение имаше съвсем друг повод. Съвестта ми се чувстваше донякъде измита, та нали Марина вече по никакъв начин не ми се водеше майка, тя вече не му беше жена, тя беше свободна, както и аз бях свободен, бяхме свободни да се мразим и да се обичаме, да се измъчваме и извисяваме, сега изгарящото чувство на вина бавно отстъпваше място на някаква момчешка увереност и даже известна гордост, едва ли някой от съучениците ми имаше възрастна любовница, (по онова време думата „любовница“ беше остаряла, казвахме „приятелка“, но Марина не ми беше приятелка, любовница беше точната дума), истинска жена, с която да откривам страница по страница удоволствията на телесното сближаване, възторга от секса.

Та нали тя поради възрастта си по никакъв начин не би могла да ми бъде майка, беше по-близо до моите години, отколкото до тези на баща ми, аз обичах баща си, но заслужаваше ли той този пожар от бликащи идеи в леглото, тази жена, чието въображение нямаше граници, не познаваше насита.

Така тази връзка придоби силует на нормалност, макар че, строго юридически погледнато, беше прелъстяване на малолетен (макар на месеци от пълнолетието), и то от учителка! Умът ми не може да побере какъв скандал би се разrazil в провинциалния град, ако по някакъв начин тази работа се разчуеше, затова трябваше да се спазва строга конспирация. Три до четири пъти седмично веднага след училище вземах автобуса за „Славейков“, един доста отдалечен от центъра и морето жилищен комплекс още в процес на изграждане, достигах на зигзаг между калища и строителни отпадъци блока, в който живееше тя, влизах в съседен на нейния вход и през общото мазе достигах до асансьора към нейната врата, усещах се като герой от приключенски филм, като разузнавач, рискът да бъдем хванати, забелязани, проследени, усилваше романтиката на нашето удоволствие, придаваше му пикантна прелест. Малки захарчета, опитващи се да подсладят горчивия вкус в устата след всяка наша среща, почти физическото усещане за низост и падение.

Защото веднага след като си тръгнах, ме заливаше още в автобуса отчайващото чувство за празнота, за някаква изгаряща липса и самота. Защото нас ни свързваше само леглото, думите, които си

хвърляхме, бяха само елемент, само съставна част от сливането ни, игра като всичко останало, извън нея ние не съществувахме.

Колкото и влудяваща да беше нашата игра, откриваща нови и нови извори на удоволствието, освобождаваща ги и опияняваща ни с хладката им влага, колкото и мощно да беше всеизгарящото изригване един към друг, с края всичко свършваше. Всичко. Само задрямалата до този момент омраза се разбуждаше, протягаше се и ме изпълваше целия с отвращение.

Знаеше ли тази жена какво правеше, имаше ли тя съзнание, че по някакъв начин е отговорна за действията си, или жаждата за удоволствия беше затъмнила съзнанието ѝ и я беше довела до окаяното състояние на една ненаситна самка? Та нали извън нашата връзка тази хищница водеше напълно нормален, „порядъчен“ живот на учителка и възпитателка на младото поколение.

Раздвояван между омразата и блаженството, аз с учудване открих, че се хващам за новопоявила се в характера ми черта — надменността, така както пияница се хваща за чашката, за да забрави. Започнах да гледам отвисоко на нежните погледи, които ми хвърляха някои от съученичките ми, какво знаеха тези пикли за любовта, за неизбродимите градини на зрелия секс, в които си въобразявах, че бродя аз, нямах намерение да се занимавам с тях, да ги открехвам на тези теми, да се боря с тяхната свенливост (по онова време съществуваше и такова чувство), що за удоволствие щях да получа от тяхната неопитност и нескопосаност в леглото. Та даже и „специалистката“ Анита, която ме беше направила мъж, нямаше никакво понятие колко прекрасна и изпълваща може да бъде истинската любовна игра. Да се занимавам аз с детинските им свалячески флиртове и навивки за малко „ох“ и „ах“, аз — любовникът на богинята! Усещах се издигнат над пубертетските им вълнения с циничното знание, че всичко е плод на биохимична незадоволеност.

Освободен от трепетите на юношеството — но освободен ли бях, или те ми бяха ограбени, — не получавах ли твърде много и наготово от онова, което трябваше сам да извоювам, награда ли беше това, или проклятие, не осакатяваше ли душата това насилствено прескачане на толкова важен етап от нейното развитие? Не можех да си отговоря на тези натрапчиви въпроси и за да не тормозят толкова много съзнанието ми, опитах се да ги затрупам с ранен цинизъм, да, бях горд, бях научил

повече от другите и това знание ме издигаше над тях, бях нещо повече и тази гордост ме направи нехаен, за първи път през живота си получих тройка, а след това и двойка, вярно, не по физико-математическите науки, а по литература на някаква тема, разглеждаща любовта на не знам коя си там, залутана из българската литература.

Любов ли? Глупости. Е, не го написах така, разбира се, но отношението е било явно и двойката не закъсня. Баща ми, простил се с привилегиите си на педагог, трябваше да ходи да се черви пред учителката, която кършеше ръце в привидна загриженост — какво става с това момче, досега винаги подготвен, винаги прилежен, защо сега така, пубертетът ли, здравословно ли нещо?

Баща ми, който го отдаваше на семейни причини, без да иска да ги афишира, прегърна идеята за здравето. В къщи ми каза, че така повече не може, виждам му се преbledнял напоследък, сенки под очите съм имал, недоспал изглеждам, с трескав поглед, та да не би да има нещо, да не съм започнал да се занимавам с „онова“, което, както знаем, е вредно и за здравето, и за психиката, изцежда младите ми сили и повлича в неправилна посока, макар и пред пълнолетие, аз още съм малък за подобни занимания, трябва да овладеем нагона си в името на здравето, така правят силните мъже, ябълката се къса, когато узрее, всяко нещо с времето си, за всеки случай трябва да ме види невролог, че както е тръгнало, да не проваля бъдещето си с разни глупости, ето на, и успеха си развалих.

И успя да ме заведе в София при някакъв голям капацитет, за когото иначе се чакало с години. Капацитетът седеше зад огромна маса, отрупана с купчини готови рецепти, изслуша го набързо, взе една от готовите рецепти, предписваща витамини, и ми я подаде, като каза да не се вълнувам прекалено много, да си слагам гъон на сърцето, от възрастта е, с възрастта ще мине — изглеждаше много недоволен, че сме го обезпокоили с дреболия, а баща ми плати там, каквото трябваше, и ме помъкна за гарата, където в последната минута хванахме нощния влак.

Иначе срещите с Марина продължаваха с желязна последователност, конспирацията се спазваше неизменно, макар че съседите ѝ вече ме познаваха и някои ме поздравяваха, като ме срещнат. По-късно научих, че Марина, за да приспи тяхната подозрителност, разпространила, че съм неин син, в момента е в

развод с баща ми и аз я посещавам редовно, за да вземам уроци от нея, нали е учителка. Не беше излъгала в тези твърдения, по онова време отношения като нашите бяха считани за такава рядкост, че комбинацията майка — син успокояваше и най-разпалилите махленски фантазии.

И все пак усещах сърцето си да блъска в гърлото ми всеки пък, когато натисках звънеца пред вратата на нашето леговище и то ме всмукваше вътре винаги жадно. Горд от уроците, които тя ми преподаваше, аз смятах, че зная всичко за жените, за техните удоволствия, за секса, а и как иначе — палитрата от импровизации, която моята учителка ми предлагаше, изглеждаше на неопитния юноша едва ли не всеобхватна.

Много по-късно щях да осъзная, че разнообразието от пози и похвати не беше толкова голямо, колкото ми се представяше тогава, то се въртеше, общо взето, около нейното собствено задоволяване и страха ѝ от пресищане, от мисълта, че това нещо, на което отдаваше толкова значение, може някога да ѝ омръзне. Аз бях идеалният партньор за всякакви експерименти, благодарен и отзивчив в ненавистта си и любовта си, в отвращението и възхищението, които хранех към нея, и тя беше направила този риск съзнателно, а в неударжимостта си към мен давеше угризенията на собствената си съвест, в пълното си отдаване потапяше съзнанието, че върши престъпление, опитваше да го забрави в пиянството на страстта, в екзалтираните си изстъпления, които ме смущаваха и увличаха. Та аз не само бях малолетен, не само бях ученик, в известна степен аз все пак бях и неин син. Поне докато траеше разводът, а по онова време той траеше най-малко година, законът предвиждаше помирителни сесии на съда през строго определени периоди от време.

Не може да не си е давала сметка какво прави. И все пак го правеше. Дали защото, както веднъж ми беше казала, още първия път, като ме видяла, сърцето и тялото ѝ пламнали към мен — оня случай, в коридора, когато тялото ѝ беше голо, или защото смяташе моето тяло за собствена заслуга — редовните тренировки си бяха казали думата, а може би искаше по ужасен начин драстично да си отмъсти на баща ми, който беше провалил надеждите ѝ. Навярно всичко заедно.

Не се мислех за дете, затова не бих нарекъл тогава увлечението ѝ педофилско, това би ме обидило и все пак, когато се връщах назад в

нашия „семеен“ живот, си спомнях как ме смуцаваха нейните уж майчински ласки, нямаше съмнение, тя наистина още тогава ме беше предпочела.

Стигах в разсъжденията си дотук. Ужасно беше да направя следващата крачка и да се възгордея, че съм победил съперника си — своя баща. Да, колкото и да се опитвах да покривам с цинизъм и гордост съзнанието за собствения си ужас, в който живеех, то съумяваше да изплува на повърхността, колкото и да беше тежко, успяваше да ме зашемети и аз губех почва под краката си.

Като капак на всичко започнах и да не се справям с нейната жажда, не можех вече да я утолявам втори път, нещо ставаше с мен, гордостта ми рухваше и зад развалините ѝ като стара дрипава циганка пристъпяше страхът, че съм изгубил мъжката си сила, глухо отекваха в мен ласкавите ѝ уж укори и шеги — жестока тя можеше да бъде, жестока към всичко, което иска да отнеме играчката ѝ, и тази жестокост ме отчайваше още повече, усилваше омразата ми към нея, отвращението от онова, което вършехме, винаги след като го бяхме свършили, отчайваше ме, но ме и амбицираше и аз търсех повод за нови доказателства, че имам още сила, устремен към мощната ѝ вагина, която ме засмукваше опрощавашо и в която потъвах като в блато. Даже го усещах, този блатен дъх, не можех да избягам от него, да го измия от себе си, струваше ми се, че всички го усещат и ме гледат странно, сякаш по дъха можеха да познаят моята тайна.

Живеех като в сън, тъмно течение ме влачеше със себе си към един неминуем водовъртеж, който щеше бездруго да ме удави в тинята на дъното си, но беше хубаво да усещаш прохладната влага навсякъде около себе си, без да имаш желание и сили да ѝ се противопоставиш по какъвто и да е начин! И ако не беше онова болезнено усещане, че през цялото време забравям за нещо важно, че съм оставил нещо изконно на пътя и всеки може да го стъпче с крака или да го открадне, макар че не можех да си спомня какво точно бе това нещо, винаги, когато се напругах, за да го формулирам точно, пред мен като проститутки се връзваха тривиални думички като „невинност“, „чистота“, та даже и „детство“. Казвам проститутки не за да обидя думите, но защото от прекалената злоупотреба с тях те вече бяха изгубили значенията си и се бяха превърнали в сбръчкани баналности.

Не само бях забравил своите видения, странните си срещи със световите, не само бях изхвърлил някъде там и копнежа си по тях, но всяка сянка на спомен гонех с неудобство, както ни е неудобно да си спомняме, вече големи, с какво сме се забавлявали, в какво сме вярвали и към какво сме се стремили, когато сме били наивни деца.

Не унищожих картините си, това щеше да бъде жест на художник, какъвто аз не бях, тези нищо неказващи драсканици, в които някога наивно бях вярвал, не заслужаваха и такава почит, просто ги набутах в един празен шкаф заедно с моливите, боите, четките. Да, да, и онази четка захвърлих при другите с горчива самоирония — как съм могъл да бъда толкова детински наивен, че да ми се стори...

Миналото се появяваше като уродлив призрак, сякаш искаше да ми се присмее за моята лековерност, показвайки ми истинските си парадоксално изкривени форми.

И ето, че веднъж на морския бряг, където по навик продължавах да ходя, видях двама, момче и момиче, да тичат по пясъка, да крещят нещо срещу вълните, да се смеят и да се целуват, и това беше тъй нелепо и смешно, че дори младостта им не ги оправдаваше. Искаше ми се да се отвърна от тях от неудобство, що за жалка гримаса беше по такъв начин да демонстрираш чувства, вместо просто да удовлетвориш нагона, който ги поражда, в леглото или някъде на пясъка, скрити от останалите. Тогава двамата преминаха съвсем близо, без да ме забележат, и аз изтръпнах.

Момчето поразително приличаше на мен, вярно по-младо, с някаква смешно занесена физиономия, но въпреки всичко не можеше да става и дума за грешка — това бях аз. Аз от някога. В този момент момчето срещна погледа си с моя, но не ужас и неудобство имаше в този поглед, а толкова искрено безгрижно презрение, че ме остави като закован, и успях да реагирам чак след няколко безкрайни минути, в които гонещите се изчезнаха от погледа ми и смеховете им заглъхнаха, и само вълните кимаха утвърдително една след друга.

Объркан се изправих. Беше ясно, така повече не можеше, нещо трябваше да се случи. Нещо непременно трябваше да се случи.

И то се случи. Първо нахлу шумът, сякаш морето нахлу в ушите ми оглушително и категорично, и ударната вълна ме зашемети. Объркан се изправих и тръгнах нагоре към казиното по стръмната пътека. Чувствах тялото си изтръпнало, тежкоподвижно като в сън и

много, много уморено, сякаш за миг бях остарял с поне трийсет години.

Тогава пред мен се изпречи спасително кафене на самите стълби с три масички отвън и стъклена врата на стената на стълбището, там, струва ми се, преди имаше вход към подземните скривалища, правени по време на някоя от войните. Седнах с облекчение на една от масичките, удивен, че кафето работи, сезонът за летните заведения още не беше настъпил.

По-късно, когато съм търсил това странно кафене, не съм намирал и следа от него, старите ръждясали от соления бриз врати за противобомбените скривалища, където човек можеше да се укрие от небето, си бяха на мястото, знаех, че тези скривалища никога не са влезли в употреба, че сега се използват за гъбарници, но въпреки това за посещението им трябва специално разрешение, представях си с детското си въображение как тайнствена система от лабиринти и тунели пронизва стария морски град подобно катакомбите на Рим, и може би точно като тях е населена със загадки и духове.

Не се замислих над загадката на това ненадейно кафене, бях прекалено уморен и не ме удиви даже кафето, което ме чакаше, димящо върху масата. Необикновената среща на брега витаеше около мен като синкава мъгла и притъпяваше усещанията ми. Но онова, което добре си спомням, беше нейното лице — огромните очи под черния бретон и присмехулната усмивка.

В първия момент, кой знае защо, я взех за циганче, дошло на масата да проси. Не че беше мургава, просто имаше нещо диво в нея, нещо първично, нещо от силата на гората и дързостта на огъня.

Седна, без да я каня и без да ме пита на моята маса, и вторачи очите си в мен, сякаш искаше да се увери, че точно аз съм тоя, който ѝ трябва — погледът ѝ прозираше през кожата ми и усетих как цялото ми тяло изтръпва. После тя се облегна назад и каза:

— Е, добре, как я мислиш ти тая работа? Как смяташ да я караш занапред?

И млъкна. Гледаше ме иронично, сякаш не чакаше отговор, нямаше и каквато и да е осъдителност или укор и все пак ми се прииска чашата кафе да е толкова голяма, че да мога да се скрия зад нея, имаше нещо непоносимо в спокойния ѝ, но настойчив поглед, сякаш се оглеждах в него като в огледало и се виждах отвратителен.

Отчаяно абсурдна мисъл като сянка от облак ме завладя — някой я изпраща, за да ме укорява, но кой — милицията ли, детската педагогическа стая ли — имаше такова учреждение на времето, което се занимаваше с малолетната престъпност, учителският съвет ли — понататък ужасеното ми съзнание не стигаше, тези безумни идеи се блъскаха в границите на паниката, обхванала цялото ми същество.

Сякаш отстрани се чух да казвам с пресъхнало гърло първата глупост, избистрила се в изречение:

— Коя си ти? Кой те изпраща?

Тя ме стрелна с очи и изстреля:

— Майка ти!

Тъмната непроницаемост на погледа ѝ, който тя отправи през мен някъде далече в морето, накара паниката да ме завладее напълно. Очите ѝ, допреди миг игриво присмехулни, сега бяха празни и сухи, да, като две дълбоки ями. Мисълта ми като празна зала подхвърляше подигравката ѝ от ъгъл в ъгъл — „майка ти, майка ти, майка ти“ — и отказваше да я асимилира, да я възприеме. Каква майка, коя майка? Та нали майка ми беше мъртва, по-мъртва от всякога в това време, когато имаше смърт и смъртта беше в мен, и смъртта бях аз.

— Хайде по-полека — чух в мъглата приветливият глас на момичето, — нали затова съм дошла, прашни са ти очилата, та не виждаш, дойдох да ти ги избърша. Та да видиш ясно.

Какво значеше това? Някога като дете наистина бях носил очила, но това беше отдавна минало. Наведох се смутено над чашата кафе и в кафявия мрак се видях като на екран, и той се уголеми, набъбна този екран, и потънах в него целият, и виждах, но не като някой, който участва, макар че бях там, там бях, но и наблюдател бях, надвесен отгоре като над чаша кафе.

— Ела да ме вземеш — казваше познатият глас познатите думи, изричаше онова, което бях чувал, дрезгав от нетърпение, — хайде, нахлуй в пределите ми и ме завладей с мечата си, и ме подлуди!

Чувах гласа ѝ и я виждах, и себе си, и онова, което трябваше да правя под нейните кратки команди между тежкото дишане, стенанията и воплите, тракането със зъби, но сега ме беше обхванало вцепенението на хлада, сега бях само безмълвен безучастен зрител.

Беше като на кино, но филмовата лента преминаваше през мен и върху ѝ се отлагаха наносите кал, спрели в душата ми, и те образуваха

картините, трептящи пред очите ми. Огромната ненаситна пещера, която ме поглъщаше, треперещите от възбуда зърна на гърдите, който напиреха да се пръснат, думите, думите, на които не бях обръщал внимание, сам възпламенен от страст, а сега ги чувах ясно и отчетливо и осъзнавах, че в тях няма обич, няма нежност, даже мене ме няма, има само всепоглъщащо и властно „аз“.

— Хубаво ми е, колко ми е хубаво, страхотно ми е, ето така ми е добре, точно така, сега иначе, и така ми е добре, така ми е най-подлудяващо, хубаво ми е, хубаво ми е!

С удивление слушах тези излияния, лишени от всякаква взаимност, и едва сега осъзнавах ролята си — ролята на средство за доставяне на удоволствие, на оръдие за мастурбиране, на вибратор от плът и кръв. Никакво сливане в каквото и да е отношение нямаше, имаше изпълнителен и готов на всичко роб, обслужващ своята господарка, доставящ ѝ задоволяване до краен предел. Без значение, без собствена физиономия, без образ. Пред очите ми се изправи огромната страшна жена от съня ми. Най-последно беше успяла да ме всмуче в черната дупка на небитието, откъдето идвахме всички ние и където трябваше да се върнем отново, погълнати от утробата на великата богиня — вечната майка земя.

И тогава усетих как зад масата, зад брега, зад морето, зад хоризонта повя хлад и тленност, и мисълта ми стремително се изпълни с прозрение за титаничната прастара сила на утробата, ръководеща всичките ни помисли, намерения и действия от раждането до смъртта, раждаща нашето раждане, раждаща нашата смърт, и колко безпомощни пионки бяхме ние в ръцете ѝ с всичките си наивни претенции за самостоятелност, как сляпо и неотклонно се подчинявахме на намеренията ѝ, въобразявайки си, че живеем.

Не интересите, не парите, не красотата или любовта владееха света, или каквито и други теории да съществуват, но единствено и само тя, която създаваше и влеченията, и стремленията ни, и заблудите ни, а тъмната си същност обличаше в най-прелестни одеяния, та я наричахме и любов, и страст, и копнеж, и стремление, и идеал. Някъде там, в тъмното сърце на вселената, като огромна черна дупка пулсираше мощната утроба и вълните на тази пулсация ни люлееха в ритъма си, диктуваха ни мисли и цели и оплитаха живота ни като огромна паяжина.

Опитвал ли се е човекът да се измъкне от мрежата, осъзнавал ли е той, че е пленник? Създал морала, съвестта, религиите, цялата цивилизация като средство, ако не може да се изплъзне, поне да се оправдае, като естетизира, ограничи, канализира в уж полезни трептения тези мощни първични удари, но в стремежа си да избяга от действието им, той се е гърчил под ударите им и вместо да се освободи от тях, само се е деформирал. Или с цялата си енергия се е отдавал на ритъма им, отпускал се е върху тях както моята самозабравила се любовница и е изпивал блаженството на подчинеността.

Усещах с цялото си същество туптенето на ненаситната й жадна вагина, вълнението на плътта, взривяващо скритите в гънките й изворчета, поточетата, устремени към свободата от всичко възпиращо, въздържащо, регулиращо и съзнателно и бързаци да се слоят с великото всемирно туптене — на всесилната всемирна утроба.

Колко много увъртания, колко много вариации — любовта, музиката, изобразителните изкуства, театърът, колко ритуали — брак, рождество, смърт — само и само да оправдаят, да естетизират, да сублимират — ще рече, да преобразят привидно в нещо друго, тази огромна колосална космическа енергия, и колко безпомощно — всяко човешко старание да заобиколи, да пренебрегне, да отложи, да преодолее по някакъв начин това гигантско привличане, това влечение, дирижиращо със задъхания си ритъм света.

— Да, да, още, още, точно така, добре ми е, добре ми е, точно така, ох, добре ми е! — чувах стенанията на Марина и осъзнавах, че те не са насочени към мен, мене ме нямаше, аз бях само служител на олтара на нейния оргазъм, прислужник на нейното удоволствие.

Но тези излияния моята любовница не насочваше и към самата себе си, не, те бяха отправени към силата, раболепни верноподанически декларации към туптенето, което върти света, бяха магически формули за сливане с тази сила, заклинания на нейна вярна и предана жрица.

И тези заклинания се издигаха, извиваха се като струйки цигарен дим нагоре, сплитаха се, смесваха се с милионите подобни, изпращани от милионите, слети в утробна прегръдка. И вселенският хор отекваше в помислите на милиардите, подгонили парите, славата, властта, кариерата, идеалите, а зад всичко това лъсваше отново двигателят на техните помисли — голият ритъм на всемирната утроба.

Милиарди се зачеваха и раждаха от този ритъм, защото в това беше неговият смисъл, и милиарди умираха поради него, тъй като смъртта беше даже по-желана и от раждането в мощните му тласъци, то беше едно и също, трябваше да се умира, за да има място за нови раждания — световната утроба не знаеше насищане, не знаеше покой, тълпи от хора и съдби изхвърляше на белия свят тя, тълпи поглъщаше отново всяка една секунда.

Нима беше възможно човек макар за миг поне в мисълта си да я презре и да се почувства свободен от нейното властно привличане? Имаше ли такава свобода? По онова време още много неща не знаех, не познавах религиите, даже Библията не бях разтварял, но изведнъж ме връхлетя като внезапна болка неистово желание да бъда свободен. И тогава ме споходи онази спасителна студенина, в която бях само наблюдател, хладен и безпристрастен, отдалечен от онова, което се беше случвало и се случваше с мен, без то да ме вълнува по какъвто и да е начин, без да ме натъжава и без да ме радва — то просто се случваше само за себе си и това си беше негова работа.

Така видях обичайния финал на нашите сливания, разкривеното ѝ от страст лице, влажното ѝ хлъзгаво тяло, надутите ѝ до пръсване устни, които изговаряха неща като:

— Страхотно беше, много ми беше хубаво, нали ще дойдеш пак във сряда? — докато мократа ѝ от пот ръка ми подаваше поредната карта за дванайсетицата за следващия месец.

И усетих картата в джоба си. Отново бях на масата пред изстиналото си кафе, екранът беше помръкнал, а студенината бавно се вдигаше от мен, както мъглата се вдига сутрин от повърхността на морето и открива безмилостно ясен пейзаж. Който се определи като смазващо чувство за самота, сякаш бях единственият човек във Вселената. С такава ли самота трябваше да се заплати свободата?

Извадих картата за автобуса и бавно ритуално я накъсах на малки парченца. След което запалих парченцата в пепелника. Сякаш изгарях любовно писмо. Така си и беше, тези месечни карти за градския транспорт бяха единствените любовни послания от моята повелителка. Писма заповеди.

Усетих всички връзки развързани, усетих се толкова свободен, дори не се укорявах за миналото си заслепление. Бях свободен, седях и спокойно си пиех кафето в тази странна сладкарничка, която по-късно

напразно щях да търся в ръждясалите врати на градското скривалище. Свободен бях и свободата беше празник, и морският вятър празнуваше заедно с мен, рошеше косите ми и се смееше в храстите наоколо.

Знаех, че повече няма да видя моята досегашна любовница, знаех, че всичко ще се уреди без моето участие, без извинения, обяснения, изтощителни телефонни разговори. Нямахме смисъл от всичко това. Аз бях освободен и просто нямаше да я видя повече. Знаех го абсолютно сигурно.

Станах и без да се опитвам да плащам сметката си, тръгнах надолу по алеята. Не ме учуди и това, че странното момиче го нямаше — то просто си беше свършило работата, за която беше дошло, нямаше какво повече да прави, и си беше отишло обратно в нищото. Както и самото кафене — знаех, че го няма, някой го беше измислил, аз ли?

Виж, мене ме имаше. Без никакво съмнение. Имаше ме — жив, истински, свободен.

Няма да мога да ти опиша какво е свободата, ако не си я усещал, тогава тя беше като сияние, което нежно ме обвиваше, имаше соления вкус на морски пръски и хладната ласка на морски вечерен вятър. Усещах с кожата си най-големия й подарък — мене самия.

Бързах към брега, искаше ми се отново да срещна странната двойка — онова момче, което толкова много приличаше на мен, но ги нямаше. Плажът беше пуст. Събух се бос и тръгнах по студения мокър пясък, сякаш по този начин можех да се слея със собствената си свобода, да се разтворя в нея. Защото над свободата да намериш себе си, е свободата да изгубиш себе си в нея.

Тогава нещо убоде петата ми, спрях и се наведох. Беше малко моливче, забодено в пясъка, сигурно момчето го беше изгубило, докато беше тичало със своето момиче. Вдигнах моливчето и то ми се стори познато. Да, не можеше да има грешка, приличаше досущ на онова първо моливче, което ми беше подарил вуйчо някога в Сестрицино. И не само приличаше. То беше онова първо моливче. И аз го знаех много добре, независимо от това, че бях рисувал и подострял, и пак рисувал, и пак подострял онова моливче, докато не можеше да се държи между пръстите. А сега беше в ръката ми отново цяло и значи трябваше да започна отново отначало. Значи, и аз бях отново цял и чист, и можех да започна отначало да рисувам живота си. Какъв страховит подарък на свободата!

И заедно с радостта, а и поради радостта, обхвана ме ужас, защото се видях в кръга и целия си живот осъзнах като кръг, безкраен и неумолим. Неизбежен в повторемостта си. Водеше ли ме някой напред, или ме въртеше в своята безсмислена игра през еднообразието на онова, което ми се случваше? Отново се бях натъкнал на нещо, заредено с послание, и отново бях длъжен да му се подчиня, за да остана свободен.

А можех ли да избирам? Без да падна отново в капана на ежедневието с всичката пошлост на предположенията му?

Кой бях аз, какъв бях аз, та за мен се грижеха символи и явления, предмети и видения? Или с всеки беше така, просто аз притежавах дарбата да ги виждам, стремежа да ги тълкувам. И дарба ли беше това, проклятие ли беше? Ако ми се даваше повече, щеше ли и повече да се иска от мен, и какво точно, и кога точно, и по какъв точно начин? Не бях ли сам виновен, сам направил своя избор да дръзна да повдигна завесата на смисъла, завесата към световите, и вече няма път назад, няма спасение, никога ли нямаше да мога да бъда обикновен човек, който се радва и страда от обикновени неща, и греша, и сам си плаща за грешките? И се погубва от тях? Това малка отговорност ли беше?

Нещо ми казваше, че пътищата, по които ме водеше невидимата сила, макар и пътища на свободата, бяха пътища самотни, пътища на леденостуден въздух. А не исках да бъда сам.

Ето с тези мисли вървах на границата на сушата и водата по мокрия пясък и вълните близваха босите ми крака.

Изведнъж ми се стори, че морето се издига нагоре и се съединява с брега над главата ми, и се движа в средата на тунел от вода и пясък, и колкото по вървя, толкова по-светъл става тунелът и толкова по-леко се върви в него, сякаш някаква сила ме дърпа от другия му край и ме вика при себе си. Дали този тунел беше отговор на моя отчаян въпрос за самотата, дали беше път към своите? Или пък... Бях чувал стари хора да говорят за смъртта като за такъв светец тунел, през който минаваш до отгатык, където те чакат зарадвани твоите мъртви, за да те въведат в щастливия си свят. Ето, сега сигурно съм умрял, мислех си, сега ще олекна, ще чуя гласове и това ще бъдат гласовете на майка ми, на баба ми, и ласкави ще бъдат тези гласове, изпълнени с радост и възторг, че най-после сме отново заедно, ще ме измъкват те полека от самотата ми и ще ме вплетат във вечността, за да стана част от нея като самите тях.

Но не би. Нито гласове се появиха, нито олекваше моята същност, само тунелът се виеше безкраен и бляскав и аз вървах, и вървах, и вървах. Колко време? Не зная. Ако вървах все по брега, значи отдавна бях минал солниците, Сарафово, че и Поморие. Бях чувал, че евреите минали Червено море, като то се разтворило пред тях. Не ставаше ли нещо подобно и с мен сега, не вървах ли по дъното на морето към неизвестен бряг?

Но не, едната стена на тунела си беше от бряг — от блестящ черен пясък, който светеше отвътре. Между водата и пясъка, между морето и брега, между стихията и покоя и от тяхното единство, от прегръдката им беше изграден този здрав тунел, който ме водеше по границата на нещата и в съсредоточието на тяхното единство, и ми се струваше, че все пак някой ме чака там, накрая, за да ми каже, че не съм сам, някой ме вика, тегли ме към себе си и този някой ми е много близък, по-близък и от мен самия, и този някой, макар да не е жив, не е и мъртъв.

Стъпките ми се ускориха от радостно предчувствие, тунелът ставаше по-светъл и по-светъл и изведнъж свърши или по-точно разтвори се отново на бряг и море.

Но това не беше същият бряг. Не беше и същото море.

Огромни дървета впиваха корони дълбоко в небето, вълните се разбиваха почти безшумно в скалите под краката ми.

Тогава ги забелязах, стояха под едно дърво, гледаха ме призивно весело. Бяха шестима, необикновено високи, със светли кестеняви коси, спускащи се на вълни по раменете им, в леки бели одеяния, които ми напомняха гръцки туники, боси. И тогава чух думи, те ги изговаряха, без да отварят уста, чувах мислите им, отначало неясно като шумоленето на вятър, а после все по отчетливо, по-ярко.

„Ето го — прокънтя като камбана над морето мисълта на единия от тях, — казах ви, че ще дойде, не може да не дойде. Нали си обещахме!“

„Обещанието е свято!“ — моята мисъл ли ми подсказа, сякаш не да допълни и поясни неговите думи, но да се вплете в тях.

„Да — отговори втори. — Ето го. А аз се страхувах, че е забравил.“

„Как така ще забрави? — добави трети. — Може ли да се забрави?“ — това последното като че ли разцъфтя вътре в мен, моя

мисъл ли беше?

„Защото много време изтече оттогава — поясни вторият. — Толкова много време. И през времето, през животите, страхувах се, че може да е успял да забрави. А сега съм толкова щастлив, така се радвам, че го виждам отново. Сега вече сме всички отново заедно.“

„Винаги сме били заедно — прокънтя от четвъртия. — Инак и сега нямаше да бъдем заедно. Което е било, ще бъде винаги, което не е било, няма да бъде никога.“

Тогава те тръгнаха бавно към мен и сякаш не докосваха с босите си крака земята, така плавна и лека беше походката им, и аз си помислих, че радостта от срещата ми с тях ги изпълва, ни изпълва с енергия, и ми се стори, че мисълта ми започна да се образува в несигурен камбанен звук, във всеки случай знаех, че те я чуват. Тогава с удивление видях, че приближават, но не се извисяват над мен, както ми се струваше, че ще стане, нима бях пораснал колкото тях? Не, не просто бях пораснал. Аз бях един от тях.

Бях един от тях!

Тогава очите ми се отвориха и ги познах — бяха моите братя! Спомени ме заляха като внезапна вълна, размътиха за миг съзнанието ми и го заредиха с памет, толкова много спомени, че ми се стори да се загубвам в тълпата, но не ми пукаше, прегръщах братята си, смеех се с камбанния им смях и разговарях с тях както някога, преди много години, преди много хиляди години, без да се доверявам на тремавите си устни, просто с леки бързи мисли и с леки и бързи асоциации, захванати за тях, така бързо, светкавично ние говорехме и слушахме всички заедно, и всичко беше от ясно по-ясно.

Та нали в деня на голямата вълна, преди да застанем на скалата, ние си бяхме дали обещание да се срещаме винаги тук, когато настане часът, всеки от времето, в което се намира, от живота, в който се е вградил, винаги тук, на тоя бряг, за да бъдем отново заедно, да си отдъхнем от нашата привидна самота оттатък, където се борехме поотделно, без да имаме право даже на спомена, а значи и без да знаем един за друг, сами.

Така трябваше, защото такива са времевите закони. Временните закони на времето.

Но сега мигът беше настъпил, не, той не беше дошъл, защото винаги е тук, той беше изплувал от дълбините, за да ни приюти в

срещата. Ние бяхме отново заедно, както вече бяхме били и щяхме да бъдем много-много пъти, защото в действителност никога не се бяхме разделяли и никога нямаше да се разделим. Какво, че забравяхме за това през дните, прекарани в плен на времето, на временното, което тогава мислехме за важно, за единствено, когато нашата временност ни скриваше един от друг и от себе си самите зад измамната завеса, която там също наричахме живот. И когато цялата човешка скръб, цялата безпомощност, обърканост, страдание бяха вътре, в онази пламтяща точка в сърцата, наречена от нас носталгия — недоосъзнатия копнеж по истинския свят, където никой никога не е сам, в тъгата по неговата илюзорна загуба.

А нищо не бяхме загубвали, освен паметта си и усещането си за присъствието.

И ето, че вървахме свободни по високия бряг към куполите на града, който бяха строили бащите ни и бащите на бащите ни, и бащите на техните бащи, прекрасния град, вграден в удивителната природа на острова като нейна завършваща част, с големите прозрачните куполи, град, който бяхме строили ние от природната материя, пускаща светлината и топлината в домовете, материя, пригодена да се разруши, да се разпадне безвъзвратно на съставните си атоми, когато щеше да дойде вълната, защото вълната беше неизбежна и защото цивилизацията като нашата нямаше право да оставя след себе си физически следи от съществуването си, за да могат несвестните след нас, като не успяват да я намерят под водата или под земята, или във въздуха, или където и да било във видимото, да се досетят най-сетне да я потърсят в невидимото, в духа, където тя е неразрушима и вечна като самия дух и където те няма начин да не попаднат на следите ѝ и да не я наследят. И да си спомнят, че са част от нея.

Защото единствено духът беше нашето голямо постижение, нашето истинско откритие, нашата гордост, онова, което смятахме истински ценно и което трябваше да завещаем на идващите след нас.

Затова и вълната беше неизбежна, това го знаехме всички, очаквахме го всички и не като катастрофа, като зловец катаклизъм, но като щастливо почти събитие, защото то щеше да ни освободи и от последните остатъци материя, за да може свободният дух да ни сътвори отново от своя собствена, подобно нему, материя, по свой образ и по свое подобие.

Философи и поети щяха да ни споменат, изследователи и археолози щяха да ни търсят и нямаше да подозират, че сме при тях и винаги сме били, че сме в тях, във всички тях и не навън, а вътре в себе си трябва да ни потърсят, защото не сме мъртви, а живи, и защото се храним със забравеното знание, като се събираме тук, за да бъдем заедно. А заедно сме винаги и свято пазим знанието за себе си в сърцата, дори наемателите на телата ни да забравят да ни повикат.

Все по-близо светеха между дърветата, поляните, висящите градини и езерата нашите домове, слънчевата светлина се разливаше като вода по бляскавата им повърхност и ни даваше всичко, от което имахме нужда. Енергията на благодарността ѝ позволяваше да ни дава пълнотата на заложеното в нея, защото не се опитвахме да я владеем или управляваме, и не я подлагахме на ограничения.

Усетих, че сърцето ми, а в това тяло то сигурно беше огромно, бие все по-мощно и по-развълнувано, защото очакваше и, ето, в отговор на очакването към мен изтича момиче, изтъкано от светлина и от усмивка, коси от злато, устни като череша ме облъхнаха с дъх на зелени треви, билки и обич и обгърнаха моето завръщане.

Познах я, преди да я видя, преди да помисля за нея, преди да ме осени паметта, идеята за нейното съществуване, защото това беше тя, не можеше да има никакво съмнение, моята вечна любима, моята истинска цялост, която винаги и във всички неуспешно бях търсил и щях да търся на отсрещния бряг, радостно щях да се втурвам след всяка черта, всеки таен знак, който щеше по нещо да ми напомни за нея, и винаги щях да си тръгвам отчаян и сам, когато разберях, че съм се излъгал.

Сега тя беше тук, при мене, цялостна и истинска.

Бях стигнал отново до извора, обгърнал го в шепите си, пиех жадно от самите му устни и се връщах в най-истинското завръщане — при себе си, а вълната съвършенство се разливаше в мен, избухваше, взривяваше ме, блъскаше се в границите ми и ги рушеше, разширяваше усещанията ми, хвърляше щедро нови неподозирани измерения на учудените ми възхитени сетива.

Това ли беше изворът, в който се къпеха осквернените самодиви, за да възвърнат отново девствената си чистота?

Пиех големи глътки любов, сливах се с моята вечна любима и в сливането си ставах отново чист и девствен, и цял, защото това

сливане се извършваше на върха на сливането на душите ни в порива към тяхната цялост. И този ритъм не идваше отвън, не беше резултат от действието на мощен природен закон, той идваше от самите нас, от свободата ни към природните закони, от истинския ни стремеж, дирижиращ симфонията на нашия екстаз, и завърнали се отново в едно същество, ние започвахме да светим, ставахме прозрачно кристално кълбо от светлина. И това кълбо раждаше световите, раждаше радостта, порива за полет и съзидание. Любов на сливането, на пречистването и на сътворението. Не беше небесната любов, но не беше и земната.

Душата е като света, и тя си има свое небе и своя земя, и едното се отразява в другото, проектира се там по свой си начин — там, където небесната любов се отразява в земната, онази точка на хоризонта, на границата, там, където земната любов се оглежда в небесната и я докосва, и се опложда от нея, ето това беше тя. Не отгаташна, не отсамна, но на самата граница.

Единствено заедно всеки един от нас можеше да бъде самият себе си, истински и свободен. Само заедно можеше да разцъфти онази единствена и неповторима индивидуалност, която можехме да вплетем в цялото. Разделени, ние бяхме само част от себе си, спомен за себе си. Но не беше ли така с всички там?

Виж сега, може и да не ме разбереш, всичките приказки за равенство, за любов между хората, за справедлива организация на обществото, на които сме се наслушали, та чак ни се повдига от тях, всичките те са като магистрални курви — стига някой да се захване с осъществяването им — и те компрометирани, и той компрометиран, аз за обществени утопии не ти говоря. Там такова нещо нямаше, там имаше знание за нещата, затова хармонията беше нещо свършено естествено, беше физически закон, тъй като вътре в себе си ние знаехме, че не сме общество, не сме група хора, класа, раса, каста, секта, каквото още може да се измисли, не, ние, огромни ярки индивидуалности, бяхме всъщност едно, бяхме различните му отражения и го знаехме много добре.

Знаехме, че се отразяваме един в друг, онова, което ни липсва, виждаме у другия, и знаем, че го имаме скрито у нас, онова, което не харесваме у другия, е скритото, дето ни пречи вътре в нас, промени себе си и отражението ти ще се промени, другият е огледало, а

огледалото не е виновно, както и ти си огледало и коректив, и затова усещаме нашата общност като истина.

Бяхме ли стигнали до това знание, раждахме ли се с него — не зная и никой не знаеше, нито пък се занимаваше с подобни въпроси, не беше важно. Нямахме време за глупости. Трябваше да се усъвършенстваме непрекъснато, за да се усъвършенстват нашите отражения, за да славим съвършенството на едното неразделно цяло, което възплъщавахме в мозайката на съществуването си.

И когато ти казвам — не губехме време — нямам предвид това, което имаме предвид тук — тежка изнуряваща работа за осъществяване, самобичуване или пък самонавивки, упражнения до припадък, здрави лакти и нокти, и зъби. Ето, това е губене на време.

А безкрайното спокойно съзерцание на природата, сливането с нея, диалогът, в който тя ти позволява да вградиш купола на дома си в корените на вековното дърво, което да му стане пазител и да му дава всичко, от което той може да има нужда, защото нашето строителство, средствата ни за комуникация и придвижване не бяха враждебни на законите на растителността, на флората и фауната, но бяха тяхно естествено продължение. Човешкото трябва да започва винаги там, където природата привидно спира, като нейно естествено продължение.

Но ние знаехме нещо много важно — ние знаехме, че ще умрем, че трябва да умрем, че нямаме какво да делим. Тук съм се нагледал на безсмъртни, та кой от нормалните хора тук вярва в собствената си смърт?

Там знанието за близката гибел ни обединяваше още повече. А заедно с нас щяха да загинат и вековните дървета, и нашите прекрасни замъци — дворци на хлорофила и светлината, ще изчезнат и те безследно, за да могат да се превърнат в чиста идея.

О, как векове по-късно щяха неразумните да търсят острова, водени от мистичното съзнание за неговите знания, но и от користите си, дълбоко в себе си намерени да използват тези знания за себе си и срещу другите — в онова ново време, когато „за себе си“ означава „срещу другите“, а значи за неразумни цели и за губене на време и хора, и вселени. Защото, чупейки частите на огледалото, нима не повреждаме образа на цялото?

Ето защо не мога да ти кажа къде се намираше островът, нямам право да ти кажа. Речено е един да каже тук, а друг — там, и да не се разберат. Защото го търсите все още като място. А той не е място, а състояние. И ако можехте да го осъзнаете, щеше да ви стане ясно, че няма защо да дирите времето и мястото, че всички вие сте негови жители и тук, и сега. Затова беше необходимо да загинем. Всички — и в един и същи миг, за да се претворят телата ни, чувствата ни, идеите ни, мислите ни, самото наше съществуване в чиста идея. И тази идея, тя е лека, тя може да премине през пространството, да победи времето, може да ви докосне и да ви вразуми.

Подготвихме телата си, подготвихме душите си, узрявахме бавно за вълната в многобройните кристални храмове. Там си обещавахме никога да не забравяме пътя към дома, и боговете трябваше да ни помагат, защото на много богове имахме храмове и тези богове бяха лъчите на единия истински Бог, в когото вярвахме, но на когото бяхме недостойни да издигнем храм, а само чрез посредниците между небето и земята, които не са Той, но от Него са и Неговите земни образи, и които можеха да му превеждат, защото стояха между световите. И в присъствието на боговете ние общувахме не с думи, не и с мисли, такива, които могат да имат словесна одежда, но с чисто присъствие.

А онова, което може да се преведе, е обетът да се срещаме винаги тук всички заедно на брега, когато дойде определеното за това време, където и да сме, когато и да сме, които и да сме, в който и свят, в живота или в смъртта, защото всичките отгъшли неща са временни, а тук, на тоя бряг, времената си почиват.

Точно така се обричяхме на вяност с моята безсмъртна любима в кълбовидния храм и знаехме, че винаги ще си бъдем верни, където и да сме, когато и да сме, които и да сме, в който и свят да сме, в живота или в смъртта, а това значеше, че винаги щяхме да се търсим в другите, които щяхме да обичаме, с всяка нова любов щяхме да се стремим един към друг, без да се намерим и срещнем никога, но чертите ни, пера от мислите ни, сенки от спомените ни, скритото в трюма на битието ни щяха да се срещат и да се съединяват винаги, но нямаше да се намерят никога.

В нощта преди вълната, изтръпнали от очакване, изпълнени с тревогата на весело любопитство, в мига на нашето сбогуване прозрях в утробата на моята любима плод, детето на нашата любов, което

никога нямаше да се роди поради вълната, а значи, щеше винаги да се ражда през времето поради вълната, и което аз също винаги щях да търся в децата си, да разпознавам чертите му, да го намирам и в следващия миг да осъзнавам, че няма да го намеря никога. Поради вълната.

А тогава, през онази последна вечер, аз знаех за него и го познах, и общувах с него, и бях щастлив, че го има и че винаги ще го има.

На другото утро беше настъпил часът, светът трябваше да се сблъска с границата си, да загине и да се спаси.

Стояхме високи, горди, спокойни на ръба на скалата и се държахме за ръце. Зад нас останаха градовете ни, градините ни, храмовете ни, всичко онова, което с вяра и любов бяхме създавали и което трябваше да изчезне безследно, за да се превърне в легенда. Лице в лице трябваше да срещнем гибелта си и раждането си, да скочим в другия свят и тук да остане само мечтата за нас, легендата, вечният човешки стремеж.

Спокойни бяха лицата ни, спокойни бяха мислите ни, спокойно беше очакването, нашите молитви още се отразяваха в кристалните куполи на храмовете и нашите спокойни богове ги шепнеха на Създателя.

Чудна музика ни обединяваше и ние я пеехме тъй, както говорехме, без звук, и тя се разливаше в нас като море, по-късно щяхме безуспешно да дирим тази музика, разпилени сред времената и световите, и нямаше да я намираме, защото там щяха да бъдат само мелодиите, които можеха да се облекат в звуци. А за нея звуците бяха твърде грубо градиво. То е все едно да се опиташ да направиш водно конче в естествен ръст, та даже да засееш полета и небето в него, като използваш тухли! Така щеше да се мъчи всичкото човешко изкуство с думи, багри и звуци да разказва онова, което не се разказва с думи, багри и звуци.

И наред хармонията, като нейна градивна част, се появи тътенът, който усетихме с големите си силни, светеци от някаква особена вътрешна светлина тела.

Тогава видяхме вълната. Тя се появи на хоризонта и идваше към нас, без да бърза, като внимателно растеше от порива си, намествайки се постепенно в небето с прекрасното си еластично тяло, в тъмното светещо дъно на което играеха всички цветове на дъгата, която сякаш

бе изпила до капка. Високо в покореното небе изплющя бялата грива на гребена ѝ, когато тя ни удари — в самия връх на нашия възторг — и солената ѝ хлад ни обгърна.

В този единствен миг знаехме, че островът се разцепва през средата и рухва завинаги на дъното, гигантски светъл стълб от воден прах се извисява високо в облаците и после дълго се завръща като прасътворителен дъжд, докато накрая остане само вечната гладка повърхност на океана и строгата линия на хоризонта. Знаехме за всичко това, но не го виждахме, защото вече бяхме отвъд.

12

МОМИЧЕТО С ЦИГУЛКАТА

Усетих го като врата, която се разтвори, и аз излязох навън.

От другата страна на вратата се оказа улица „Витошка“ в София, спирката, на която сменях трамвая за МЕИ.

Трамваите нататък не пътуваха. Студентите, тоест ние, правеха някакви протести против поредното преходно правителство, таксиметровите шофьори стачкуваха за повишение на заплатите си, центърът на града беше нагъсто изпълнен със спрели таксита, шофьорите бяха излезли от тях разгърдени и зли, пушеха цигара след цигара, плюеха по улицата и псуваха министър-председателя. Отнякъде се носеше отчаян вой на линейка, безуспешно опитваща се да стигне до предназначението си през блокадата.

Беше ми ясно, че и днес няма да има лекции, и аз се запровирах между спрелите таксита, включвайки неволно алармените инсталации на някои от тях — шофьорите ги бяха оставили в готовност, за да се вдига повече шум. Множеството винаги е отъждествявало протеста с шума, който се вдига около него, тишината се счита за символ на подчинение.

— Недей да се цепиш! — беше ми казал Трифон, организаторът на нашия курс. — Аполитичността в такова време прави лошо впечатление! Ние сега тук история правим, а тебе те няма, какво ще разказваш един ден на децата си? Или положението ти харесва и не искаш промени! Нали не си някой червен боклук!

Нещата не ми харесваха. Само дето изобщо не смятах, че можем с викане и скачане да променим каквото и да е. Отново някой хитър дърпаше конците на подскачащите и си плетеше кошничка за него, една мафия си отиваше, друга идваше и другата беше същата, пременена в нови дрешки, и когато я разбяхме, пак ли щяхме да скачаме? Докога?

Да, да, някой искаше да викаме, да скачаме, да правим палатки, някой ръководеше този новоизлюпен „героизъм“, някой, който седеше

на сигурно и на топло и чакаше да извадим горещите кестени от огъня и да му ги поднесем на тепсия.

А иначе нещата си бяха наистина зле. От два месеца не бях получавал пари, наемът ми не беше платен, стотинките, които получавах за миенето на чиниите в стола на Консерваторията, бяха едно чисто символично възнаграждение, повече ме радваха безплатните купони за храна — с тях можеше да се живее — и храната в този стол не можеше и да се сравнява с тази в нашата менза.

Бях обещал на хазяите си, като получа парите, веднага да им се изплатя. Не бяха лоши хора, но грижата и тях си ги беше харесала. Леля Пени, хазяйката, много ме обичаше — по нещо ѝ напомнях нейния собствен син, който преди няколко години се беше прострелял в казармата, както се казва, по неизяснени причини. Аз живеях в стаята на момчето и понякога, когато хазяйката влизаше да чисти и ме заварваше пред някоя нова картина, казваше — ей сега ще ми я подариш ти тая картина, да си я сложа на стената, и така ще си платиш наема.

Това беше шега, разбира се, възрастната жена едва ли би си купила картина особено в това кризисно време на бедност и опашки, а и защото нямаше никакъв усет за изкуството, макар да носеше звучното име Пенелопа — баща ѝ бил голям поклонник на Яворов и май че даже близък с него — родът им беше от Чирпанско.

Опитвах се да си представя лицето ѝ преди четирийсет години, младо и красиво, на някакъв бляскав бал, където поети и художници танцуват с нея и я къпят в стихове и комплименти, недостойни за красотата ѝ, и чудесно знаех, че истината е съвсем друга, че преди четирийсет години младото ѝ лице смутено е криело красотата си под бригадирското кепе в Димитровград или на Хаинбоаз и не бална рокля, а дочени бригадирски панталони не по мярка и ватенка са ограбвали финеса на младото ѝ тяло. Това беше истината, както беше истина, че тя се гордееше точно с тази си младост, без никога да е била комунистка или комсомолка, с неприязън приемаше промените, защото те зачеркваха целия ѝ живот, не само онова, в което малко-много беше вярвала, но слагаха кръст на целия ѝ труд, с който се беше надявала да си купи спокойна и осигурена старост. Всичко това беше рухнало и сега пред нея се очертаваше мрачната картина на мизерията.

Можех ли по някакъв начин да ѝ помогна? Можех ли да ѝ разкажа за паралелните светове, които беше видял духът ми, щях ли да я успокоя, ако я бях убеждавал в нереалността на онова, което ни се случва, ако ѝ разкажех за кристалния свят или за Атлантида?

Не, най-много щеше да ме помисли за луд, неверието на народа ни, особено силно сред поколението ѝ, беше впило корените си като нокти на хищник дълбоко в душата ѝ и не ѝ позволяваха да отвори очи и да види. Още повече че точно тогава в мътната вода на политическия хаос в бедната ни държава бяха плъзнали на лов за човеци мисионери на всевъзможни религиозни организации и секти и вместо да утешат, повече объркваха бедните хорица, внасяха смут и отчаяние в душите им.

Толкова години тези хора се бяха учили да живеят за обществото и с обществото, а не за себе си и със себе си, та бяха потулили богатите си и свободни души тъй дълбоко в себе си, защото се бояха да не ги оголят, както се боим да не оголим нерва на някой зъб. Така душите бяха закърнели и едва ли можеха да се съживят с приказки.

И все пак една приказка слушаше леля Пени с радост и упоение — приказката за възможния живот след смъртта, за връзката, която можем да имаме със своите мъртви. Тази рухнала жена се вкопчваше в надеждата някога отново да види любимия си син. Когато хазяинът ме викаше да прием по една ракия за Бог да прости и аз отливах от чашката, както си му е редът, макар много добре да знаех, че Бог е простил, че ние сме тези, които трябва да простим, вече знаех много неща, можех да вляза в спомена ѝ, да тръгна внимателно по бялата пътека, за да стигна до дрехата, която душата оставя на границата с отгаташното и която често бъркаме с нея самата, и която е озарена от лъча на вечността, но пази и паметта си за земното.

Но не можех да го разкажа на тази жена, на която мъката и грижите бяха съсипали защитата, то може би нямаше да я спаси, а напротив, щеше да я довърши, щеше да я вкара в дълбокия мистицизъм на онези обгорени от съдбата, които вярват, че живеят само с отвъдното.

Не можех да ѝ разказвам за дрехата, която различните екстрасенси и ясновидци бъркаха със самата душа, тълкуваха нейните парадоксални изречения и прояви, в тази дреха се бе явявала майка ми след смъртта си и ми беше донесла своите безценни подаръци от

отвъдното. Ето за тези явявания можех да разкажа, като внимателно избягвам всичко онова, което би объркало и смутило нещастната жена. И така аз ѝ разказвах, че отрано съм останал без майка, че понякога на сън, точно така — на сън, майка ми се е появявала, за да ме утешава и наставлява и да ми каже, че смърт няма и че някой ден пак ще сме заедно в едно по-щастливо измерение, така, както водата не престава да бъде вода, когато огънят я олекоти и я издигне към небето или когато студът я скове в привидна тежка неподвижност, напомняща смърт.

— Така е и с хората — казвах аз, — обгърне ли ни топлина, олекваме и се устремяваме нагоре, още малко и ще полетим, а студът ни скована и обрича на бездействие и смърт. Но смъртта е само състояние, тя не е вечна. Възкресение има във всичките религии и във всяка една смъртта не е край, а временно състояние.

— Религиите са ги измислили хората — казваше мрачно хазяинът, като наливаше втора чашка, — да се залъгват и утешават! Всичкото е вятър работа!

Внимателно възразявах, че хората нямат достатъчно въображение да измислят всичко, някои неща те вземат от природата — кой може да отрече, че дървото възкръсва всяка пролет за нов живот след студената зима, когато е било мъртво с голите си клони, разлиства се и разцъфтява.

— То така изглежда — спореше разгорещеният и зачервен от ракията хазяин, — през зимата прилича на мъртво, ама не е, само е заспало. Изсъхне ли веднъж истински, изгният ли му корените, чакай го ти да се разлисти и цъфне напролет, само за огъня става. Смъртта си е смърт и при дърветата, и при хората.

Леля Пени гледаше с пълните със сълзи очи ту към мен, ту към мъжа си и накрая казваше смутено:

— Аз надежда имам, аз, ако нямах тази надежда... — и не успяваше да довърши, избърсваше очи в престилката си и ставаше да нареже още салата.

Сигурно думите ми ѝ носеха някаква утеха, защото когато идваше да чисти, сядаше понякога на стола, поглеждаше ме кротко и казваше:

— Ти си умно момче. И моят Ваньо беше умно момче. Не беше той за войник. То си има хора за всяка работа. А той за войник не

ставаше, ама на, трябваше да иде, нямаше начин.

Слушах я с леко угризение на съвестта, чувствах се измамник, защото знаех много повече.

В стаята висеше портрет на загиналото момче, бях го опознал, бях успял да общувам с дрехата, която той беше оставил на границата, с помощта на онези дребни техники, на които ме бяха учили в пътешествията ми в световете, разговаряхме за миналото, за бъдещето — от границата на времето всичко се вижда много ясно, но не беше ли всичко това моя измислица, някакво мое духовно шарлатанство?

Ако можех да преминавам отгатък, без да се наложи да свалям земната си дреха, то беше само защото имах още земни дни. Инак как щях да я задържа със себе си и за какво ли ми трябваше тя отгатък? Знаех, че един ден ще се наложи да я оставя в гардероба на границата при другите дрехи, както си му е редът, за да могат недопосветените да я отъждествяват с мен, с моята безсмъртна душа, а на мен самия, на моята безсмъртна душа тя нямаше повече да тежи. Това бяха знания, които не ми носеха щастие, може да ти е странно, но за да можех да се придвижвам в простосмъртния си живот, някой беше решил да не ме сдобие с вяра относно истинността им, някой ги беше потопил в горчивата саламура на съмнението.

Истина ли беше всичко онова, което ми се случваше, или само ми се струваше, че ми се случва? Съмнението беше част от знанието, може би най-важната му част, и трябваше да му бъде благодарен, защото то беше, което здраво ме държеше отсам, защото отсамна беше моята мисия.

Понякога задълго — месеци, години, цели периоди живот, паметта ми за тези неща помръкваше, вече не можех да си спомня своя духовен живот или си го спомнях смътно като поредица от фантазии и сънища без значение, бремето на човешкото битие се стоварваше върху мен и аз бях безпомощен и объркан, хаотично борбен и щастлив по напълно тривиален начин като всички останали хора. Много по-късно разбрах, че тези периоди са били моите ваканции, необходимата почивка в стъпалата на моето обучение, почивка, в която ми се случваха понякога хубави, но много често ужасни неща, през които трябваше да премина без утешаващата дреха на знанието, но гол, за да изпитам радостта и страданието в цялата им острота.

Ето в такъв един момент стоях тук, на неработещия светофар сред воя на стачкуващите такситата в центъра на София, наемът за два месеца не беше платен, студентите изграждаха палатковите си лагери, първите частни банки фалираха и за да се хвана за нещо сред хаоса, оставих на краката си сами да ме заведат до къщата, където живееше Силвия, момичето, което от няколко месеца целувах и безуспешно търсех в устните му онази, която бях обичал преди много хиляди години.

Беше моя колежка, не беше красива — сигурно си чувал някой от вицовете за студентките от МЕИ — в смисъл че не са красиви, вицовете лъжеха — имаше и красиви, и много красиви, имаше даже недостъпни. Виж Силвия беше достъпна и некрасива.

Не, че беше грозна, имаше нещо в начина, по който ме поглеждаше, нещо, което раздвижваше някаква камбана в стомаха ми, и пулсиращият звън на тази камбана ме устремяваше към нея. Но ние бяхме толкова различни, че освен устните, ръцете, облените в пот и страст ноци с изтръпнали пресекулчести думи нищо друго не ни свързваше.

И това беше достатъчно. Потребност, на която нямаше как да не се подчиня, макар и преминал през изпитания и знания. Защото в тялото човешко винаги двама са се наврели и единият сочи нагоре, а другият — винаги надолу. Като си от кал, живей в калта.

Сякаш не бях преживял безчестието на срамната си връзка с моята мащеха, не бях осъзнавал пулсациите на световната утроба и не бях се отвратил от тяхната нечовешка механичност. Най-сетне не бях ли дълбоко в душата си един от сияйните жители на потъналия остров, не бях ли пил от извора на най-чистата любов и къде се допираше тя до пулсацията на плътта, която като че единствена ме свързваше с това момиче.

Но нали и най-мъдрият от царете, най-богобоязливият, комуто принадлежаха цели книги в Библията — и той на стари години беше грешил пред своя Бог заради беса за притежаването на женска плът.

И ето че сега, на зигзаг сред хаоса на уличните протести, аз бързах към нейната квартира, бързах, за да взема поредната си порция страст — малкото, което тя можеше да ми даде и което за броени мигове ми се струваше всичко. Защото не за мигове, не даже за миг, за част от мига от нашето сливане аз бях отново там, в родината си, слят

не с моята състудентка или с която и да е там, но с моята вечна любима, бях гост на вечността не в мечти и сънища, не във видения и представи, а тук, всред самия живот. Но само за миг.

Колко лесно се подхлъзваме по каналите на плътта, колко близко и достъпно е блаженството на потъването в жената и как леко го заменяме за цялото злато на душата си! Да, два човека е човек, и колкото повече твърди, че е един, толкова повече е двама, и колкото по-високо е единият, толкова по-ниско е другият. За равновесие.

Не стигнах до къщата. Видях Силвия пред сладкарницата на улицата, където живееше и където обикновено се срещахме. Стоеше пред вратата и се оглеждаше напрегнато. Чакаше някого, явно не мен. В ръцете ѝ нервно потреперваше зеленият чадър, на който една от спиците беше счупена, угълчето там висеше надолу и напомняше глава на папагал. Точно този чадър беше привлякъл вниманието ми, когато я видях за първи път там, пред Университета, в дъжда. Бях го поправял вече два пъти и два пъти пак се беше чупил на същото място. Силвия си го обичаше и така, била свикнала с него, будел определени спомени. А истината беше, че нямаше пари за нов. Бях намислил да ѝ купя за рождения ден, който се падаше след около месец, без да имам и най-малка представа откъде щях аз да взема пари за това. Но сега времето беше ясно и какво правеше този чадър в ръката ѝ, от какво трябваше да я предпази?

Още повече ме смути изразът на лицето ѝ, оная смесица от детска безпомощност и обърканост в очите, настойчиво търсеци някого в тълпата и с удивление откриващи мен.

— Хайде да влезем, днес лекциите падат, при мен ли идваш — без предисловие, без беглата целувка, съзаклятнически прошепнато, сякаш друг не трябваше да я чуе.

На масата вътре я попитах направо кого чака. Тя се изчерви и отбягвайки погледа ми, започна да приказва все тъй тихо, че мислела, че вчера сме се уговорили да се видим тук по това време, забравяйки, че по това време трябваше да бъдем на лекции.

Мълчах и гледах очите ѝ под бретона, светлокафявите ѝ почти зелени очи със следи от вчерашен грим покрай тях, очи, в които имаше страх. От какво? Попитах я. Тя наведе поглед и се зае да разкъсва пакетчетата със захар и да ги изсипва в кафето си. След това започна нервно да го бърка с лъжичката, едва не го разплиска. После остави

лъжичката в чинийката, вдигна объркано поглед, но сякаш гледаше някъде през мен и каза:

— Да, прав си, не чаках тебе, вуйчо си чаках. Щеше да ме води на лекар.

Отпи глътка кафе и се намръщи — та тя винаги го пиеше без захар.

— Знаеш ли, вече втори месец не ми идва — продължи с наведени очи. — Страх ме е. Страх ме е да не съм бременна.

Тази дума прокълтя някъде кухо в съзнанието ми, тревогата бързо се издигна към главата ми и наводни мислите ми със сивата си мътилка.

Кога, кога, кога? — блъскаше приборът и ушите ме заболяха от уплашените мисли, които в паника бързаха да напуснат пожара на мозъка ми. Как беше възможно? Нали винаги вземахме необходимите мерки, нали използвах — вярно, вярно, имаше и такъв случай, преди месец или два, когато гумата не издържа и се пръсна. Но тогава не се замислихме, тогава се шегувахме — хоп, спухахме гума! Тогава бяхме уверени, че...

Не, това не можеше да бъде, просто не можеше да бъде. Или бащата не бях аз? Но тогава...

В един миг тънка и остра като слънчев лъч мисъл прободете съзнанието ми, даже не и мисъл, а една-едничка дума — изпитание.

Един-единствен житейски факт ме беше накарал да забравя всичко онова, което бях научил оттатък, така както лисицата от приказката забравя всичките си триста хитрини. Изглежда, това беше свойствено на капана. Паника и страх бяха моята реакция и нищо друго, вместо мъдро и трезво да се заема с изследване на фактите и да установя накрая, като награда за мъдростта си, че тревогата е била напълно излишна.

Сега вече беше късно, съзнанието ми беше реагирало по най-първобитен начин, може би защото ставаше въпрос за живот, аз се бях провалил с трясък на изпита и значи щях да бъда наказан.

Ирена ли там, Олга ли, как беше, Силвия ли наистина беше бременна и бащата бях аз. Ти не ме разбирай погрешно, не че съм имал много преживявания от този род с различни жени, просто изведнъж забравих името на тази, с която се случи, ето — очите си спомням много добре, масата, на която трепереха ръцете ѝ — също, мога да ти

разкажа с най-големи подробности какъв цвят имаше покривката, какви петна, къде беше засъхнало, къде избеляло, спомням си малкото белезникаво пръстенче на безимения ѝ пръст, който тя неизменно носеше като символ на някаква чистота, идиотския счупен чадър като зелено петно в края на масата. Всичко това си спомням, а ето, че името изведнъж забравих. Като че не беше Силвия, като че най-малко Силвия беше, но като съм започнал вече със Силвия, нека бъде Силвия. За по-лесно.

Ето, че сега не мога да си спомня и каквато и да е подробност от нашата връзка, освен че исках да я пазя. Човек не може да задържи спомена за своите екстази, защото те няма как да бъдат описани с думи, които да останат. Не мога да си спомня жестовете, лъжливите обяснения и обещания на възбудата, трескавите думи, единственото, което мога да си спомня, е, че се опитвах да я пазя.

Хубаво ли ми е било с нея и доколко, тъжно ли ми е било след всеки път и доколко? Не мога да кажа. Спомням си, че тя винаги си тръгваше от мен с някакво излъчване на чистота и непорочност, и гарант за това беше нейното малко пръстенче на лявата ръка.

Толкова чиста, почти девствена седеше тя и сега пред мен, пръстенчето трепереше на ръката ѝ, а очите ѝ вече се наводняваха от пристъпа на тревогата. Толкова чиста. И въпреки това бременна.

Бременна с моя син. И това знаех, че ще бъде син.

Трябваше нещо да кажа, трябваше да разрежа тежкото надвиснало мълчание между нас с гласа си, но не можех. Всяка дума, всеки звук щеше да се блъсне в това твърдо като скала мълчание и да се върне отново на устните ми, без да може да пробие тишината и да стигне до нея.

Тогава открих, че и времето е спряло, сладкарницата беше странно замръзнала в неподвижност като на спряла филмова лента. Във въздуха пред мен висеше една муха, толкова ясна, толкова обемна пред очите ми, че можех да преброя дори власинките по коремчето ѝ. Бавно се обърнах, точно навреме, за да видя как светът се приближава към мен, столовете, масите, стената зад мен растяха, ставаха огромни и едва забележимата дотогава дупчица в стената порасна пред очите ми голяма като пещера. Изправих се и влязох в нея, само няколко крачки до другата страна.

Пътеката беше ярко огряна от слънце и се спускаше стръмно към морето. Разбира се, слънцето не беше такава, каквото го познавахме, затова и цветовете не бяха познатите ни, но се различаваха по своята яркост и присъствие от онези, с които бяхме свикнали да си служим. Нещата тук имаха своя собствена светлина, те не отразяваха с цветовете си светлината на слънцето, но се обливаха от цветни светлинни потоци, които самите те произвеждаха, и по този начин съумяваха да бъдат едновременно зелени и червени, сини и жълти, доколкото можехме да оприличим необикновената им палитра с онази, с която сме свикнали.

Край пътеката на един пън под голямо вековно дърво седеше дребно същество, и то ярко и пъстро, като всичко останало. Сега си давам сметка, че не бих могъл да го опиша, без да изпадна в противоречия, може би затова тогава съм се хванал за първата попаднала ми дума, с която да го дефинирам, и това беше думата сатир. Защо — не зная, за яснота, за сигурност, макар че то нямаше нито дяволски рога, нито копита, нито опашка, нито флейта. Но имаше тъжни очи и ги обърна към мен, когато го приближих.

— Защо мене изпратиха, аз не знам — без каквото и да е предисловие проговори съществото, като при това дори не си правеше труд да движи устните си, — но изпратиха мен, за да ти кажа. Нещо ще се роди и за да се роди нещо, нещо трябва да умре. За да се роди нещо скъпо, нещо скъпо трябва да умре и ще умре, и ще ти е тежко, но така трябва, и като знаеш, че така трябва, нека това знание излекува мъката ти. Нещо идва, и идва чрез тебе, но не в твоята вина, затова не се укорявай, нито се страхувай, то идва, защото така трябва, чрез тебе идва, но не от тебе и няма нищо с тебе, там са други дългове и друг ги плаща. Но чрез тебе, защото и ти чрез него си дошъл и което е било баща, то ще стане син, и което е било син, то ще стане баща. Защото е решено да няма гибел в гибелта и загуба в загубата. Затова не се противи, но иди и изчакай спокойно удара. Ето, мене изпратиха, а защо — не зная, и удар що е, не зная, и загуба. Нито болка познавам. Но ти си мой брат и също не познаваш загуба и болка. Само онова същество вътре в тебе, което трепери и мисли, че времето го обтича, само то се гърчи от болка и ужас, защото от тялото е, а тялото е болка и ужас. А ти от Духа си и няма болка в тебе, и ще те боли, когато забравиш, но така трябва. Защото вратата се разтвори и един излезе, за да влезе друг.

И двамата са болка за тялото ти, защото единия познаваше, а другия няма да познаеш никога. А духът знае, че няма един и няма друг, но едно са. И с тебе са едно. И от тебе са, и ти си от тях.

Сатирът замълча и ме погледна, и нямаше вече тъга в очите му, нито радост, а някаква хладна ирония и безразличие, сякаш аз бях скучен филм и не заслужавах повече внимание. После се обърна и се загледа в морето, и разбрах, че няма да науча нищо повече, но онова, което бях научил, ми стигаше, достатъчно беше, всичко знаех, всичко бях разбрал и тъпата болка започна да се появява полека като след преминаване на действието на упойка, яснотата, в която бях попаднал, се концентрира в образа на някаква муха, тъпо увиснала във въздуха пред мен, и с един-единствен мах на крилетите си тя разпиля яснотата на моето съзнание във въздуха и се изпълних с тревога.

Мухата отлетя, зад нея ме гледаха големите светли очи на момичето, което решихме да наричаме Силвия, и от тях вече преливаше солена топла влага.

— Ама ти не ме слушаш! — шепнеше тя задавено. — Много съм объркана, не знам как е могло да стане, сигурно от оня единствен случай, когато се скъса, заклевам ти се, че не съм имала друг. Откакто съм с теб. Честна дума. Бях се обадила на вуйчо ми, той има някакви връзки в болницата, друго е да те прегледа свой човек, нали? Но ето, не дойде, не знам защо. Може би не е късно да се направи нещо. А може и всичко да е наред.

— Не е успял да дойде, защото София е блокирана — казах. — Не виждаш ли какво става навън, таксиметровите шофьори стачкуват.

— Ама аз нищо не искам от теб — каза бързо тя. — Ти да не си помислиш, че... Аз затова и не ти се обадих веднага. Ще се справя сама. Ако е станало късно. Може и да го родя. Може би ще прилича на тебе. Така няма да съм сама, никога вече. Ще си имам едно мъничко същество до мен, което ще прилича на тебе и ще има твоите черти, твоите устни, твоите очи и твоите ръце. И ще си е мое, един малък Дими (така ме наричаше тя), само за мене, само мой, с когото никога вече няма да бъда сама!

— Само твой, само за тебе — казах ядосано. — От къде на къде. Ами аз? Аз какво? Нали аз съм бащата? Никак ли не допускаш, че можем да се оженим, както правят хората. Така детето ще си има и мама, и татко.

— Ама да, разбира се! — възкликна Силвия, сякаш тази мисъл едва сега ѝ хрумна. — Ще бъде много хубаво, ще бъдем мъж и жена с тебе, едно истинско семейство, нищо, че не сме богати, ще се справим някак си, ще идем в Бургас при морето и ще работим. Можем да направим даже фирма, баща ти ще ни помогне, малкият Дими ще си има всичко, ама всичко, ще изобретим там някаква машинка и ще си я произвеждаме сами, даже ще забогатеем, ще видиш, всичко ще бъде прекрасно.

Колкото повече говореше, толкова по-малко си вярваше. Тя отлично знаеше колко различни хора сме. Разбрах, че говори, за да заглуши в себе си отчаянието, за да си вдъхне кураж. Но внезапната болка, която ме прониза, когато тя спомена баща ми, ме накара да се изправа.

— Добре, добре — казах, — трябва да те оставя за малко, ще ме извиниш ли.

Опитвах се гласът ми да звучи спокойно въпреки тласъците кръв в главата ми.

— Налага се да телефонирам. Спешно. Не е свързано с теб, друго е. Ще ти се обадя след това и ще обсъдим всичко. Непременно.

Шумът на улицата беше станал непоносим. Таксиметровите шофьори, изнервени от дългото бездействие, което налагаше протестът им, натискаха клаксоните на колите си. Най-близкият телефон беше през три улици. Когато най— после вдигнах слушалката и пуснах монетата, шумът беше поутихнал, но в ушите ми бучеше, ударите на сърцето ми усилваха бученето на тласъци и ми бяха необходими минути, за да се концентрирам в сигнала и да набера номера. Оттатък веднага вдигнах слушалката, чух тежко дишане.

— Татко! — казах неуверено.

Беше вуйчо ми.

— А, Никодиме, ти ли си. Откъде се обаждаш?

Недоумявах защо пита.

— От София, откъде другаде?

— Получи ли телеграмата?

Краката ми се подкосиха. Каква телеграма? Защо телеграма?

— Не — успях да кажа. — Днес тук е някаква лудница и не съм се прибирал още.

Вуйчо ми изпъшка тежко в слушалката.

— Да, така — чух дрезгавия му глас, — виж сега какво, тука стана една работа. Нещастен случай. Авария на фабриката. Баща ти пострада. Налага се веднага да дойдеш. Вземи „Чайката“, аз ще те чакам на гарата.

„Авария! Пострада!“ — блъскаха в главата ми, зловещото предсказание на злбния сатир се изправи като висока и гладка стена, която ме обгърна от всички страни, приближаваше се, задушаваше ме, вграждаше ме в неумолимите си кристални структури, съзнанието ми се блъскаше в нея като птица, без да може да подреди и една-едничка мисъл. Все пак се овладях и с възможно най-твърд глас попитах:

— Вуйчо, аз съм голям човек. Кажи ми истината. Умрял ли е баща ми?

В слушалката се чу кратко изхлипване. След това вуйчо ми изплака дрезгаво:

— Е, няма какво да се лъжем! Татко ти — Бог да го прости. Уби го токът.

Затворих слушалката. Някакво странно тъпо призрачно спокойствие ме беше обзело изведнъж, по-страшно от ужаса и болката, сякаш съзнанието ми беше изключило. Не, не оная спасителна студенина, която ме издигаше над нещата и над самия мен, не онова живително безразличие, което толкова пъти ме беше спасявало и благодарение на него бях понесъл даже казармените дивотии сравнително леко. Не. Сега в това странно вцепенение аз не бях над нещата, не бях даже вътре в тях, а някъде дълбоко под тях, смазан и неподвижен, затрупан, бездействен, недействителен.

Понякога те няма там, където си, и това може да бъде добро, защото си другаде, а сега беше ужасно, защото бях никъде. И защото ми предстоеше да се събудя от шока и да осъзная изцяло и отново онова, което се беше случило в този ужасен ден. Упойката на унеса се вдигаше като мъгла пред очите ми и в мен се настаняваше болката, и сред воя ѝ се проясняваха мъчителните въпроси.

Защо? Как беше възможно? Уби го токът!? Но това не можеше да бъде. Та той беше инженер, даже у дома поправяше контактите, без да развърта бушоните. „Мен токът ме познава“ — шегуваше се, когато се притеснявах. Едно невъзможно предположение докосна като зъболекарски свредел нерва — да не би някак си той сам... Да не би да е помолил стария си приятел тока да му помогне?

През ударите на болката се промъкваха спомени от последните ми срещи с него, промяната с него, която ставаше все по-осезаема и започна с промяната около нас. Спомените се подреждаха в строга кристална верига, която ме задушаваше със своята яснота.

Преди около година оцелялата като по чудо след промените фабричка, в която баща ми поддържаше машините, по-вярно е да се каже, че ги реанимираше, защото те, макар и немски, бяха от времето на Втората световна война, премина в нови ръце. Приватизаторите май нямаха никакво намерение да произвеждат мебели или каквото и да било, те се интересуваха само от земята, която, закръглена до необходимите размери, щеше да им позволи да построят на нея хотел. Нужно беше само предприятието да фалира, а за това не бяха необходими почти никакви усилия. Нещата отдавна се движеха по инерция, като тежко колело след скъсана трансмисия. Колелото щеше да спре и да изхвърли баща ми на улицата няколко години преди пенсията, и всички врати щяха да бъдат затворени за него.

Странни, чужди дотогава за него мисли беше започнал да споделя той напоследък в кратките ни телефонни разговори и когато успявах да събера за пътни и се връщах за ден-два. Мисли, които ме плашеха и объркваха, за безумието, безсмислието и трагичността на човешкото съществуване, за онова стръмно сгромолясване надолу към някакво невъобразимо бездъние с ускорение, чупещо природните закони като клечки, и което хората наричаха прогрес. След третата чашка той неочаквано се успокояваше, усмихваше се тайнствено, слагаше пръст на устните си и ми казваше:

— Шшт, ние обаче ще им дадем да се разберат. Ей сега ще им покажем ние на тях къде зимуват раците!

След това той отиваше с несигурни стъпки към шкафа и изваждаше оттам една синя папка. Там беше неговата голяма тайна — чертеж на мотоциклет с непознати дотогава възможности. Този мотоциклет трябваше да доизобретим двамата с него и тогава щяхме да стигнем до славата и парите. Щяхме да направим фирма — баща и син — да произвеждаме фантастичната машина по засекретени технологии и да я продаваме на японците.

Тайната на това чудовище в света на вътрешното горене се заключаваше в изобретения от баща ми принцип на перманентното ускорение. Двигателят трябваше да служи само за създаване на

първоначално ускорение, което, веднъж възникнало, щеше да се увеличава от само себе си — въртенето на колелото щеше да предизвиква въртене на колелото. Така след първите стотина метра разходът на гориво щеше да падне до половината на сто — и то при скорост сто. Майсторлъкът беше в това, да се изобретят механизмите на предаване и увеличаване на ускорението от колелото на един скрит в него диск и поемането му обратно от диска към колелото, създавайки по този начин геометрическа прогресия с нечувана динамика.

Тези планове баща ми ги вадеше само когато си беше достатъчно пийнал, той ги и работеше в недотам трезво състояние, как иначе един добър физик и инженер като него можеше да прегърне идеята за вечния маховик, разновидност на вечния двигател. Опитвах се да му възразя внимателно, като намеквах, че някои от теоретическите ни постановки като че ли противоречат на основни закони на динамиката и физиката. Баща ми се усмихваше тайнствено и казваше, че не всички закони на динамиката са открити, а и тези, които са открити, имат алинеи, до които човек още не се е докоснал. А и което знаят — не казват.

— Крият ги, бе — провикваше се той, — знаят ги, ама ги крият, за да могат да ги използват за свои си военни цели. А ние ще ги използваме за мирни и екологични!

Невъзможно ми беше да го убедя, че начинанието му е безполезно, то беше толкова сигурно в неговите очи, та главният проблем беше как да го опазим от мръсните пръсти на плагиатите и техническите шпиони, които вече дебнеха и крояха планове да ни свият патента.

— Трябва да го монтираме така — казваше той, — че при демонтаж цялата конструкция да се разпадне и саморазруши, и ние единствени да знаем как да я монтираме отново. Трябва да направим фалшиви улеи, по които да сметнат, че са се движили частите, да сложим фалшиви лагери без функция, та когато започнат да го сглобяват по лъжливата логика, която ще им подхвърлим, не само да не успеят, ами и съвсем да го счупят — окончателно и безвъзвратно. Единствено ние ще можем да ги поправяме и поддържаме и отвсякъде ще ги пращат само при нас за ремонт. Така ще станем милионери и ще му покажем на тоя шибан живот!

Той замълчаваше, запалваше нова цигара и сякаш заедно с дима се понасяше някъде нагоре в светлото бъдеще. След това наливаше още по чашка и започваше да разказва как за пръв път в Моите Карло на състезанията нашият мотор с по-малко от половин резервоар и без презареждания ще изпревари кавазакитата с цели три обиколки и от залаганията, които ще сме направили, ще спечелим някой и друг милион за разширяване на предприятието, как дебелиците от „Ферари“ ще идват на колене да ни молят за принципа, ще ни предлагат земята и небето и как ние няма да го продадем, и не само че няма да им го продадем, ами ще вземем и ние да направим една кола, която ще харчи най-много едно на сто и която, като се появи на „Формула едно“, не само ще изпревари всички останали, ами пилотът ѝ ще е успял да си изпие и кафенцето, докато чака втория да се появи.

— Тогава ще видят те! — провикваше се баща ми. — Тогава аз тях в кучи гъз ще ги навра, без да си мърдам и малкия пръст, ей така, само с това, което съм.

След това настъпваше мълчание и така и не разбирах кои бяха тези, дето трябваше да видят и да бъдат наврени в кучи гъз от баща ми само с факта, че е успял. Двамата пушихме и мълчахме, някъде под нас спокойно лежеше морето, а над нас на стената висеше портрет на малко усмихнато момченце.

На следващия ден вече не говорехме за това. На трезва глава баща ми се чувстваше неудобно, въпреки че двусмислено ме насърчаваше на тръгване:

— Хайде, и се учи, че работа ни чака. Сам няма да се справя без твоята помощ.

И нещо като усмивка хвърляше сянка на надеждица по лицето му. Сред белезите на дълбокото униние и песимизъм. Печат на цяло едно поколение по това време.

Едно поколение, обречено да загине в течение на няколко години, само защото преди това загинаха неговите илюзии за някакво що-годе нормално бъдеще и спокойни старини след дълги години честен труд. Малцината, които имаха право да реституират, защото дядовците им на временно са имали, също трябваше да се ударят в бронята от безчовечност на новата класа, родена в мътната вода на промените. Останалите се оказаха хванати в капана на светлото бъдеще, което бяха изграждали и което се оказа за тях по-мрачно и от най-мрачното им

въображение, стари и немощни, те трябваше да се присаждат в непознатата джунгла на новите отношения и нямаше кой да помисли за тях. Силом отвикнали да се осланят на мускулите си, те гледаха с почуда закърнелите си крайници и не успяха да се опомнят, когато връхлетя машината на новото мислене и просто ги изхвърли извън борда на живота. Съзнанието да трябва да се почувстваш просяк след толкова години упорит и съвестен труд, някои от тях не преживяха. И ето, че страната обедня с мъжете на цяло едно поколение, което не успя да остарее.

Най-тежко беше за онези, които малко или много бяха вярвали, че трудностите на старото обществено устройство са временни, че клаузата е справедлива и върхът е там, пред нас. Те трябваше да видят как техните водачи са ги лъгали и старателно са трупали наивността им в швейцарските банки, за да могат пак да са начело в „демократическите“ процеси с чуждестранните си фирми, как перат парите им в новооткритите си банки и курортни селища.

Какво му оставаше на обикновения честен човек сам пред страшното дяволско огледало на наивността си, показващо целия му живот като противна нелепица, безвъзвратно изгубена в мръсния канал на времето, и пред когото се зъбеше скелетът на пенсионна мизерия, да, на противна безнадеждна бедност, освен да си намери някаква неизлечима скоротечна болест, да я прегърне любовно с двете си ръце и да се понесе с нея към отвъдното. А ако не успее? Ако не се хареса на болестите? Какво тогава?

Затова ли моят баща беше повикал трудовата злополука?

Разбира се, че не му я признаха посмъртно, никой не го подозря в умишленост, но го обвиниха в неспазване на правилата за трудова безопасност и в нарушение на производствената дисциплина. За да не платят нищо на наследниците му, които се изчерпваха с мен — та нали този мой баща при всеки подобен случай се възмущаваше, че мъртвият винаги излиза виновен. Макар подхлъзването, падането през паянтовото парапетче право върху оголените проводници за високо напрежение да бяха изчислени с удивителна точност и толкова много да приличаха на нещастен случай, на производствена злополука.

Онова, което баща ми не бе предвидил беше, че никога няма да получа каквото и да е обезщетение или пенсия срещу неговата смърт, великолепен математик, той никога не е бил силен в сметката на

парите. Не, не беше идеалист, той просто усещаше, че парите са само глупава част от една объркана в корена си конвенция, в която беше решило да се организира обществото, игра, в която целта беше да бъдеш поставен във зависимост от някакви хартийки и в която печелеха както във финансовите пирамиди само първите няколко. Той не презираше парите, не се беше издигнал над тях, той презираше играта на пари, натрапената му зависимост от тази игра, от притежанието на тези хартийки, щом като липсата им трябваше да го кара да се унижава пред себе си.

По-късно научих — като разбрал, че фабриката е пред фалит, вложил като мнозина по онова време всичките си спестявания в една от никнещите като гъби „частни банки“, обещаваща на вносителите си двайсет и пет процента лихва (имаше такива, които обещаваха по петдесет и повече). С лихвата мислел да ме издържа, докато завърша, а след това — двамата инженери все щяха да измислят нещо — нали им предстоеше изобретяването на машина чудо! В един хубав ден той чува по радиото, че „банката“ е обявила фалит, и половин час по-късно се оказва полузадушен сред тълпата излъгани в безсмислен щурм на изпразнените помещения, където се е подвизавала. Но всичко това научих много по-късно, тогава още не знаех, че баща ми не е притежавал нищо, че не е бил в състояние нито да ме издържа, нито да продължи с изплащането на апартамента, че вече на два пъти новоизлюпени кредитори са идвали да описват имуществото.

Оставаше само чудото. И чудото беше мотоциклетът. Но сега вече и половин литър бензин му беше много, сега той трябваше да върви с вода. И в последната ни среща баща ми разказваше за един човек, българин, бургазлия естествено, който още преди петдесет години изобретил двигател, работещ от електролизата на обикновена чешмяна вода, но арабите, руснаците и американците потулили изобретението, за да не обеднеят с него, когато нефтът изведнъж се окаже излишен. Този мит го бях слушал още като дете и си спомням, като питах баща ми възможно ли е такова нещо, той ми отговаряше, че да, по принцип не е изключено, но на практика е неосъществимо. Ще ти трябва цяло езеро вода и една електроцентрала ток, за да развиеш трийсет километра в час. Така се смееше той тогава, още млад и пълен с енергия и бъдеще. Сега тази идея беше последната спасителна сламка, за която се хващаше.

А аз си мислех — ето, баща ми остаря. Остаря и започна да се вдетинява, не знам как ще го разубеждавам, като завърша, как ще го върна към законите на механиката, към основните принципи на динамиката, които той самият по повод и без повод ми беше рецитирал някога.

А ето, че всичко свърши. Изведнъж. Нямаше вече нужда да го убеждавам в каквото и да е било, него вече го нямаше. Нямаше нужда и от „защо“, „как е възможно“, „не може да бъде“. Можеше да бъде и беше. И аз вървах между колите към гарата, и не можех даже да заплача. Толкова страшно беше. И не епически страшно, не разтърсващо художествено страшно както в изкуството — страшно, пълно със съдържание. Не, беше по човешки страшно, изпразнено от всичко, от всяка мисъл, дори от самото себе си, и това като че ли беше най-страшното.

Вървах като в кошмарен сън със сухи очи, провирах се между спрелите такситата, молах се на излезлите от тях шофьори, разговарящи на още редките тогава мобифони или слушащи репортажите на „Дарикрадио“, да ми направят място, защото бързам, трябва да отида до гарата, трябва непременно да успея да хвана „Чайката“ в четири, а поради блокадата целият градски транспорт беше парализиран, автобуси, трамваи, трелеи стачкуваха по неволя заедно с тях.

— Бързат, мамицата им — цедеше през зъби някакъв мургав мустакат чичко в мобифона си. — Ха да ги видим как ще стигнат сега. Ха да видим, като ги заболи, какво ще стане!

Когато най-после пред погледа ми блесна скулптурата на гарата, се сетих, че нямам достатъчно пари за билет. Нямаше и откъде да взема. Хрумна ми спасителната идея да си купя билет до Карлово или до Сливен, докъдето стигне, и да се направя на заспал. След Сливен най-много да ме свалят на Карнобат, а там вече ще видим, близо е вече, има товарни влакове.

Когато излязох на перона с билет до Сливен в джоба, влакът вече потегляше. Скочих в една отворена врата, вагонът за пушачи беше почти празен. Тежко се отпуснах на седалката в купето. Сега вече всичко ми беше безразлично, мисълта, която ме бе крепяла — да успея до влака, — бе свършила своята работа и ме бе напуснала. Нямаше нищо повече, нямаше го баща ми и никога вече нямаше да го има.

И тогава в душата ми като прохладна вълна се вля някакво успокоение, необяснима упоителна сигурност. Баща ми вече беше навсякъде, беше се разтворил в дърветата, прелитащи край прозорците, присъстваше в поляните, огрени от следобедното слънце, в потоците, внезапно заслепяващи очите ми, във въздуха наоколо. Той вече принадлежеше на Вселената и затуй беше навсякъде.

Около Сливен аз наистина заспах, изтощен от всичко случило се. Присъни ми се купето, в което пътувах. Срещу мен беше седнало красиво момиче със строги черти и свиреше на цигулка тиха мелодия съсредоточено и спокойно, без да ме погледне. Нито мускул не трепваше по лицето му, сякаш то беше някъде далече, далече. Стори ми се, че усетих нечие присъствие, някой седеше безмълвно в дъното на купето разтворен в мрака и внимателно слушаше музиката. Представих си как се усмихва в тъмното, представих си внезапно укротените му благи черти. Чертите на баща ми.

Когато се събудих, беше тъмно, влакът влизаше в гарата, мярна ми се обърканото лице на вуйчо ми. Дядо ми беше пътувал със същия влак, беше се качил от Сливен. Прегърнахме се и заплакахме.

И тогава зърнах едно момиче, което се очерта рязко на светлината на лампата над чешмичката и излезе от гарата. Беше момичето с цигулката.

13

СТЕНОПИСИТЕ

„Ускорението на ускорението в тази точка! Изчисли го! Не всички закони на енергията са открити. Или ги крият! Енергията не само не се губи, тя се разширява като субстанция на Вселената, заради което и Вселената се разширява — проучи това!“

Към мен или към себе си беше адресирал баща ми тези думи, надраскани върху една от скиците на мистичния мотоциклет. Препрочитах ги като единствено завещание. „Работи, работи, трябва да го завършиш, възможен е!!!“ И три удивителни.

Взирах се в полегатия нервен почерк, с часове гледах недовършените скици и чертежи — сега вече имах достатъчно време за това. Само дето знаех, че няма да мога да завърша дръзката мечта на баща си — не само поради законите на динамиката, а защото никога нямаше да стана машинен инженер, трябваше да напусна института и да се сбогувам със столицата.

Да, да, и с Бургас, разбира се, и с нашия неизплатен апартамент над морето, който се превърна в свърталище на кредитори и съдия-изпълнители. Най-необходимото се побра в един микробус заедно с мен до къщицата на дядо ми в онова балканско село, близо до Сливен, която беше моят нов дом.

Тук имах други занимания — пасях двете козички, научих се да ги доя, занимавах се с домати и пипера в градинката, да режа и пръскам седемте пръчки лозе и да въртя ръчката на центрофугата за вадене на мед.

Дядо ми имаше осем кошера или „пчели“, както той ги наричаше. Тях той си ги оправяше сам, нищо, че ръцете му бяха започнали неудържимо да треперят, че и краката не го слушаха. Подпираше бастунчето на кривото дърво, отваряше капака, издухваше с духало, където димяха запалени парцали, извадената пита от кошера, почистваше ъглите ѝ с остър нож, внимателно проверяваше за червеи и други паразити и отново я поставяше на мястото ѝ, а пчелите се

въртяха като жив облак над главата му. И макар главата му да бе закачулена с маска, ръцете му бяха голи.

— Пчелната отрова лекува ревматизъм — смееше се той, докато сваляше с бръснещо движение на едната си ръка стърчащите жила от ужилванията от другата.

Всъщност му беше мъчно за пчелите, които се бяха пожертвали, за да запазят кошера и меда си, защото трябваше да умрат. Пчелата жили само веднъж, жилото ѝ се закача с котвичка за кожата и се откъсва от нея, като я разкъсва. Дядо говореше винаги с възхищение за тази саможертва, като че ли насекомите знаеха за нея и я даваха доброволно. Понякога ми се струваше да си спомням за живота на пчелите отблизо, сякаш и аз самият съм бил пчела, но споменът беше толкова мътен, толкова далечен, че няхах очила, с които да го видя истински. Въртях ръчката на центрофугата, силите, които все още можех да изчисля, взривяваха изумително правилните осмоъгълници и медът от тях позлатяваше металната кофа.

Най-вкусната пита винаги оставяхме настрана, тя беше деликатес, награда за труда. Забивах зъби в отчупеното парче от нея, устата ми се изпълваше с остра сладост, концентриран аромат на билки и цветя се издигаше в главата ми и се укротяваше в дъха на пчелния восък. И пак спомен, спомен за нещо далечно или мечтано, за нещо далечно и дълбоко вътре в мен замъгляваше върхарите на мислите ми — бях ли опитвал силния черен мед на древността, носех ли в себе си изумителната мъдрост на старите пчелари, които бяха едновременно и пчели.

Дядо ми обичаше да говори за пчелите си, за съвършената им вътрешна организация, за тяхното профилиране още преди излюпването и как всъщност подаряваха всяка своя индивидуалност на общото, на кошера, от който бяха само детайли.

За кошера той говореше като за отделен организъм, имащ право на съзнание, наричаше го мозък, а пчелите бяха неговите мисли. С особен възторг и умиление описваше той езика на пчелите, състоящ се не от думи, а от полети, танца, с който те си обясняваха толкова много — изтръпнал го слушах и все повече ме обземаше странното усещане, че знам отдавна всичко това, че винаги съм го знаел не защото го бях чел някъде, но защото сам го бях преживявал, някога, когато световите още бяха близо и можех да протегна ръка и да ги докосна.

— Много мед излезе тази година — говореше дядо ми, — сполай. Ще продадем част от меда, ще продадем и восъка на попа, дето обслужва няколко села тука и който прави от него контрабандно свещи, та ги продава на вярващите, и ако се събере достатъчно, можем да си купим и прасенце, ето, аз съм стар, мене прасенце ми не требе, обаче ти си млад, като го угоим с жълъди и го заколим, можем и суджуци да си направим, и сланинка да си наредим в качето, дето сега само мишки се прескачат. Пък като уредим и земите, няма да гладуваме през ден, че и за лекарства ще има, пък и за тебе, да идеш да си свършиш учението, че грехота. Ако пък не искаш, можеш и тук да останеш, да спретнем един малък чифлик, че като ида при баба ти и при татко ти, да има какво да им разказвам, да ги зарадвам.

Мълчах и се удивявах, спомнях си как моята майка се беше появявала често в сънищата ми след смъртта си, за да ми помага, толкова ярки бяха тези сънища, че затъмняваха действителността, преди месеци вярвах, че зная много за живота и смъртта, че мога и с мъртвите да разговарям, с оная част от тях, която оставаше някъде наоколо, вярвах в знания и видения, които ме бяха посещавали често, които ме учеха да възприемам света като един от многото, че смърт няма, има я само във външната видима страна на нещата, в един техен аспект, който не заслужава дълбокото ни доверие, бидейки само видимост.

И ето, че умря татко, и всичко се счупи. Бях потънал на дъното на този свят, който бях смятал за неважен и илюзорен, и той ме притискаше с цялата си тежест, и като паяк беше омотал сетивата ми със срам — че съм бил толкова луд да вярвам в сънища и фантазии, а може би и болен от някакво психическо заболяване, предизвикващо халюцинации, и не си струваше да съжалявам поради събуждането си. По-добре здрав и нещастен, отколкото щастлив и луд!

Дядо беше суров човек, със старостта чертите му се бяха изострили и в бръчките на лицето му имаше едно почти епическо излъчване. Беше посрещнал промените с надежда, беше успял и да се разочарова, което на неговата възраст лесно можеше да премине в отчаяние, но при него по-скоро се втвърдяваше като някаква упоритост, отрешеност в борбата с живота и старостта.

Вярваше ли наистина, че някога ще си възвърне земите, които беше имал — по онова време започваше реституцията и бившите

собственици възвръщаха национализираните си някога имоти, някои бяха успели даже да се замогнат.

Но как да си върнеш нещо, за което си бил принуден да унищожиш всички доказателства, че изобщо си го притежавал някога, да изтриеш всяка следа, всеки спомен. За да останеш жив, за да може синът ти да има право да учи, да има право да работи, да има право да живее като честен човек, без над него да тегне лепкавата сянка на недоверието. Нотариални актове, квитанции за платени данъци, копия от кадастърни скици — всичко беше безмилостно унищожено тогава, когато за притежаването му унищожаваша хора. Земята беше набързо разпиляна, кое подарено, кое разпарчадисано и разпродадено на безценица, кое преотстъпено. В ТКЗС-то дядо беше влязъл едва с десетината декара, които му бяха останали — една царевична нива.

И ето, че някакви по чудо оживели квитанции за платени данъци оживяха от една забравена ръждясала тенекиена кутия и заедно с тях надеждата да се сдобие отново със земите си, се възраждаше в стария човек и го водеше през ден, през два в наместничеството. Оттам го пращаха по-горе, от по-горето — още по-горе и колкото по-горе стигаше, толкова по-мрачен и отчаян се връщаше дядо, и удивлението му нямаше граници, защото там, горе, срещаше все познати — там сега седяха синовете и внуците на онези, които преди години го бяха преследвали, които слагаха бариери пред бъдещето на баща ми. Те сега приватизираха, реституираха с не по-малка жар от тази, с която бащите и дядовците им национализираха и разкулачваха. Даже с много по-голяма, защото този път не ставаше дума за строене на утопии в името на всемирната справедливост в някакво далечно бъдеще, този път ставаше въпрос за пари, за истински реални пари, пари, които можеш да вземеш в ръка, и то сега, веднага. За много пари.

А ние живеехме в бедността и надеждата бе забравила пътеката към портата ни. Дворът, козичките, няколкото кокошки, мечтата за кравичка — ето какво изпълваше делника ни и го препълваше. И най-вече пчелите.

Вярно, че използвах онова, което бях научил в института, макар да не го бях завършил, викаха ме от време на време съседи, да им поправам култиваторите, както се наричаха тогава ръчните тракторчета, родно производство, останали от времето преди промените, които постоянно се повреждаха и поради липса на части

трябваше да се приспособяват по някакъв начин, даже наместникът ме викаше да му поправам жигулата, която също не си знаеше годините. Тази дейност ни донасяше по нещичко допълнително, селяните плащаха с яйца, с мляко и сирене, а тези неща точно по това време изчезнаха от магазините.

Двата декара дворче, животните, къщицата, снишена от времето — всичко искаше работа, много работа от сутрин до вечер, но тогава с удивление откривах, че имам талант и желание за такава работа, макар да не я бях вършил никога по-рано. По-простичко беше да се вкопчиш здраво в един-единствен живот, в един-единствен свят — света на твоето оцеляване, физическо оцеляване, с цялата атавистична сила на древните инстинкти на вида и индивида, далеч от политическите борби и ламтежи на времето, далеч и от мъчителното дирене на смисъл в съществуването, по-важен от утрешния ден.

Увличаше ме простата магия на живота, вълшебството на засяването, покълването, наливането със сокове, от нищото, от светлината, въздуха и влагата растенията изграждаха в стройна архитектура материя, която ни бе нужна, за да живеем. С надеждата за дъжд или слънце, с радостта от събирането на плодовете или с тъгата по преждевременно унищожената от сушата, градушките, проливните дъждове реколта — ежедневните грижи ме вграждаха в небесните и земните цикли, в прадревната магия на живота, рождеството, смъртта и възкресението и аз се разтварях напълно в сладкия им гнет. Опиваше ме особената свобода на това доброволно отшелничество, наивността на обикновения човек, вярата му, че неговият труд няма да отиде напразно, че с него той осигурява бъдещето си и променя съдбата си с непоклатими принципи, неоспорими разсъждения и обожествяване на вещите и дребните ритуали на ежедневието.

Има неотразима прелест в хората на единия живот, на единия свят, в тяхната самоувереност и напористост, в енергията им и предприемчивия дух, който ръководи мислите и постъпките им — та нали живеят само веднъж, просто са длъжни да направят от този свой единствен живот възможно най-доброто, като ще е кратко, барем да е сладко.

И може би затова, когато вечер, изтощен от работа, все пак намирах сили да хвана блока, за да надраскам нещо, то все повече и повече наподобяваше оригинала в неговата видимост, все едно дали

беше петел, кацнал на плета, или острата брадата физиономия на козичката. Исках да нарисувам дядо, и то така, че той да се познае на картината и да се хареса, затова упражнявах ръката си в точност на изображението на малки предмети, на пейзажи или животни.

Сега рисувах много по-различно от онези картони, върху които през трите непълни години студентство се опитвах с помощта на акрила да пренеса спомените за моите чудни сънища — Атлантида, онези пейзажи така и изчезнаха някъде, взеха ги, за да ги слагат на някаква изложба, и така и не ги видях повече. Тези сега рисувах с въглен, а понякога дори с маслените бои, купени много евтино поради отдавна изтекъл срок на годност в една сливенска книжарница, върху парчета фазер, които събирах в двора на изоставената кравеферма. Дядо се радваше на тези мои картини, ковеше пирони по стените, за да ги закачи, и ги показваше с гордост на неколцината останали живи приятели от някога, когато те идваха да пият по една ракия за Бог да прости. Всички цъкаха с език и ги хвалеха, но най-им харесваше портретът, който майка ми беше направила и който заемаше видно място в стаята — виж, значи, какво хубаво детенце си бил, и добро момче излезе, блазе на дядо Димо, че има кой да му помага на стари години сега, когато другите млади избягаха по чужбините, никой не остана в това село, а какви години бяха, колко деца тичаха по улиците, сега само няколко старци на доизживяване, ще се затрие селото, без друго ще се затрие, ще си отиде с нас, ама дали там ще ни дадат да си го вземем и да си го носим оттатък, след като тук вече на никого няма да трябва?

— Бабини деветини, оттатък — мръщеше се дядо, — каквото има, тук го има, това оттатък са празни приказки — и изливаше от ракийката на пръстения под.

За годината на баща ми дядо реши да направи истинска панихида, както си му е редът, с поп и всичко там, макар че сам той не вярваше в Бога, бяха го убедили неговите приятели, че така трябва, пък и попът му беше клиент, той купуваше от него восък. За целта се пожертва и едно от трите ярета, които се бяха родили предната година, месото в ярето беше малко, но все пак беше месо. Одра го Драган гайдарят, той от по-рано беше спазарил кожата за гайда.

— Че такава малка гайда може ли? — недоумяваше дядо, а Драган му обясняваше, че ги прави за сувенири — чужденците ги

купували за спомен, то на такава гайда може в краен случай даже да се свири, обаче гласът ѝ много писклив излиза, а трябва и по-често да се надува, ама кой ще вземе да свири, те къде ще се учат, вземат ги така, като сувенир, на него му дават по сто марки на гайда, а ги продават по сто и петдесет — двеста в магазинчетата. Сега се търсят повече, много българи заминаха за чужбина в последно време, мори ги носталгия там, че си правят битови кътове, окачат си едно друго — гайда, кавал, по някоя носия, ако има от бабите им останала, като няма, си купуват.

Дядо се сети, че на тавана в старата ракла трябва да има още някоя и друга носия от чеиза на баба ми, ако не са ги изяли молците, и гайдарят обеща да провери по колко ще вървят при неговата магазинерка.

— Нищо няма да хвърляш, това ръждясали сърпове, това паламарки, хаванчета, железарии от едно време — колкото е по-старо и по-негодно за употреба, толкова по се търси за сувенир и по-скъпо се продава.

Така разправяше Драган, докато дереше горкото яренце, увиснало на ченгела на дюлята пред къщи, и майсторски сваляше кожата, като внимаваше да не я повреди. Две кокошки замислено ровеха с човките си в засъхващата кръв, като че ли диреха там смисъла на живота.

За панихидата поп Йордан донесе своя икона и кандило, тъй като при дядо ми такива неща нямаше. Не че беше кой знае какъв богоборец, като онези, дето допреди години всячески изкореняваха от съзнанието на хората и последните останки от стария Бог, за да направят място за новите. Тях дядо също недолюбваше, както и цялата им власт, която го беше обявила за враг и беше попречила на кариерата на татко. Както повечето свои сънародници и дядо признаваше, че може би има някаква сила, но се въздържаше да отъждествява тази сила с християнския, пък и с кой да е друг официален бог.

— Баба ти имаше икона — казваше той, — ама като умря, Бог да я прости, я сложихме при нея в ковчега, да си е с нея, попът вика сетне — не трябвало така, обаче аз на поповете не им вярвам много, щото до един са разбойници, те, ако знаеха кое трябва и кое не трябва, нямаше по серсеми от нас да излязат и те да тръгнат за власт да се избиват, поделиха църквата на две и грабнаха сопите, туй на какво прилича — малка държава като нашата с две църкви, два синода, два патриарха,

туй и през турско не е било, едни други се псуват, и тези ще ми говорят за Господя, с него ще ме агитирват, като че им е ортак!

Тъй дядо ми въздаваше църковното на църквата, а божието Богу, без много-много да се замисля.

— Не бива така да приказваш, стар човек си — гълчеше го Драган гайдарят, силно религиозен от едно време, който даже постите спазваше и искрено страдаше от страстите църковни, по думите му отново разпващи Христа на кръста — нямаш още много време да живееш, като се представиш, ако има Господ, какво ще правиш?

— Лесна работа, смееше се дядо, аз веднъж като умра, тя работата нататък лесна. Ако няма — няма, няма да му дирим колая. Ако пък, не дай боже, има Бог, то аз ще седна с него да си поговоря така, по човешки, на чашка, ето ме, ще му река, дойдох сега тука, тоя и тоя съм, виж ме, хубаво ме гледай, дали ще ме познаеш, виж на какво приличам, живях го тоя живот, както го разбирах, пък ти сега ще ме печеш ли, ще ме вариш ли — твоя работа, обаче да знаеш, че не си прав.

Тук гайдарят си запушваше ушите да не слуша богохулствата на дядо, той пък, доволен, че го е ядосал, удряше по масата, размиваше се с глас и наливаше по още една чашка.

По тези именно причини се налагаше попът да донесе икона от къщи, и докато палеше кандилото, той мъмреше, че не е хубаво в една къща да няма икона, най-сетне обичай е, български обичай, традиция, тя тази традиция ни е спасила петстотин години да не се претопим и потурчим, ами да си останем българи, една нация, един народ, когато сме били под турско робство, или, както сега стана модерно да казват — османско присъствие, в манастирите и църквите, във вярата се е пазила народността, ама на — не сме народ и това си е, не сме, дядо Славейков хубаво си го е казал — не сме. Ние, ако бяхме народ, старините си поне щяхме да опазим, а не като сега да ги прахосваме, да ги разпродаваме на безценица на чужденците, че и да ги рушим за удоволствие, само ей тъй — за да задоволим бесовщината варварска в кръвта си. Какво им попречи нашата църквичка, че са я оставили на това дередже? И не само никой не се грижи да се потегне и реставрира, ами и онова, дето е останало, рушат, а то е национално богатство, паметник на културата е, стенописи има вътре — от четиринайсети век, те са достойни да влязат под егидата на ЮНЕСКО,

ама как да ги покажеш на ЮНЕСКО тези съкровища, като са в такъв отчаян вид, целите изподраскани, други „стенописи“ от двайсети век ги покриват като паяжина, непристойни надписи върху лицата на светците, имена, с пирон изчегъртани светотатствено и неграмотно, зачеркнати са светите образи на спасението, да пишат не могат някои, но написаното да задраскват, могат, да унищожават от други създаденото, а на кого е то? Не е ли на всички нас, не е ли наше и кое е по наше, красотата на създанието ли, или бесът на разрушението, поривът към спасение душевно, или влечението към сатаната, дето руши и заличава, и подучва да разрушиш построеното тук от други, но кое рушиш, неразумни и юроде, кое унищожаваш? Нищо външно, ами душата си унищожаваш, която в храма е отразена, живота си, който Бог ти е дал за радост и прослава, себе си унищожаваш и заедно със себе си всичкото онова, дълбоко в тебе, което може да ни спаси. Ето така ще се затрием ние и като хора, и като народ, и като нация и ще се разпръснем по чужбините сред другите племена за присмех и поругание, като евреите, тях обаче Бог наказва, та разпръсна между народите, а нас не Той, но ние сами себе си наказвахме, сами себе си разпръснахме. Светиня е това, паметник на културата, времето е пощадило стенописите ѝ, турците са ги пощадили, нашите вандали — не!

— Ами всяко време с неговите си стенописи — контрираше дядо, — било е време да се рисуват светци, дошло е време да се драска отгоре им.

Сетне попът похвали картините ми, дето и дядо харесваше, та ги беше закачил на видно място.

— Виж как хубаво рисува твоето момче, и с маслени бои може, виж там мостчето над сухата река и люляковата горичка, светлините и сенките — като живи ги е докарало, като на фотография истински, че си казвам да щеш да го пратиш да ми помогне да оправим туй-онуй по църквата, да реставрираме стенописите, надписите най-вече ако може да изличим, най-непристойните поне, че е неудобно и срамота. Аз съм писал за тази работа и в Синода, ама там все пари нямат, време нямат, сега нали се борят срещу изкушението сатанинско, дето пожела да разцепи църквата господня, не им е до реставрации. А е срамота, хората почнаха пак да посещават службите, влизат с искрена молитва и благоговейна надежда в храма, дома Господен, а на стените върху

светите образи мръсотии надраскани всякакви, сякаш не църква, а гаров нужник, прости ме, Боже. То за тая работа специалисти трябва, внимателно трябва да се пипа, знам, ама докога ще чакаме? На разкола краят му не се вижда и докато се оправят и уталожат работите, да дойде ред за тази, хората пак ще излязат, пак ще спрат да посещават осквернения храм, и ще млъкне камбаната и в това село. Аз успях да намеря работници от кариерите за стената, дето е порутена, ще я постегнат, добри работници, в Бога вярват, за Бога ще го направят, за душите си, обаче отвътре трябва сръчна ръка — ето твоето момче може, пък като я свършим, живот и здраве, Синодът ще отпусне премия и ще се разплатим. Бог го изпрати твоето момче в селото ни, да ще да ни помогне, и Господ няма да го остави, ще му помага и той.

— Абе аз тая работа с Бога не я знам — каза дядо, — с него аз сметки нямам да уреждам, виждаш на какъв хал ни е докарал той ли, друг ли, ама ако иска момчето, нека дойде там да ти помага, че право казваш, срамота туй, дето го имаме от старо време, така да го занемарим и да го оставим да се руши, като няма работа тука, нека да идва, пък ти виж там нещо, премиални ли, що ли да му издействаш, че сме за жив грях вече тука с моята никаква пенсия, че и пчелите вече не дават мед като по-рано, изтровиха полята, изтровиха горите, да ги отрови дано, всичко опропастиха.

Така още на другия ден, въоръжен с бои, четки, терпентин и всичко необходимо, поех към селската църква.

Църковният двор отделяше църквата от селото, като да не беше в него. Дървета и храсти скриваха съседните къщи, в бурени и високи треви потъваха като в плитък залив няколко килнати кръста. Бутнах ръждясалата портичка и тя с дрезгаво скърцане ме пусна в градината. Тежък сладникав дъх лежеше ниско над цъфналата трева, лениви бръмбари тежко висяха над цветовете и ароматите. Близо до оградата, току зад каменните кръстове, различих два стари изоставени, рухнали от времето кошера, а при по-внимателно взирание — и трети, почти изравнен с тревата, прорасъл с бурен и пробит от шипков храст.

— Кошерите ли гледаш? — стресна ме гласът на попа. — Едно време бяха дванайсет. И не бяха тук, в черковния двор, а горе, на Балкана, балкански мед даваха. Бяха на отец Ставри, той беше пчелар — дванайсет имаше, колкото апостолите Христови, за всеки апостол — кошер. „Ето мед от Андрея — казваше дядо поп, а ето и от Якова, а

този тук е от Йоана Евангелиста и Апокалиптика, когото Господ обичаше и комуто откри тайните на онова, що има да става“. Така ни охранваше отец Ставри, царство му небесно, нас, младите свещеници, с Божията мъдрост и с Божието слово и ни учеше, че Словото на нашия Господ сладко като мед е, и не само в книгите на светото писание трябва да го дирим, но и навсякъде, в душите човечески и в чудесата на Творението, и като пчели Божии призвани сме да дирим навсякъде сладкия му нектар, за да съберем меда му в кошерите на душите си, та да имаме с какво да нахраним гладните. Свят човек беше отец Ставри, дано се моли там горе за нас, грешните. Като се спомина, всичкото си имущество беше завещал на църквата, то май тия кошери му бяха и всичкото имущество. Та тогава оня, другият поп, поп Пешо, вагабонтин и сквернословещ на бой налиташе, нямаше кой да му се противопостави, той продаде кошерите — уж в полза на църквата, но не обяви цената, за която ги даде, а много по-малка, останалото си поделиха с епитропите — къде за лична сметка, къде от страх, те участваха във всичките му далавери, да ме прости Бог, не е грях, истината казвам, сам ги чух с ушите си, като се наговаряха. И така бяха разпродадени светите апостоли, както някога недостойният измежду тях продаде Учителя. Само тези трите останаха да спомнят за верния служител, и то останаха, понеже аз се застъпих за тях, отворих устата си и казах на поп Пешо, каквото знам, почервеня нечестивецът, люти скверности излетяха от устата му, да ме удари посегна, но навреме се спря и ръката му увисна във въздуха, достраша го да не го издам, види се. По онова време беше пълно селото с хора, пълнеше се и църквата, от съседните села идваха на празници, партийните си затваряха очите, имаше и млади, от градовете идеха, че там не можеше, там беше ги страх да не ги види някой, нали комунистите отричаха Бога, по селата по можеше. Та и църквата беше богата, икони имаше от четиринайсетото столетие, че и по-стари. А когато се обра първи път църквата, аз се досещах кой може да е свършил тази работа, ама не можех да докажа. Тя истината излезе наяве, като ги хванаха двамата синове на попа на границата с иконите в багажника, че и в затвора лежах по едно време за тая работа, но повечето ги бяха изнесли и продали за долари вече, търси им сега дирите, ако си нямаш работа, а онези, които успяха да спасят, заминаха по музеите, в църквата вече не се завърнаха. Та така се случи и с кошерите, тук пренесох последните

трима от светиите, в черковния двор, то не беше много редно, ама за да мога да се грижа по-добре за тях, обаче нямали сме късмет. И книги си купих, и акъли слушах от опитни пчелари, и дядо ти виках няколко пъти да ми каже как да ги гледам, първите години даже мед вадохме още от тях, но по-нататък ги обърках и ги изтървах. То само мерак не стига, талант се иска за тази работа, а точно този талант аз го нямам. Дядо ти, да е жив и здрав, дядо ти го има този талант и затова се умножиха пчелите му и дават мед, та в тези гладни времена му помагат и утешават. А моите трите опустяха и клекнаха в земята. Сега, като поех църквата, още три църкви са ми дали в съседни села, за икономия и да не се затрият, та правя службите поред всяка седмица, където се падне, и който дойде, дойде — те само старци останаха по селата, недвиждат, недочуват, тежко ходят — та нямах и време да гледам пчели, а пчелата иска всекидневни грижи, щом искаш от нея мед. Та така останаха само празните кошери, ето това остана от свети апостол Андрея, и от свети апостол Симона Петра, дето се отрече от Спасителя до три пъти, а там, в ъгъла, съвсем разнебитен — свети апостол Йоан, когото Господ обичаше и още обича, защото кога се проби от старост кошера, Бог даде да прорасте през него шипка, та вкусът на плодовете ѝ да напомня сладостта на меда, а тръните ѝ — нашата неблагоприятност, че не опазихме този мед. Виж как всичко е промисъл Божия, всичко е пропито с премъдростта Му, да се свети името Му. Там, току пред кошерите, е и гробът на блаженопочившия дядо Ставри, истинския служител на Словото Божие, да се множат блаженствата му на оня свят, както се множаха добрите му дела, но и страданията му на този. Че много зло видя в своя живот от чужди и от свои, както е речено в народа — добрият добро не вижда, не само враговете на светата църква, но най-паче служители нейни продажни, недостойни да се нарекат тъй, вгорчаваха земния му зальк, та сега му се услажда небесният. Там почиват телесните му останки днес, до тях — останките от земния му труд, когато златното пчелно ято събираше сладост за всички ни.

Цялата тази проповед попът произнесе почти на един дъх с ниския си мелодичен глас под съпровода на жуженето и старочерковното ѝ звучене ме порази, тъй като не бях чувал така да се изразяват попове. И все пак, въпреки претенциите за праведност, не беше ли тоя същият поп, дето купуваше от дядо ми восък и лееше

тайно вкъщи свещи, не мамеше ли така той своята църква точно по времето, когато двата синода се караха за златоносната свещоливница? И той трябва да е разбойник като тези, които критикува, помислих си, ама нали сладко му тече приказката, решил е да ме замае с нея, че да има още един да му купува контрабандните свещи. Пък щом тук, в двора на църквата, е толкова сладкогласен, какво ли пък ще бъде в самата църква, като влезем. Как ли щях да работя, люшкан приспивно от словесния му водопад.

Но не би. Когато най-сетне той отключи ръждясалия катинар и отвори вратата на църквата, настъпи тишина. Отвътре ме лъхна хлад и музеен дъх на старо дърво и мухъл, примесен с тамян. Спрях на входа, за да посвикнат очите ми с тъмнината. Три лъча слънчев прах пронизваха пространството от купола до мозаечния под, удряха се в единия от свещниците и скриваха в мрак олтара. През цветните прозорци се процеждаше светлина, достатъчна, за да мога да видя по стените тъмни шарки, обвити от бялата паяжина на пукнатините и драсканиците.

Попът се суетеше някъде наблизо до мен, чувах да отключва, да отваря, да щрака.

— Ах, антихристи проклети — каза изведнъж, — изключили са тока.

Внезапно изникна пред мен, отмести ме с ръка от вратата и излезе в преддверието, където пак трака с ключовете си, чух врата да скърца, сетне стъпките му прокълтяха зад мен, носеше нещо в ръката си — шепа свещи.

— Ей сега ще купя големи свещи в магазинчето на селото, тези са само да можеш да се ориентираш, да видиш кое що.

И той бързо премина напред, пресече стълбовете светлина, нареди свещите по месинговите свещници пред олтара, запали последната с клечка кибрит и с нея — останалите, в меката светлина, изпълнила църквата, видях го да прави широк кръст, да коленичи пред олтара между двата свещника и да скланя молитвено глава. След това се изправи, целуна дебелия книга и иконата на малката масичка, прекръсти се отново и се обърна към мен. Каза ми да не пускам никого, да го почакам, той веднага ще се върне и излезе, като не забрави да се прекръсти и поклони още веднъж на вратата.

Мека медена светлина изпълваше сводовете сега, бронзовите, медните, железните орнаменти блестяха като да бяха златни. Образите по иконите затрепкаха, сякаш светците, изобразени по тях, изведнъж оживяха, запримигваха и вторачваха строги погледи към мен, втурналия се в тяхната обител, да наруши покоя им.

Ако знаеш времето, в което бях израснал, няма да се учудиш, дете не знаех почти нищо за религията. Чувал бях, разбира се, за Христос и Дева Мария, за свети Петър, дете държи ключовете от рая, и свети Илия, който според баба ми правеше гръмотевиците. Но подробности не знаех.

И ето, че стоях и гледах как фрагментите постепенно отърсваха полепналия по тях мрак, драскотините и неприличните надписи изскочиха напред и оставиха боите и формите да заблестят с непомътена от времето красота. Личеше, че са древни и много повредени, на места не можех да позная какво точно беше изобразеното, само петна живопис, които не се свързваха едно с друго, огромно сиво петно издаваше мястото, на което стената се е срутвала от влагата и завлякла със себе си повереното ѝ от художника. Бяха поправили сградата набързо, бяха направили нова зидария и замазали с груба мазилка, която също беше вече посивяла — от времето и пушека. Таванът беше толкова опушен и черен, че се удивих, като съзрях, че и той е бил изографисан някога, под облаците дим се забелязваха други облаци, образи, криле, ангелски вероятно.

Сега вече виждах всичко, очите ми напълно привикнаха на оскъдната светлина, та когато се доближих до олтара, където горяха свещите ярко и златно изпълниха хоризонта големите икони на Христос и Богородица, и се усетих гледан от всички страни като да бях на военна комисия. Гледаха ме строгите, но благи очи на светците, проникваха в мен, но непроницаемостта на погледите им не ми казваше харесват ли, или осъждат, което виждат. Благославяха ли ме предупредително вдигнатите им пръсти, порицаваха ли ме? Усещането беше толкова силно, че се превърна в страх, издигна се този страх някъде от корема нагоре до връхчетата на косата ми, студена пот обля гърба ми, инстинктивно пъгнах ръка в джоба за цигарите, забравил къде се намирам, с треперещи пръсти извадих една, както правех винаги, когато се чувствах притиснат до стената.

В този миг сякаш някой ме удари през ръката, остър камшичен звук се блъсна в купола, аз изпуснах цигарите и те се разпиляха по каменния под със звъна на стъклените висулки от полилеите, силно отекнаха камбанените гласчета на звукопада и вместо да затихне, звънът им се умножи и усили, докато изпълни сводовете на църквата, напласти се в ушите ми, които напразно се опитвах да затуля с ръце, но това не помогна, така звънтежът се усили още повече, като че незнаен овчар минаваше през църквата със своите три хиляди овце и сребърните им чанове изпълваха битието с любовните звуци на звъntenето си.

Сетне всичко свърши отведнъж, сякаш някой затвори врата. Тогава от полумрака изплуваха цветовете, животът отново нахлу в тях, изпълни ги с радост, пред смаяните ми очи стенописите избуяваха, разцъфваха отново в своя първоначален блясък, историята, която разказваха, отново скиташе по техните линии, изпълваше със стройното си тяло съдържанието им, ликуваща, че може отново да говори.

Пред очите ми възкръсваха библейски сцени, чието съдържание както на повечето разкази в Библията ми беше съвсем непознато. Някакъв мъж в дълга бяла дреха и посребрени коси, носен от два чифта криле над него, сигурно от ангели, но ангелите не бяха нарисувани, само крилете им, се държеше с ръка за стръмен бряг — остров в небето, върху който добре различавах силуетите на странен град. Учудване и страхопочитание изригваха очите на човека, обърнати към нас. Облаци от ангелски криле изпълваха небето над незнайния островен град, странни орнаменти или може би букви умело се вграждаха сред облаците като златисто слънчево сияние. Разпознах най-старата българска писменост — глаголицата, познавах символите ѝ от учебника по история в училище, но нямах представа как се четяха те. Докато се вирах във Възкресеното, усетих, че ръката ми почти машинално, без моя заповед, беше отворила бележника и преписваше текста в него. Така ми се беше случвало много пъти, когато излизах с молив и бележник в околностите на селото, видех ли нещо хубаво, вирах се в него и ръката ми сама пренасяше очертанията му на хартията.

Колкото повече се вирах, толкова повече подробности изникваха пред погледа ми, все по-дълбоко прониквах в стенописа и виждах дори

зад нарисуваното в перспективата на една немислима действителност, която все повече и повече ми се струваше позната. Ето, огромното дърво на хълма, стъклените куполи и пирамиди на храмовете, кулата на върха на планината, бях виждал всичко това някъде, чувствах го бях със всичките си сетива, бях стоял на този стръмен бряг, бях съзерцавал този неземеен пейзаж. И изведнъж настръгнах, косата ми се изправи от внезапно озарилото ме прозрение!

Не можеше да има никаква грешка. Атлантида!

— Учудва ли те? — стресна ме гласът на попа току до самия мен. Беше се върнал, без да го усетя, и изваждаше от найлонова торба бели парафинени свещи. — И аз съм се чудил какво е това, не е по ерминиите, сигурно художникът е изобразил нечие пътуване до Горния Ерусалим, възнесенията по небесата — тях ги няма в Писанието, има ги по апокрифите, там Божието Слово е омешано с човеческото, с народното творчество, затова са текстове неканонизирани, неофициални. Сигурно е пътуването на Варуха, или даже още по-старото — на Еноха, за него и в Библията е споменато, че Бог го е взел. Тя тази фреска е от най-пострадалите, не е останало кой знае колко от нея, но по фрагментите можем да съдим.

Беше прав, заедно със светлината на запалените от него свещи се върна реалността на малкото, пощадено от времето и хората, колко малко виждах сега и колко много бях видял допреди един миг, когато се беше разкрил в непреходната си първична красота пред очите ми. Нещо, прилично на човешка фигура, по-скоро само силует, обърнал към нас бялото си, с изтрити подробности, лице. Държеше се с едната ръка за някаква скала с неясни сенки по нея, за които не бях сигурен дали бяха следи от някакъв рисунок, или петна от влагата, на много места даже мазилката беше рухнала, зееха грозни черни дупки, а в горната част, където бях видял облаците и буквите, имаше само неясна чернилка. На всичкото отгоре върху стенописа беше надраскано с пирон дълбоко: „Виолета е курва!“. Надписът се пресичаше с няколко недовършени имена: „Ива“, „Пешу“, нещо по-нечетливо, просто драсканици, „Симо беше тук“ и подобни, а отдолу под изображението на скалата се мъдреше голямо „Хуй“, изчегъртано може би с отвертка. Драсканиците покриваха като паяжина цялата църква отвътре до височината, до която достига ръката, някои от тях ми изглеждаха познати, повечето от тях, а когато се обърнах и прочетох на

противоположната стена „Шти скъсъм гъ...“, внезапно прозрение ме озари.

Издигах свещта високо, доближавах я до стената, вирах се в осакатеното от раните на времето и хората и откривах... себе си. Ето го свети Георги на бял кон, развял грива, превърната от влагата в хоросанова пяна, едното копито вдигнато над дракона, а на копитото подкова, особена подкова, виждал съм някога извивката ѝ, че и принцесата, вързана на скалата, позната ми изглежда с този дързък цигански поглед. А онази неизвестна светица там в дъното, дете държи в ръката си свитък?

Възможно ли беше? Полудявах ли, или просто ми се привиждаше? Сякаш аз самият бях изографисал тази църква през далечния четиринайсети век — със спомените си от днес. Изправих се рязко, студената пот нахлу в очите ми и замъгли погледа, олюлях се и с усилие се задържах на краката си.

— Безобразие, нали? — говореше попът. — Нищо свято няма за тях, може ли така на църква да се посегне, че то по комунизма не беше така, тогава имаха страх хората, ако не от Бога, от Партията, не смееха тъй да безчинстват като сега по слободията. Вярно, запустяха много светини на времето, покриха се с плесен и забрава, понеже човекът от Бога се отрече, реши, че е по-мъдър от Създателя си, и се захвана да строи нещо на своя глава, без помощта Му, както някога Нимрод. И ето — пак се омешаха езиците и не разбират какво говорят, в крясъка се мъчат да се надмогнат. С този крясък и неведение преминаха към сегашното, па решиха да замажат очите Господни, Господа за реклама взеха, с мръсните си пари храмове вдигат, параклиси по хотелите, та да се освещават там делата им от продажни йереи, но нали е речено — по делата им да ги познаем, не съвест си купуват, а слава земна и пари, и на Господа прах в очите хвърлят, и с тамян ги пушат, дано не види делата им, но Бог вижда!

— Мога — казах бързо, за да прекъсна проповедта му, — мога да я нарисувам тая църква наново цялата, защото знам къде какво е било нарисувано. И града знам, по който се катери тоя тук, както и ангелите, дете го вдигат — а те не са имали никога лица, нито тела, а само криле. А ето там, в облаците, е имало букви, ето ги буквите, аз ги видях и ги преписах, само че не мога да ги прочета.

Подадох му блока и докато той се взираше изумено в написаното, си помислих, че ето, и надрасканото по стените, и то е от мене, от моята памет, сякаш и него аз бях надраскал, аз самият бях осквернил собствения си труд.

Не, не, просто паметта си правеше нелепа шега с мене, като налагаше върху нещата тънките мрежи на своите съкровища и на своите боклуци, за да ги заграби за себе си. Уж влизах за пръв път в тази църква, а сякаш не бях излизал от нея през всичките години на живота си. Или просто целият наш живот беше такава една стара и порутена църка, построена в древността за добро, изписана някога с ценни стенописи, изпълнена с първоначална красота и хармония, но сетне изподраскана, изоставена, занемарена, с обезличени или ослепени светни и осквернена от времето и от нас, защото не бяхме ли ние, които само за да докажем на самите себе си, че съществуваме, че сме тук, драскахме до изнемога своето име и неграмотните си глупости върху лицата на мъчениците по стените? И не бях ли дошъл тук тъкмо за да залича следите на вандалщината в сърцето си, за да заблести отново в първичната си красота една сакрална същност — на какво? На живота ли? На нашия живот?

Свещите ли се топяха много бързо, времето ли течеше с други темпове тук?

— Странна работа — избуча озадачено гласът на попа над мен. — Какви очи имаш ти, къде ги видя всичките тези работи? Аз защо не мога да ги видя?

Отлепих втора свещ от пода и я издигнах към мястото, където бях видял как в златистите облаци се преливаха златните букви. Видях само бели петна излющена мазилка, по която пълзеше дълга черна редица мравки. Преминаваше редицата невъзмутимо през стръмния бряг, през ръката на неизвестния светец, през крилото на невидимия ангел, който го беше донесъл дотук и до очертанятия на странния град, комуто и куполите се оказаха петна влага. Развалата, настанила се върху художеството, рисуваше своите случайни ескизи и така допълваше сътвореното от боите, натрапваше се нахално в него, изчистваше, обобщаваше, раждаше своите причудливи интерпретации, които моето обременено съзнание в мрака бе взело за истина.

Глаголически писмена са — каза развълнувано попа. — „Видение светого Еноха града Господнего“. Вярно ще излезе, дето

апокрифни писания са вдъхновили древния творец, че и такива, дето и аз не ги знаая, ето, аз знам „Тайните Енохови“, където ангелът му показва седемте небеса, но там Божият град го няма, това ще да е друг апокриф, днес неизвестен. И това, дето си го нарисувал тук около надписа, така ли е изглеждал целият стенопис някога?

Стоях смутен и не знаех какво да отговоря. Наистина ли бях видял картината такава, в цялото ѝ непокътнато великолепие, или въображението ми я беше дорисувало със свои си четки и боички?

— Хубаво е — изрече попът, — много е хубаво. Изглежда вие, художниците, имате вътрешно око, да вижда нещата, които ние не можем. Чудни и преславни са делата ти, Господи, да се свети името Ти, дивни са творенията на твоята промисъл!

Като изрече това, той се прекръсти широко, отчекна една от горящите на пода свещи, занесе я пред иконата на Христос, втъкна я в медния свещник и промърмори някаква молитва. След това се върна с бързи крачки и особена светлина в очите, хвана ме за раменете и ми каза:

— Дерзай, момко, защото са безкрайни чудесата Божии и нам, човецем, е дадено да се дивим на Творението и на венеца му — неизмеримата и неизбродима душа человеческа, лъч от Божествения дух, защото чрез надарения Господ говори на нас, бедните, чрез надарения блика светото Му откровение, през дарбата минава волята му като през врата, за да достигне до нас, да пребъде во веки веков!

После с бързи стъпки излезе от църквата и снопът светлина, отворил се заедно с вратата, отново се потули, когато я затвори зад себе си.

Но точно тогава слънцето надникна през малките куполни прозорчета и спусна своите светлинни тунели на пода, лъчите се удариха в камъните и пръснаха върху иконите и стенописите живителното си златно сияние. Блокът падна от ръцете ми и, стори ми се, прозвъня по каменните плочи, и сякаш музика дочух, прекрасна музика, каквато не бях досега чувал, стълбовете светлина ли сътворяваха с трептенето си тези неземни акорди, пращинките ли, танцуващи сред лъчите, издигащи се нагоре като в предсътворителен порой? Цяла вечност продължи тази величествена литургия на светлината и църквата блестеше празнично, облечена отново в

първоначалния си блясък, такава, каквата я бяха създали онези преди нас.

Така започнах. През следващите няколко дена работех всеки следобед по два часа в църквата. Попът уреди от кметството да включат отново тока, стъклените полилеи даваха достатъчно светлина. Естествено, не се и опитвах да възстановявам стенописите така, както ги бях видял през първия ден, те трябваше да останат в сегашния си вид, но почистени от драскотините и консервирани, а след това можеше да се фотографират и изпратят на ЮНЕСКО, за да имат шанса да бъдат обявени за паметник на културата от международно значение и взети под закрила.

Внимателно смесвах боите, малко по-тъмни, за да не се различават от оригинала, като изсъхнат, така запълвах буква след буква, драскотина след драскотина.

Когато нямаше друга работа, попът се въртеше край мен и ме просвещаваше в библейските истории, като ми ги тълкуваше с напевния си старовремски език, като че ми държеше проповеди. Още първия ден той ми подари една джобна Библия, за да мога да си дочитам и доизяснявам нещата вечер вкъщи. Дядо мърмореше, че този поп ми е завъртял главата, калугер ли иска да ме прави, или що, че никой в неговото семейство не е бил никога вярващ, нито на църква е ходел и когато се случвало да им подарят Библия, те я изгаряли на цигарени книжки, много хубави цигари се свивали от нея, защото листата тънки, не са твърди и вонящи като вестниците — и така димът от цигарите заминавал право в небето, та нямало нужда от свещи — службата готова.

Не ме дразнеше, не му давах ухо, знаех, че българинът е човек неверник, такъв го беше направило я дългото робство, я разочарованието в самия себе си. Аз самият не знаех вярвам ли, или не вярвам в християнския Бог, но четенето ме увличаше, защото на всяка страница откривах по нещо познато, научено вече някога от мен, но формулирано по друг начин, с думи. Забавлявах се да следя как неща, които бях почувствал, усетил, преживял по един особен безсловесен начин, тук се бяха опитали да облекат в думи, да ословесят, както се изказваше моят духовен настойник.

Четях в леглото на мижавата светлина на една нощна лампа във формата на порцеланов папагал с крушка от двайсет и пет вата — за

икономия — и умората от деня постепенно ме завличаше, унасях се в сън и тогава текстът се сливаше в съзнанието ми, ставаше на пълноводна река, в която думите сваляха като ненужна дреха своите семантични заряди, изгубваха всеки смисъл.

И тогава ги разбирах. Тогава се гмурвах в тях, без да мисля, и същността им ме обземаше от всички страни, и беше спасение. Кое то не можеше да бъде изречено или написано.

В края на седмицата попът трябваше да служи в съседно село отгатакъ големия баир, не помня сватба ли, кръщение, или пъкъ погребение беше, та от предния ден той остави ключовете у мен и заръча да не пускам никого, докато работя, а след това да заключа внимателно и да скрия ключовете под стария кошер с шипката.

Времето беше хубаво, около бурените по гробовете бръмчаха пчели, помислих си, че някои от тях може да са наши и че наесен сладкият нектар, грижливо събиран и складиран от тях, ще потече от центрофугата в кофата и благоговейните кости на неизвестния местен светец, над когото цъфтяха тези бурени, може би щяха да придадат на меда чудодейни свойства, но както винаги само този, който знае и вярва, ще може да бъде осенен от чудото.

Усещах мислите си лениво да жужат като пчели в съзнанието ми, бях уморен — цяла сутрин бяхме поливали овошките, в ранните часове пускаха водата и тогава цялата градина трябваше да се полее — в десет чешмата отново пресъхваше. За да запазим влагата по-дълго, разкопавахме край всяко дръвче, пълнехме с вода и отново заравяхме.

Докато отключвах църквата, си мислех, че едната стена е приключена, онази със срутването, там и запазените стенописи не бяха толкова много, но на другата, която ми предстоеше да чистя, можеха да се разпознаят още почти всички сюжети, а някъде и дребен детайл изпъкваше, глава на ангел или светец, по които добре се виждаха извивките на устните и веждите, очите светеха като живи, там след заличаването на драскотините картината оживяваше, там работата по спореше, може да се каже, че след два-три дена всичко щеше да приключи, надрасканото не беше толкова много и толкова дълбоко, както онова, което бях поправил. Вече ти казах, че не смеех да дорисувам и чертичка, само почиствах, попълвах драскотините и след изсъхването на боята минавах с консерватор — специална течност,

която попът ми донесе от някакъв институт и която щеше задълго да запази спасеното.

В своите фантазии попът, възторжен от онова, което се получаваше, и още повече от онова, което бях видял и разказал, мечтаеше църквата да бъде забелязана от ЮНЕСКО.

— И като дадат пари — казваше той, — ще направим с тях и с доброволен труд на ентузиастични и вярващи втора църква, досущ като тази, и ти ще я изрисуваш ей по тези твои скици такава, каквата е била, в предишната ѝ прелест, та всичко живо да ѝ се възхити. Тези от ЮНЕСКО какво ли не са в състояние да направят, стига да решат за нещо, че е ценно, цяла пещера направиха във Франция със скални рисунки едно към едно с оригинала за туристите, за да не пострадат оригиналните скални рисунки от дъха на любопитните, защото това е първобитно изкуство, диво е то и се руши, бяга от питомния човешки дъх, както бяга дивечът в гората.

И дълго и с упование разглеждаше той моите скици, разпилени по пода, като да бяха икони. Добре знаех, че това с втората църква няма да го бъде, знаех, че и той го знае, но го говори, за да ме поддържа да завърша работата, че както във всяка работа първоначалният възторг може да отстъпи на досадата.

В църквата ме очакваше неприятна изненада — шалтерът на таблото не включи полилеите, явно пак бяха спрели тока. Светлината ми беше достатъчна, вече добре се ориентирах и знаех какво трябва да правя, слънчевата светлина надничаше през прозорчетата, сега чисто измити, но ако слънцето се скриеше зад облак, може би щеше да ми се наложи да прекъсна. Малки бяха прозорчетата, като амбразури на бункер, храмът трябваше да бъде крепост, не дворец. Особено когато беше строен в робство. Да, там, в крепостта, се охранява всяка вяра, крехко нещо е тя, затова я пазим зад яки стени.

И докато си мислех всичкото това и отварях шишенцето с терпентина, да капна върху палитрата, чух шум. Идваше откъм олтара, където беше голямата икона на Богородица. Обърнах се рязко и не повярвах на очите си — току пред иконата се беше свило момиче, облечено в дънки и груба бяла риза, под която ясно се очертаваха щръкналите пъпки на гърдите му. Момичето държеше в ръцете си нещо увито във вестник, като го притискаше към корема си, и ме гледаше с големите си черни очи, както гледа някое зверче. Страх или

любопитство имаше в тези очи, аз не можех да разчета. Беше поглед на горско животно, което за пръв път вижда човека и не може да реши да се изплаши ли, или да му се довери.

Нямаше откъде да е влязла, нали аз отворих вратата на църквата, привидение ли беше, някоя неизвестна светица, слязла от стенописа, ама как така — светица с дънки? Дали не беше умората заедно с въображението ми, дали не бяха ми спретнали тази шега, сигурно само в съзнанието ми спомени и асоциации бяха конструирали видение, сянката на което смущаваше погледа ми, защо тук и защо сега, какво бях направил, какво не бях направил, дали беше по-различно от нас, щом като всички бяхме сенки на нечия идея, и кой е сънувал този сън?

Ама не, най-реално си беше, стоеше си пред мен, все отчетливо ярко с големите си черни очи, с плътните си полуотворени устни, с младите си гърди, които бързо се повдигаха и спускаха, с разрешените си сякаш от вятър коси стоеше истинско и живо пред мен и зад рамото му спокойно гледаше Богородица.

Защо пред очите ми преминаха всички погледи на жените, които бяха пресекли пътя ми — и огненият поглед на млада циганка, и замечаният на поетеса с море в очите си, и още, и още, а, и тази, разбира се, Силвия, която бях изоставил и която по-късно не можах да открия, сякаш вдън земя беше изчезнала? И единственото нещо, останало от нея, което ми даде моята бивша хазяйка, когато най-последно да платя дължимия от много време наем в София, беше една пощенска картичка, изобразяваща морски залез или изгрев, в България няма морски залези, и от къде на къде залез, от къде на къде море, откъде я беше взела тази картичка — в София или Пловдив — и на гърба на картичката да напише: „Не искам да се безпокоиш, тревогите ми бяха напразни, благославям те, сбогом“. В плик, адресиран до някогашния ми софийски адрес, но без марка, вероятно я беше пуснала в пощенската кутия лично, а аз се опитах, отидох в института, но адрес не можах да намерят, а защо, нали са длъжни да пазят данните на напусналите студенти, не можах да разбера и защо е напуснала, само някакъв телефон ми дадох, все пак с пловдивски номер, и аз се обадох, веднага се обадох, обаче се оказаха съвсем други хора, които нищо не знаеха за нея, а на третия път като позвъних, един мъж се разкрещя, че съм идиот и педераст, и да оставя приличните хора на мира, никаква Силвия нямало там при тях и не познавали такава, ако

още веднъж позвъня, ще се обадят на полицията за телефонен тормоз. Та така от тази Силвия не остана даже име, само един поглед остана и този поглед ми се стори, че виждам, примесен с другите погледи в очите на момичето пред иконата като недородена сълза.

Тогава си помислих, не, даже и не си помислих, ами нещо като сянка на мисъл, като мисловна пчела прелетя над кошера на мозъка ми и ме озари със златистите си крилца, че ето на, онези оттатък не ме оставят и сега не ме оставиха, те не могат да ми се покажат, защото нямам очи, с които да ги видя, но ми хвърлят като спасително въже своите сенки и сенките им тук, отсам, са образи, нещо познато за моите сетива, което мога да видя, да пипна, да разговарям с него. Защото и целият този мой живот тук е само сянка на другия ми живот, истинския оттатък, който живеея вечно, а ето, тази сянка живее само от изгрев до залез и ако е слънчев денят — сред другите сенки.

Мисълта ме поръси със златистия пращец на крилцата си и отлетя, а момичето остана по-истинско от истинско и ставаше все по-красиво и по-диво с огромните си черни очи, разбърканите коси, полуотворените устни, с тънките дълги пръсти, стискащи пакета, със зърната на гърдите си...

Нещо като желание се беше породило в мен и постепенно ме изпълваше целия, катерейки се от слабните към главата ми, желание да нарисувам момичето, да го извая от самото него, да го притисна в прегръдките си и да опитам дивия му вкус по устните си, забравях къде съм, какъв съм и кой съм, завладяваше ме дивото излъчване, погълваше ме в праисторическите си джунгли и ми трябваше огромно усилие да се овладея.

Нужно беше да спра мига, който заплашваше да ме удави, да го прекъсна с дума и тази дума не идваше в съзнанието ми, затова изграчих първото, което ми дойде наум:

— Ти откъде си? От оттатък ли?

Като звън от натрошени стъклописи се посипа смехът ѝ, закънтя в църковния свят и озари всичко, смееха се сводовете, смееха се месинговите свещници, смееха се светците от иконите, смееше се заблестелият внезапно олтар, даже слънцето озари със смеха си през високите куполни прозорчета засменя трон и спусна три светлинни колони до каменния под, и засмени пращинки забързаха нагоре към небето по тях. Но най-силно се смееше момичето, цяло се тресеше от

смях, тропаше с крака, даже ръцете му изпуснаха пакета, който държаха, вестникът отхвъркна настрани и по пода се посипаха като пъстър водопад горски цветя. Не бях виждал още такива, толкова големи и ароматни, диханието им изпълни подсводието на храма, обгърна нежно потъналата в зидовете миризма на тамян и восък и от докосването заизвира, затрептя като на невидими облачни каскади божествено благоухание, ноздрите ми ликуваха, крещяха от радост всичките ми сетива.

— Хайде стига — каза тя изведнъж и всичко спря, — ела да ми помогнеш.

И тя коленичи, започна да събира цветята от пода и да украсява с тях иконата на Богородица. Не знам какво ме задържа на място, макар че така ми се искаше да се устремя към нея, да я докосна, за да се уверя, че не е видение.

— Не мога — чух се да казвам, — аз имам работа, трябва да чистя, още много трябва да изчистя.

— Стига — отговори ми тя почти рязко, — достатъчно. Колкото си изчистил — изчистил, сега трябва да ми помогнеш.

Не чаках повторна покана, бързо коленичих до нея, вземах цветята и ѝ ги подавах. Виждал бях вече такива цветя, но много по-малки, някога, в гората, а имената им бях забравил, имена, които като дете знаех — ето това е комунига, тези синкавите цветове не бяха ли... Да, сетих се, тинтява май се казваха. А другите, другите?

— Вратига — подсказа ми момичето, сякаш можеше да чете мислите ми. — Ето, вратига е това, сега ще окичим майката, от тези цветя е изтъкан и мечът на свети Георги, виждаш ли?

Да, така беше, тези цветя бяха изплели меча на иконата и онова, което бях сметнал за пукнатини в боята, сега ясно ми се представи като стъбла, листа и цветове — сякаш и светецът ми кимна утвърдително от белия си кон.

Извърнах поглед към момичето, а то се беше преобразило, черните му допреди малко очи бяха станали прозрачно сини като стъкло, като искрящ кристал, кристалът спусна лъчите си върху лицето, раменете, ръцете, тялото, дрехата се стопи и разтвори във въздуха и сега момичето стоеше пред мен на колене съвсем голо, но цялото от искрящ прозрачен кристал.

Променила се беше и църквата, прозрачни бяха станали стените, от прозрачно злато сякаш и дърветата, храстите, кошерите със светещи златни пчели над тях спокойно ни завиваха със слънчев блясък.

Усетих как кристалът ме изпълва, изгрява в мен със стотиците си лъчи и ме преобразява, как сам приемам благословената му структура и всяко бreme изтича от мен и всяка грижа, и всяка мисъл, и кристалите в мен запулсираха от неудържимото желание да се докоснат до това светещо кристално тяло, да се слоят с него, защото от него бяха извирали, да се върнат отново в блажената си прародина. И нямаше вече Никодим, нямаше църква, нямаше стенописи и драсканици върху тях, нямаше и време, нито мисъл, нищо имаше, голямо бездънно нищо и огромно всезавладяващо блаженство изпълваше нищото.

Тогавя целунах кристалната жена и влязох в нея, и тя стана врата, през която преминах, и оттатък беше блажено безпаметство. Толкова чудни бяха световите, в които уверен пристъпих, без всяка следа от съмнение и умора или сянка от притеснение, без каквато и да е окована в униние телесност, толкова дивни, че не само не мога да го изкажа с думи, не само в мисъл не мога да го облека, но и усещането да докосна не мога.

И знаех, че всичкото беше поради сливането ми с кристалната жена, защото беше дошла, за да надникна в собствената си кристална същност, не плътско беше това сливане, но много над плътското, защото всяко плътско сливане е само бегла сянка на това, истинското, тъй като, ако потъването в една жена е потъване в себе си, в онази част от теб, която желае жена и е празна откъм жена, затова се изпълва с жена, а останалото от теб и от света празно остава, а сега бях се слял не да изпълня някоя своя празнота, не с оня аз, който е отделен и отдалечен от другите, но с оня аз, който е при другите и от другите е, и е другите. Защото бях част от цялото, от всичкото, не, даже част не бях, ами бях цялото, бях всичкото, защото, където е съединено, там няма части и цяло няма, ами всичко е едно и човек е в едното и от едното, и човек е едното.

И в блаженството на сливането, във възторга на единението осъзнавах, че всяка човешка носталгия и всяка човешка скръб носталгия по това място е, скръб по това място е, но място казвам, защото не зная какво да кажа, а то не е място, нито време, защото над

мястото и над времето е, та каквото и да кажа, грешка ще бъде, затова го наричат по различно, някъде тучни ливади му казват, другаде друго, знаят, че с думи не може да бъде изговорено, а да бъде изговорено трябва, затова думи говорят, та дано, като се заловиш за думите, да те заведат до усещането, дете без думи да ти го обади, та да го разумееш, не с разума, но със сърцето си да го разумееш, тъй като мъдростта на сърцето по-голяма е от мъдростта на разума, тя прониква в дълбокото. А бедният разум само отгоре се лута, по повърхността, не може да се гмурка и търси да събере букви и думи, мъртво изплували отгоре, та да ги затвори в понятия и теории, както се затваря зеленчукът в буркани, за да стане на туршия, и храни се с тази туршия.

Ето, че даже пчелата е по-мъдра от него, защото и тя се лута да намери цветето, но не се задоволява само с лутането и намирането, но каца и забива хоботчето си в цвета, за да стигне до сладкия нектар на неговата същност, смисъла му, докато бедният ум само се лута отгоре и за оправдание гради паяжините на теориите си, та дано да обхване нещо в тях.

Но кой е успял да улови смисъла в паяжина? И как ще хванеш ти смисъла в мрежите си, когато той не е отвънка, където са мрежите, но вътре е, в най-съкровеното хранилище на собственото ти сърце, на дъното на безкрайните му неизбродими дълбини.

Сърцето знае. И със сърцето си познах недостъпното за разума, и не мога да го изговоря, освен да изговоря любов, и голямо и безбрежно беше познанието ми, защото от безбрежния океан, в който потъвах, беше, и аз бях в океана, и океанът беше в мен, и аз бях океанът.

И се отвориха очите ми, и кристалният свят на чистото намерение заблестя недокоснат и чист пред мен, но не така, както го бях видял като дете, защото тогава аз бях негов гост, а сега станах негов жител, част от него, станах той самият, който беше аз, най-чистият аз и най-нè моят, нè собственият, който можеше да съществува и който ме правеше да съществувам, и който ме изпълваше с блаженството на това съществуване.

Беше поглед отвътре, от кристала, защото не само жител на света бях, но и света бях, самия свят, както и кристала, от който беше изграден, чистата Божия промисъл бях, още неословесена, неосъществена, неовеществена, неизречена.

О, ако можех да остана там, в чистото намерение, разтворен в материята на предсъзиданието, на съня.

Но не. Нещо с резкостта на чувство се втурна в блаженството ми и с удар ме извади от него, блъсна ме отново в материята на гравитацията и аз се намерих свлечен и безсилен на пода на църквата. Откъм притвора заехтяха припрени мъжки гласове.

— Къде избяга — викаше един от тях, — къде е цигането, курва мръсна, туй тука черква ли е, или бардак, събират се тука да се ебат, срама нямат, тяхната мамица, ей това са го допуснали ония, червените попове на Максим, мамка им, комунистическият Синод, да знаят те, че няма да им се размине, тука кръв ще се лее, ако трябва, да знаят те, че кръв ще се лее!

Говорещият беше млад поп с къса рижава брадичка, следваха го двама в костюми, зад тях видях остригани глави върху дебели вратове. Полилеите светнаха — бяха включили тока.

— Ей докъде са я докарали антихристите комунистически, нали, господин Серафимов — говореше попът, обърнат с гръб към мен, на човека с костюм на ситно райе, около трийсетгодишен, шишкав и започващ да оплешивява, който примигваше и се озърташе с досада. — Ама ние ще я оправим, ще светне църквичката тука, като бижу ще светне, и тука, отпред, ще изпишем новия ктитор, господин Серафимов, ето Иван ще оправи всичко, ще стане ли бе, Иване?

— А, има си хас да не стане — отговаряше Иван, мъжът с черния костюм, — ще стане кукленска работа, там, където може, ще се почисти, където тебе, ще реставрираме, туй го оставете на мен вие, мен туй ми е работата, за туй съм учил аз, вие гледайте плащането да оправите, финансирането демек, как не, с такъв спонсор ще стане кукленска църквичката, ами!

— Добро е и богоугодно дело да подпомагате храма, господин Серафимов, Бог ще Ви върне стократно инвестициите, няма да Ви остави той, в бизнеса ще Ви помогне — добави попът, — те сега много бизнесмени проявиха добра воля и подпомагат църковните дела, започнаха в църквата да влагат, ктитори станаха един вид, някои цели манастири се наеха да градят и ще обезсмъртят имената си, даже по хотелите там, по курортните селища по Черноморието, дето ги изграждат, параклиси правят за туристите, да има човек къде да влезе, да се помоли Богу и да има къде свещеникът да освети начинанието,

почнаха вече да се вършат богоугодни неща, откак се освободи църквата от антихристите комунистически на Максим.

Тук попът ме видя и се вторачи в мен.

— Ти кой си, бе? — извика гневно. — Какво правиш тук, кой те пусна тебе? Ти ли отключи вратата? Ти ли я вкара тая курва циганска тука да се чукате, а? В Божия храм! В дома Господен! Мръсници! И кой ти даде ключа? Оня ли червен поп, мекерето на Максим? Ето, вижте за какво ползват храма Божи, за бардак, мамка им комунистическа, прости ме, Боже!

Един от онези с бръснатите глави се вмъкна зад тримата, в ръката си държеше кози крак.

— Шефе, сега ще разбиваме ли, или к'во?

Въпросът беше отправен към човека с раирания костюм — Серафимов.

— Абе, говедо — просъска той по посока на бръснатия, — ти не виждаш ли к'во става тук, бе? Какво искаш да разбиваш, като вратата е отворена, дай ти тебе да разбиваш! Да разбираш се научи, не само да разбиваш!

Бръснатата глава изчезна, другите двама угоднически се засмяха на каламбура на Серафимов, а попът добави, че ние с този прост народ за никъде не сме, не познава този народ ни Бог, ни благодетел, ето и да увардят не стават, онова цигане как го изтърваха, та избяга.

— Кое цигане бе, попе? — вмъкна пак бръснатата си глава оня. — Да прощаваш, ама няма такова нещо, ние може туй, може онуй, ама да съм изпуснал нещо досега, не се е случавало, нема и да се случи, хеле пък мангал да ми избега — никога.

— Е, как, бе — заяде се попът, — ей сегинка, като отворихме вратата, и ни се изсули, как да не го видите!

— Чакай сега — обади се реставраторът, — чакай, и аз не съм забелязал такова нещо, пък уж набито око имам, такава ми е работата, за туй съм учил, наблюдателни трябва да сме.

— Абе, те са магьосници тези циганюри — рече Серафимов, — не мож им хвана спатиите ти на тях, бързи са като невестулки. Затуй, ще кажа, не е зле охрана да се сложи, като разринем сега за търговското комплексче в двора, онези трошляци като изчезнат, без охрана няма да може да се мине, вижте там вашият Синод да отпусне

нещичко, че тези синковци всичко ще разграбят! Като знам какво племе сме!

— Абе, аз ще говоря, не че няма да говоря — забъбри попът, — тука клисар трябва, не може да се мине без клисар, като се назначи клисар, той ще отговаря, ама ние и на Вас се надявахме, господин Серафимов, на Вашата щедра помощ, като ще е Ваше магазинчето там, Вие, защото нали имате връзки в охранителните среди, оттам сте почнали, дето има една дума...

— Аз откъде съм започнал, това си е моя работа — разсърди се Серафимов, — не му е сега времето да се туря на дискусия! Първо трябва да видим магазинчето как ще потръгне, аз такива попки работи не съм продавал още, не зная как ще се харчат, не съм сондирал пазара, те по селата сега само старци останаха, може и на загуба да изляза.

— Ами анджак, де — провикна се весело попът, — на старците каква им е работата — да мрат, точно на тях и ще им потрѣбват църковните и погребалните принадлежности, ковчезите има кой да им ги кове, от Вас — лустрото, така де, което чрез Синода идва, с голямо намаление ще Ви се отпуска като на ктитор. Пък то селото няма да остане така, няма да загине то сред китната природа, друга вълна идва сега, купуват ги къщите, бе, особено по балканските села, чужденци ги купуват, англичани, австрийци, японци, както и интелигенция от София, художници, писатели, артисти всякакви, и те луди са полудели да си вземат някъде къща на село, че да си купонясват спокойно и на чист въздух и спокойствие. Има далавера, инвестирай смело! Че то този регион, ако не беше перспективен, Синодът нямаше да се бори за него, щеше да го остави тук на доизживяване. Мен слушай, далавера има!

Тук той отново се сети за мен.

— Тебе питам — викна, — кой ти даде тебе ключовете за църквата? Какво дириш тук, коя беше оная никаквица? Ей, Чуков — обърна се назад и на вратата лъсна пак бръснатата глава, — ти нали все напираш да разбиваш, виж го този тука, хубаво го виж и добре го запомни, ако го зърнеш в отстояние на сто и петдесет метра около църквата, давам ти право да му разбиеш тиквата. Запомни ли го добре?

— Шефе, обиждаш ме — прозя се оня, — аз, като видим некой значи, еле пък некой за трепане, и на оня свет не мое ми избега, и там

че го намерим.

— Ключовете! — изкрещя попът. — Ключовете, твоята мамка, и се махай да не те гледам, че чудо ще стане, да знаеш!

Изправих се бавно. Нито страх, нито ярост, нито каквото и да е друго чувство ме движеше, осенен бях от яркото съзнание, че кристалният свят все още ме изпълва и нищо и никой не може да ми се опре. Кресливи палячовци, безмозъчни слуги, сега ми изглеждаха по-дребни от жаби, по-смешни от марионетките в сандъка на пътуващ куклен театър. Как биха могли да ме докоснат крясъците им, да ме унижат, да ме стреснат?

Усмивах се, усещах, че се усмихвам, както никога досега не се бях усмихвал, и макар това да беше първата ми среща със силата, не се и учудих, сякаш винаги я бях притежавал.

Изправих се в цял ръст и имах чувство, че главата ми опира купола на църквата, а раменете ми — като колони — нейните сводове, погледнах към неканените гости без омраза, без ярост, с тихото спокойствие на исполин и казах тихо:

— Вън!

Разправяше попът, че чудо ще стане, и ето, чудото беше станало, макар да не беше такава, каквото си го беше представял. Видях ги вцепенени, хипнотизирани от силата, която не от мен, но чрез мен излизаше, готова да ги помете като ураган, шепотът ми прокълтя мощно и се повтори от камбаната там някъде горе.

— Вън! — казах още веднъж и чух гласа си като гръм, разпилял се под купола.

Тогава тримата заотстъпваха, заизнизваха се навън като карти за игра, разпилени от порива на вятъра, повлякоха със себе си онези отвън и изчезнаха заедно с костюмите си, с бръснатите си глави, с черните си очила, с джиповете си, небрежно паркирани край двора, изчезнаха и вихрушката заличи следите от гумите им и малко преди вратата да се затвори зад тях, един тих, но мощен глас произнесе чрез мен:

— Домът ми дом на молитва ще се нарече... — и потъна в звъна на камбаната.

Колко време звънене изпълваше пространството, колко пласта наслои над църквата, над селото, над нашия свят, не мога да кажа. Празен беше станал светът тогава, затова го изпълни камбаната, целия

го изпълни. А след нея настана тишина, такава плътна тишина, че можеше да се реже с нож.

Събрах разпилените листи от пода, прибрах боите в кутията и я затворих. Тук нямах повече работа. Вдигнах една паднала на земята свещ, запалих я и я закрепих на свещника пред Божията майка. Пламъчето озари кротката ѝ усмивка, личицето на Младенеца засия.

Прекръстих се бавно, за пръв път в живота си, както бях видял попа да се кръсти, ако знаех как, щях и да се помоля, но не знаех, а и усещах, че няма смисъл. Взех си нещата и излязох.

Навън вече се мръкваше. Нямаше никой. Заклучих вратата, оставих ключовете, както беше уговорено, в празния кошер и тогава от него излетя златна на лъчите на залязващото слънце пчела, направи кръг около главата ми и се издигна в небето над мен.

Излязох от двора и поех нагоре към къщицата на дядо, на ъгъла се обърнах още веднъж да погледна църквата, и ми се стори, че виждам през мътното прозорче мъждукащата светлинка на моята свещица.

Тогава разбрах ясно, че часовете на моя селски пасторал са преброени. Все едно какво беше изплашило или респектирало онези, които бях прогонил, те непременно щяха да се върнат, за да изпълнят плановете си. И за да си отмъстят. И страшно щеше да е отмъщението им. Пред очите ми изплува свирепият поглед на Чуков, когато се опитваше да ме запомни, не беше поглед на човек, не беше поглед и на звяр, и в погледа на зверовете има живот, даже не беше поглед на убиец. Мъртъв беше този поглед, стоманен и бездушен като погледа на робот, създаден да изпълнява непрекословно и непрекомислено. О, той непременно щеше да ме намери, където и да се скриех — човешкото отново нахлуваше в мен, изтласкваше увереността, спомена за силата и имаше формата, миризмата и вкуса на страха. Без сам да го исках, бях застанал пред булдозера на нечии интереси и този булдозер щеше да ме премаже не само защото пречех, но и защото бях свидетел на позорното бягство, а това се наказва жестоко.

Защо точно аз, защо ме беше направила силата свое оръдие? Защо? Страхът, ужасът, паниката нарастваха в мен, издигаха се до мозъка, замъгляваха очите ми и зад селските плетове ми се привиждаха стоманени човешки работи с бръснати глави, дебели вратове и черни очила.

И тогава за пръв път се опитах да се помоля на Бога, в когото не вярвах, нито знаех как се молят хората, нямах понятие и сега нямам понятие, опитах се да се обърна навътре в себе си, да намеря кристалното там на дъното, където и да се намираше, и да го помоля с трепереща душа да не ме изоставя сега, след като си е послужило с мен и по този начин ме е вкарало в капана, нека ме извади сега, единствено мълвях: „твое дело е“, и това ми се стори достатъчно, тъй като тези три думи ми донесоха необходимото успокоение. И знаех, че чудото продължава, че то ще ме спаси, че ще ме измъкне от клопката, както го бях пожелал.

Затова, като видях тира, паркиран пред дядовата къща, не се разтревожих, не се и учудих даже, знаех, спасението не беше закъсняло да дойде.

Сега се питам — беше ли това спасение? Или просто възможност за бягство? Бягство от какво? От страха? Или от силата, която ме беше помилвала? Та нали я бях почувствал, беше ме изпълнила целия, беше проговорила чрез мен? Нямах ли да ме защити от всяко дребно отмъщение? Но какво щеше да поиска в замяна? Не трябваше ли смирено да я попитам какво има тя с мен, за какво ме подготвя толкова време?

Сега знам, но тогава не знаех, тогава страхът беше по-силен, страх ме беше даже от думата „мисия“, отпъждах и сянката ѝ от съзнанието си. Не, да бягам, да бягам, колкото може по-скоро, колкото може по-далече.

Тези объркани, подгонени от паниката мисли не ми дадоха дълго да заспя през онази паметна нощ, която промени живота ми, докато дядо ми спокойно похъркваше в леглото си примирен с моето заминаване на сутринта, знаещ, че няма да ме види никога вече.

— Нека върви — беше казал, — аз не бива да го спирам, мене ми е съвестно, че толкоз време дивее тука, в това мъртво село, няма какво да прави той тук, млад е, да върви. А като е с тебе, няма да го мисля, и вий мене не ме мислете, все ще се намери някой да ме зарови, като умра, аз попове и глупости не искам, вий мен ме знаете.

А вуйчо ми му наливаше поредната чашка ракия, и на себе си наливаше, и гледаше замислено и мътно някъде през мен, като че бях прозрачен, и някъде през портрета зад мен, който ми бе направила в детството моята майка.

14

СРЕЩАТА

От казармата не бях карал товарна кола, там се научих навремето, там изкарах категорията, баща ми имаше познат офицер по техническата част, ама сега сигурно трябваше да се явявам на проверовъчен.

— Сто марки ще оправят работата — каза вуйчо, — уредил съм го, сега с марки всичко става, виж да си намериш книжката, ще я оправим още утре, а уменията ще си ги опресняваш на пътя, мене ми е важно да не съм сам, малко по малко ще сядаш на волана, докато почнем да се редуваме, и ще спираме само да зареждаме и на границите. Виж баща ти колко беше прав, като настояваше да изкараш книжка, то си е професия в тези смутни времена, пък и за механик ставаш, учил си, като направим пет-шест курса, и ще изкараш достатъчно да се върнеш, да си доучиш, плащат добре хората, аз затова се хванах. Че с даскалуването виждаш какво става, толкова години — и за благодарност — ритник в задника!

Още повече помътня погледът му, ръцете се свиха в юмруци и гласът му стана дрезгав, като продължи:

— Ако не беше станало така с Адриана, хич нямаше и да се хвана, ама ми трябват пари, много пари, дано успеем да я пратим някъде да се лекува, че лошо, лошо...

Тогава научих, че моята мила братовчедка след един аборт беше посегнала на живота си, а после, оказала се отново отсам — и към наркотиците.

През тази нощ я срещнах, в съня или някъде другаде, кой може да каже, някога бяхме близки с нея, повиках я и тя ме пусна при себе си. Моята мила малка братовчедка.

— Ник — каза ми тя, — помниш ли как търсехме с теб вълшебната страна? Ето, аз я открих тази вълшебна страна, близо е, Ник, повярвай ми, но само за мене е. И тя ме вика, иска ме, обича ме, но не може сама, трябва да ѝ помогна. Затова се друсам, защото нямам

сили да го направя наведнъж, стигнаха ми за първия път само силите, но тогава ме върнаха, Ник, сграбчиха ме грубите ръце и ме върнаха обратно в болката. И затова сега така, лека-полека, вече виждам, няма вече много време, вика ме тя властно и моето ангелче ме вика с нежното си детско гласче, чувам го как ме вика оттам, да отида и да бъда вечно с него, завинаги, където то, там и аз, където аз, там и то. Аз го убих, Ник, ти не знаеш, аз го убих, дадох им да го убият, преди да е дошло. А после разбрах колко много е искало да се роди, колко жадно е искало да живее и да бъде мое, да ми бъде смисъл, разбираш ли, Ник, смисъл и чудна приказна страна да ми бъде, а аз го убих, преди да е, преди да стане. Така, като се боцкам, по-скоро ще ида при него, ти не ме спирай.

Но аз я спирах, умолявах я, забранявах ѝ, заповядвах.

— Само роденият човек е човек — казвах, — няма човек преди това, обещание има за човек, но човек няма. Ти ще имаш деца, истински деца, те също искат да се родят, искат ти да ги родиш, и тогава душицата на недосътвореното ще се разтвори в техните душици, те те викат и искат да живеят в теб и чрез теб, и магията на смъртта няма да ги надвие, защото обич е, което ги движи, и тебе обичат те. Защото те знаят — няма раждане и смърт няма, всичкото това сме го измислили ние, хората, да се раждаме и да умираме, и да се плашим от смъртта, и от раждането да се плашим, а защо сме го измислили, не зная, поради глупост навярно или поради някакво желание, неясно и неизказуемо, което ни държи всичките вкопчени в малкото, слепи за голямото, прегърнали скръбта, загърбили светлината.

Така ѝ говорех в полусъня на нашата среща и тя се успокояваше, сянка на усмивка трепваше по посинелите ѝ устни и като я виждах такава спокойна, аз потъвах в съня, а сънят беше някъде дълбоко, дълбоко в пропастта на прапървичното, в самото основание, където нямаше нищо, освен Оня, комуто се молех без думи и без устни, и без молитва се молех, и казвах му — ето ме, ето ме целия, изграден от скръб и страдание, какво си намислил с мен, защо всичко чисто, всичко скъпо на сърцето ми неумолимо се изплъзва от съдбата ми и я напуска, защо си отива, ето колко много, колко дълго разказвам, и все за страдания и загуби, а ето, разгръщаш завесата на световите като от лек ветрец и показваш ми, че няма страдание и загуба, а тук ме

заживдаш в смърт и отчаяние като в гранитни стени и не вярвам в думите си, и не вярвам във виденията и в откровенията, защото там, където съм зазидан, не дочувам гласа ти, не виждам светлината, има там и смърт, и загуба, и отчаяние има, голямо и черно, ето, сега аз говоря със запечатани думи и казвам ти, и моля ти се, пощади това бедно създание, най-чистото, най-светлото същество, което съм познавал, най-близкото на сърцето ми, защото нямам съм по-близо от него, и не позволявай да пристъпи в редицата на смъртите, които като страшна процесия преминават през сърцето ми. Ето, сега стоя аз сам на колене на дъното на основанията и няма никой при мен, освен молитвата ми и молитвата ми е: спаси я, спаси я, спаси я!

Отговор не чух, а отговор имаше. Като крило ме погали, ангелско крило, и ме обля спокойствие и светлина. И разбрах, че молитвата ми беше чута и че моята малка приятелка ще бъде спасена, ще се избави моята братовчедка, но условието беше да не я видя повече никога, и не я видях повече, защо беше такова условието, аз не знаех, не можех да зная, просто беше такова.

И пареща болка сви сърцето ми, но се подчиних и смирих, и смириенето ми беше възнаградено, когато научих години по-късно за щастливото й семейство, за добрия й мъж, преводач от френски и немски, за трите й момиченца, най-малкото от които започваше да учи балет, и го видях в бъдещето му на балерина, и се възрадва и успокои душата ми.

А Адриана, минала през ада на зависимостите, през ужасите на лечението и комуните и излязла от тях чиста като самодива от извора, беше се посветила на това — да връща другите от пътя, по който сама беше тръгнала някога, и го можеше по-добре, защото познаваше всяко камъче от този път и защото още като дете беше феноменален психолог.

Ето, че имаше и добро, за което да ти разкажа, но доброто беше изпратено в бъдещето, през онази нощ само семето му се посади, така беше или много ми се искаше да е било така, а то е едно и също.

А тогава през онази паметна нощ покой не настана в душата ми, понеже смут и вълнения отново я сграбчиха в ноктите си и мисълта за бягството ме изпълваше целия.

И побягна Никодим пред лицето на Силата от онова, което му бе определила да извърши, преди да научи какво е то, побягна още на

другата сутрин с изгрева, покачен в кабината на камиона гледаше той за последен път селото, което му беше дало приют, познатите улички с познатите селяни, изкарващи добитък на паша и смутено отдръпващи се заедно с животните от големия камион, мина и покрай църквата, където две фадрами вече заравняваха двора и кошери и кръстове летяха на трески във въздуха, сякаш предстоеше възкресението на мъртвите, а познатият ни Чуков стоеше разкрачен до портичката, почесваше се зад ухото с антената на мобифона си и се оглеждаше откъде ще се появи дръзкият хлапак, за да му отреже главата. Но дръзкият хлапак седеше високо в кабината на камиона и без да се сбогува, отминаваше всичко това, или всичко това го отминаваше — зависи от гледната точка.

Доближаваме се до края на моя разказ, ето, че следващите двайсетина години нямат никакво отношение към него, това бяха години на бягство, години на скитания, на лутания. И опит за семейство имаше в тях, едно дете произлезе от този опит, но това всичкото няма никакво значение, защото беше животът на някой друг, не моят, сам се бях напъхал в него като в чужда кожа и го живеех по инерция, без да присъствам истински там. Оттатък границата прекъсна моята връзка със светлите светове на моето спасение, в бягството те нямаха живот, като да бях хвърлен в студената вода и да ме беше глътнал кит, защото мрак и влага имаше, а живот нямаше.

А инак страсти, приключения — колкото щещ, друг някой щеще само тях да ти разправи и не само да ти ги разправи, ами и книга да напише, роман, и добре да я продаде даже. А за мен беше като врата и вратата се захлопна, и останах извън.

Дълго и мъчително се опитвах да отворя отново тази врата, години изминаха, живот измина и все не успявах, а животът се въртеше в капана на времето, обтичаше го, обливаше го от всички страни, повличаше онази част от мен, която му беше подвластна и в която се бях превърнал целият аз ненадейно, и сътворяваше нещо несносно, недообмислено, нещо, което приличаше на съдба, за да ме отвлече от истинския ми живот, от задачата ми.

Не се сърдя, как да се сърдя, след като сам пожелах, реших и побягнах. Може би трябваше да побягна, може би това беше последното изпитание, преди да имам право да се срещна лице в лице

със силата, изпитанието на отсъствието, на дългото отсъствие, на остаряването в отсъствие.

В началото бяха пътища, безкрайна скучна осева линия, спомням си предимно нощните пътища, слабото осветление и дупките по паважа отсам, по които кабината на камиона сякаш се силеше да се откъсне от него, и след преминаването на границите, по-бързо с помощта на вълшебните „Джони Уокър“ и стек „Марлборо“ скучните добре осветени и изрядно табелирани магистрали оттатък, с мостове и виадукти, по които главната грижа си оставаше да не заспиш от еднообразието. Аз карах най-вече денем, докато вуйчо ми похъркваше до мен, но и нощем дълго време не заспивах, говорех му, за да не заспива и той.

— Ти спи — ми казваше, — спи, че утре сутринта хващаш ти кормилото, да си се наспал, тези магистрали могат и през деня да те приспят.

Но притесненията му бяха напразни, мен на кормилото моята неопитност ме спасяваше да бъда винаги нащрек особено когато всичко изглеждаше наред и тирът като че заспиваше на асфалта. Нямах време аз тогава да погледна настрани, виждах само осева линия, сини табели и пътни знаци.

Нощем в тъмносиния тунел на мрака край нас бързо преминаваха осветени бензиностанции, димящи комини, разпиляната жарава на потъналите по низините селца.

Цялата тази идилия обаче свърши сравнително скоро, нямаше и година, откакто бяхме тръгнали. И свърши тя на една бензиностанция близо до град Дрезден, когато от прозореца на тоалетната видях как арестуваха вуйчо, след като той свърши със зареждането и завъртя капачката. Бяха двама млади полицаи и една полицайка с куче. Кучето се дърпаше от синджира по посока камиона, от двете страни на който бяха спрели две полицейски коли. Двамата извиха ръцете на вуйчо и му сложиха белезници, а полицайката го опипа набързо за оръжие и се захвана да усмирява кучето. Беше съвсем млада, не по-голяма от мен, с дълги руси коси под фуражката и миловидно лице, на което се мъчеше да придаде изражение на строгост, но усмивката надделяваше. Усмиваше се глупаво и вуйчо, не разбираше за какво става дума, сигурно си мислеше, че е станала грешка, която след минути ще се разсее, той започна да обяснява нещо на по-близкия до него, да кима

към кабината на камиона, вероятно в смисъл, че ето там вътре са документите на колата и на курса, всичко си е наред, всичко е законно, и боязливо поглеждаше към мястото, където трябваше да се появя аз, като че искаше да ме предупреди.

Беше само един инстинкт. Трябваше да бягам, защо — още не знаех, но знаех, че трябва.

Излязох от задния изход и тръгнах направо през рядката горица зад бензиностанцията, без да се обръщам назад, към големите бели крила на вятърните електрогенератори. Не се замислях правилно ли постъпвам, като изоставям вуйчо си в този момент, не беше и страх, което ме движеше, просто увереност, че не трябва да оставам там, че не мога да помогна с нищо на вуйчо ми.

Озари ме прозрение защо заплатите ни бяха толкова високи, вече знаех какво всъщност бяхме пренасяли ние през всичкото това време покрай официалната стока, стана ми ясно и заради какво беше организирано камионът всеки път да влиза на безплатен технически преглед, включващ дребни ремонти в един частен сервиз, близо до саксонското градче Цвикау, имали договор, казваха собствениците, а ние се радвахме на двата свободни дена, през които се шляехме из Цвикау без работа, пиехме прочутата тамошна бира „Вернесгрюнер“ и си пазарувахме от „Алди“ беше ни осигурен даже престой в евтин крайгаров хотел с душ в дъното на коридора — райско удоволствие за пътници като нас. През това време в сервиза са разглобявали, където трябва, и са вземали, каквото трябва.

Горкият ми вуйчо, без да подозира даже, той печелеше парите, с които искаше да помогне на дъщеря си да се освободи от отровата, като служеше на същата тази отрова.

Ден по-късно събитието влезе в пресата, радиото и телевизията, имаше даже снимка в „Билд цайтунг“ — на първа страница. Снимката беше инсценирана, даже тирът беше друг, други бяха и полицаите, очите на човека, който трябваше да представлява вуйчо, бяха закрити от черна лента. Заглавието с големи букви: *Разбит канал за пренасяне на наркотици от България*. Гадният Изток отново беше посегнал на кротката западна демокрация и беше дал повод за сензационни разобличения. *Подозрения за втори съучастник в трансфера, който се укрива*. Това си беше повече журналистическа измислица, вуйчо ми при първите разпити беше мълчал за мен, макар куфарът ми да беше

останал в кабината, там имаше само дрехи, е — и скиците, които правех върху един голям бележник през съботите и неделите, когато съгласно немското законодателство беше забранено движението на тежки превозни средства и бяхме обречени на задължителна почивка на някой крайпътен паркинг, където ни завари съдбата. Гледахме да се падне някъде до рекичка, да можем да се поизперем в свободното време, и близо до градче, за да можем да си напазаруваме.

Във всеки случай през следващите дни все по-рядко се споменаваха за тайнствения съучастник, може би защото все повече се изясняваше, че шофьорите на тира не са имали и понятие от истинския трансфер, който са осъществявали, случаят обрастваше с журналистически измишльотини като магнит с карфици и аз не пропусках случай да се позабавлявам с поредния брой на вестника, написан на език, отговарящ на слабата ми подготовка по немски.

Буквално след три дена публикациите престанаха, други неща станаха интересни, един възрастен немски актьор беше приет в болница, една американска актриса щеше да се разделя с гаджето си и поредният крупен заговор на Изтока срещу Запада потъна в забрава.

Но тогава, вървящ без посока към града, аз още не можех да зная всичко това, тогава усещах как интуицията отстъпва място на паническият страх, който ме обземаше, започвайки от петите и бавно пълзейки нагоре към главата, докато замъгли със себе си мислите ми. Струваше ми се, че ме преследват, чувах след себе си стъпки, лай на кучета и не смеех да се обърна, нито смеех да забързам крачка, за да не събудя подозрения, няхах право и да спра, трябваше да бягам и да се крия, в никакъв случай не можех да се върна в България, щяха да ме арестуват още на границата.

Вървах и вървах, и вървах, и ми трябваша часове, докато осъзная, че никой не ме преследва, нито стъпки, нито гласове, нито лай на кучета ме сподирят, а всичкото това ми го рисува страхът, който е велик художник, ако му станеш платно.

Вървах, без да чувствам умора, избягвайки пътищата, всичко най-необходимо — документите ми, парите — около триста марки в брой, банковата карта за сметката, открита по съвет на вуйчо в Германия още при първия курс — където бях събрал без малко три хиляди марки, казах ти, че плащаха добре, всичко това беше в чантичката на кръста ми и ме беше следвало денем и нощем, това го

знаят тираджиите, всички българи правят така, както ми беше казал вуйчо ми, всичко се случва. И ей на, случи се. Даже една малка четка за рисуване се беше побрала там, за талисман, беше спомен от майка ми.

Накрая се добрах до железопътна линия и тръгнах край нея. Отведе ме в един от крайните квартали на града и най-после се качих в градската железница, есбана, както му викат там, и стигнах до централна гара. По това време на деня мотрисата беше пълна с хора, така че трябваше да пътувам прав, не поседнах въпреки умората и на някоя от пейките в огромното гарово хале, през високите прозорчета на чиито куполи се процеждаше тръгналото на заник слънце и галеше крилето на стрелкащите се гълъби. Оглеждайки се дали някой не ме наблюдава, аз разучих голямото жълто разписание на заминаващите влакове, избрах една от най-отдалечените точки — Дюселдорф, купих си билет и най-после седнах в едно празно купе, чисто и светло, с плексигласови багажни рафтове, на които аз нямах какво да сложа, и с голям прозорец, целия почервенял от лъчите на ниското слънце, все още проникващи през стъклата на гарата.

Влакът тръгваше след по-малко от половин час и щеше да пристигне в крайната гара след три през нощта, значи имах достатъчно време. Краката ми пулсираха от умората, която едва сега ги завладя, очите ми също блуждаеха, успокоени от това, че най-сетне се бях почувствах в безопасност.

Сетне влакът потегли, покрай прозореца се изниза дългото аеродинамично тяло на спрелия на съседен коловоз интерсити експрес, заблестяха празни релси, затанцуваха танца си на събиране, замяркаха се къщи, дървета, облачени облаци, мостове засвяткаха с канонадата на решетките си, зад които ме заслепяваше огнена реката, завъртя се малка гаричка на краен квартал и изтича някъде назад, пропадна в онова, което оставаше, а аз пътувах, аз бързах, аз отново бягах, но вече и самата мисъл за бягство заедно със страха се бяха завъртели и пропаднали някъде назад както дърветата, електрическите стълбове и големите вятърни мелници на елгенераторите, засети тук-там край трасето, както полетата, по немски зелени, рекичките, хълмовете, всичко се завърташе като за сбогом и пропадеше далеч зад мен, в миналото. А аз отивах в бъдещето, неизвестно и примамливо.

И ето, така се случи, че петнайсетина години по-късно аз отново пътувах в същия този бърз влак, по същата тази линия, само че обратно, назад, към Дрезден. Може би даже в същия този вагон, същото купе. Само дето този път имах багаж, голям нов куфар върху плексигласовия багажник и ръчна чанта до него, имах и билет за полет от Дрезден до Бургас, купен на ниска цена от една интернет фирма, отиване и връщане след седмица. И знаех, че връщането ще изгори, няма да има връщане. Защото отиването беше вече връщане, едно голямо завръщане след толкова много години.

Онова, което се беше случило през всичките тези дълги и празни години между двете пътувания, нямаше никакво значение, макар че бях успял да остареея, поне външно. Няма смисъл да ти го разказвам, може спокойно да ти го разкаже всеки друг, емигрантските съдби си приличат като две капки вода.

Пътувах и гледах как край прозореца на влака, край същия този прозорец сега се развиват същите дървета, стълбове, хълмове и мостове, всичко онова, което се беше навивало някога и ме беше увило в себе си като пашкул, сега се развиваше обратно и ме освобождаваше, пускаше ме да си тръгна, за да потърся отново себе си и онези, които бях оставил някога там, не близки хора или приятели, аз близки хора вече нямах, нито приятели.

Старият ми дядо отдавна беше напуснал този свят, смъртта, както ми разправиха после, го беше заварила наскоро след моето заминаване, през есента на следващата година, когато въртял ръчката на центрофугата и златният мед течал в тенекиената кофа. Ударила го смъртта изневиделица в гръб и той паднал върху кофата, а медът продължил да тече върху мъртвото му лице и го позлатявал в лъчите на залязващото слънце. Намерили го цял отрупан с пчели, които като че искали да го запазят или да го повдигнат с пърхащите си крила, цял златен в сиянието им, без да бъде ужилен никъде, нетленен.

Вуйчо ми беше още жив, но след месеците предварителен арест и условната присъда, и след скоропостижната смърт на вуйна, която ракът беше грабнал просто за няколко месеца, беше изкарал инфаркт и сега живееше при една сродница на първия етаж в един от първите блокове в комплекса, апартаментът беше дал под наем, с наема го беше доизплатил и сега преживяваше от него.

Моята братовчедка заедно със семейството си живееше в софийския квартал „Горна баня“, където и работеше като психолог в клиника за наркозависими, и също му изпращаше малка сума всеки месец. Вуйчо ми се усмихваше криво на своя половин живот и всяка сутрин замяташе крак с бастуна до морския бряг и обратно до малката кухничка, където щях да го видя и прегърна след моето пристигане и дълго щяхме да мълчим на масата, а от живота му око щяха да се стичат сълзи.

От завалените му обяснения с труд щях да разбера, че никога срещу мен не е било повдигнато съдебно дирене, макар да са ме търсели, но само като свидетел по делото, и напразни са били страховете ми, и бягството ми, и всичките тези празни години напразно бях пътувал. През оная далечна нощ към Дюселдорф напразно съм слязъл, преди да пристигна, за всеки случай, в малкото вестфалско градче, където съм си въобразявал, че се укривам.

А аз щях да му разкажа криво-ляво как бяха преминали годините ми, за гаровия шофьорски хотел, за първата ми „работа“ на черно в едно автомобилно гробище, където се правех на посетител, а руснакът собственик ми плащаше жълти стотинки, като разбра, че имам техническа сръчност и мога да бъркам в моторите и да ги поправам, караше ме да сглобявам от по няколко еднакви автомобили по един работещ, които той после продаваше по неznайни канали на неznайни хора, като дойдоха да го арестуват, мен ме пуснаха заедно с другите посетители, никой не подозираше, че работя за него, разказах на вуйчо си и за жена си, с която живях няколко години, и как се запознах с нея, когато мисионери на сектата „Пазители на добрата новина от Времената на промените“ ме поканиха на улицата да присъствам на тяхна служба, и понеже, докато слушах тълкованията на новозаветни текстове, си драсках в бележника, къде от скука, къде да не стоя празен, та се получаваха илюстрации на темите, за които се говореше, на седящия до мен, а той се оказа духовният им председател, скиците се харесаха, та след службата ме покани следващия петък отново да отида и направо ми възложи да илюстрирам брошурите, които печатаха в местната печатница, за да ги разпространяват по улиците и в пощенските кутии.

А една от братството хареса мен, Луизе ли беше, Елфриде ли, ще те излъжа, забравил съм вече, та нейната сестра работеше в кметството

— отдел „Чужденци“, и по молба на организацията ми удължаваше визата, когато беше необходимо, така че и документите ми бяха редовни, онези от „Времената на промените“ държаха всичко да бъде неизменно редовно, та даже ме записаха на курсове по немски език, за да мога да се усъвършенствам и в тая посока.

Затова трябваше да сключим и граждански брак, а след това и особен вид венчавка според техните ритуали и чак тогава имахме право да легнем в едно легло, и тя, разбира се, се оказа девствена, те всички са девствени там или са омъжени, а името на детето се избира задължително от мъжа, според съответния текст на съответното послание на съответния апостол, и казах първото име, което ми дойде на ум, българско име — Иван.

По онова време имах и работа — техник и художник изпълнител в местния театър, там на много места има малки театърчета, обикновено плащат зле, но плащат. Ето, и аз така, с две длъжности, официално се водех на една, тази с по-ниската тарифа, но изкарвах по нещо допълнително, тъй като рисувах по поръчка на един местен художник, чиято муза застаряваше и който беше съмишленик на сектата, макар да не беше неин член. Рисувах му фантастични пейзажи в хиперреалистичен стил, а той облажаваше фантазията ми.

Всъщност тук фантазията нямаше никаква роля, рисувах онова, което не беше се изтрило от паметта ми от предишния живот, от виденията, които бях имал, и световите, които бях видял. Но рисувах онова, което искаха да видят, което се виждаше ясно, чистата видимост рисувах, защото исках ли да нарисувам същината, смисъла, оправданието на тези светове, те не разбираха картините ми и не ги искаха, прекалено абстрактни им се струваха. Онзи сам се беше специализирал в стил хиперреализъм, много се търсеше това и можеше спокойно сам да си ги нарисува тези картини, ако му ги бях разказал, но не му достигаше време и така му излизаше по-евтино, купуваше ги на твърди цени, подписваше ги и ги продаваше от свое име на твърдата си клиентела или ги излагаше от време на време в галериите на градчето. И това си беше напълно в рамките на нормалното, даже пуританите от сектата не забелязваха никаква измама, тези, които го знаеха, аз бях просто чирак в ателието на „майстора“, бях както в театъра художник изпълнител.

И бях доволен, да ти кажа, защото така продавах картините си и те виждаха свят, а аз — пари за тях, иначе с моето никому неизвестно чуждестранно име какво можех да изложя, че и да го продам.

Разказах на вуйчо си и за разрива, настъпил поради подозрението, че не съм фанатично верен на принципите на обществото им, на тълкованията на съответните библейски пасажии, представляващи особения морал, царящ в него и диктуващ взаимоотношенията им.

Разказах му с какво презрение и високомерие ме гледаше моят собствен син Иван, плът от моята плът и кръв от моята кръв, колко далечен и чужд му бях станал аз, който толкова се радвах на появянето му и го бях обичал, както се обича първороден син.

С горчивина трябваше да осъзная, че не аз бях баща му, макар да го бях създал, само плътта му беше от моята, но духът му от другаде беше, беше дух на онези, които, отричайки се от този свят, без да забележат, бяха най-верните му слуги.

Защото не любов, но омраза разяде семейството ми и разводът, който последва, беше за смайващо кратък срок факт, а заедно с него секнаха и поръчките на художника, защото той беше свързан с тях, а контактите с такива като мен бяха забранени.

Това беше за мен краят на „добрата новина“, дето си въобразявах, че я пазят тези хора, а и едно облекчение за съвестта ми, защото наистина бях виновен, когато четях Евангелието и Пророците, както ме беше научил преди време един поп в селото на дядо ми, не търсех в тях омраза и отмъщение, но единствено любов и свобода на духа и не можех да разбера, да оправдая пълната изолация, с която бе наказван всеки техен бивш „брат“ или „сестра“, които бяха по някакъв начин отстъпили от догмата, като бяха направили крачка повече от спуснатото отгоре официално тълкуване, па макар и крачката да беше в посока на това тълкуване.

Някъде далече, в Австралия, ако не се лъжа, някой определяше какво и доколко.

Опитвах се да се противопоставя на тази изолация, защото зад нея стоеше омраза, а не любов, и нищо чудно, че сам попаднах в точно такава изолация, без право да виждам даже сина си, който в скоро време на друг казваше татко.

Разказах на вуйчо си и за журналистката, с която живях известно време, купих си приятелството ѝ с разказите си за световите, които бях посещавал в минатото, и ми се струваше, че ще намеря съмишленик, някой, който да ги сподели. Тъй като, останал сам, се усетих, че живея само със спомените за тях, само с мечтата отново да се разтворят тайнствените им врати пред нараненото ми съзнание.

Журналистката ценеше моите разкази посвоему, описваше ги в поредици в жълтеещи вестничета и списания под общото заглавие — „Срещи...“ от не знам какъв си вид, и ме уверяваше, че съм имал контакти с извънземни, които периодически посещавали нашата планета, за да ни наблюдават, пазят и дават акъл, а някои си били тука между нас, само че ние не ги познаваме, и дали съм чел „Трудно е да бъдеш Бог“, или филма поне да съм гледал, той е руски роман, как може да не съм го чел, нали идвам от България, там четат руски романи.

Сензацията, която целеше с тези публикации, не се получи, беше им минала модата на извънземните, даже Ерих фон Деникен, който събираше материали на тази тема, беше направил филми и написал книги, и държеше сказки по градовете, не се интересува от писмата и материалите, които тя му изпращаше, и не пожела да се срещне и да разговаря с мен.

Всъщност аз също ѝ отказах категорично. Чувствах се опустошен и ограбен, съкровено, което паметта ми свято пазеше, в което бях вярвал и споменът за което утешаваше дните ми, бях продал за малко топлина и женска ласка в студена чужда страна, бях го постлал в краката на една безскрупулна и жестока жена, за да стъпи върху му и да дойде при мен, а тя го беше хвърлила на поругание на тълпата, за да може да заеме някаква жалка длъжност в редакцията на жълто вестниче.

Наивно оправдание пред съвестта ми, а ние винаги смятаме собствената си съвест за много по-глупава от нас, бе да мисля, че разказвайки тези преживявания, давайки им втори, словесен живот, и то на една друга словесност, на тази, сред която се намирах, ще мога да ги предизвикам по някакъв начин да ми се откриват и тук.

Защото те бяха престанали да ме навестяват от деня, в който преминах границата, бяха останали назад и носталгията ми по тях беше нетърпима.

Бях загубил и подаръците, с които ме бяха предпазвали, онази студенина и безразличие, която настъпваше понякога в състояние на потрес и ме измъкваше от него. Всичко си беше отишло, и то задълго, може би завинаги. Или аз бях този, който си беше отишъл. Или не се бях показал достоен и Силата се беше отвърната от мен.

И докато по-рано в минути на житейска трезвост аз често отричах реалността на тези преживявания, имало е моменти да смятам, че съм болен, че съм сънувал, че фантазията ми се е израждала в блян, то сега, след толкова много време, все по-често се улавях да мисля за тях като за един реален истински мой съкровен живот, много по-истински и по-реален от този, в който бях окован.

Да, аз все повече осъзнавах, че не живея своя собствен живот, напъхал съм се в тясната кожа на друг и се задушавам в нея, боря се за глътка въздух и съм принуден да бъда марионетка, за да продължавам да дишам, да се смея с чужд смях, да плача с чужди сълзи, защото съм забравил кой е моят смях и кои са моите сълзи.

Е, това вече не можех да разкажа на вуйчо ми, нямаше как да ме разбере, може би на моята братовчедка, ако имах смелостта да я видя, но не, помнех забраната и я пазех свято, сякаш от нарушаването ѝ можех да разруша нейната съдба.

И още нещо нямаше да разкажа на вуйчо, никога нямаше да му го разкажа, на никого не съм го разказвал, а ето, че сега на тебе ще го разкажа, защото и то трябва да излезе, да се излее от мен и да ме освободи от тежкото си присъствие. Споменът за него ме смазваше през онова пътуване към началото, извиваше душата ми, както жена извива изпраната дреха, за да я изцеди от всяка капчица надежда и да помрачи светлината на завръщането.

Стана наскоро, след като бяха закрили театърчето, в което работих и бях останал без работа, няколко месеца, след като ме беше изгонила журналистката, ядосана, че плановете ѝ не се осъществиха.

Имах право на безработни и търсех работа. Обикалях много по театрите, където имаше обявени свободни места за длъжностите, които бях извършвал, бюро по труда плащаше скъпите железопътни билети, но не плащаше за нощуване, тъй че се е налагало да спя и по гарите.

Шансовете ми не бяха големи, макар да имах неограничено разрешително за работа, акцентът ми не можеше да не се забележи.

Всъщност те ги и обявяваха местата в повечето случаи, защото по закон трябваше да ги обявят, предварително си знаеха кой ще ги заеме, при тази безработица в някои театри като техници работеха даже инженери.

И мястото в оня театър там се оказа заето, техническият директор ме посрещна сърдечно и ми обясни, че се взело социално решение по въпроса — един дългогодишен балетист трябвало да бъде съкратен, те на тази възраст, на която трябва да спрат да танцуват, нямат право на пенсия, може ли човек да танцува до шейсет и пет годишна възраст, че и шейсет и седем ще я правят, и какво, на улицата ли да остане.

Съгласих се, че не трябва да остане на улицата, чувствах се донякъде поласкан от факта, че ми се обясняваше, другаде просто ми казваха „заето“ и ми затваряха вратата.

Запознах се и с въпросния балетист напълно случайно, защото използвах посещенията си, за да вляза в кантината на театъра, където цените са по-ниски, и да вечерям там, и защото балетистът се оказа българин. Димитър, от Царево.

Поприказвахме си за морето, за несгодите на емигрантския живот, разбра той защо съм посещавал театъра, реши да се реабилитира и да почерпи по едно вино, после още по едно и така полака-лека усетих, че последният влак в моята посока ми се изплъзва.

Някъде към единайсет тръгнаха да затварят, Митко плати сметката и се сбогува набързо с мен, а аз поех с несигурна крачка към гарата.

Гарата беше малка и на всичкото отгоре — в ремонт, нямаше чакалня, в каквата се надявах да подремна до сутринта, нямаше тоалетна, нямаше даже автомат за напитки, а след изпитото вино ме мъчеше неутолима жажда. Трябваше да потърся евтин хотел, за да пренощувам, тръгнах без посока по старинните тесни улички, осветявани от уличните фенери, прозорците на къщите тънеха в мрак.

Уличката беше много стара, може би от времето на Средновековието, къщите, нашарени с дървените греди, украсени с резби, готически надписи, рамките на прозорците и вратите, старателно оградени с червени линии, ме връщаха векове назад във времето и само лъскавите беемвета и мерцедеси, паркирани тук-там, разрушаваха тази илюзия. Чувах стъпките си по калдъръмената улица,

в нощната тишина те бяха единственият звук, търсех центъра, пазарния площад, с който се увенчава всяка пешеходна зона тук, за да срещна и попитам някого, градчето беше като мъртво. Не се учудвах, бях свикнал — тук след осем-девет часа в малките градчета настъпва пустота, но може би на площада щях да науча нещо от някой закъснял минавач.

Сигурно не бях тръгнал във вярната посока, защото, вместо да ме изведе на площада, след поредното завойче уличката свърши и пред мен се изправи някакъв квартал, по-скоро напомнящ предградие, отнякъде долиташе сладникав мирис, някъде в далечината фабрика бълваше бели валма дим, нереално обемни на черния фон на небето, може би произвеждаше захар.

На ъгъла видях някакво заведение със спуснати щори на прозорците, но входът беше осветен и отстрани светеха фенери, стори ми се, че дочувам смях. Приблжих се до жълтата двуетажна сграда и натиснах дръжката на вратата.

В първия момент не разбрах къде се намирам, заведението напомняше нощен бар, такъв, какъвто бях виждал преди време на Слънчев бряг, където правехме втората вечер на абитуриентския ни бал. Приглушена червена светлина, някаква тиха музика, сякаш подземен саксофонист играеше с лъскавия инструмент, ниски масички, дълбоки фотьойли и канапета, свещи по масите.

Гъст цигарен дим тежко лежеше във въздуха и замъгляваше дъното на салона, две или три от масите бяха заети по-близо до бара, цигареният облак там и приглушеното червено осветление придаваше на посетителите загадъчни очертания. Седнах на една маса и почти веднага от дъното се отдели едно същество, облечено странно, и тръгна към мен с походка на манекен.

Беше момиче или жена, сумракът и гримът не позволяваха да се определи възрастта му, бухнали руси коси тежаха на главата му, в ръката му стърчеше цигара на дълго цигаре. От кръста нагоре момичето беше съвсем голо, малки и някак сплескани гърди с големи тъмни зърна лениво се полюшваха в такт с походката му, като да бяха отегчени или обидени от нещо. Къса червена поличка, толкова къса, че да разкрива черното бельо, жартиери към тъмни копринени чорапи на фигурки върху кльощавите крака, по чорапите, ми се стори, бяха пуснати бримки, черни лачени обувки на неестествено висок ток

завършваха картината. Когато момичето спря до мен и ме погледна въпросително със заучена усмивка, знаех къде съм попаднал. Бях чувал колеги да казват, че в публичния дом можеш да влезеш и за една бира, изпиваш си я и си излизаш, те го били правили нощем, когато всичко друго наоколо е затворено.

Вдигнах поглед нагоре и поръчах бира.

— Бира? — повтори учудено момичето с плътен, малко дрезгав глас, имаше чуждестранен акцент или просто се превземаше. — Бира? Ние тука имаме много по-хубави неща от бирата.

— Бира — казах твърдо. — Светло.

Момичето се завъртя към бара, пресрещна го друго, облечено точно като него, но с тъмна коса и нещо като панделка върху нея. И тогава чух русото да му казва на чист български език:

— Оня там иска бира. К'во да го правя? Райнер ще ни скъса задниците, ние тук да не сме гаров бюфет!

— Остави на мен — отвърна ѝ другата също на български, аз ще го взема. И без туй виж тая вечер какво става — докторът щеше да идва, не дойде, твоят също никакъв не се появи, само случайни посетители.

— Ти гледай да го хванеш — каза ѝ русата, че инак Райнер пак на нас ще си го изкара, знаеш, че полякинците са с привилегии, все аз и Моника опираме пешкира.

Малко след този разговор тъмнокосата дойде при мен с голяма халба бира в ръката си.

— Струва осем евро — каза на немски, говореше почти без акцент, явно не беше отскоро тук, — такива са цените при нас.

— Няма значение — отвърнах ѝ, също на немски. — Аз пък съм жаден.

Момичето леко се плъзна и седна до мен, кръстоса бързо крак връз крак, така че да се вижда дъното на черните му гащички, по чорапите ѝ нямаше пуснати бримки, от пръв поглед се виждаше, че е много по-красива от другата, класически стегнати гърди, не много големи и с малки зърна, обърнати на различни страни, тънки ръце, дълги пръсти, нежни кръгли рамене.

Бях се отпуснал от топлината, дощя ми се да целуна това рамо, да ухапя нежно щръкналата гърд, мъжко желание се издигна в мен, но

се овладях бързо, знаех, че нямам достатъчно пари за нощни авантюри, тук едва ли можеше да се плаща с чекова карта.

Е, нищо не ми пречеше да попитам колко струва услугата, защо да не преживея нещо такова, толкова мъже го правят, цяла индустрия има развита, шепнеше желанието издайнически в мен, какво ми пречеше, какво имах аз на този свят, кого имах — само спомени, и защо да не си направя един по-особен подарък, един пикантен спомен.

Сякаш отгатната мислите ми, тя провлече глезено:

— И какво, само биричка ли? И нищо друго, освен биричка?

— Ами биричка — казах, — жаден съм.

— Ама и аз съм жадна — измяука тя, — да знаеш само колко съм жадна. Ама аз не пия бира, аз пия само шампанско. Ей, сладур, ако ме почерпиш едно шампанско, ще ти покажа страната на чудесата — и с обиграно елегантно движение тя повдигна полата си, за да ми покаже докрай бедрото, стори ми се, че под жартиера видях сини следи — от удари ли, или бяха само вени под прозрачната кожа. — Изобщо не се колебай, викай една бутилка шампанско и дай ръка да те вода.

При това тя наистина хвана ръката ми и я прокара през гърдите си — бяха твърди и еластични.

— Не може — казах, — виж какво, не че не искам, ама не съм се подготвил, тук шампанското при вас скъпо, не знам дали ще ми стигнат парите, влязох случайно.

— Викни, да прием за случайните срещи — отговори, — всичко на този свят е случайно, целият наш живот е случайност, хайде да го живеем, докато го имаме, и да обичаме щастливите случайности. А за цената не се безпокой, ще те уредя, нали съм с връзки тук, като за теб, защото си много красив — първата бутилка само за осемдесет евро, това е подарък от мен, съгласен ли си?

Устните ѝ бяха червени и пълни, как ли се целуваха, целуваха ли се изобщо? Бях чувал, че им е забранено да целуват клиентите си, ама беше ли вярно, така ми се искаше да го проверя.

— Седемдесет — казах твърдо, — и нито евро повече, аз съм беден човек. Влязох, защото бях много жаден.

Усмихна се съучастнически, вдигна ръка и изщрака с пръсти. Почти веднага русата донесе бутилка шампанско и две чаши, като бегло я погледна, но видях добре този поглед на възхищение, в който имаше завист, примесена даже с омраза.

— Е, бедни човеко — подхвана тя, — какво работиш, та си толкова беден, разкавай ми, имаш хубав глас, удоволствие е да те слушам, да не би да си артист?

— Художник съм — казах сериозно, защото в момента не ми хрумна нищо по-добро.

— Ах, художник — плесна с ръце тя, — и то беден художник, бохема, как беше оня художник от операта „Бохеми“ — Марчело (каза именно Марчело, а не, както го наричат немците Марсел), чувал ли си я операта „Бохеми“? Ето, ти си Марчело, аз пък ще бъда твоята Мюзета!

Усещах, че е много опитна, разбира си от работата и на всичкото отгоре смайващо интелигентна за тази професия, която в моите тогавашни представи се упражняваше най-вече от полуграмотни циганки. Можеше да оплита в думи клиентите си, както паякът оплита попадналата в мрежите му муха, не ѝ дава да шавне, увива я в паяжината като пашкул и я консервира, за да може да си я консумира на спокойствие.

— Художник — повтори замислено. — Аз обичам художниците. Знаеш ли, моята майка е била художничка.

— Майка ти? — погледнах я недоверчиво — Майка ти знае ли какво работиш ти? Знае ли, че си тук?

Ситно се засмя.

— Ама не, разбира се, моята майка отдавна е мъртва, не я помня, починала е при раждането ми.

И тези трикове ми бяха известни, ето, сега щеше да ми разкаже своята покъртителна история, за да се изпълня със състрадание и да бъда по-щедър, нещастната съдба увеличава хонорара, най-ценното уж продаваха, себе си, а в рекламата използваша триковете на уличните просяци, бяха научили техните спиращи дъха трагедии, които си приличаха като две капки вода.

Очаквах да започне сърцераздирателния си разказ, но вместо това тя замълча и се загледа в запалената на масата свещ.

— Хайде, де — каза накрая, — ще го пием ли това шампанско, или само ще го гледаме? Нали ти казах, че съм жадна.

Бях отпил няколко големи глътки от бирата, главата ми още тежеше от виното, сега оставаше да пия и шампанско, та да се замая

съвсем. Тази чаровна вещица явно си разбираше от занаята. Налях само на нея и вдигнах чашата с бирата.

— Не — каза тя и хвана ръката ми. — Шампанско се пие от двама. Да не мислиш, че съм някаква анонимна алкохоличка.

Засмя се пресилено дрезгаво. Помислих си, че не е съвсем млада, бях се заблудил от младото ѝ тяло, ако можех да видя очите ѝ, които дотогава оставаха в сянка, да видя лицето ѝ без маската на грима, може би щях да определя възрастта ѝ, но това някак си беше спряло да ме интересува. Задържа ръката си върху моята, пръстите ѝ бяха влажни и някак грапави. Оставих халбата и си налях шампанско.

— За теб — казах, — и за твоята необикновена съдба.

Дали усети иронията?

— Готов съм да я чуя — добавих с престорено мъченически тон, — от началото до края.

И наистина се надявах да започне да разказва, така щяхме да отложим неизбежната втора бутилка, колкото се може повече, защото тя щеше да бъде скъпа. Пресметнах наум парите, които имах в портфейла си — около триста евро, не повече.

— Нищо няма за разказване — засмя се тя простичко, — никакви необикновени истории, историята е най-обикновена, необикновените истории ги има в киното или в книжарницата, ти какво искаш да чуеш, приказки ли си дошъл да си разказваме? Необикновена съм аз самата, необикновено е тялото ми, необикновена е любовта ми, страстта ми, ласките ми, необикновено е моето любовно изкуство, в което ще те удавя. Ето го необикновеното, ти какво си мислиш? Всяка жена има дупка между краката си, но всяка ли може да направи един мъж щастлив?

По дяволите, мислех си, това не може да бъде, прекалено интелигентно се изразява за една курва, сигурно бяха заучени тези приказки за специални клиенти, сигурно обслужваше интелигенция, то на интелигентните им трябва повече време, повече приказки, смайване и обайване, за да им стане, не е като простия човек, вади го и почва, явно имаха си прелюдия за всички видове клиенти, бардакът беше с категория!

— Аз съм най-добрата тук — каза тя, сякаш отгатната мислите ми, — с мен любовта е изкуство, с другите е просто чукане. Ще се

увериш сам, особено пък след като вече те харесах. Хайде да пием за теб, за щастието, което ти се падна, без да го подозираш.

Сигурно ги заучаваха тези приказки, имаха си свалка за всеки тип и тази беше за художници. Но го играеше така искрено и убедително, можеше да стане актриса, че ме объркваше.

— Брудершафт! — изкомандва тя весело. — Няма да си приказваме цяла нощ на „Ви“, я.

Засмях се, кога си бяхме приказващи на „Ви“. Кръстосахме ръце, изпих до дъно чашата си и усетих на устните си бегла целувка. Още беше рано, истинското едва предстоеше, леко засича рибарят уловената риба, след това я пуска да си помисли, че е свободна, и пак засича, този път по-рязко, за да се забодее въдицата безвъзвратно.

Отдръпна се и аз видях зад нея на бара русата, гледаше моята компаньонка с широко отворени от възхищение и ревност очи и разбрах, че това момиче е наистина нещо по-особено.

— Художниците имат очи за красотата — каза тя и наля сама шампанско в чашите, — има един художник — Тулуз Лотрек, сигурно си чувал, той е живял в парижките храмове на любовта и е рисувал техните жрици. Аз също си мечтаех да стана художничка — някога. Станах скулпторка. Извайвам с ръцете си и краката си от телата на мъжете желаниа, телата на мъжете са моята глина, всички казват, че пръстите ми са вълшебни. Страхотен късмет вадиш. Пий, това е част от ритуала, виното ще те хване за ръка и ще те заведе в моето светилище, през омагьосаната гора, та право на изворчето.

Тя вдигна пълната си чаша, постави я между гърдите си и каза:

— Искам да пиеш от моята чаша. Пий така!

Наведох се и целунах дясната ѝ гърд, не знаех възрастта ѝ, но беше ясно, че не е раждала, не е кърмила, еластична и топла като на момиче беше гърдта ѝ, студена — чашата, от която отпих глътка.

— Ето блаженството, художнико мой. Искам да ме рисуващ, гола и съблазнителна, прекрасна и безсрамна, аз заслужавам да бъда рисувана, аз тук съм най-добрата! Аз не съм курва, аз съм хетера, гейша, амазонка, муза, каквото пожелаеш!

Много разкази бях чувал, много бордеи бях видял на кино, но не предполагах, че може да има нещо такова, нямаше нищо общо с откровената простащина и бруталност, с която момичетата обслужваха

своята клиентела, къде ли бях попаднал — и веднага следващата мисъл се заби в мозъка ми — колко ли беше скъпо?

Все по-близо до мен я усещах, крачето ѝ се плъзна на бедрото ми, дъхът ѝ гъделичкаше ухото ми, бегла целувка ме опари. Усетих, че я желая, повече от всичко я желая тук и сега, веднага, че тя е единственото нещо, което желая от този живот.

— Няма край — шепнеше тя, — безкрайна съм аз и безкраен си ти, и безкрайна е любовта ни, като океана. Единственото нещо, което има край, е шампанското, но ти ще поръчаш втора бутилка, нали? Умирам от жажда. За любовта ти и за шампанско.

Бях омагьосан, почти машинално вдигнах ръка и бутилката пристигна също така бързо както първата. Видях, че не бяхме изпили и първата, имаше малко по-малко от половината, но такава беше играта и аз я играех страстно и вдъхновено, и вече нямаше връщане назад. Пропадах в мрежите на ритуала и те ме завличаха и замайваха, но въпреки това в съзнанието ми се прокрадна, че трета бутилка щеше да бъде вече много, как щях и втората да платя. Затова грабнах бутилката, преди да е успяла да налее, хванах и чашите с другата ръка и викнах:

— Край, там ще я изпием, води ме в страната на чудесата, искам да пия от тялото ти.

Тя ме прегърна и тръгнахме към стълбите за втория етаж, към коридора с бляскавите червени фенерчета на всяка врата и само когато минахме край бара, почувствах как ме опари като вряла вода от главата до петите пълният с омраза и ревност поглед на русата.

Стаята беше малка, сумрак, червено, желанието ми растеше с всяка секунда, смъкнах дрехите си, обърнах се и я видях гола, примамлива и желана, далечна като мечта и близка колкото едно докосване, изпълнена с ласки, преливаща от нежност, бликаща от обич за мен, само за мен, любов ме обземаше, обич неземна и гореща ревност към всяко нещо, което я докосваше, към пода, на който бяха стъпили босите ѝ крака, към въздуха, който я обграждаше и докосваше тялото ѝ, исках я, исках я само за себе си, исках я веднага и завинаги, знаех, че през целия си живот съм искал само нея, търсил съм само нея, стремял съм се към нея, вървял съм към нея, само нея съм желаел зад всичките си желания, само нея съм жадувал във всичките си жажди, само към нея съм се стремил във всичките си стремежи и, ето, сега най-после съм я намерил, и ако я докосна, ще запламтя.

И докато този поток минаваше през мен, тя беше взела кибрит и палеше свещта на масата.

Изведнъж пламъкът ярко освети очите ѝ и аз се вцепених, тези очи, тези очи, бях виждал вече някъде тези очи, познавах ги добре като себе си, познавах ги, преди да познавам себе си.

Бяха очите на майка ми.

Дръпнах се като попарен от ръцете ѝ, извъртях се, за да се прикрия, изстенах.

Една цяла вечност премина и аз не можех да кажа нищо, устата ми беше пресъхнала, бях съвършено трезвен и една-единствена непоносима мисъл удряше като настойчиво главоболие в главата ми. Накрая успях да програча:

— Наметни се, облечи се.

На български.

— Българин ли си? — попита ме тя смутено. — Какво ти стана? Нищо, нищо, тук идват понякога и българи, трябваше да се сетя по акцента. Само не се притеснявай, на всеки може да се случи, ела, ела, аз ще ти помогна да го преодолееш, аз наистина съм добра, ще видиш, отпусни се и ела при мен.

— Облечи се — извиках с разтреперан глас, — ти нищо не знаеш, ти нищо не разбираш, моля ти се, облечи се, аз сега ще ти разкажа. Ето, родена си в Сливен, майка ти е умряла при раждането, била е художничка в театъра, кръстили са те Цвета, на нея.

Трескаво нахлузих дрехите си и се обърнах. И видях една още млада жена, завита в чаршаф, да гледа свещта, разтрепераните ѝ ръце се мъчеха да извадят цигара и само мачкаха полупразния пакет.

— Откъде знаеш? — попита сухо. — Познавали ли сме се някога?

— Не — отвърнах, — не съм те познавал, досега не бях те срещал, но майка ти ми каза, преди да се родиш, каза ми много да те обичам. И цял живот съм си мечтаел да те срещна. И ето, че най-после те срещнах!

В останалата част от нощта ние бяхме, да, бяхме щастливи от срещата си, радвахме се, че сме се намерили отново, че не сме сами на тоя свят, докато се имаме един друг.

— Усетих нещо — казваше ми тя, — когато те видях, нещо ми трепна тук, не знам какво, аз иначе към мъжете съм съвсем

безразлична, всичко е игра, не е било винаги тъй, но тук се нагледах на какви ли не свине, погледни — показа ми червени белези по крака си, наистина бяха белези, — нямаш представа на какво са способни, и се отвратих. Ето това момиченце, русото, Люси, и то е от Сливен, подхвърлено дете, циганка го е отгледала и това е истинска история, то е естествено русо, има ли руси цигани, та тя ми е истинската утеха, към нея изпитвам повече от нежност сега, мъжете са само професия.

Плачехме и се смеехме, целувахме се като брат и сестра и бяхме толкова щастливи, че сме се намерили, и толкова нещастни, че се намерихме по този начин, за да се разделим завинаги.

Баща ѝ я беше изоставил по детски домове, беше се запилял някъде заедно със своята балерина, а тя успяла да завърши гимназия, образовала се сама по история на изкуството, мечтала бе да следва, но нямала средства и когато се появило това обявление в интернет, заминала — за да се ожени, така било написано в обявлението, момчето изглеждало красиво на снимката и най-важното — доцент по теория на изобразителното изкуство, харесал портрета ѝ и я пожелал за жена, така тя можела да постигне мечтата си, да следва и да стане голяма художничка като майка си.

Но всичко се оказало капан, с подобни обявления примамвали красиви момичета и ги правели бели робини, още при влизането ѝ взели паспорта и я вкарали в бордей, разказа ми за безизходицата, за отчаянието, за опитите си да сложи край на живота си, всеки път я спасявали, а след това я биели. И накрая свикнала.

— Иначе не че не можех да избягам после — казваше тя, — можех, и сега мога, но къде щях да отида, как щях да се върна, при кого? Там? За да работя това, което работя тук ли? Какво можех да правя аз, какво мога да правя? За кога? Че аз там си нямам никого, баща си не искам да виждам, какво може да ми даде той сега, след като ме е изоставил тогава, когато съм имала нужда от него? Е, накрая се смирих, реших, тоя шибан живот така и така не си струва да се живее, има ли смисъл как го живея? Майната му. И започнах да правя онова, което ме караха, но не като тях, започнах да го правя артистично. Издигнах се, момичетата ме намразиха, има тук едни лоши, всеки ден приказват глупости за мене, понякога ям бой, ама нали съм най-добрата, аз наистина съм най-добрата тук, за избрана клиентела, дават ме на интелектуалци, на специални гости, че и политици идват

понякога тук, артисти, понякога ме хваща страх, да не би да знам прекалено много, ние сме подписали договор за мълчание, клеи сме се, момичетата, в замяна на това имаме нещо като социална застраховка, ще получаваме пенсии един ден, даже си имаме профсъюз. Ама ти да не мислиш, то няма да е все така, аз ще се измъкна по най-легалния начин, ти не мисли за мен, от известно време идва едно момче, добро момче, културно и приятно на вид, медицина следва, син на големи богаташи... Знаеш ли, ние се женим понякога, женим се и имаме по-добри семейства от другите жени, обичаме мъжете си, верни сме им, грижим се за децата си, това и социолозите го отбелязват, имам там една статия от списание „Щерн“ изрязана, поверни сме от другите жени, защото сме се отвратили от мъжете, от различните мъже, искаме семеен уют и спокойствие, което за другите е скука и еднообразие, за нас е мечта. И наистина се случва някоя да се омъжи. Ще завърши медицината и ще се ожени за мен, сигурно ще се ожени, такива случаи има много, а може и да успея да го обикна, като му родя деца, за Люси ще ми е мъчно може би, но няма как, тя сигурно също ще успее да се нареди, има такива случаи, има. И тогава ще започна да рисувам, никога не е късно, как мислиш, много художници са започнали след трийсетгодишна възраст, може би ще успея да стана художничка, аз и сега си рисувам тук тайничко понякога, Люси съм рисувала, виж, тук имам скици с въглен, ама няма да можеш да ги разгледаш, че е тъмно, така са го предвидили за по-интимно, даже през деня щорите са спуснати, и себе си съм рисувала, ей там се гледам в огледалото и се рисувам, като нямам модели, сама съм си модел, така че ти за мен не се безпокой, мило братче, ох, колко се радвам, че се намерихме, колко съм щастлива, аз ще изляза оттук и като се установя, ще те потърся, ще бъдем заедно, ще тичаме по поляните, обещавам ти, ще се качваме на... как беше... Карандила, ще си наваксаме за всичкото това време, когато не сме били заедно, толкова съм щастлива, че те има, толкова ще бъдем щастливи, вярвай ми, всичко ще се нареди.

Не исках да се разделяме, искаше ми се да може тя да зареже всичко и да тръгне с мен още сега, в този момент. Но къде щях да я заведа? Знаех ли аз самият къде да отида? Аз самият бях изгубен в тази чужда страна и какво можех да ѝ предложа? Ужасна беше нейната сигурност, но все пак беше сигурност, някаква сигурност, аз и такава

нямах, ужасяващ беше светът ѝ, но тя се беше научила да го обитава и се беше вживяла в него, може пък наистина да успее, и заради това аз трябваше да си тръгна, и да я оставя пак там слаба, беззащитна, сама, увита в този чаршаф, и да си тръгна.

Не успях да взема даже нейна фотография, но запомних добре лицето ѝ, много добре. И още на другия ден, като пристигнах в квартирата си, я нарисувах с акрилни бои, защото ми се струваха поледи от маслените, а исках лекота в картината. В бяла прозрачна рокля тичаше тя надолу по хълма, чиста и невинна, каквато бе останала душата ѝ през всичките тези години на ужаси и унижения, душа на дете, и в разпилените ѝ коси гнездяха ветровете.

Никога повече не я видях, не зная какво е станало с нея, дори когато силата ми даде правото да поглеждам през времето и разстоянията, дори тогава не погледнах съдбата ѝ, така трябваше, защото знаех, тя си е нейна съдба, аз имах право да се помоля за нея, и да се смиря имах право, нямах право да се намесвам.

В оня момент нямаше как да знам всичко това, и аз горчиво се укорявах, задето не мога да ѝ помогна, разкъсваше ме болката от раздялата след кратката ни среща, сякаш от мен самия бяха откъснали част и раната кървеше непрестанно.

Ето защо, когато най-сетне ме намери онова писмо за някаква наследствена нива в Сестрицино, беше като знак от съдбата. Аз трябваше да се върна и да намеря отново себе си, за да получа изцеление. Никой не ме беше преследвал, никой не ме беше издирвал, единствено от себе си се бях крил аз, единствено от себе си бях бягал. Нищо повече не ме задържаше в онази страна.

Само за два дена разпродадох и изхвърлих ненужното, изсипах картините си закуп на една галеристка за някаква скромна сума и си купих билет за Бургас. Летяха първите чартъри, най-близкият полет, за който имаше билет, беше след два дена. От Дрезден. Ето че по някакво странно съвпадение, тогава още вярвах в странни съвпадения, моето бягство трябваше да завърши там, където беше започнало. И като слязох от влака, след като пътят като филмовата лента на моя живот се беше развил обратно, се почувствах същият оня от тръгването, сякаш всичките тези години ми се бяха присънили в купето на влака. Толкова силно беше това усещане, че чак се изплаших, когато зърнах в

огледалото на гаровата тоалетна застаряващото си небръснато лице на мястото на онова, което бях оставил тук при тръгването.

А после дойде полетът и надвечер под мен най-последна блесна морето край Сарафово.

15

ГАЙДАРЯТ

Ето какво си говорехме с моя вуйчо тогава, той настояваше да не ходя на хотел, имало място, докато се уредя да си намеря квартира. Съгласих се да оставя куфара и чантата у тях, и още на следващия ден заминах за София, имах да оправям разни работи, имах да минавам по някои места, да се завръщам, започнах от София.

Тя ми се видя остаряла и посивяла, до бившата си квартира не отидох, видях на ъгъла на улицата сред некролозите на таблото кроткото тъжно лице на леля Пени, тя се беше преселила при любимото си момче.

Старите улици хем бяха същите, хем не бяха, боклуци и реклами затрупваха стените и сградите, всичко накъсано, всичко надраскано, в МЕИ не влязох, ужаси ме отсрещната фасада на Музикалния театър с шарената си грозотия, хотел „Берлин“ на ъгъла беше горял, почернели стени, разхвърлени наоколо обгорели столове, купчини боклуци, Левски гледаше тъжно от паметника си, и той забравен, над няколкото отдавна изсъхнали венеца, това ли беше столицата на моята родина, тук ли копнеех да се завърна? Дори и да бях забравил нещо от себе си там, щях ли да мога да го намеря под развалините и боклуците?

Нови бяха и хората, които вървяха по улиците със стиснати устни, отпечатъкът на едно ново време, алчно и забързано, откровено и безжалостно, сивееше по лицата им.

Пред една книжарница видях опашка, на плаката беше написано: Представяне на новия роман на писателката Антония Икономова. Споменът ме опари. Значи все пак беше станала писателка. И я видях. Седеше на малка масичка и даваше автографи на купилите книгата ѝ. Сам се удивих на спокойствието, с което влязох, купих книгата и заставах на опашката.

Беше се променила с годините, беше напълняла, косите ѝ — със старомодна прическа, боядисани в махагоново, стилиен костюм с битови елементи, уверена усмивка на човек, намерил това, което е

търсел в живота си. Лицето ѝ се беше закръглило, една дълбока бръчка, само една, прорязваше челото ѝ, позлатени очила висяха на верижка на врата ѝ и тя ги слагаше всеки път, когато се навеждаше да надписва книга, а после с привично елегантно движение ги сваляше, личеше, че това ѝ харесва, тъмни сенки под очите издаваха безсъние, а цигарата в лявата ѝ ръка, от която тръскаше твърде често в кристалния пепелник пред нея, показваше известна нервност. Ако се съди по многото хора, угодническите усмивки на по-възрастните, възторжените лица на по-младите, радваше се на популярност.

Когато дойде моят ред, тя се обърна с празната чашка от кафе назад и почти веднага една от продавачките ѝ донесе пълна и я постави пред нея на масичката. Тя отпи, всмукна от цигарата, вдигна поглед към мен, усмихна се с дежурна усмивка и протегна ръка, за да вземе книгата. Очите ни се срещнаха.

— Вашето име?

— Никодим — казах кратко.

Наведе се, сложи очилата, взе писалката и написа на титулната страница: *На Никодим от сърце*, подписа се, сложи дата, свали очилата си, подаде книгата със същата усмивка и ми пожела приятен ден. Следващият.

Излязох от книжарницата и на първия ъгъл пуснах книгата в боклукчийското кошче, както си беше в хартиената торбичка с инициалите на магазина. За какво ми беше. Тази страница вече беше прочетена и сега се затвори окончателно. Даже заглавието не мога да си спомня сега, нещо като *Дните без теб* или *Годините без теб*, не помня.

Два часа по-късно същия ден близо до пазара някой ме дръпна за ръката — циганка, дебела, мръсна и разрошена.

— Бате, ша даваш да гледам на ръка, много ша ти познавам, истина само ша казвам.

Обърнах се рязко и срещнах очите ѝ. Не можеше да бъде, познавах тези очи, от малък ги познавах, върнаха ме те в моето ранно детство, лъхна ме речен вятър, в ушите ми зазвънтяха конски копита. Очите на черната ездачка, на гордата амазонка, на приятелката ми от най-сладкото лято в живота ми, моето циганско лято. Очите на Ата.

Тя също ме позна, сведе поглед, пусна ръката ми и промълви на чист български език:

— Не, не ме гледай, не съм аз тази, друга съм. Къде ще мога аз на тебе да гледам, като виждам право пътя ти, скоро ти ще можеш на мене право да гледаш, тебе в светлината ти е пътят, нямам аз с тебе работа, дракон ще станеш ти, дракон, остави ме.

И понечи да се изплъзне. Сграбчих я за ръката и се опитах отново да надникна в очите ѝ, които тя умело криеше зад чембера си, защото отнякъде като свредел се появи в съзнанието ми един въпрос, един въпрос, останал в мен от оня далечен ден, когато къпехме конете и тя ми разказваше страшната и вълшебна циганска приказка за вграждането.

— Чакай — викнах, — чакай, трябва нещо да те попитам, помниш ли там, на реката, ти ми разказа тогава една приказка за оная циганка, дето я вградили зидарите. Доста поживях, доста научих, но все не мога да разбера, та търсех да те срещна да те питам. Как така се е оставила тя да ѝ вградят сянката, нали от силата си е била обгърната?

Ето така я попитах, а защо, не мога да ти кажа, кой постави тогава този въпрос на устните ми?

— Значи нищо не си разбрал — отвърна Ата, като все още криеше очите си, — ти нищичко не си разбрал тогава и напразно съм ти разказвала аз тази стара циганска приказка. Когато циганката обича, ако истински обича, тя съблича силата си, за да пристъпи гола при избраника си. И е крехка тя тогава, слаба е и беззащитна, и само силата на любовта я държи и води, а това е силата на жертвата. Разбра ли сега?

Отскубна се с рязко движение и се шмугна в тълпата. Останах да гледам след нея пъстрата навалица, редуващите се лица на минувачите, и една мисъл удряше мозъка, както кълвач удря по дървото, за да извади скрития в него червей: значи нито една от жените в живота ми не ме беше обичала истински.

А аз, бях ли обичал истински аз?

Ето, че и досега не мога да си отговоря на тези въпроси, когато толкова много знам, защото онова, което знам сега, отгатъшно е и надчовешко, а загадъчна е човешката плоскост, скрити и неочаквани са човешките помишления.

На другия ден по обяд слизах от пътническия влак на гарата в Сестрицино и удивление ме изпълваше — тук нищо не се беше променило през всичките тези години, същата малка гара, както я

знаех от времето на моето детство, с двата коловоза, с камбанката пред чакалнята, малката градинка с тоалетната и чешмата пред нея, само дете всичко беше съвсем запуснато, сякаш не го обслужваха хора.

А хора имаше — и началник-гара, и продавач на билети, и двама стрелочници, които биеха карти на масичката в градинката и пъдеха мухите от шишетата си с бира. Изглежда, на никого не правеше впечатление нито олющената мазилка, нито порутеното зидче на тоалетната, нито сухата чешма с отрязани и измъкнати чучури и мръсотията наоколо. Това беше техният свят, бяха свикнали с него и го обживяваха спокойно.

Тръгнах пеша към градчето и щом завих зад баира, спрях замаян. Гарата ме беше подготвила за среща с детството — такова, каквото го помнех, очаквах развълнуван да видя старите улици, по които бях тичал, реката с моста, циганския квартал, старата къща, прозореца, от който започваха толкова вълшебни пътувания, и сякаш оттам щяха отново да излязат майка ми и баща ми, да ме попитат изпитвали ли са ме днес и дали не съм се бил с другарчетата си. Мястото пазеше спомена, грижливо го увиваше в сънно присъствие и бяха достатъчни като че ли само стъпките ми, да го събудя и да го направя „сега“.

Ама нищо подобно. Гледах изумено и не вярвах на очите си — старият град го нямаше, нови бетонни колоси се издигаха зад високи дувари и уродливо се кълчеха, имитирайки стара възрожденска архитектура, а пред тях лаеха охранени немски овчарки.

Висок зид ограждаше и мястото, където преди се издигаше бащината ми къща, зад него се сивееше висока крепост. Върху зида беше завита бодлива тел като в затворите. Какъв ти прозорец, каква ти гледка.

Объркан тръгнах към „Хлебодар“, поне там се надявах да намеря нещо, което да ми напомни за някога. Искях да видя старата чешма, нали там за пръв път ми се бяха отворили очите за чудните видения и приказните светове. Но тук удивлението ми достигна върха си.

Сега кварталът се наричаше „Джордж Вашингтон“ (сигурно някой от новите градоуправници беше видял някаква връзка на старото му име със съпротивата преди Девети и беше побързал да го прекръсти). От циганите нямаше и помен, нито от къщите им, нито от улиците им, нито от кръчмата им, сякаш никога не бяха живели тук. Бетонни недомислия зад високи огради показваха, че кварталът отново

е станал богаташки, представих си райски градини и басейни зад оградите и зли кучета, охраняващи лъскави беемвета.

И чешмата я нямаше, на нейно място беше издигнат курортен комплекс „Манастира“ имитация на манастир с луксозни апартаментчета, които се продаваха на летовници, както гласеше табелата на входа, два апартамента още не бяха продадени.

Влязох в двора на „Манастира“ и ахнах — там, където обикновено се намираше манастирската църква в истинските манастири, тук имаше басейн, пълен с прозрачна синя вода, една амазонка по бикини плуваше във водата въпреки още хладното време, двамата с дебелите вратове и коктейлите в чашките, седнали на една от масичките край басейна, се обърнаха и ме изгледаха недружелюбно, една сервитьорка с къса поличка се приближи, за да ми каже, че заведението обслужва само живеещите в комплекса.

Излязох и още веднъж огледах сградата отвън, за да си припомня точно на кое място ще да е била чешмата, и ми се стори, че там, където трябваше да се намира тя, видях голяма пукнатина в зида, като мълния, или змия, сочеща нататък. Старото циганско проклетие ли се беше разписало, немарливостта на строителите и припряността на предприемачите ли си беше казала думата — не знам.

Оттатък „Манастира“ бучаха булдозери, копаеха, тракаха, блъскаха жезела, една бетонобъркачка ме отмина по новия и вече надупчен от големите строителни машини асфалтов път, от другата страна откъм езерото собственици на новоизникнали бараки изкарваха лодки и водни колела, за да ги подготвят за сезона, почти до езерото имаше парк с детски площадки и крайбрежни ресторантчета, от които миришеше на кебапчета и виеше чалга. Пороят на новото предприемачество беше измил всичко старо, та и помен нямаше от него.

Върнах се в центъра, където няколко стари къщи, някои от тях познати ми от детството, стояха смутени на фона на новото строителство, бяха се смалили и погрознали, та едва ги познах, а и те като че ли не ме познаха. Влязох в Съвета, чиято фасада сега беше богато украсена с климатици, там се учудиха на моето посещение, дълго установяваха самоличността ми, мислили ме за умрял или безследно изчезнал, та като не съм се явил в определения срок, решили въпроса без мен. Ставало въпрос за някаква нива по реституцията,

която трябвало да се дели, аз се падам един от наследниците и никой нищо не знае за мен, ни вест, ни кост от мене, а наследниците какво да правят при това положение, ами ако съм бил умрял? Председателят като че съжaliaваше, че не бях умрял. Осем призовки на всички възможни адреси и навсякъде — получателят неизвестен. Ама това са стари работи, десет години има оттогава, че и повече, въпросът е минал давност, трябва да се примиря с положението, умрял, не умрял, нямам права над имота.

— То може да се подаде иск, не че не може, ама само ще намажеш гърлото на някой адвокат, никакви шансове да спечелиш нямаш, та моят съвет е — пий една студена вода и забрави. То пък една нива, да ти кажа, в горните дикани, те са едни каменяци там, само змии и гущери се въдят и за какво — всичко това за, има-няма, три декара дял. Пий една студена вода, пък, ако не щеш вода, може едно коняче да те почерпя, истинско, ние тук се снабдяваме директно от завода в Поморие, имаме си свой човек там, пий един коняк и забрави. Че даже и да имаш шанс да ги спечелиш, те златни ще ти излязат на тебе тези три декара, адвокатите, за една кокошка да идеш да се съдиш, три кожи ще ти смъкнат, че камо ли за земя.

Отпих от коняка, наистина беше хубав, попитах за циганския квартал, така, между другото, видя ми се преустроен, инак го помня като дете.

— Беше той цигански, сега го взеха предприемачите, нали заводите оттатък ги закриха и се изчисти езерото, като се застрои Черноморието, дойде ред на Балкана сега, ваканционни селища, хотели, гледай какво става, пък хората идват, идват, бе, да видиш, и аз не вярвах, ама гледай — идват, идват и купуват, и не само нашите, ами и чужденците купуват, англичани, французи, даже един японец, лятото плаж, туй-онуй, ветроходни регати, областно първенство по кану-каяк даже спретнахме, съживи се езерото, ако имаш време, иди да го видиш, миналата седмица открихме „Манастира“, красота да видиш, те май имат още някой и друг свободен апартамент, мене слушай, ако имаш пари, купувай там, там инвестирай, хем в родния край, хем курорт, ако не щеш — даваш го под наем за лятото, виж, градът се замогна, не можеш го позна сега, а какво беше на времето, какво е сега, строят хората, не се шегуват, масивно строителство, като осраха Черноморието и го наджидкаха с бетон, насам се връща туристът, тук и

въздух, и вода, и балкан има, планински туризъм — плажът ти плаж, балканът ти балкан, на четирийсет километра в околоръст няма нито едно крупно промишлено предприятие, то сега къде ли в България има крупно промишлено предприятие, ама това е друга песен, тука е сега далаверата, ама горе, на езерото, не по каменяците, където са ти двата декара, те онези декари нищо не струват, празна работа, горе, горе, в „Джордж Вашингтон“, там е животът сега.

Пак попитах за циганите.

— Е, циганите, няма цигани вече, долу в Бакарлъка, там им е сега царството, там им е гетото, лъжат, крадат, не ти е работата, хората пропищяха от тях — за една нощ една изоставена къща разрушиха само арматурата да ѝ вземат, нямаш си на представа какво племе. Ама защо нямам власт, да видят те тогава тази криворазбрана демокрация, дето не е свобода, ами слободия, пък слободията — по-лоша от робството ти казвам, мене слушай ти, аз, ако имах власт. Програми разни, интеграции, минтеграции, тинтири-минтири, те чужденците ни ги наложиха тия дивотии, щото на чужденците им лесно, нали не им е до шиите, аз, ако имах малко власт...

И така отпиваше от коняка си председателят на Градския съвет, и се кахъреше, че няма власт. Взех папката с копията, които ми беше направил, в случай че все пак реша да се съдя, благодарих за коняка и си излязох. Тук също нямаш повече работа. И тази страница беше се затворила.

Още на следващия ден малко преди обед слязох на сливенската гара. На автогарата ми казаха, че автобус за селото на дядо ми вече няма. Селото било със затихващи функции и никой не пътувал натам.

— То и село няма вече, мен ако питаш, никой не живее там, за какво да пускаме автобус.

Предложиха ми да пътувам до съседното село, до там има автобус, нали наблизко има казарма, та и селото живо, даже деца си имат, че пътуват с автобуса всеки ден за училище и на обяд се връщат, след половин час заминава, ти се качи дотам, пък оттам нататък виж някоя кола да те закара, дървосекачи работят там, това е вариантът, може и такси да си вземеш от тука, ама скъпичко излиза, то и пеша оттам — десетина километра е, не повече.

Седнах в автобуса, освен мен имаше още двама възрастни — една баба с чувал вълна и човек с каскет и бастун на предните седалки,

малко по-късно се качи един войник. Автобусът изчакваше децата от училището и не тръгна навреме, пет вече седяха и приказваха на висок глас, но явно не бяха всички.

— Пенка дойде ли? — питаше шофьорът. — Като дойде, тръгваме, тя винаги последна идва.

Децата разправяха едно през друго, че тя не е виновна, последна идва, защото училището ѝ — по-далече, те всичките учат в едно училище, тя — в друго, не може така бързо да дойде.

— Ще прощаваш — обърна се към мен шофьорът, — тука е така, трябва да се изчакваме. Другият курс е в осем вечерта, тогава возя пияните войници.

Бабата и човекът с каскета кимаха в съгласие.

Най-накрая въпросната Пенка пристигна разрошена и накуцваща, извини се, че паднала по физическо и си навехнала крака, та не можела да бърза, седна, извади от чантата си гребен с редки изпочупени зъбци и започна да се сресва и да обяснява на любопитните къде и колко я боли, а автобусът тръгна с двацет минути закъснение.

Беше от старите автобуси „Икарус“, с такива бях пътувал и аз още като дете, задъхваше се, пъшкеше, ръмжеше и кашляше астматично по нагорницето, силно миришеше на нафта, а около него ставаше все по-зелено и по-свежо, навлизахме в Балкана и прохладата галеше нажежените ми сетива. Спомних си, че бях сънувал тази зеленина, с дъх на гора и прах, но много, много отдавна.

В селото ми провървя, почти веднага хванах камион, който пътуваше нататък и минаваше току край нашето село, предложих пет лева на шофьора и той се ухили с кривата си усмивка, в която липсваха три предни зъба. Пътят беше много лош, камионът подскачаше през дупките и шофьорът ругаеше и псуваше, така, докато си подсвиркуваше.

Беше руски камион, и той — познат от детството, сигурно си беше негов.

— Като те видях първом — обърна се по едно време към мен, — и те помислих за инспектор. Викам си — айде, пак се почна. Щото тези горе, дето секат, не ги знам с какво разрешително са, те и по телевизията разправяха дървена мафия, горска мафия, ала-бала, ей оная там, дето много знае, как беше, Авджиева, нали има едно

предаване, изсекли гората, унищожили природата, нам си к'во, нам си що, това било, онова било, гледахме го оня ден с жената и си викам, айде, пак се почна, проверки, глупости. Аз лично от природа много не разбирам, радвам ѝ се на гората, ама дървото си е за полза, тъй знам аз, като отрежеш старото, младо ще поникне, тъй де, и от мафии не разбирам, кой имал разрешение, кой нямал, кой имал свои хора в парламента, в правителството, то туй политика, аз в политиката не се меся, моята работа е превозът и докато я имам тази работа, ще се живее, че две дечица имам, искат да ядат, каката студентка в София — машинно инженерство, ама меракът ѝ да иде да следва в Лайпциг, в Германия, там има такъв институт, едно, че там повече ще се изучи, друго, ако има начин да остане там, че то тук живот няма. Аз съм баща, мъчно ще ми е, ама за детето да е по-добре, тъй знам аз. Е, хубаво, Лайпциг, и по германски са научи, ама как се издържа студент в чужбина. Келнерка ще стана, кай, татко, сама ще се издържам. Абе, мани тая работа, мене ме съмнява, че тези, дето разправят, че са келнерки там, друго работят, по тънката част, а мойта, каквата е хубавка, за туй ли сме ги раждали, а? И може ли с една келнерска заплата да се издържа човек в чужбина? Там може и да може, ама ме съмнява. Другото — момче, тринайсетгодишно, в Сливен на училище ходи, ти с него пристигна, с рейса, добре се учи, и шестици носи някой път... а-а-ах, мамицата ти и дупка, тоз път та улучих! Ей, разсипах я тая машинка по тези пътища, танк да беше, щеше да се съсипе, някой ден ще се разпадне на чаркове, помни ми думата, по тези пътища, добре, че е руска машинка, яка и за такива условия правена. Та сега добре, че е сечта, че имам работа и пада по някой лев, ако я спрат, загубени сме, докато има работа, да припечелим, да поспестим, да му се сбъдне меракът на момичето, че нейните приятелки вече се спасиха по чужбините, коя във Франция, коя в Италия, на нея Германията ѝ присърце и германски научи.

Мълчах и го слушах, и пред очите ми заблестяха отново тъжните очи на моята сестра, спасила се и тя в чужбината.

— Та затова първом си рекох да не си някой проверяващ, че ако им закарам проверяващ, барабите горе ще ме затрият, знаеш ли какви мечки са, ама като ми даде петте лева, и се успокоих, проверяващ пари няма да ти даде. Пък и така сам, без джип, без охрана... Ей, стигнахме вече, оттука, като хванеш пътеката надолу, и за петнайсет минути си в

селото, знам го аз това село, като дете съм ходил, хубаво село беше на времето.

Познавах я тази пътечка, ходил бях някога по нея със скицника и бях рисувал гората, ето камъка, на който бях сядал. Само дърветата бяха други, сега ми се сториха по-големи и по-мощно издигнали клони в небето, сякаш се надигаха на пръсти и се хващаха за въздуха, да надникнат отгоре, хълмът насреща с красивата гора, дето я бях рисувал, беше съвсем гол, не видях даже пънове по него. Тръгнах надолу сред дъх на мащерка и пелин.

Скоро гората свърши и пред мен се показа първата къща от селото, но каква къща? Беше останала само една стена със старо прогнило черчеве на прозорец без стъкло, през което като в рамка на картина виждах отсрещните баири, и те оплешивели и грозни. Приблжих се и изтръпнах — пъстрата лента, навита на перваза, се оказа дремещ смок. Смокът ме усети, повдигна главата си към мен, погледна ме лениво с едно око и пак се излегна и замижа, не му направих впечатление, явно хората не го плашеха, явно нямаше хора.

Продължих да вървя през призрачното село, като внимавах къде стъпвам, край мен се редяха потънали в бурени зидове, понякога и цели къщи, даже и стъклата по прозорците стояха, а другаде през хлътналия покрив и дупките на прозорците излизаха цели дървета, новите стопани, настанили се тук, поглеждаха ме любопитно с листата си и помахваха с клонки за поздрав. Така излязох при църквата.

Старият храм беше западнал до неузнаваемост, струваше ми се, че е клекнал на една страна като грохнала старица, тук-там зидът беше срутен, стори ми че, че в една от дупките дебне лисица, растения и храсти го обгръщаха от всички страни, сякаш се опитваха да го държат да не падне съвсем, бяла брезичка беше израснала пред самата врата, неотваряна с години, бръшлян пълзеше и превързваше милостиво грозните процепи, куполът беше килнат на една страна, кръстът липсваше.

Но най-много ме порази дворът — някога гробище на свещеници и ктитори, сега той беше гробище на бетонни отпадъци, парчета от ограда, строшени керемиди, даже битови боклуци, там, където преди беше кошерът с шипката, се мъдреше ръждясала изтърбушена пералня, потънала до половина в земята, зад нея бяха руините на някакви търговски обекти, вероятно фалираният магазин за

погребални атрибути, арматурата на който беше изтръгвана, рязана с кислород и стърчеше страшна и грозна от руините.

Ето, така беше загинала старата църквица, устояла на времето и робството, оцеляла през безбожието на социалистическия експеримент, така си отиваше тя сега при свободата, при поредната свобода. Мъртвило цареше наоколо, не се чуваха птички, нито щурци, само една заблудена пчела излетя през счупения прозорец, побръмча над килнатия купол, завъртя се над главата ми и отново влетя вътре.

След всичко видно дотук знаех какво ме очаква пред къщата на дядо ми. И не се излъгах. Останал беше само един зид, задният, оня, дето беше зидан от камък и кирпич, от другите, тухлените, нямаше и помен, както и от керемидите, гредите и мертеците бяха рухнали пред зида напреки там, където някога беше стаята, купчина мазилка, камъни и боклуци стоеше там, прогнили черчевета, една изметната врата, мярна ми се зеленясала дръжка на джезве, онова, с което си варях кафе някога, сайвантът изглеждаше по същия начин, дворът беше обрасъл с бурени, кошерите ги нямаше.

— Купена е, господине, ако искаш да купуваш, купена е вече, цялото село е купено, то село вече няма, де, ама е купено! — чух треперлив старчески глас зад мен и се обърнах.

Белокос старец, подпрян на крива тояжка, сякаш излязъл от приказка, гледаше към мен и примигваше на слънцето.

— Даже и моята къща, и тя е купена, ама с договор — на доизживяване, то много не остана вече, сега, ако е рекъл Господ, колкото е рекъл, тука ще е. Ама чакай, аз тебе не те ли познавам, чакай, че недовиждам комай, ти не беше ли на дядо Димо внука? Николайчо?

— Никодим — поправих го.

— Тъй де, тъй, на дядо си си кръстен, на двамата си дядовци, дядо Никола и дядо Димо, помня аз, помня, всичко помня, ех, откога не сме се виждали, има-няма двацет години, а, Никодимчо? Ами мен можеш ли ме позна след толкова години, а? Ха да видим, можеш ли?

И старецът се засмя. Беше Драган гайдарят, приближи се и ме прегърна с едната ръка, с другата здраво държеше тояжката си.

— Краката не ме слушат, Никодимчо, момчето ми, нефелат вече, затуй съм я взел тази пръчка да се подпирам, ама ръцете — я виж!

И той вдигна ръката си напред, сви я в юмрук и я разтвори наново.

— Виждаш ли? Осемдесет и осем навършвам юли месец, ако е рекъл Господ, ама още не ми треперят ръцете, още гайди мога да правя. Пък акраните мойте, дето останаха и те тука на доизживяване, някои с чашата устата си не могат да улучат, треперят им ръцете, та ще си счупят зъбите, то добре, че и зъби нямат вече. Тях пък в ръцете ги улучи, а мен в краката, старост нали е, все някъде трябва да те улучи. Иначе не можем да се оплачем, даже ток си имаме, вода, няма да повярваш, и кръчма си спретнахме, на взаимоспомагателни начала, в мазето на бай Груйо, лека му пръст, той си го беше направил като за кръчма, виното сами си носим от вкъщи, че как, не се оставяме ние, аз миналата есен съм налял шейсет и пет литра вино, синът идва да ми помага, то той го и отнесе повечето, ама и на мене остави, да имаме да се черпим, там ни е кръчмата, там ни е читалището, там ни е на нас и английският клуб, на хладничко. Седем дядовци сме останали, като седемте джуджета. И Снежанка си имаме, баба Кера, не знам помниш ли я, внучката ѝ — медицинска сестра, идва веднъж седмично да я наглежда, па и нас наглежда, туй-онуй ще донесе, че тук магазин вече няма, каквото ни донесат, туй, синът и той идва, и на гроздобер, и виното като да правим, че и за ракия кара джибрите в багажника на колата на котел, имахме ние някога тука и котел, свърши тая, тъй че и ракия имам, ти не ме гледай, че съм на осемдесет и седем, жилав съм аз, жилав съм, лозенцето си гледам, то мойто лозе малко мързеливо де, от онези, старовремските сортове, само за вино става, анджирка му породата, ни се реже, ни се пръска, ни се връзва. Ама чакай, какво съм се разприказвал аз, стар човек, търси компания само да се изприкаже, няма какво да ти приказвам и да ти се хваля, заповядай у дома, сам да го опиташ.

Тръгнах след чудния старец.

— Едно ми е мъчно само, чедо — каза ми, докато пристъпяше накриво и се подпираше с тояжката, — дето църквица си нямаме вече. Аз съм човек набожен, обичам да ходя на църква, свещи да паля, ама на, няма къде вече. Ей там горе, на баира, параклис имало там едно време, по турско, турците го изгорили и останал само един камък, оброчен камък му викат, там палехме свещи, и сега оттам се връщам, че днеска — свети Константин и Елена, голям празник, тая вечер играят нестинарките в огъня за берекет, денят е равен на нощта, ходих да запаля свещичка и добре, че отидох, да те срещна на връщане, че

църквата не знам видял ли си я — замълча, спря се, сянка падна на лицето му, избърса една сълза, — не е за гледане тя, страшна работа, не е за гледане. — И отново се засмя: — Ама хайде да те водя де, ще се събере дружината, да ни видиш каква сме бодра чета от момчета, може да сме стари, но сърцата ни са млади, млади и ще си умрат. Че те тук, горе, ни носят и пенсиите, какво си мислиш ти, с кола ни ги носят догоре, толкова сме важни ние, пък да ти кажа, май имат някаква сметка да сме тука, селото да не умре, каква сметка имат, не мога да ти кажа, ама щом за нас се харчат, все си имат едно науи, не е зарад черните ни очи. Тези, дето купиха къщите ли, не знам, иначе всичките къщи са купени, ще строят ли, какво мислят да правят, не зная, ама, откакто са ги купили, лицата не сме им видели, седят си в София ли, къде ли и са собственици тука. И на дядо ти, лека му пръст, и неговата купиха. Виж сега, ти си му единствен наследник, можеш да претендираш. То къща вече няма, ама мястото, тебе те нямаше, като купуваха, брояха те изчезнал, уж те търсеха да подписваш, ама не можали да те намерят, казаха, не те знаят жив ли си, мъртъв ли си, и я продадоха и нея набързо, виж да отидеш в София да се разправяш, как така без тебе, че тя си е твоя, наследство ти е от дядо ти, нямат право да те лишават. Нямало те — нямало, сега нали те има! Дядо Стефо бил чул, че някакви други, чужденци някакви, англичани ли, германци ли, ги купили тези къщи, а софиянците им били само адвокати на тях. Не знам колко е вярно, той обича да си ги измисля дядо Стефо, защо ще са им на англичаните нашите къщи? Ами да живеят искали тука, на спокойствие и природа. Ама то селото загина, природата я унищожиха и май са се отказали по тези причини. Отказали, не отказали, купеното — купено, от собствеността не се отказали, че знае ли човек един ден, купили са го да си го имат. Баба Кера пък от унуката си чула, че нещо парк някакъв, увеселителен парк им думат сега, искали да правят, ама аз не им вярвам, кой ще дойде тука в тоя пущияк да се увеселява, курорт се чу, че щели да строят, ама пък гората нали изсякоха, какъв курорт ще е то, е, мене какво ме засягат тия работи, те, ако станат някой ден, докато станат, дядо ти Драго отдавна ще е заминал оттатък, да свири гайда на ангелите или да го надуват дяволите, чувал ли си я тая: „Който отсам свири гайда, оттатък дяволите ще го надуват“.

И старецът се засмя с хрипкав смях, който премина в кашлица, хвана ме за ръката и ме поведе към дома си. Няколко къщи бяха се

запазили от разрухата, видях и електрически жици и стълбове. В този квартал селото изживяваше последните си мигове.

— Събрахме се тука — каза Драган, — ето, дядо Кольо, да вземеш, е от горната махала, ама какво да прави там самичък, и той се премести туканка, да сме си по-близко останалите, къщите и без туй празни. Че и продадени. Ние нали магазин сега нямаме, идват и ни носят, каквото си поръчаме, два пъти в седмицата, организация има сега такава, не че не си плащаме бензина, ама... То като в Европата стана сега при нас — поръчки по домовете. Виж, телефон нямаме, навремето за кабела сме копали всичките, като го слагаха, ама сега го изключиха, нямало, кай, рентибилност, ама откакто ги измислиха тези бъзикни, как им викахте, има, има и тука такава, как беше... покритие, та тези... жисеми, сетих се. Аз имам, Кольо има и баба Кера и тя има. Та не сме откъснати де, ако стане нещо, ще се обадим.

Докато говореше, пъргаво отвори портичката, закачена на оградата с телен обръч, и голямо бяло куче радостно се хвърли върху него.

— Полека, полека, ще ме събориш бе, стар съм вече, я мирен, мирен! — сгълча го ласкаво старецът, като енергично го решише с длан зад ушите. — Аз и козичка си имам — похвали се той, — да, имам. Че и яренца. Ама са ми мили, не са за гайди да правя, така, за дружинка са ми. Синът носи фураж от града почти всяка седмица, не ме оставя тоз мойт син, свястно момче излезе, а има — оставиха си старците и хич не искат да знаят за тях, по чужбина хукнаха, нито пишат, нито се обаждат, ама ние тука, като се поддържаме един друг, няма страшно. Влизай, влизай и добре си ми дошъл, пък аз ще видя да извикам четата.

Влязох в чисто изметената стаичка, като събух обувките си на прага. Видях през прозореца как старецът отвори вратичката на сайванта, от там изскочи весело бяла коза и две яренца заподскачаха край нея. Старецът се наведе да погали яренцата.

— Сега, сега.

Влезе, куцукайки в хамбара, извади наръч сено и го разположи на яслата в двора. Козата захрупка бързо-бързо, като от време на време проблейваше от удоволствие. Сетне старецът влезе в стаята при мен, откачи от стената гайдата си, пак излезе в двора, седна на големия камък и започна да надува меха, като току се закашляше астматично.

Гайдата писна нестройно, но веднага гласът ѝ се избистри и подхвана игрива мелодия. Излязох на прага възхитен.

Старецът седеше спокойно на белия камък и ниското залезно слънце обагряше в огнено бялата му коса и брада, кучето кротко лежеше в краката му, даже козата беше спряла да хрупа и го гледаше замислено, и мога да кажа, че някаква човешка нежност трепкаше в очите ѝ, яренцата подскачаха радостно и се опитваха да пригласят на гайдата с неукрепналите си гласчета. Високо се издигаше мелодията на песента, блъскаше се в зидове и огради, в голите баири над селото, в спомена за някогашната гора, до облаците стигаше, до небето, потъваше в огненото небе на залеза.

Библейска беше тази картина, казвам ти, библейска и вехтозаветна. А старецът седеше леко наклонил глава върху мяха на гайдата си, като че не свиреше, а се вслушваше в гласа на инструмента, потъваше някъде дълбоко в него, унасяше се в света му с някаква първобитна почуда.

Изведнъж той излезе от унеса, погледна ме, засмя се и спря да свири.

— Тъй се викаме ние тука на село — каза ми весело, — туй ни е на нас сигналът, нашият сигнал, тръбата за сбор. Тя тази е старовремска песня: *Стойна майце си думаше: мамо ле, стара майчице, ела ме, мамо, натъкми...* Ех, едно време какъв глас имах, като я викнех да я запая, ей там горите ехтяха, то сега там и гори вече няма де, нищо не остана, и за свирня ме не бива вече, ама като за тук — става, дето рекъл оня: аз, че не мога да свиря, не мога, ама в наше село има един, той и от мене по не може.

И старецът отново се разсмя, а смехът му се разсипа в ситна кашлица, явно надуването на гайдата беше уморило старческите му гърди. Възхищавах се на веселието му, на оптимизма, който го крепеше, после щях да разбера, че не всички старци, останали тук, бяха такива, той им беше утехата и примерът и неслучайно му се чуваше думата.

Пък и виното му беше добро, селско вино, лозенцето му беше току зад къщата заедно с двете черешови дървета сред него и големия орех отпред. И всичко му беше нагласено и подредено, лехичката с домати, с пипер и една — с ягоди, все едно не старец живееше тук.

И на масата беше господар на положението.

Почака да се съберат, напълни паницата, изправи се, отля на пръстения под, започна с Бог да прости и като на помен изреди повечето си заминали приятели, чух и на дядо си името, сякаш ги канеше и тях около масата. Сетне надигна паницата.

— На тебе в чашка ти сипвам — обърна се към мен, — не че нещо, ами вий там в града повечето от чашки пиете, на мен от паницата по ми е вкусно, да прощаваш, така съм свикнал. А другите — кой както може, виж тука нашите младежи, някои са позакъсали вече.

Вярно беше, имаше отнесени старци, ръцете им трепереха, та и приказката им не се разбираше, той я разбираше и смъмряше веднага, ако някой се опитваше да се оплаква.

Баба Кера я нямаше, жена е, какво да прави при мъжете, мъжете си имат мъжки работи и мъжки приказки, жените са друга работа, виж, ако им сготви нещо или пък баница да им подреди — от готовите кори, дето ѝ ги носи от града унуката, че не я бива вече за точене, тя колко баници е източила като млада, цялото село може да завие с тях, не селото, ами Балкана, и какви кори правеше, тънки като цигарена хартийка, ама на — остарява човек и вече за нищо не става, че и откакто дядото ѝ се пресели оттатък, дядо Злати, ама и името му златно, па и ръцете му златни, и той златен човек беше, та оттам насетне зазля бабата му, с дни не излиза, че трябва дядо Кольо, като минава под прозореца ѝ, да вика, щото дядо Кольо ѝ е комшия, а той е най-младият от компанията и гласът му още силен на него, само осемдесет години е, та през ден се провикне:

— Бабо Керо-о-о, жива ли си, ма-а-а?

Пък тя се покаже на прозореца и му рече троснато:

— Че жива съм, ами, няма да съм умряла, я!

И старците се заливаха от смях, удряха тежки длани по масата, задавяха се и се смееха, и кашляха, и хващаха пак паниците с виното.

Имаше и мезета. Суджук беше донесъл един, друг — кашкавал, домашен, от кравата.

— Добре ти е рекла, че е жива — добавяше дядо Стойно, ниско старче с бял мустак и старовремски калпак, — значи помни, баба Спасия навремето, докато беше жива, като я питах, викаше: „Чи де да знам, може и да съм жива, може и да не съм, то божа работа, качи се да провериш!“.

И пак хриплив старчески смях напълни ниската стаица.

Та след като одумаха селската мома, сетиха се за мен, почнаха да ме хвалят, но най-вече хвалеха дядо ми, разказваха ми един през друг за живота му, за меда, който вадел, такъв мед нямало и в София, а знайно е, че в София има всичко. Ами, какво има в София, само трамваи и автомобили, истинското тука го има, по Балкана. Разказаха ми за това, как го намерили мъртъв и златен от меда и пчелите. Как после наместникът разпродад на пазар животинките и кошерите, че то живото гладно и жадно не може да стои, идвала комисия, описвала там имущество, туй-онуй, за мене питала, аз нали се падам единствен наследник, ама от мен — ни вест, ни кост, пчелите ги взел Добри от съседното село, дето има още хора, сега синът му се занимавал с тях, защото дядо Добри вече остаря, ама синът му добре ги гледа и хубав мед вадят, те и центрофугата прибраха. Туй-онуй раздали за Бог да прости, паници, съдинки, всичко, останали само най-ненужни работи. Ударили един ключ на вратата, за всеки случай и един-два пирона, и я запечатали с восъчен печат. Пък сега къщата сама ли е паднала от старост по-сетне, някой дали ѝ е помогнал, това вече не знаят и не могат да ми кажат. Те тухлите ѝ били добри, керемидите също, не е чудно, ако някой са му потрябвали, та си ги е взел, да си ги употреби.

— Те на дядо Димо тухли и керемиди защо му са там, диреци и мертеци. То и това е, един вид, за Бог да прости. Дядо Ристо, чакай, чакай аз да ти държа паницата, че много взеха да ти треперят ръцете, ще излееш виното.

— Ама туй на Димо ли момчето? — сякаш се събуждаше от унеса си дядо Христо. — Чи то много голямо станало бе, а така, така, Димо много ша са радва, дето ѝ дошло. Ми Димо що го няма, бе? Къде ѝ Димо, нали щеше да идва.

— Тука е, тука е Димо — казваше гайдарят, — как да го няма. Всички сме тука. Ха сега да пуснем телевизора, че да чуем прогнозата за времето. И той откачаше гайдата, надуваше я и засвирваше.

И напук на живота и смъртта в самия център на вселенската разруха, на острова си сред руините старците пиеха рубиненото гъсто вино — анджирка, и пригласяха на гайдата с треперещите си старчески гласове, будеха от вековния ѝ сън древната Стойна да се натъкми, защото ще идват годечари. И аз се радвах, че бях с тях, че пиех с тях и пеех с тях, без да знам думите и гласа на песента, която вдигаше и мъртвите.

Защото, мога да ти се закълна, сред нестройните гласове на певците аз ясно чувах и други гласове, долавях гласа на моя дядо, право казваше гайдарят, всички бяха тук сега, повикани от песента, даже и самата старовремска Стойна седеше при нас на миндера нагласена и натъкмена и чакаше своите чародейни годезари.

И ми се стори, че чувам отново песента на древните атланти, уловени за ръце.

Късно след полунощ старците се разотидоха и аз останах да пренощувам в „стаята за гости“ на същото такова легло, на каквото бях спал през младостта си.

Сутринта ме събудиха петли, въпреки изпитото вино мисълта ми беше бистра и пъргава. Старецът ме чакаше на масата, чаша димящо козе мляко, сирене, хляб, една чушка и глава лук — закуската ми беше сложена. На изпроводяк понечих да му дам пари, и го видях не на шега да се обижда.

— Чакай сега — казах му, — искам и аз да ви почерпя, че бях неподготвен снощи, вземи ги да купиш мезето от мене другия път, защото на вино не мога да се меря с вас.

И тръгнах. Още една страница се затваряше категорично, захлопваше се още една врата, в която нямаше вече влизане. И това беше последната врата на моето минало, зад която се надявах да намеря не топлина и уют, но онова неясно и необяснимо, което ми се струваше, че съм изгубил някога и заради което се бях върнал.

Нямаше го. Или го бях подминал? Щях ли да узная някога?

ЗВЪНЧЕТО

Обикалях Бургас, часове прекарвах на брега, задръстен от заведения и чадъри, гледах морето преди изгрева на слънцето, гледах как сивата му кожа настръхва от утринния вятър, как ме изпълва с движенията си и раздвижва нещо задрямало в мен, седях и гледах, докато по брега тръгнаше безкрайната върволица на странното общество, срецащо изгрева всеки посвоему и за себе си, със собствените си жестове и ритуали, щом слънцето се покажеше някъде зад силуетите на Поморие, се обръщах и тръгнах по стълбите на казиното, и то изоставено, обгоряло и полуразрушено до някогашния парапет, заменен от някаква ръждясала желязна ограда, и по „Богориди“ навлизах в града, но нито него, нито улицата можех да позная.

Лъскаво строителство се вихреше и тук и останалите като по чудо стари къщи с изпадали мазилки се червяха от срам на лъчите на изгряващото слънце. Вървах по улиците край новите кафенета и бинго зали, край будката за вестници на „Кирил и Методий“, където още първия ден купих вестник от една суха стара жена със забрадка и черни очила, в която с усилие разпознах Марина. Тя не ме позна, изобщо не поглеждаше към купувачите, рухнала от грижи и преждевременна старост.

Вървах и си мислех, че ето на — не само напразно бях избягал, но и напразно се бях завърнал, какво търсех аз тук сега, детството си ли, младостта ли? Никога нямаше да ги намеря. И не защото градът не беше тук, както отпърво ми се струваше, не, тук си беше градът, макар и пременен до неузнаваемост, но мене ме нямаше. Дори да бродех като призрак, като сянка по улиците му, ме нямаше, защото той вече нямаше нужда от мен. Никой вече нямаше нужда от мен, аз не се вместилах в новите представи, в новия живот.

Затова не се появяваше и никакъв знак, никаква утеха от тези, които очаквах да посрещнат моето завръщане.

Но какво завръщане, завръщане ли беше това, възможно ли беше завръщането изобщо, или бягството ми беше окончателно, никога вече нямаше да има завръщане, защото всичко и всички ме бяха напуснали, отвърнали се бяха от мен, самият живот ме беше напуснал и сега, в зората на остаряването, аз знаех, че той не беше имал никакъв смисъл, сън е бил той, никому ненужен сън, бях се пробудил грубо и пробуждането беше още по-ненужно, още по-безсмислено, отколкото съня.

От къде накъде, питаше ме един глас вътре в мен, от къде накъде е дължен животът ти да има някакъв смисъл извън простото съществуване, как живеят хората наоколо, огледай се и виж, кой търси нещо повече от самия живот, успеха, парите и здравето? Кой тича след детските си сънища и ги моли да изпълнят със съдържание делника му, кой плаче по фантазиите и химерите, подхвърлени му на шега някога от съзнанието? Освен лудите?

Всяко нещо в този живот, за което се хванеш здраво, може да те изпълни, да те направи щастлив и доволен, спомни си гайдаря, вкопчил се в своята гайда, целия живот беше напъхал той в ярешкия ѝ мях, изкарваше го полека през теснините на гайдуницата, ваеше го с пръстите си, като запушваше и отпушваше дупките майсторски и го караше да зазвучи. И колко прелестно, колко възхитително достатъчно му беше всичко това, за да живее според числото на земните си дни и да ги изпълни със звук. Какво повече му трябваше, за какво повече беше дошъл той на този свят?

А аз? Какво бях направил аз? Бях ли изсвирил своята мелодия? Имах ли мелодия за изсвирване? Нещо, в което да можем да се вкопча, за да ме изпълни то с илюзията за живот? Или, празен от желаниа и мечти, празен от алчност и страсти, бях свободен в самотната ледена свобода на празнотата?

Ходех из града денем, ходех нощем, оглеждах се във витрините и сам се плашех от образа си, брадясал, несресан, но ходех и ходех до изтощение, сигурно ме мислеха за пияница и бездомник, а аз си бях наел квартира, имах дом и почти не пиех, пиех малко и ядях още по-малко, само когато прегладнявах, все още имах някакви пари за яденето и за наема, беше ми безразлично какво ще правя, затова не правех нищо, просто обикалях улиците, без да търся нищо, отдавна вече нищо не търсех, просто ходех, докато капна от умора, след което

се довличах до стаичката си, просвах се на леглото и заспивах мъртвешки сън без сънища, докато се събудя отново в два или три след полунощ, нямах часовник, не исках часовник, часовникът нямаше смисъл, знаех, че повече няма да мога да заспя, затова тръгнах отново по улиците, към моста, сетне, недочакал изгрева, отново в града, понякога сядах за едно кафе в някое от ранобудните или денонощни кафенета, купувах си и геврек от подранилия геврекчия на тройката, машинално го натъпквах в устата си и задоволявах глада и жаждата, за да не ми пречат, те и без това нямаха смисъл, полека-лека ми ставаше радостно да живея така, без мечти, желаниа и амбиции, без старание, да съществувам подобно на дърво, на цвете, на трева, нищо не ми трябваше, даже и това съществуване — нищичко.

Нямаше никакво значение какво правя — за никого, най-малко за мен, нито се интересувах какво мислят другите за мен, мислеха ли изобщо за мен, след като аз самият не мислех за себе си. Даже се учудвах, че още съм жив, че съществувам, че повтарям всеки ден, всяка нощ същия ритуал, от събуждането до заспиването.

Стараех се да избягвам вуйчо си, щом отдалеч зърнех прегърбената му фигура с патерицата на брега, какво щях да му отговоря, ако тръгнеше да ме разпитва със заваления си от болестта глас?

Не ме интересуваше, нищо повече не ме интересуваше.

Обикалях до пълно изтощение, понякога сядах на тротоара да си почина, веднъж една възрастна дама спря пред мен и ми подхвърли едно левче, скочих да я настигна, за да ѝ върна левчето, не бях просяк, тръгнах след нея, а тя се затича, вероятно се беше уплашила, че я преследвам, но аз не я преследвах, аз исках да ѝ се извиня, да ѝ обясня, че не съм просяк, и да ѝ върна левчето, когато тя зави зад безистена, завих след нея и изведнъж пред мен се изправи възрастна жена, и аз познавах отнякъде тази жена, и я познах, защото беше моята учителка по математика от гимназията, ама как така, тя и тогава, преди трийсет години, беше също толкова възрастна, а сега изглеждаше даже по-млада оттогава, и я попитах как е възможно, а тя ми отговори нищо не разбрахте вий от моите уроци по математика, защото само събиране и умножение научихте и затова събирате и умножавате само вещи, страсти и години, а ето, че и изваждане ви преподавах, и делене, и ето, аз изваждах годините си и съм по-млада сега, и разделих времето си,

но не знам истина ли беше тази среща, или я бях сънувал, и тя ли беше жената, дето ми подхвърли книжното левче с лика на свети Иван Рилски Безсребърник, ама не, нямаше как да съм го сънувал, защото аз не сънувах, не можех да сънувам, защото, докато бях буден, обикалях в мрежите на будността и те бяха сън, и те бяха повече сън от съня и сънуването, и беше нощ, вървах по една улица и идвах отнякъде, и отивах нанякъде, но откъде идвах и накъде отивах, не знаех, не че не помнех, просто помненето не ме интересуваше, то нямаше смисъл, беше тъмно и край един фенер насреща ми се изправи момче, познавах го това момче отнякъде, откъде — не знам, не беше и важно, изплаши ли се, не знам, но спря стъписано, спрях се и аз и видях да святкат улични лампи, и четири станаха сенките ми на асфалта, сякаш четирима се бяхме спрели и стояхме тъй един срещу друг, тогава момчето се наведе, взе в ръката си нещо от земята и го издигна високо, стара подкова беше, блесна на светлината на уличните лампи тази подкова, стори ми се, че и нея я познавам отнякъде, откъде — нямаше значение, уплаших се да не замахне да ме удари с нея, та се отместих и вцепених от ужас, но момчето не ме удари, то само премина край мен вдигнало подковата над главата си и си замина по пътя, прегази сянката ми, сякаш мен прегази, болка усетих, тръгнах към морето и ето, морето беше там, странно осветено през нощта, дискотеките бяха приключили, тук-таме по пясъка лежаха двойки, едно момиче се къпеше голо във водата, отнякъде знаех, че е голо, но не го виждах, само силуета му можех да различа в тъмната вода, но тялото му не ме интересуваше, голотата му не ме докосваше, морето също се беше уморило да бъде както преди нещо повече, нещо съществено, приятел и събеседник, и колко отдавна е било това, и на сън сигурно, а сега се бях събудил най-сетне и нямаше море, а само вода, много вода на едно място, тъмна, солена и мокра, даже и вода нямаше, защото и водата напускаше бавно моите представи, а също така и пясъкът, на който седях, и момчето и момичето, преминаващи край мен по пясъка, а момичето обясняваше на момчето защо казва „море“ и какво значи „море“, когато то го казва, и как другите разбират само море и защо не може да им се обясни колко различно е море от море, а знаех, че няма смисъл от обясняване, и от назоваване няма смисъл, а най-малко имаше смисъл да споря и да обяснявам защо няма смисъл, от умората и хроническото безсъние бях като пиан, а не си спомням откога не бях

пил нищо, едно е да пиеш, а друго — да си пиан, не е нужно да пиеш, за да бъдеш пиан, макар че повечето избират пиенето, бях избрал полесния път, бях пиан, защото не бях пил, и го бях избрал този път, защото пиенето също не ме интересуваше, то също нямаше никакъв смисъл, нито да бъда пиан.

И ставах, и се прибирах, и спях, и не сънувах, защото нямаше смисъл да сънувам, след като животът беше сън, нека сънуват тези, които се заблуждават, че животът е различен от съня и има значение, затова сънуват и сънищата им имат значение, а аз не сънувах, защото знаех, че животът е сън и няма значение, сън без какво значение, глупав кошмар на някакъв пиан незначителен човечец с празно съществуване, без смисъл, и затова не ме интересуваше, просто ставах посред нощ и тръгвах, и обикалях, и вървах, и нямаше смисъл, но и да има някакъв смисъл, нямаше смисъл, защото не ме интересуваше, иначе щях да се ужасявам, като се погледнех във витрините цял набръчкан и страшен, с рошава бяла брада и дълбоки сенки под очите, но нямаше смисъл да се ужасявам, защото бях аз, какъв смисъл има да се ужасявам от себе си, и можех ли да си направя нещо, когато не ме интересуваше всичко това, остатъци от мисли се блъскаха и не се намираха и ми говореха нещо, но аз не ги чувах, а когато ги чувах, не ги разбирах, защото бях забравил думите, звуците бяха загубили способността си да се превърнат в думи със значения, защото значение нямаше, думите не ми бяха необходими и забравих даже, че някога е имало думи, че са ми служили някога за нещо, странни ми бяха двукраките наоколо, техните сенки бързаха нанякъде, правеха нещо, смятаха, че са изпълнени със смисъл, важни и горди, защото не виждаха, че смисъл няма, те бяха измислили обществата, ритуалите, подчинението, конвенциите, бедните думи, с които се заблуждаваха, че се разбират един друг, защото имаха смешната увереност, че има смисъл да се разбират, а аз знаех, че нищо не са, даже прах не са, и смехотворни са техните стремления и гордост, и затова не се разбират един друг, но само си въобразяват, за да се залъжат, че има смисъл, а смисъл нямаше, даже и за тях не биваше да се мисли, защото кой си мисли за прашинките, полепнали по гърба на мравката, и има ли мисленето смисъл?

И заспивах в квартирата си или направо на улицата, където ме завареше умората, а понякога и на пясъка под някой свит чадър и се

събуждах, без значение кога, и тръгнах, и обикалях, и не знаех къде, и може би щях да се удавя и да приключа цялото това безсмислено приключение, но какъв смисъл имаше да се давя и да го приключвам, нямаше никакъв смисъл, никакво значение нямаше, затова аз вървах край корабите в пристанището, които си въобразяваха, че пътуват, че отиват някъде, някъде другаде, че има такова някъде, а всичко беше лъжа и съществуваше само в бедното им въображение, вървах между коловозите на гарата, за да се посмея на влаковете, които най-сериозно се опитваха да завъртят земята с колелетата си и да домъкнат до седящите в тях други гари, защото всички те си вярваха и смятаха, че има други гари и други градове, и земя, вместо да се погледнат дълбоко и да осъзнаят, че нищо няма, даже тях самите ги няма, защото няма смисъл да ги има, затова ги няма, има само едно болно изтъляващо въображение, което ги рисува, защото и то не знае, че го няма и него, защото няма смисъл да го има, легнал с лице към омаслената трева между коловозите, знаех, че всичко е така, защото не е така, и че смисъл няма, и как да има, когато и мене ме няма, никога не ме е имало, измислил ме е някакъв душевноболен, който си е въобразил, че него го има, ха-ха-ха, и като ме няма, смешно и нелепо е да си въобразявам свят и да се заселвам в него, стига да имаше смешност и нелепост, стига да имаше смисъл от тях, а смисъл нямаше.

Вече не се прибирах и в квартирата си, нямаше смисъл, можех да ходя, докато капна от умора, и да заспя, където ме завари, останалото нямаше значение, не се питах защо се бях върнал и върнал ли се бях изобщо, след като не можеше да има бягство, как можеше да има завръщане?

И вървах по улиците, и движех краката си, а фасадите и паважите, и тротоарите, и витрините, всичката тази пъстра шарения вървеше в противоположна посока, отиваше си от мен, защото знаеше, че нямам нужда от нея, че не вярвам в нея, че не може да ме излъже, течеше като река от двете ми страни и ме блъскаха седналите по тротоарите просяци и улични музиканти, защото унесени в безсмислената си работа, не виждаха накъде се носи реката, и се смесваха в пъстрото петно, и само рядко ми се струваше, че различавам отделна фигура, като онова момиче с цигулката на ъгъла, познавах ли го отнякъде, някакъв влак, купе, тези строги черти на фона на реката от лица и фасади, и свиреше, а музика не чувах, виждах

тъмните петна от звуците, но те не ставаха на музика, защото ушите ми отказваха да възприемат даже звуците, нямаше нужда, но я видях и на другия ъгъл, и на другия, виждах я често, защото стоеше на всеки ъгъл и свиреше с цигулката си, и не ме гледаше, никого не гледаше със строгите си очи, и падах от умора, и я виждах отразена в локвата пред лицето ми, преди носът ми да се напълни с вода и кръв, и свиреше, но музика нямаше, нямаше и смисъл от музика, защото къде сме били, когато не сме били тук, и къде отиваме, като си излезем оттук, освен оттатък, в смъртта, а някои могат да влизат и да излизат, даже да изнасят оттам разни неща, и цигулката свиреше отсам, а музиката там, оттатък се чуваше, там може би беше нужна тя, защото тук не я чувах, и вървах, и нещата се движеха, течаха, докато се уморят, и тогава се изправяше разяреният от умора асфалт и ме удряше през лицето, и вкус на кръв и прах скърцаше между зъбите, но болка нямаше, защото нямаше смисъл от болка и затова нямаше болка, не я усещах, защото тя нямаше значение, и как да усетиш нещо, което няма значение, и ставах, и ходех, и нещо течеше от мене, нещо топло, лепкаво и червено, но не усещах нито топлина, нито лепкавост, нито течение, защото нямаше значение и знаех, че е кръв, но не знаех какво е кръв, и думата бях забравил, нямаше значение.

Колко време вървах, не зная, защото нямаше време, нямаше вървене и нямаше колко. Нямаше ме и мене, улицата улучваше тялото ми, защото си беше въобразила, че го има, то самото живееше някъде отделно от мен, въобразяваше си, че живее, защото мене ме нямаше.

И когато се събудих, усетих се повален, пропаднал, потънал в тялото си и в устата ми имаше вкус на пясък.

Лежах на морския бряг с лице в пясъка. Много близо до мен тихо шумеше морето, но не можех да се изправя и да го видя, чувствах се прикован в тежкото ми болящо тяло, то не ми се подчиняваше, сякаш трябваше да раздвижа голям ръждясал локомотив, не знаех ден ли е, или нощ, не си спомнях с какво съм облечен, не знаех и кой съм, но мислех за тези неща, мислех напрегнато, мисълта ме бодеше, както бодеше изтръпнал крак, отпушваха се каналите й, бликваха неуверено поточетата, бързо се насочваха в старите си улеи, за да оформят някоя дума, някоя мисъл.

Защото трябваше, защото имаше значение.

Заедно с първите сияния на осъзнаването се пробуди бавно и способността ми да се движа, способността някъде да оформя мислени заповеди и тялото да ги изпълнява. Мисълта се превръщаше в действие, идеите сътворяваха материя, материята включваше силите, силите издигаха мускулите.

Имаше нещо вълнуващо и прекрасно в пробуждането на механизмите, нещо младенческо и изведнъж проумях какво бе то — смисълът, то имаше смисъл!

Издигнах се бавно, това беше моето тяло, то ме болеше, беше уморено и ръждясало, раздвижваше се бавно и тежко, но то ми се подчиняваше, то реагираше на моите команди, то чуваше моите заповеди, попиваше моите послания и това ме преизпълваше с радост, до мен, преливащо от радост, плискаше морето. Седнах и се загледах в дълбокия му хоризонт, черен като самото него, в очакване на съзнанието, което щеше да го позлати.

Бях жаден и гладен, и щастлив, че съм жаден и гладен, защото можех да бъда жаден и гладен, защото бях жив.

Седях в мрака на предутрото и съществувах. Чувах морето да го шепти, осезавах въздуха да ми го казва, усещах всяка остра песъчинка да го потвърждава. Седях и съществувах. И бях едно с всичко наоколо, с въздуха, хладината на който все повече започвах да усещам по кожата си, с морето, шума на което сякаш излизаше от самия мен, от съкровените ми дълбини, с пясъка, от който бях направен.

И тогава над хоризонта започна чудото на развиделяването, бавно и тържествено небето започна да побелява, сякаш светлината попиваше във влажната му материя и я обагряше в светло. И погледнах светлината право в очите й, и я видях, и видях, че беше добро. И когато голямото оранжево кълбо се издигна над хоризонта, обагряйки морето и небето с огъня си, и се превърна в огромен небесен портокал, тогава разбрах, че светът е сътворен, а той беше за мен и заради мен сътворен, и огромна тиха благодарност ме преизпълваше и ръкопляскаше в мен, и се изправих, и тръгнах по пясъка, и беше прекрасно, неизказуемо беше да усещаш пясъка с босите си пети, и знаех и нещо много важно, знаех най-важното, знаех, че днес непременно ще се случи нещо и Те ще ми се открият.

И точно тогава настъпих с босия си крак малък метален предмет, който почти се вряза в петата ми — наведох се и видях малко звънче от

лъскава мед, златно от огнените отблясъци на изгрева. Радостно се разтуптя сърцето ми от възторг и благодарност, защото то се беше появило, бях го срещнал.

Звънчето!

Коленичих и внимателно го взех в дланта си. Беше съвсем мъничко, от ония, които окачат децата на ръчичките или пантофките си, за да звънят, когато танцуват. Нямаше никакво съмнение — те ми изпращаха знак, те ми напомняха за себе си, те отново ме викаха.

Всичкото знание, целият смисъл на този мой пропилян напразно и осеян със загуби и смърт живот, целият смисъл на съществуването се концентрираше сега в това малко звънче, което лежеше кротко в дланта ми все още червено от утрото, и миниатюрно портокалово слънце танцуваше весело по бляскавата му повърхност, миниатюрно червено море хвърляше огнената си пътека по меденото му телце и ме канеше да тръгна по нея, светът, сътворението, всичко беше събрано в неговото крехко присъствие и мощно ме викаше, и ме изпълваше със смисъл, и правеше всеки час, всяка минута, всеки миг от живота ми съдбоносен.

Погледнах с нежно страхопочитание малкото медно съкровище в дланта си — нямаше езиче, точно така трябваше, така звънът му щеше да бъде съвсем тих, достатъчно тих, да може да ги повика. Внимателно го скрих в джоба си, Боже мой, що за панталони носех — скъсани, протрити, единият крачол откъснат, не личеше какъв цвят са имали като нови. Ризата, якето, всичко беше като че взето назаем от някой просяк и се люлееше върху ми като върху плашило.

Толкова ли бях отслабнал? Откога не бях ял?

Все още нямах представа за времето, но усещах, че беше вече късно, слънцето заслепяваше, сутрешното общество отстъпваше място на плажарите. Бръкнах бързо в джоба си — ами ако беше протрит и скъсан? Не, за щастие джобът беше здрав, там беше моето малко съкровище, заедно с него напипах ключ — ключа от моята квартира, и пясък.

Колко отдавна не се бях прибирал? Бях забравил къде е, но оставих краката сами да ме заведат дотам, те си спомняха.

Усещах върху себе си погледите на хората, пълни с презрение или съжаление, има погледи, които те заливат с помия, други те изгарят като вряла вода, бях станал уязвим за тях, усещах ги с кожата

си, но до душата ми не достигаха, колко ли пъти ме бяха гледали така, когато местех крака по улиците на града и си въобразявах, че вървя, обладан от крайното отчаяние и загубата, тогава те може би са имали право, но сега?

Сега се усмихвах вътре в себе си по-богат от всички тях, та нали в джоба ми се беше притаило най-огромното богатство на този свят — звънчето! Кой смееше да ме мисли за беден!

Ключът отключи изметнатата врата без никакво усилие. Ето значи къде бях живял.

Първо разтворих широко прозорците, сетне се заех да чистя, изхвърлих мухлясалите остатъци от храна, излях половината бутилка вино, останала на масата, измих чиниите, преметох с рядката метла, която намерих в кухнята, хванах парцала и се заех да търкам — масата, стола, пода, оправих леглото.

Внимателно поставих ключа и звънчето на чистата маса, а след това и купчинката пясък, която изсипах от джоба си. Смъкнах дрипите от себе си, пребърках другите джобове и намерих в тях смачкана банкнота от пет лева, безопасна игла и едно копче. Прибрах ги в гардероба, а дрехите натъпках в кошчето и влязох в банята.

В първия момент се уплаших, че там има още някой — слаб гол човек със суховато безразборно брадясало лице, дълбоки сенки под очите и червени белези по врата и с хлътнал корем и изкривени, треперещи от слабост крака, се взираше уплашено в мен с дълбоките си трескави очи. Трябваше ми време, за да разбера, че съм застанал пред огледалото.

Топлата вода опари израненото ми тяло, с мъка отцеждах от някакво пластмасово шише шампоан и го мажех по сплъстените си коси, кичури оставаха в ръцете ми, водата потече мръсна, черна, пясъчна от мен, болеше ме навсякъде — бях се удрял, бях се драскал, без да усещам болката, а сега я усещах, сега, събудени от топлата вода, раните оживяваха и пулсираха.

Болеше ме, но бях щастлив, че ме боли — нали това значеше, че съм се завърнал. Щом можех да изпитвам болка.

Най-после водата потече чиста, спрях кранчето и оцедих капките от кожата си. Хавлията си беше на мястото в гардероба, беше чиста, търках се, докато тялото ми почервения. Седнах изтощен на леглото, за

да изчакам парата да се отлепи от огледалото. След това отворих шкафчето.

Имаше всичко, всичко си беше на мястото — самобръсначка, крем, четка, паста за зъби — ножчето беше старо, но щеше да свърши работа, намазах гъстата бяла четина с пяна и започнах внимателно да стържа. После измих ножчето и повторих операцията още веднъж.

Малко одеколон, останал в едно шишенце, поизветрял и с неопределен сладникав мирис, опари пламналите ми бузи. С тъпа претръпнала болка отвърнаха зъбите, отново усетили четка и паста.

След това отворих шкафа. Дрехите си бяха там, подредени по закачалките, чакаха ме да се сетя за тях, но щяха ли да ми станат? Гащите, потникът висяха на тялото ми като корабни платна, единственият ми официален костюм също се оказа поне с два номера по-голям, увисна на мен като на плашило.

И въпреки това, като се погледнах, за да се среща, за пръв път се харесах.

Бях готов.

Стаята миришеше на чисто, през прозореца нахлуваше влажен морски въздух, слънцето огряваше масата и по звънчето пробягваха нетърпеливо отблясъци. Но не трябваше да се бърза. Отидох в кухничката и си сварих кафе — имаше още половин пакет в шкафа.

Не бързах, важното беше да не се бърза, за да успея да успокоя сърцето си и да го подготвя за срещата, пиех бавно кафето и се връщах назад, много назад, в забравеното.

В себе си.

После измих чашката, върнах се в стаята и затворих прозореца. Звънчето си беше на масата до купчинката пясък, светлина пълзеше по медното му телце, опитваше се да надникне във вътрешността му. Седнах на стола и затворих очи, опитах се да спра треперенето, да прогоня вълнението, да се успокоя максимално.

След толкова години бездомност и самота най-после бях близо, най-после бях почти у дома, но не трябваше да бързам, можех да разваля всичко с едно-единствено непредпазливо движение, та те винаги досега се бяха появявали, когато пожелаеха, за пръв път щях да ги повикам аз.

Спокойствие и хлад бавно, но сигурно ме обзе и разбрах, че моментът е настъпил. Отворих очи, изправих се, протегнах ръка и

внимателно хванах звънчето. Ето сега, още само миг. Издигнах го бавно пред очите си и леко го залюлях.

Нищо.

Нищичко не се промени, но аз не се боях, знаех, че ще успея, сигурно люлеех звънчето прекалено силно, те обитаваха фини светове, може би звукът, който аз не можех да доловя, е бил прекалено силен за тях.

Залюлях звънчето още веднъж, по-леко, и зачаках.

Отново нищо.

За трети път вдигнах звънчето пред очите си и се вгледах в светлината, която го обливаше с цвят на мед, долових трептенията от крилцата на златна пчела и леко, почти незабележимо раздвижих звънчето по пътеките на тези трептения не от ръката си, а от ударите на сърцето си, от тласъците на кръвта по тялото, от бързия водопад на искрящата надежда.

И тогава въздухът около мен започна да ври, да извира, да блести от цветове, потоците се сливаха, сгъстиха се и ги образуваха. Те ме бяха чули и бяха дошли, те бяха отново тук при мен, извираха от въздуха навсякъде около мен като шум от криле, като водопад от светлина и аз се къпех в сиянието на искрящите им лица, на кристалната прозрачност на щастливите им тела, на радостта им от срещата.

Как бях могъл да си помисля, че са ме забравили, че са ме отхвърлили от своето общество, та те са били винаги тук при мен. Радостта им, че отново ги виждам, беше толкова голяма, че те самите се превръщаха в потоци, в бликащи фонтани от радост и светлина, още и още прииждаха от всички страни и изпълваха стаята, и разпиляваха прозорците ѝ, вратите ѝ, стените ѝ, и видях, че всичко това е било само един нескопосан декор, бутафория на видимостта, а сега виждах истински, защото очите ми бяха отворени, виждах истината за света, защото бях свободен от неговата видимост и можех до насита да го съзерцавам такъв, какъвто е — безкраен кристален храм. Изпълнен със слънце и светлина.

Защото и аз бях като тях, бях един от тях, кристален и лъчист. Защото бях тях и те бяха аз, едно бяхме — най-истинското единение с всички онези, с които някога някъде се бях разделял, всички онези, които още не бях срещнал — не в жалките си, изпълнени с

несъвършенства дребни земни обвивки, а в истинската си същност, прекрасна и безсмъртна, за която обвивката им едва ли подозираше, радостно ме прегръщаха майка ми, баща ми, такива, каквито ги бях видял някога като дете, кристални и щастливи, сякаш премиерата на кошмарната пиеса беше свършила, ние събличахме от себе си ролите и само радостта от успешното представление ни свързваше.

Не разговаряхме с думи, а само с потоци от мисли и емоции, които течаха, преплитаха пътищата си, заливаха ни, свързваха ни като невидима паяжина, но въпреки това във всеки един миг можех да следвам всеки един от тях, да го пусна през кристалната си прозрачност и той да продължи, обогатен от моето сияние, към другите, и осъзнавах, че другите, тези безбройни лица, които се смееха и ме целуваха, бяха едно-единствено лице, и то беше вътре в мен, а и аз бях вътре в него, необходима част от него.

Усетих, че не моето завръщане предизвикваше бурната радост, та аз не ги бях напуснал никога, а радостта и любовта бяха тяхното постоянно присъщо състояние и мое също тук, където бяхме лъчи на едно и също слънце, част от него, съдържаща го цялото в себе си, в кристалния свят на чистото намерение.

И видях, че намерението за света беше чудесно, съвършено кристално творение, и ако дотогава ми се струваше, че този кристален план изпълняваме отгътък, в тленното, тежко, уродливо, изпълнено с раздяла и смърт, то сега прозирах истината, че не план е кристалният свят, не начертание, не програма за сътворение на света на видимостите, но истина е, вътрешна осъщественост и присъствие, както скелетът присъства в човешкото тяло, но никой не го вижда и се ужасяваме от гледката на скелет, а ужасяваме, значи влизаме в състояние на промяна.

И ето, че просто и постижимо е щастието, стига да си спомним за кристалния скелет и с доверие да го лицезрем в сърцата си. Всичките ни беди идват от това, че сме го забравили, че искаме да го забравим, да не мислим за него, защото сме си измислили мисълта за него да ни ужасява, както ни ужасява мисълта за тления скелет на нашата костна система.

Защото какво е грехопадението, ако не е заедността да се разкъса, частите на цялото да измислят един несъществуващ свят, където са отделни и различни, и подредени в някаква безумна

йерархия от господари до роби, и едни да продават живот, а други да го купуват, да се измъчват и унищожават едни други, заслепени от идеята за различност, и могат да се раждат там, но и да умират могат, за да се страхуват от смъртта, забравили, че са били извън времената и пространството, над годините и материята заедно, не само заедно, но едно са били и са, и даже не еднакви части, но еднакви отражения на едно и също са. В крайния свят на отраженията, където безкрайно е само страданието.

Когато огледалото е цяло, то отразява също цялото, но ако се разбие на милиарди и милиарди парченца, то всяко от тях започва да отразява по свой собствен начин това цяло и да се идентифицира с начина.

Трудно е да ти го обясня, защото няма думи за това, може би, обладан от тленността на мисленето, смяташ, че съм бил в смъртта, но не в смъртта, а в живота бях там, на този етаж от световите, защото там смъртта не съществува, а съществуват само истината и свободата.

По-надолу, в тежките заблуди на съзнанието, в оня сън, наречен живот, има и смърт, и раздяла има, а те са неизбежни и изконно заложили в отраженията, защото самите отражения чрез смъртта и раздялата станаха и видях границата, където е стаята и тунелът, и летят, летят без прекъсване потоци от отражения, но не само в една посока, както мнозина се лъжат, защото не могат да видят обратния поток, невидим е той за тях, макар да вярват във физическия закон, че не може да има самотно действие само в една посока.

Защото прекрасното намерение единството да създаде свят, се е изродило след откъсването в забравата за това единство, в глупостта, че човекът е самотен тук и сее само раздели, ако той си спомни единството зад намерението, ще може да осъществи света според намерението. И тогава цялата сграда ще ликува, на всички етажи ще се възцари радост, защото радост е нейното естествено състояние.

Кристална и лека като мен, моята вечна любима, която познавах от Атлантида, ме държеше за ръка и заедно облитахме световите, пронизвахме ги с мъдростта си и ги обхващахме в полет, онова, което в миг се извърши, мога вечност да ти разказвам, защото там вечността и мигът са едно, началото и крайт също едно са и, слети, изгубват съществуването си, а съзнанието ти в крайности е потънало и можеш

начало, край, вечност да назовеш, но не можеш дори да си ги представиш.

И ето, от позицията на безвремието миналото беше постижимо, а също тъй и бъдещето, и океанът човешка памет и опит, и онова, което не осъзнаваме, и гмурках се в него да търся въпроси, за да давам отговори, защото е неведом човешкият опит и неизброими деянията на духа човешки, а това трябва, то е част от обучението. Преди да забравя и да сляза отново, нарамил човешката си обвивка, и да живея, защото страстно възжелах да помагам на другите да живеят.

Не мога да ти разкажа всичко, което преживях там с тях, нито да ти опиша световите, през които прелитах, за да може прашецът им да полепне по паметта ми, тъй както полепва цветният прашец по краката на пчелата, за да стигне до плодородната плодникова почва и да създаде плод, събирах нектара от тези цветове, за да го пресътворя в мед и да нахраня гладните, онези от тях, които знаеха, че са гладни и жадни, щяха да се нахранят.

И повиквах си времена и места, и хора, и ето, всичко беше там, в този единствен миг, и като се потапах в мига, можех да го разглеждам от всички страни, докато го разбере, и не само моят живот стоеше недокоснат пред мен, но всичките животи, и ето, можех да живея едновременно в тях и където си поискам и когато си поискам, а това беше част от обучението.

Останалото не мога да ти разкажа, а и ти не би могъл да ме разбереш, защото нямаш думите, с които да се свържем, защото ето тук думите означават крайни и условни неща, а онези думи означават безкрайни и безусловни, и всяка една от тях носи своето отрицание като семе в себе си, и те самите са семена, защото, посети в слуха, не остават като остри камъни да тежат както думите, които познаваш, но поникват и се разлистват, цъфват и връзват плод, а пчелата ги обикаля и само тя може да ги разбере нацяло, защото нейните думи танц са, а танцът — полет. Ето на какво се бях учил през целия си живот, ето какво възприемах сега с лекотата на постигналия.

И сега, дори да не ме разбираш, оня диалог, който се извършва вътре в нас и за който нямаш понятие, той е свършен и там всичко е казано, защото и ти беше там, и когато дойде мигът да си спомниш, то ти ще си спомниш всичко, но няма да можеш да го изнесеш отсам, където сме сега, на тази равнина, в тази стая, а ето, че на мен ми

дадоха и го изнесох, и не мога да ти обясня нищо повече с тези думи, с които боравим, защото всяка дума не е на мястото си, ето, когато ти кажа „влязох в стаята“, не е нито „влязох“, нито „в стаята“, но как иначе да ти го кажа, защото как влязох, когато тя в мен влезе и ме проникна с присъствието си, и беше аз, а аз бях тя, и как тогава да е стая, и прониквахме се взаимно с присъствието си и попих мъдростта ѝ, а тя ме разтвори в себе си, за да стане аз — любовно беше това сливане, от най-любовните беше, но не част от мен, не продукт от тялото ми, но целият ми дух, цялото ми същество се изля в нея и не загубих нищо, но спечелих, защото по-богат се намерих от това изливане и блаженството ми нямаше граници.

Така, празен от всичко, се изпълних със знание, а казвам празен, и изпълних, и знание, защото не зная какво друго да ти кажа, как мога да нарека знание вселената, която намери духа ми за свой дом и уютно се настани в него, а не я ли населих аз, не я ли преизпълних със своето надличностно същество, защото личността бях захвърлил още в преддверието, както хвърляш дреха върху пясъка, за да можеш да влезеш в морето, да влезеш целия в него, да се изпълниш с него и то да се изпълни с теб, и ти да станеш то, а то ти да стане.

По-лесно ще ми е да ти го кажа на език от мен измислен, където думите значат тези неща и не ги значат едновременно, защото семена са: *Кече пеласа меогира паратицимони коруб деас пистий*, а това се изписва ето как... Защото и писменост трябваше да измисля за езика, на който мога да ти разкажа всичко, не фонетична е тази писменост, знаците не са знаци, но семена са. И са вечни онези думи, а не като тези, дето се разсипват като пясък и скърцат между зъбите, и когато бях готов, ме въведоха в...

(следва нечетлив лист)

.....

... нямам право, а и няма как да го разбереш, може би ако ти кажа...

(следват две страници неразбираеми знаци, после отново нечетливи, размити от водата)

.....

... и ето, дава ти се силата на знанието и силата на действието. Защото тъжен е светът на сенките и хвърля той сянка върху намерението, и може би трябва да бъде разрушен.

Дава ти се силата на разрушението, можеш да разрушиш света на сенките или която и да е негова част, и страшна е за там тази сила, ето, владей я и отсъди, дава ти се светът на сенките в ръката, ако решиш, стисни тази ръка.

Но не е така, знаех, че няма да успея да ти го разкажа, както беше, излиза като заплаха, излиза омраза, тук всичко иска да се облече в омраза, а омраза нямаше, нито ярост, но любов.

Имах силата, но можех върху себе си да я приложа, в себе си носех света на сенките, в себе си можех и да го разруша, себе си като разруша, онази част от мен, където беше той. Ето, че пак не можеш да ме разбереш, но няма значение, за теб е достатъчно да знаеш, че ми беше дадена голяма сила и можех да направя така, че да изчезнат хора, градове, планини, държави. Даже светове...

(още две страници, размити от водата)

.....

... на стола, пак тук, в същата стая, в същия този свят, за който вярваме, че е единствен и смъртен, аз се изправих и отидох до прозореца. Тежко беше тялото ми сега и бавен и муден умът ми, но така трябваше, сам бях пожелал да се върна.

На улицата имаше високо дърво. Извиках го в себе си, извиних му се, взех неговото разрешение и направих онова движение вътре в себе си. И дървото се срути, падна в градината короната му, затисна ниските храсти, корените щръкнаха грозни във въздуха. Докато слушах суетнята, колите, които пристигаха, разговорите — как е възможно, вятър даже нямаше, нито е изгнило, как стана тая работа, разбрах, силата е в мен, пренесъл съм я със себе си през световите и трябваше много да я пазя, защото сега тя беше облечена в обикновена сила, каквато този свят разбираше и към каквато се стремеше.

Та нали тук силата се използва срещу другия, който владее силата, владее другия и това е смисълът им и съдържанието на помислите им, и заради това викаха унищожението върху си. Но унищожението си е техен метод, от тях е и разбрах, че силата ми е дадена не да навредя, но да помогна. И за да мога да се запазя, защото нямаше да повярват, като им кажех, но щяха да се нахвърлят срещу ми с камъни и да ме унижат, и да ме унищожат не защото са зли или свирепи, а защото това беше техният начин на действие.

Затова, когато започнах да им говоря — по площадите и кръстопътищата, да им обяснявам да не забравят цялото...

(нечетливо поради водата — две страници)

.....

... не разделяйте, но събирайте, за да видите единството чрез творението и да бъдете свободни, изправяйте пътищата му, защото сте ги изкривили и заплели, и не водят към него, но към омраза и разрушение водят, обичайте се, защото едно сте, няма какво да делите, защото нищо не притежавате освен своето единство, не забравяйте кристалната чистота вътре във вас, съединявайте я, за да постигнете единството на намерението, не се страхувайте от бедност, нито от болест или смърт, защото не съществуват, но сте ги измислили вие, за да се владеете един друг и да се измъчвате, но който владее и измъчва, по-беден е от оногова, когото владее, и по-нещастен от оногова, когото измъчва, защото себе си владее и измъчва, доброто в себе си и нищо друго, по-достойната си част. И им говорех и...

(неразбираемо — половин страница)

.....

... пречеше да ме убият с мисъл или с камък и се удивявах на способността ми да не ме улучи хвърленият от тях камък. И да се придвижвам в пространството също ми помагаше силата, тъй като днес бях в един град, а утре — в друг, нито гладен ме оставяше или жаден, но проявленията ѝ ме хранеха и пояха, и се грижеха за тялото ми, като ми осигуряваха нощна закрила, защото мнозина слушаха думите ми и ми даваха храна и подслон...

(неразбираемо)

.....

... хванаха и доведоха тук, за да ми я вземат. Защото без нея щях да съм уязвим като тях и думите ми — също, ръжда щеше да разяде думите ми и измисленият свят на силните на деня щеше да възтържествува над тях с лъжите си. А сигурно си бяха наумили и да я измъкнат по някакъв начин, за да я използват за техни си цели и да станат господари на света.

Затова ме заключиха тук и аз трябваше да оставя съзнанието си за нея отвън, за да позная отново страха и самотата, а те се опитваха с думи да ми я извадят наяве или на сън и ето, че мълчах четирийсет дена, както се полага, а сега говоря, сега всичко ти казах, макар че

микрофоните слушат и записват старателно, камерите наблюдават, изследват, тях моята история не ги интересува, тях ги интересува да се докопат до силата, у когото е тя, у него са и парите, толкова важни за слабите хора, цели вражески армии, че и държави само тъй, с щракане на пръсти, може да унищожи, затова се боях за нея, да не попадне в слаби ръце, и не съм спал, а беше изпитание, трябваше да оставя отвън знанието, че не може да ми бъде изтръгната по никакъв начин, защото е в мен и действа само вътре в самия мен, но забравих, а и те не знаеха, и ме приспиваха, да ми я вземат, а ако можеше да попадне в техните ръце, светът щеше да се разруши, за един миг щеше да рухне, както рухна колесницата на слънцето в ръцете на слабия Фаетон и запали земята.

А мигар можеш да вземеш нещо, без то да ти бъде дадено?

Нямаше аз да им дам тази сила, по-скоро ще я използвам да разруша сам себе си и нея самата заедно със себе си, отколкото да им я дам. И може би така ще спася света.

А той — ето сега ще ти кажа една голяма тайна — той трябва да бъде спасен, защото в основата му стои едно добро намерение, едно прекрасно намерение и много прекрасни отражения го носят в скритата си кристална сияйност, без дори да подозират това.

Ето, това е всичко. Аз толкова говорих, говорих, преграках от говорене, а дали нещо си разбрал — не зная, пък ми е и все едно, пита ме и ти казах, толкова. И тук няма да остана, каквото тук направих, направих, сега спокойствието ми се върна и видях колко безсилни са техните решетки, смешни са те в стремежа си да ме удържат в земното ми тяло, подвластно на граници, та камо ли да ме удържат заедно със земното ми тяло.

Навик, гордост и заслепление стоят между тях и моите думи, които не от мене са, но чрез мене и им пречат да ги чуят, а аз сега ще изляза оттук.

Ще се върна там, при чистото намерение, за да намеря...

.....

.....

(тук ръкописът свършва)

ОБЯСНИТЕЛНА ЗАПИСКА

КЪМ ПАКЕТ ИНВ. НР. 40956-Н-18

Пакетът съдържа седемте тетрадки, намерени в стаята на пациента Н. Те са изписани ситно и относително четливо (с изключение на последните листи в последната тетрадка, която е пострадала и от вода (санитарят късно забелязал тетрадките под леглото, докато миел пода след изчезването на пациента). Последният лист или листове от последната тетрадка очевидно липсват.

Пациентът е постъпил в клиниката под номер 17446–26 с предварителна диагноза „Шизофрения“, усложнена от депресивно маниакална психоза в остра форма. Истинската му самоличност, отчасти поради липсата на каквито и да е документи при изолирането му, отчасти поради неговата некомуникативност и отказа му да съдейства за лечението си, не можа да бъде окончателно установена в процеса на двумесечния му престой в клиниката.

В приложеното копие на епикризата се споменава, че пациентът е бил хоспитализиран, след като будни граждани са информирали за поведението му на невменяемост, с което той е проповядвал в градските градинки „покаяние пред близкия край на света“ — традиционно поведение на повечето душевноболни, обявили се за пророци под въздействието на библейски примери.

В началото пациентът е бил взет за представител на някаква секта, каквито в последно време нерядко можем да видим по софийските улици и които въпреки забраната на Столичната община развиват своята подмолна дейност, по-късно обаче на гражданите направило впечатление логическата несвързаност на „проповедите“ на пациента, твърде различни от обичайните в подобни случаи, и те решили, че става въпрос без съмнение за душевноболен, и информирали органите на реда.

След неговото неизяснено до момента изчезване от клиниката намерените в стаята му тетрадки бяха предоставени на следовател, с цел да се открият надеждни автобиографични данни, въз основата на

които да се установи самоличността на Н., за да може евентуално да бъде издирен и отново въдворен на лечение.

Още при първите проверки се е установило, че творението на душевноболния е чиста мистификация независимо от трудно обяснимата, предвид състоянието на автора му, логичност и относителна последователност на повествованието, че пациентът си е измислил живот, който по никакъв начин не отговаря на обективността, и по този начин ни е изпратил по грешни следи.

Така например, макар в град Бургас да има Техникум по механотехника, в него никога не са работили като учители и заместник-директор лица, които да имат нещо общо с лицата, описани в повествованието, предполагаемото местожителство също се оказва измислено, както знаем, пациентите с подобна диагноза се отличават с буйно въображение. Лицата, споменати с имена, като например писателка на име Антония Икономова също се оказва, че никога не са съществували. Момиче с такова име няма записано в регистрите на Английската гимназия в Бургас, нито в Сливен е имало художник-изпълнителка в театъра на име Цвета или друга с подобна на описаната история.

Голямо недоумение буди декларираното за родно място Сестрицино, което не съществува на картата на България, Сестрино, Сестримо и други реално съществуващи населени места не биха могли да бъдат арена на описваните в тетрадките събития предвид несъвпаденията на географското описание с техните.

Почти навсякъде проверката се е натъкнала на мистификации и несъвпадения, както най-добре се вижда от приложеното копие от заключението на пълната експертиза на следователя.

Установено беше също така, че макар тетрадките да съдържат нещо като диктовка или интервю, те са собственооръчно написани от душевноболния Н. (виж заключението на експертизата на почерка). Не би могло да бъде иначе, тъй като за времето на престоя в клиниката не са регистрирани посетители при пациента.

Тези тетрадки са единственото, останало от пациента, след направените експертизи се установи, че те не съдържат фактически материал, който да бъде от полза на сформираното следствие за издирването му, и могат да бъдат предадени на фонда за творчество на душевноболни с терапевтичноизследователски цели.

В заключение трябва да споменем, че даже името Никодим, с което сам се нарича пациентът, буди съмнения, тъй като той е регистриран в клиниката под името Силвестър, за какъвто се е представял по време на „проповедите“ си. Вероятно в писанията си въпросният душевноболен описва не своя реален живот, но живота на друг, с когото се идентифицира. В оригиналния ръкопис липсва систематизация, разделянето на текста на глави, както и на различни абзаци чрез нов ред, пунктуация за означаването на пряка реч и т.н., са добавени от преписвача (невинаги съвсем удачно), с цел да бъде структуриран първоначалният текст в по-удобен за анализ вид.

След приключването в законния срок на следствието по издирване на пациента, завършило неуспешно, тези тетрадки не представляват никакъв интерес за евентуалното му лечение и могат да бъдат предадени във фонда за творчество на душевноболни.

Секретар:
подпис *(не се чете)*

БЕЛЕЖКА

Недоизясненото изчезване на пациента Н. Кл. Нр. 17446 — 26 много лесно се обяснява с поведението на портиера Спиридон Ангелов (бай Спиро), който често забравя да заключва вратите на някои от стаите на душевноболните, даже понякога в нетрезво състояние е оставял вратата на клиниката отключена през нощта и в почивните дни, имаме сведения, че злоупотребявайки с положението си, той е изпращал по-леко болни да му купуват алкохол, като ги е принуждавал да мълчат под страх от физическо наказание.

Необходимо е да се разследва поведението на портиера Спиридон Петров Ангелов и да се вземат строги мерки, ако се установят нарушения на правилника и вътрешния ред, както е необходимо и затягане на дисциплината и контрола в клиниката, за да се предотвратят в бъдеще самоволните отлъчвания на пациенти, каквито напоследък за съжаление не са рядко явление.

Заместник-директор: подпис
(чете се като Киров, Кирков или Кирилов)

ЗА СЛУЖЕБНО ПОЛЗВАНЕ ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН АКТ

Комисията по проверка на изнесените в настоящия ръкопис факти, целяща идентифицирането на автора с цел неговото издирване и принудително хоспитализиране като потенциално опасен за общественото спокойствие и ред, провери, доколкото беше възможно, истинността на тези факти и констатира, че нищо в този ръкопис не отговаря на действителността, всички събития и лица са самоволно измислени от автора и не могат да служат като основа за издирването му и установяването на неговата самоличност. Всяко съвпадение с действителни събития и личности е съвършено случайно.

майор Н. Петров

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.